

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בעקלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

m:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6570
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Postage & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

כרם שלמה

הוצאת תלמודי ע"י תלמידיו מכתוב שלום

הוצאת תלמודי ע"י תלמידיו מכתוב שלום
הוצאת תלמודי ע"י תלמידיו מכתוב שלום
הוצאת תלמודי ע"י תלמידיו מכתוב שלום

ניסן תשמ"ב

(מ"ד)

הוצאת תלמודי ע"י תלמידיו מכתוב שלום

הוצאת תלמודי ע"י תלמידיו מכתוב שלום
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנכבד והמפואר יקר הערך

מו"ה צבי יעקב קאפל במו"ה שמואל ע"ה

לעמעל

נפטר לב"ע ביום כ"ו לחודש ניסן שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניו וחתניו,

יהודה ליבוש לעמעל

שמואל לעמעל

יצחק אפרים לעמעל

מנחם מענדל קרעש

יהושע פיהרער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הני תרי צנתרי דדהבא

האחים החשובים

חסידים מופלגים ונכבדים

מיקירי חסידי באבוב בעיר לונדון

ה"ה

מו"ה חיים במו"ה יחזקאל דוד הכהן שלאף ע"ה
נפטר ביום כ' לחודש מנחם-אב שנת תש"מ לפ"ק

מו"ה נחום במו"ה יחזקאל דוד הכהן שלאף ע"ה
נפטר ביום כ"ה לחודש אייר שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י שאר בשרם,

חיים הכהן שלאף

וויצען יע"א

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשביעי של פסח

איתא במדרש (הובא בספר נחלת יעקב) הים ראה ויננס, מה ראה ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, ועצמותיו של יוסף מונחים בארונו. ותמוה מהו ענין רכוש מצרים בידם, לקריעת ים סוף. וגם אומרו ועצמותיו של יוסף מונחים בארון, שהוא ג"כ בב"ר (פ' פ"ז) בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל, צריך להבין מה ענין עצמותיו של יוסף לקריעת ים סוף, למה נזכר כאן דוקא זכותו של יוסף, ועוד איתא במדרש רבה ובמכילתא, רבי אלעזר בן עזרי' אומר בזכות אברהם אביהם אני קורע להם את הים שנאמר זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו, ולכאורה נראה שהם מדרשים חלוקים אם ה' קי"ס בזכות אברהם או בזכות יוסף.

והנראה כזה בחקדם דברי רש"י ז"ל עה"פ ויהפך לבב פרעה ועבדיו, נהפך ממה שהי' שהרי אמר להם קומו צאו מתוך עמי וכו' ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום, וכן כתב בפסוק ואת עמו לקח עמו, משכם בדברים, לקינו ונמלו ממוננו ושלחנו, בואו עמי וכו' ואני אשוה עמכם בחלק שנאמר אחלק שלל. וצריך לשים לב מה הי' להם לפרעה ועבדיו, ומה נואלו שרי צוען, כי מה שאמר זה שלשה ימים קומו צאו מתוך עמי, ומה שחזקה יד מצרים למחר לשלחם מן הארץ היתה מחמת אימת מות שעליהם כמו שאמרו כלנו מתים, ופרעה אמר וברכתם גם אותי, התפללו עלי שלא אמות שאני בכור, ואיך עכשיו נתהפכו כמו רגע בשביל ממונם הלא כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ואיך לא נתיראו לרדוף אחרי בני' בשביל הממון שהשאלום, אחר כל האותות והמופתים וכל המכות שבאו עליהם עד נפש.

אכן נתבאר הענין בדברי קדוש ישראל ר' חיים וויטאל בספרו עץ הדעת טוב בפסוק אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל, שפרעה חשב שיוכל לרדוף אחרי ישראל ואף ישיג חפצו מאחר שיש ביד ישראל עון הגזל שלקחו ממון מצרים בדרך שאלה וברחו להם, והרי דור המבול לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, הגם שלא הי' רק חמס דקיל, ע"כ אמר אחלק שלל שאחזיר גזילה לבעלים, לכל אחד מן המצרים מה ששאלו מהם וחשב שבזה יוגבר כחו על ישראל עיי"ש. וענין זה יש להעמיס בדברי רש"י נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום, דייק לומר שהשאלום והם לקחוהו וברחו והרי זה גזל בידם ועיי"ז ימסרו בדינו, וזה שאמר לעמו ומשכם בדברים, לקינו על שעשינו להם עול, אבל עכשיו שנמלו את ממוננו הם הגולנים ואנחנו הנגזלים, יתהפך כחומר חותם ויחתם גזר דינם על הגזל, בואו עמי ואני אשוה עמכם בחלק שאחזיר גזירה לבעלים, שנאמר אחלק שלל, וכמו שפי' רח"ו כנ"ל.

אמנם באמת טעות גדולה טעה בזה, והי' זה מחמת החזקת הלב כמ"ש וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם, כי הי' לו לתת לב שהממון הזה בא ליד ישראל בצדק ויושר ואין בו אפי' אבק גזל, מלבד הפשוט שהי' חייבים להם בשכר העבודה, וכמו שאמרו בגמ' (סנהדרין צ"א) שבאו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון ואמרו תנו לנו כסף וזהב שנשלמתם ממנו אמר להם גביהה בן פסיסא תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששעבדתם ולא מצאו תשובה וברחו, ובמדרש רבה פ' חיי שרה (פ' ס"א) אמרו על זה שישבו פילוסופים וחשבו ולא הגיעו למאה שנה עד שנמצאת ארץ מצרים לממון, הרי שלא די שזה שלקחו הי' שלהם מצד הדין, אף נשאר חייב להם שלא פרע את חובו עדיין, ואשר לא שם לבו לזה בא רק מחמת החזקת הלב.

אבל ישנם עוד דברים כגו שהלא כל הכסף הבאה למצרים מכל הארצות הי' על ידי יוסף שבחכמתו הצילם מן הרעב וקבץ את כל הכסף למצרים. ופשוט הוא שהכסף הזה שייך ליוסף כדיו המציל מזוטו של ים, ודיים למצרים שהפקיעו את עצמן ממיתת רעב, אבל על הכסף אין להם שום טענה ואין בזה נדנוד גזל. ועוד בה שלישי' מה שנאמר בדברי חז"ל שהקב"ה סיבב שיבא כל כסף וזהב שבעולם למצרים כדי לקיים מה שאמר לאברהם אבינו בכרית בין הבתרים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וברוך שומר הבטחתו לישראל שאמר למרע"ה דבר נא באזני העם וישאלו, שלא יאמר אותו צדיק ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, הרי שכל כספם וזהבם הי' מופקד בידם עד צאת בני ישראל ממצרים שיקחוו ותתקיים הבטחת הבורא, ומה טענת גזל יש בזה שלקחו את פקדונם. וזה שאמר הכתוב (תהלים ק"ה) ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל, כי אמרו בגמ' (כתובות פ"ד) ינתנו לכושל שבהם, מאי לכושל, כושל שבראי', אבל ישראל שיצאו בכסף וזהב אין בשבטיו כושל כי ראיות חזקות כראוי מוצקות הי' להם על הכסף וזהב ששייך להם בצדק ויושר. וממשיך הפסוק כי זכר את דבר קרשו את אברהם עבדו ופירש"י שהבטיחו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. והן הן הדברים שאמרו במדרש על פסוק זה, שבזכות אברהם נקרע הים, היינו שעל הקטרוג שקטרג פרעה שיש ביד ישראל עון גזל, באת התשובה, כי זכר את דבר קרשו שהבטיח לישראל שיצאו ברכוש גדול ולכן בא הכסף למצרים, ואין שקלי ודירי שקלי.

וזה ג"כ כוונת המדרש שהי' בזכות יוסף, לבטל טענת פרעה על דבר הכסף אשר שמו בני ישראל באמתחתם והם גזלנים, ע"ז נזכר ענין יוסף שיוסף לקט את כל כסף וזהב שבעולם והביאו למצרים וזכה בו מדין המציל מזוטו של ים וכנ"ל. ועפ"ז יובן היטב המדרש שהתחלנו הים ראה, מה ראה, ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, וע"ז בא המקטרג לומר שיש בידם עון גזל שזהו רכוש מצרים, אמנם כאשר ראה עצמותיו של יוסף נתבטל הקטרוג הזה, כי אין זה רכוש מצרים רק רכושם של ישראל.

בסוגיא דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל מפראג⁽¹⁾

בעה"י. חידשתי זה בפסח תקס"ט לפ"ק.

פסחים דף צ"ג ע"א. ר"ע לשעמי' דס"ל אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. מעולם תמהתי והוקשה לי, וכעת ראיתי בש"ס חדש שנרפס בווינא עם הנהגות הגאון מהר"י פיק, על הגליון, שנרגש מזה הגאון הנ"ל ז"ל, דמלת לשעמי' האמורה כאן אין לה מובן, דזה רגיל הש"ס לומר היכא דמפורש או מוכרח בדוכתא אחריתי, דאותו תנא או אמורא סובר כך, אבל הכא בסוגיא, מהו לשעמי'.

ורגיל הייתי לומר דמלת לשעמי' הוא, כפי הגירסא הנרפסת בכל ספרי הש"ס לעיל דף צ' ע"ב על הגליון, דאמר שם הש"ס לרב דס"ל אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, סבר לה כר' יצחק דאמר טמאי מת מצוה היו שחל ז' שלהן להיות בערב הפסח, דהיינו טומאת שרץ, ואמר רחמנא נדחו, ונרפס על הגליון באיזה ספרי הרפוס, סבר לה כר"ע דאמר מישאל ואלצפן שחל ז' שלהן להיות בע"פ, ועיין ברישכ"א בחידושי' לסוכה דף כ"ה ע"ב ביאר כך להדיא, דאף לר"ע וריה"ג הי' שביעי שלהן בע"פ, והתוס' שם בסוכה הביאו גירסא זו, ודחאוה, יעו"ש בתוס' ד"ה שחל כו', ולפיכך התוס' לשיטתם הכא בפסחים ד"ה ר"ע סבר כו' תמהו מנ"ל אליבא דר"ע הכי, והיינו דלא גרסי נמי התוס' ר"ע לשעמי', אלא הי' בגירסתם, ר"ע סבר כו', ועכ"פ לגירסת הספרים דלעיל דף צ' גרסי ס"ל כר"ע כו', א"ש נמי הא דאמרינן הכא ר"ע לשעמי', דכיון דס"ל דמישאל ואלצפן חל ז' שלהן להיות בע"פ, ממילא מוכח דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, כדילף רב לעיל, וזהו מה שאמרתי בזה מקרמת דנא.

אמנם כן, אם מלת לשעמי' האמורה, יהי' קיומה תלוי בהגירסא דלעיל לספרים דגרסי רב ס"ל כר"ע כו', לא ה"ל להמדפיסים ולהמפרשים לשתוק מזה, ולא ה"ל למיסתמה סתומי, כי אם גם בזה ה"ל לרמוז על הגליון דהדבר תולה בגירסאות דלעיל וכאמור.

לכן נלע"ד ליישב אומרו הכא ר"ע לשעמי', דשפיר יהי' לר"ע לשעמי' מוכרח דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, וייתיישב ממילא נמי תמיהת התוס' הנ"ל בד"ה ר"ע סבר כו', דלעיל דף ס"ט ע"א הקשו התוס' בד"ה שוחטין וזורקין על טמא שרץ, דא"כ דשוחטין וזורקין על טמא שרץ (על כרחך מיירי טמא דקרא דעושה פסח שני בשחל ששי שלו בערב פסח, דאי חל שביעי שלו הרי הוא כטמא שרץ ושוחטין וזורקין עליו, וכמ"ש תוס' לקמן דף צ"ב ע"ב בד"ה אלו פטורין כו'), אמאי כ' רחמנא טמא אינו עושה פסח פשיטא דהא כתיב איש לפי אכלו לעכב דבעינן גברא דחזי לאכילה, ותירצו דאיצטרך לאשמועינן דחייב בפסח שני,

(1) הועתק מגוכתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. זכות המצוה יגן בעדו להתברך בכט"ס.

דלא נימא דמיפטר, משום דשני תשלומין דראשון הוא כו' ודלא חזי בראשון לא חזי בשני, קמ"ל, א"נ איצטרך למימר דציבור עברי בטומאה כדררשינן כו' איש נדחה ואין צבור נדחה עכ"ל.

וראיתי בשו"ת שאנת ארי' סי' ס"ה תמה על דברי התוס' הללו שרצו לומר הא רכתב רחמנא טמא אין עושה פסח א"צ לגופי' אלא לאשמועינן דציבור אינו נדחה, או דחייב בפסח שני הוא דקמ"ל קרא, הא מאן דלית לי' שוחטין וזורקין על טמא שרץ יליף לה דף צ' ע"ב מדר' יצחק דאמר טמאי מת מצוה היו שחל ז' שלהן בע"פ, ואמר רחמנא נדחו, מכלל דמ"ד שוחטין לא ס"ל כר' יצחק אלא עדיין לא הי' יום ז' שלהן בע"פ, אלא ששי שלהן או קודם לכן הי', וא"כ אמאי נסתפק משה רבינו ע"ה כדכתיב עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, הא ע"כ לא ידעו מדין פסח שני כלל, שהרי בתשובת שאלתם נאמרה פרשת פסח שני, ובע"כ לא נסתפק אלא אם יכולין לעשות פסח ראשון, ואמאי נסתפק, הא וודאי לא מצי עברו, דהא איש לפי אכלו כבר נאמר בפסח מצרים כו' עכ"ל הגאון והניח בצ"ע, ובאמת תמי' רבתי הוא.

והנלע"ד ביושבה, עפמ"ש הרמב"ם בספר המצות בשרש הראשון להשיג על בעל ה"ג שמנה כמנין התרי"ג מצות הלל, ונר חנוכה, ומגילה, ודומיה, והלא בסוף מכות דרש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה מסיני, ובסיני וודאי רק מצות של תורה נאמרו, ולא של דרבנן, והרמב"ן שם האריך ליישב דעת בה"ג, והעלה דיש נוסחאות (וכן הוא בספרי הש"ס שלפנינו) תרי"ג מצות נאמרו לו למשה, ולא גרים בסיני, וא"כ אפשר דאף מצות דרבנן נאמרו לו אז, כמ"ש חז"ל דהראה לו דור וחכמיו ודורשיו, והקשה בספר מרגניתא טבא דלהרמב"ם דגרים תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, קשה, הא הרמב"ם בספר המצות במצות עשין סי' נ"ז נ"ח חשיב פסח ראשון למצות עשה בפני עצמה, ופסח שני מצות עשה בפני עצמה, והיינו דפסק כרבי בפסחים צ"ג ע"א דפסח שני רגל בפני עצמו הוא, וכן פסק בחיבורו פ"ה מהל' ק"פ הלכה א', א"כ מה הי' משה רבינו מסופק אם יעשו הטמאים הללו פסח ראשון, הלא כבר נאמר לו בסיני פסח ראשון ופסח שני לדעת הרמב"ם הנ"ל, ולמה זה נסתפק, ותירץ עפמ"ש התוס' בקידושין דף ל"ז ע"ב בד"ה הואיל כו' יעו"ש שהקשו למ"ד כל מקום שנאמר ביאה ומושב לאחר ירושה וישיבה משמע, היאך עשו פסח זה במדבר, ותירצו שעשו על פי הדיבור עכ"ל, ולפ"ז י"ל אף דידע משה מפסח שני, עכ"ז הי' מסתפק, להיות בלא"ה על פי דין לא הי' לעשות פסח כלל בעת ההוא, ורק על פי הדיבור וגזירת השם ב"ה נעשה, והי' משה מסופק שמא גם הטמאים יעשוהו, כי על כי האי גוונא לא נאמר לו לעשות פסח שני, וזה הי' ספיקא דמשה. ולפ"ז אומר אני דמיושב תמיהת השאנת ארי', דאף דידע משה מאיש לפי אכלו, עכ"ז שפיר הי' נסתפק, דשמא בפסח הזה שנעשה רק על פי הדיבור אין האכילה מעכבת.

ולפ"ז מיושב תמיהת התוס' הנ"ל בדף צ"ג ע"א ד"ה ר"ע סבר כו', דלר"ע בלא"ה מוכח דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, דאל"כ תיקשי לר"ע לשיטתו קו' התוס' הנ"ל בדף ס"ט ע"א, דאם אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ומיירי

טמא דקרא בששי שלו, ל"ל דכתב רחמנא טמא אין עושה פסח, הא כתיב איש לפי אכלו, וא"ל כתירוצי התוס' הנ"ל, דא"כ תיקשי קו' השאנת ארי' מאי נסתפק משה רבינו, הא ידע מאיש לפי אכלו, וא"ל כתירוצי הנ"ל, דנסתפק הואיל שאין הפסח נעשה על פי הדין רק על פי הדיבור שמא אין האכילה מעכבת, ו"א דלר"ע לשיטתו נעשה פסח ההוא על פי הדין, דהא ר"ע ס"ל בקידושין דף ל"ז ע"א דביאה ומושב בכל מקום שאתם יושבים משמע, וא"כ מה ה' משה רבינו מסתפק, אלא וודאי אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, והי' שביעי שלהן בע"פ, ונסתפק משה אם שוחטין וזורקין על ט"ש או אין שוחטין וזורקין, והתשובה היתה, אין שוחטין וזורקין, וכמ"ש הרישב"א בחידושי סוכה דף כ"ה ע"ב, והראב"ד פ"ו מהל' ק"פ בהשגה ראשונה, וא"כ מיושב קו' התוס' לר"ע לשיטתו, וממילא דמתורץ גם מלת למעמי', דלר"ע לשיטתו מוכרח דאין שוחטין וזורקין על ט"ש וכאמור, ודו"ק היטיב כי ברור הוא.

ב' תשובות בדיני בדיקת חמץ

מהגאון מוה"ר יעקב זצ"ל מו"ץ דק"ק שקלאוו⁽¹⁾

שאלה. מי שרוצה לאכול או לישב ללמוד קודם בדיקת חמץ ואומר לאחר שיזכיר אותו לאחר האכילה או הלימוד לבדוק, אם יש לסמוך על זה או לא. **תשובה.** הנה דין זה מבואר בספר עט"ז סי' תל"א להיתירא ויליף לה מהא דהתירו גבי שבת לקרות לאור הנר ע"י שאומר לאחר שיזכיר אותו שלא יטה ע"ש. ולא נהירא כלל, דלא [רמז] להתם, דהתם החשש הוא שמא יבא לעשות מעשה בידים להטות, כזה אמרינן שפיר כשיראה אותו חבירו שרוצה להטות יזכירנו שהוא שבת דלא חיישינן שמא ישכחו שניהם בדבר שהוא בקום ועשה, אמנם הכא שהחשש הוא שמא ישכח מלבדוק בשב ואל תעשה, כזה אפשר דלא מהני מה שאומר לאחר שיזכיר אותו, דחיישינן שמא גם האחר ישכח ג"כ ולא יזכיר אותו.

וראי' ברורה לדברי מהא דפסק הרמב"ם גבי בדיקת חמץ דאפי' לקבוע מדרש ללמוד לאחרים נמי אסור ולא אמרינן שיזכירו זה את זה, והתם גבי שבת התירו לשנים לקרות בענין א' שהאחד יזכיר את חבירו, אלא וודאי כמ"ש דהתם החשש הוא שמא יבא לעשות מעשה ולהטות משא"כ בשב ואל תעשה חיישינן שפיר שמא ישכחו כולם. ואין להביא ראי' מהא דכתב הרב [רמ"א] זלה"ה בסי' רל"ב דאנן נוהגין להקל בסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה משום דסמכינן אקריאת השמש לכה"כ, נראה דשאני התם דיש לנו עת קבוע להתפלל, וכשמניע

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד י"ב. — ד"ז נעתק מחיבורו כת"י הנקרא „מורה צדק וקהילת יעקב". ההעתק הגיע לידינו מעזבון המנוח מו"ה שמעון קעמפלער ע"ה, כהשתדלות יורדינו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.

העת על השמש לקרות ובוודאי לא חיישינן שמא ישכח דזה בוודאי לא חיישינן שכל העיר ישכחו מלהתפלל, ואף אם השמש ישכח יזכיר אותו א' מבני העיר, ואע"פ שמהרי"ו למד מהא דאמרינן בפ' הדר דרב ששת מסר שינתי' לשמע' ופרש"י שהי' אומר לו להקיצו כשיגיע זמן תפלה, והתם הי' יחיד בדבר, מ"מ לא דמי כלל דהתם כיון שהעת קבוע הוא להתפלל לא חיישינן שמא ישכח שמעי', ועי' במהרי"ל ריש הל' שבת שהקיל נמי מטעם שהעת קבוע, אמנם בנדרון דירן כיון שכבר עבר העת שקבעו חכמים חיישינן שמא גם האחר ישכח ולא יזכירנו כלל.

אח"כ עיינתי בספר עט"ז ומשמע מדבריו שהוא מיירי ממי שרוצה לישב קודם זמן בדיקה ואומר לאחר שיוזכרנו כשיגיע זמן הבדיקה ומשום שהוא חושש לדעת הרמב"ם שאוסר אף קודם זמן ובוזה התיר כשאומר לאחר שיוזכרנו, וממילא אף שראי' משבת אינה, וכמ"ש, מ"מ יש להביא ראי' מההיא דרב ששת. מ"מ נראה דעדיין לא דמי, דהתם מוטל אף על השמש להתפלל כשיגיע הזמן, וממילא כשיעמוד הוא עצמו להתפלל יזכיר גם את רב ששת להתפלל, אמנם בנדרון דירן שאינו מוטל על האחר לעשות שום דבר שנימא שע"י זה יזכיר את חבירו, ואף אם יאמר לאחר שיש לו בית לבדוק, כשיבדוק את שלו, שיוזכר גם אותו, מ"מ כיון שראינו שהחמירו הפוסקים הרבה בענין בדיקת חמץ יותר מגבי ק"ש ותפילה, בוודאי אין לנו להקל מסברת הכרס במה שאין לנו ראי' מוכרחת מן התלמוד ופוסקים ראשונים.

יעקב במהרי"ו זללה"ה

* * *

שאלה. על דבר מי שלא התפלל ולא קרא ק"ש של ערבית והגיע זמן בדיקת חמץ, איזה מהן קודם, שנחלקו בזה בעל המ"א והח"י, ושאלת האידן יש לנהוג. תשובה. הנה לכאורה הי' נראה דק"ש ותפילת ערבית קודמין דהם תדירים ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ואע"פ שבדיקת חמץ כל שלא ביטל הוי מדאורייתא וכמ"ש במקום אחר באריכות, מ"מ כבר הוכיח ב"ד (= בן דודי) הגאון נר"ו בספרו שאגת ארי' סי' כ"ב בראיות ברורות דאף כשהתדיר הוא דרבנן ושאינו תדיר הוא דאורייתא מ"מ התדיר קודם ע"ש. אמנם אחר העיון נראה דבדיקת חמץ עדיפא, ולא מבעיא לדעת התוס' והרשב"א והר"ן זללה"ה דס"ל דרשאי להתחיל ללמוד אף כשהגיע זמן ק"ש ותפילה וכמבואר באריכות בחידושי הרשב"א שם, וגבי בדיקת חמץ אסרו חכמים ללמוד עכ"פ משהגיע זמנו, ומדברי הרמב"ם משמע שאף קודם זמנו קצת נמי אסור, פשוט גבי בדיקת חמץ קודם לק"ש ולתפלה, אלא אף לדעת רש"י והרמב"ם דס"ל דאף בק"ש ותפלה נמי אסור ללמוד כשהגיע זמנם, מ"מ נראה דמודי דבדיקת חמץ עדיפא דאתי לאפרושי מאיסורא. וראי' לזה, שהרי במי שלומד לרבים אף רש"י והרמב"ם מודי דמותר קודם ק"ש ותפלה, ואף כשהגיע זמנם וכמש"ל, וגבי בדיקת חמץ כתב הרמב"ם להדיא דאף לרבים אסור לקבוע מדרש, הרי חזינו דעדיפא בדיקת חמץ מק"ש ותפלה.

לכן נראה, דתחילה יבדוק ואח"כ יתפלל ויקרא ק"ש, אם לא מאותן האנשים הרגילים להתפלל בציבור בעשרה מעריב בזמנו ואם ילכו לביתם לבדוק תחילה לא יוכלו להתאסף יחד אח"כ, בזה יתפללו תחילה ואח"כ ילכו לביתם לבדוק, דבזה שייך ג"כ טעם היתר הראב"ח שהרי יצטרכו לקום לילך לביתם וכ"כ המ"א. יעקב בהגאון מו' יודא זללה"ה

בדין מכירת חמץ אגב שכירות

מהגאון מוה"ר ישראל יצחק אהרן לאנדסבערג זצ"ל
(אבד"ק גרויסווארדיין¹)

בעזה"י יום ה' י"ג ניסן תרכ"ג.

מועד צאת ישראל ממצרים, ישפע השם רב ברכה וחיים, לידירי הרב הגאון הגדול המפורסם החרף והבקי מו"ה משה נ"י אבד"ק הוסד נ"י².)

רב תודה וברכה כי כבדני להודיע מבני שיחי' שהוא סר למשמעתו, ועוד כי תקוה שיעלה על גבעת האמת, נא אהו' ידיר השם ישום נא עינו עליו, כי גדול צערי מנשוא, כי ראיתי שאין נפש בני³ חשקה בתורה, ואולי ירצה בעיני השם לכונן לו לב נכון ע"י הצדיק, כי דברים היוצאים נכנסים, ואומן חכם יקרא. ועתה כאשר באתי אציע דבר קטן כהלכה, הנה בשאלות ותשובות חתם סופר תשובה קי"ז הביא שם פקפוק על מכירת חמץ אגב שכירות, וכוונתו מבואר, הלא רמ"א [כ' בחו"מ] בס"י ר"ב ס"א די"א אפי' קרקע בשכירות ומטלטלים במתנה, מזה משמע שי"א שאין הקנין אגב מהני אגב שכירות, ומדוע אנו נוהגין הקנין אגב שכירות. ונראה לי, דהנה באמת קשה, הלא האיבעי בגמרא

(1) נולד בשנת תקס"ד בעיר פעזינג לאביו הג"ר מאיר לאנדסבערג דומ"ץ דק"ק פעזינג. ה' תלמיד מובהק אצל הגאון בעל חת"ס זצ"ל וחיבבו מאוד. אחר חתונתו נתיישב בעיר שטיינמאננער. בשנת תקצ"ה נתקבל לאבד"ק יעמערנינג, אח"כ נתקבל לאבד"ק פרויענקירכען ופרייאשטאטעל. בשנת תרי"ג עלה ונתעלה על כסא הרכנות בק"ק גרויסווארדיין. ה' לו שם ישיבה גדולה עם הרבה תלמידים, וכיניהם הרב הגאון מוה"ר מרדכי ליב ווינקלער אבד"ק מאד. איזה תשובות ממנו נרפסו בספר שו"ת לבושי מרדכי לתלמידו הנ"ל. גם יש אליו תשובה בשו"ת שו"מ מהר"ג ח"א סי' ס"ט. — נלב"ע ביום ראשון דחג הפסח שנת תרל"ט לפ"ק.

ר"ז הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) הוא הגאון בעל מהר"ם שיק זצ"ל. — ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

(3) הוא בנו מוה"ר ליב לאנדסבערג שה' אח"כ רב בעיר סענהאלאם בקהלת שטאטסקווא ...

הוא אם מכירה אנב מהני או להיפך מהני, והסברא משום דהוי שני שמות אף שקנינא שוה, וכעין זה יש לספק אם קנין לשעה מהני לקנות קנין, דהוא לעולם כעין מכירה אנב שכירות, וזה הוא רבותא טפי שמהני, וא"כ קשה על המחבר מדוע באמת לא הביא זה לרבותא. ונראה דבאמת אין על זה הוכחה, דהנה בגמרא מביא ראי' מר"ג שהי' מקנה תרומה ומעשרות אנב שכירות, ועל זה י"ל כיון דבאמת בתרומה ומעשרות אינם לישראל כי אם טובת הנאה וכיון שמסתלק הישראל זכותו ממילא שוב הקנה התורה לכהן, ומשו"ה מהני, אבל באמת כהאי גונא שהבעלים צריכים להקנות קנין לעולם באמת לא מהני, ומיושב קושית הש"ך, דבאמת אין לפשוט כי אם שתי שמות שקנינא שוה מהני, אבל לא קניינא שאינם שוים, אבל בחמץ גם כן אינו ברשותו, ורק התורה גזרה שהבעלים צריכים לסלק רשות, משו"ה שפיר יש לפשוט מתרומה ומעשרות, ומהני לכ"ע. ומנהגן של ישראל תורה הוא.

ועתה אצוה עוד את ברכתי ברכת שמחת החג כמאמר חכמ"ל וכאות נפש צדיק ונפש ידירו,

ישראל איציק אהרן לאנדעסבערג

בענין חצי שיעור בבל יראה

מהגאון מוה"ר אברהם יהודה הכהן זצ"ל אבד"ק בערעגסאז⁽¹⁾
בעמח"ס שו"ת קול ארי'

במג"א סי' תמ"ב סק"י הביא דעת הרבה פוסקים דאם אין עשוי לחזק אפי' פחות מכזית חייב לבער, וכ' שם הדגול מרבבה דכדבריהם מוכח בתוס' פסחים דף כ"ט ע"ב דח"ש אסור מה"ת לענין כל יראה שהרי כתבו שם בר"ה רב אשי בסוף הדיבור להוכיח כדברי ר"י דהמשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר עליו משום דהוי לאו הניתק לעשה, דאי לא תימא הכי, איך אמרינן שם בגמ' דלר' יוסי דחמץ מותר בהנאה יכול לפדותו ולכן מעל, הרי אינו יכול לפדותו דא"כ הוי שלו ויעבור על כל יראה, אלא ודאי דאינו עובר עליו, ע"כ דברי התוס', ועתה אם נימא דלענין כל יראה ח"ש מותר א"כ איכא למימר דמיירי דלית ב' כזית ויש בו שוה פרוטה, ולענין מעילה שפיר הוי כשיעור כיון דאית ב' שוה פרוטה, ולענין כל יראה אינו עובר כיון דאין בו כזית, אלא ודאי דגם לענין כל יראה חצי שיעור אסור מה"ת, עיי"ש ברג"מ.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ג' עמוד י"ב. — ד"ז הועתק מכת"י תלמידו הרב הגאון מוה"ר יצחק טייטלבוים הי"ד דומ"ץ דק"ק בארדיוב המונח ברשות נכדו ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה מרדכי ברוך בלום נ"י. טוב עין הוא יבורך.

אמנם באמת יש להוכיח מדברי התוס' הללו להיפך דח"ש מותר לענין כל יראה. דהנה השאגת ארי' (בסי' פ"א) הקשה על דברי הר"י שכ' שהמשהה חמץ ע"מ לבערו אין עובר עליו, דהא אע"ג דקיי"ל דלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא וודאי איכא אע"פ שקיים העשה לבסוף. ויש ליישב קושיא זו דהנה השאגת ארי' (בסי' ע"ד) כ' על הא דכ' הב"י בסי' תרי"ב באכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ביוה"כ דאסור דוקא באכל כשיעור אבל ח"ש מותר, והקשו עליו דהלא ח"ש אסור מה"ת, ומתרץ השאג"א דהנה הטעם דח"ש אסור הוא משום דחזי לאצטרופי והיינו דאם יצטרף לח"ש עוד ח"ש יהי' ביחד שיעור שלם לענין מלקות ולכן יש לו חשיבות, אמנם זהו דוקא אם בכזית יש חיוב מלקות, אבל כאן באוכלין שאינן ראויין לאכילה דאף בכזית אין כאן חיוב מלקות לא שייך לומר דח"ש אסור מטעם חזי לאצטרופי לכוזית שהרי אף בכזית אין לוקין, ומה"ט מותר כאן בחצי שיעור עיי"ש. ולפי"ז לכאורה בפשיטות לא מצינו למימר דבכל יראה אסור ח"ש, שהרי כ' הר"י דאין לוקין על כל יראה משום דהוי להנל"ע, א"כ לא שייך חזי לאצטרופי וכדברי השאג"א הנ"ל, וממילא ח"ש מותר. אמנם אם לא נימא כשיטת הר"י, רק נימא דלוקין על כל יראה או שפיר נוכל לומר דח"ש אסור בכל יראה⁽²⁾.

ולפי"ז מיושב היטב קושיית הרגול מרבבה שהקשה על התוס' דמנ"ל למירק דאינו עובר, דילמא עובר ואפ"ה מעל משום דמירי בחצי שיעור וחצי שיעור מותר, זה אינו, דאם נימא דעובר ולא הוי להנל"ע, אז באמת יהי' ח"ש אסור כיון דשייך חזי לאצטרופי, ושוב יקשה איך מעל, ורק לפי האמת דס"ל להר"י דהוי להנל"ע ואינו עובר, אז חצי שיעור מותר דלא שייך חזי לאצטרופי כנ"ל. ובזה מיושב ג"כ קושיית השאג"א הנ"ל, שהקשה אף דלהנל"ע אין לוקין, אבל איך מותר להשהות חמץ ע"מ לבערו, די"ל דהתוס' מיירי כאן בחצי שיעור, וכקושיית הרג"מ, ואף דבכל מקום חצי שיעור אסור מה"ת, אבל כאן בכל יראה כיון דהוי להנל"ע ואין לוקין בשיעור שלם, לכן בח"ש אין כאן איסור דלא שייך חזי לאצטרופי, ובזה האופן התיר הר"י להשהות חמץ ע"מ לבערו, נמצא דאדרבה מדברי התוס' מוכח דח"ש מותר בכל יראה.

(2) עיין בזה בספרו שו"ת קול ארי' סי' ע"ט ד"ה ועפ"י.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מהר"ם שיק זצ"ל¹

החיים והשלום וכל טוב לתלמידי המופלג בתורה הנגיד וירא ה' כש"ת מו"ה דוד לאנגער² נ"י בק"ק סאבאטש יע"א.

הנה אתמול באתי לביתי מנסיעתי לוויין לרופאים, וע"י סיבות ביני ביני נסעתי לבקר אבותי בק"ק ברעזאווה, ושם שמעתי שיש בקהילתכם מחלוקה גדולה ושגם אתה מן הצדדים המעכבים הקאנשטיטירונג³, ואם הייתי שומע זה מקודם, הייתי נוסע דרך קהילתכם, אבל כיון שלא הי' כן, אמרתי לבוא עם הספר בקצירת אומר, שכאשר שמעתי זאת, היה תימה בעיני עליך, הלוא ידוע לך כי גדול השלום ושנוא המחלוקת, ואפי' מחלוקה שהיא לשם שמים בתחילתה, לבסוף בא הדבר לידי נצחון ולידי שלא לשם שמים, ומרן הגאון בעל ח"ס זצ"ל אמר שלכך ביארה המשנה באבות איזהו מחלוקת שהיא לש"ש, שגם סופה להתקיים לש"ש, היא מחלוקת הילל ושמאי, אבל מלבד זאת, אין הבטחה שסופה נשאר לש"ש, ולזאת צריך להרחיק מזה, ואיזה חכם הרואה הנולד, ואם באמת דיעות חלוקות בעיני קהילה, טוב להביא הדבר לפני רבנים או שאר מבינים ומבקשי שלום בישראל.

ושנית, שנסתבב מזה לעכב הקאנשטיטירונג, וכבר כתבתי מזה למקום אחר באריכות, וכאן אבוא רק בקצרה, שכל המעכב קאנשטיטירונג מחליש וממעט כח בעלי ראשי דשומרי הדת ודורכפיהרונגס קאמיסע, (נקרע כאן כשלשה שורות, חבל) ובמקום אחר ביארתי באריכות שע"פ התורה והקב"ה חייבים אנו לקאנשטיטירונג, וכל המתרשלים אינם יוצאים ידי שמים, והמעכבים עתידין ליתן את הדין, כי הרשעים מצפים יום יום לשעת הכושר לבצע זממם את אשר יזמו לעשות, וחייב עלינו לעשות זה לעומת זה, להתאחד ללחום מלחמת ה', והן ה' כביר לא ימאס. ולזאת כל אשר יש בידך לעשות לסייע לקאנשטיטירונג תעשה ובאופן היותר טוב, שמה שאינו נראה לקהל לטוב משפעציעל שטאטוטין יכולים לתקן כטוב בעיניהם בהסכמת כולם. וגם בעיני הקהל אין מחזיקים במחלוקת, ואם מוכרח הדבר להביא לפני ב"ד, יקוב הדין את ההר או יבצעו ויפשרו, ואיש על מקומו יבוא בשלום, וזריזין מקדימים.

ויהי ה' עמכם, וחפץ ה' בירכם יצליח, ואחתום בברכה המשול[ש].

דברי רבך הר"ש,

הק' משה שיק מברעזאווה

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'. — ד"ז הועתק מנוף כתי"ק והגיע לידינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.
(2) יש אליו תשובה בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' שע"ד.
(3) היינו וועד קהילות „שומרי הדת“ באונגארין.

חידושים והערות

מהרב הגאון מוה"ר ארי' צבי פרומער הי"ד אבר"ק קאזעגלוב¹

בספרו שו"ת ארץ צבי סי' פ"ד בסופו. קנין מכירת חמץ מועיל רק להוציאו מרשות הישראל ולא שיקנה הנכרי וכו' ואף דמפקיר חמצו אסור מדרבנן לאחה"פ מ"מ בנ"ד דההפקר הוא באמצעות מעשה קנין של הנכרי מועיל ואין דנין דברי סופרים מדברי סופרים כדתנן בידים.

נ.ב. ונלע"ד ראי' לזה, דלכאורה ק' לפמ"ש הר"ן אהא דמדאורייתא בבטול סני וחכמים הצריכו ביעור, דהטעם שמא לא יבטל בלב שלם. וא"כ התינוח כשמבער לגמרי אבל איך התיירו הפוסקים מכירת חמץ במקום ביעור, הרי בזה ג"כ שייך אותו חשש ממש שמא לא ימכור בלב שלם, בפרט דהבכו"ש כ' כן בפירוש דמכירת חמץ הערמה היא, וא"כ אינו בלב שלם, וא"כ מה עדיף זה מן הבטול. וכן קשה לטעם התוס' דמש"ה חז"ל הצריכו ביעור שמא יבא לאכלה, וא"כ גם במכירת חמץ דידן שאין מוסרין המפתח לנכרי וגם משאירין לבעלים זכות דריסת הרגל ואם ימכור יהי' על חשבון הגוי הקונה, וא"כ יש לו רשות גם לאכול ויהי' על חשבון הגוי הקונה וא"כ אכתי שייך שמא יבא לאכלה, ומה מועיל בזה יותר מן הבטול, וצ"ל דאין דנין דברי סופרים מדברי סופרים, ואין לנו אלא מה שגזרו חכמים שלא יועיל ביטול, אבל ענין אחר כיוצא בו לא שמענו ואין להוסיף על הגזירה.

סי' ק"ט ד"ה ולפ"ז. כ' הרמב"ם פ"ב מהל' גירושין דמה"ת אזלינן בתר מעשה הנתניה לא בתר חלות.

נ.ב. ג"ל עוד יסוד דרמב"ם פסק (דאזלינן) [דלא אזלינן] בתר חלות, דהנה בר"ן נדרים דף ל'. מייתי מירושלמי הנודר מיורדי הים לאחר ל' יום וקורם ל' יום נעשו יושבי יבשה אי בתר אמירה אזלינן או בתר שעת חלות הנדר, ותלי לה הירושלמי בפלוגתא דר' ישמעאל ורע"ק בנדרים פ"ט. באשה שאמרה הריני נזירה לאחר שאנשא דר' ישמעאל סבר בתר חלות הנדר אזלינן ובעל מיפר ורע"ק סבר בתר אמירה אזלינן ואין הבעל מיפר בקודמין וקיימ"ל כרע"ק דאזלינן בתר שעת אמירה, והר"ן דף פ"ד. כ' דרמב"ם פ' כירושלמי הזה [ואח"כ נסתפק קצת]. אמנם הר"ן עצמו כ' דש"ס דילן לית ל' הא דירושלמי דשאני נודר מיורדי הים דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ול"ש בפלוגתא דר' ישמעאל ורע"ק דהתם בקראי פליגי, אמנם ש"ס ירושלמי ס"ל דודאי להני דהוי יורדי הים בשעת עיקר נדרו קמכוון, ומש"ה לית ל' למירק אלא לירע איזה הוי עיקר נדרו אם שעת אמירה או שעת החלות ע"כ שפיר תלי ל' בפלוגתא דר' ישמעאל ורע"ק עיי"ש.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד ט'. — ד"ז הועתק מכת"ק שבגליון ספרו שו"ת ארץ צבי.

והנה לש"ס דילן אין ראי' לנ"ד רי"ל דהתם לענין אין הבעל מיפר בקודמין בקראי פליגי אם כה"ג חשוב קודמין, אבל אין ראי' לעלמא. אבל לרמב"ם דפ' כירושלמי דלמד מר' ישמעאל ורע"ק איזה הוי עיקר נדרו שפיר יש ללמוד מזה לשאר דוכתי דלר' ישמעאל אזלינן בתר חלות ולרע"ק אזלינן בתר אמירה, דאין לומר דלענין קודמין דוקא פליגי, דא"כ איך למד מזה הירושלמי לענין יורדי הים, וכיון דהרמב"ם פ' כרע"ק ש"מ דהרמב"ם לשיטתו (דאזלינן) [דלא אזלינן] בתר חלות.

בדין סחורה בדברים אסורים

מהרב הגאון מוה"ר שמואל אהרן מיללער הי"ד⁽¹⁾ אב"ד לאבאווא

עיינתי בספרו דמר אביו מרן זלה"ה בעל דרכי תשובה בס' קי"ז ס"ק מ"ו בימים הללו אורות שאלה בענינים דשם שנשאלתי, וראיתי שהשיג על בעל ערוך השלחן שנטה קו להקל לבעלי חניות להחזיק במסחרם גם מאכלות איסורין דהוי כנזרמנו מחמת שאין הקונים הנכרים רוצים לקנות אצלם אם לא ימכרו להם גם את זאת, ומרן זלה"ה כתב דרבניו היו נכונים אם בעלי חניות קונים יחד הכשרות והאסורות, [אבל דרך] העולם שהם קונים כל דבר בפ"ע, ואיך שרי לקנות דבר טמא ביחוד וכו' והעלה [דיש] מקום לדברי הרב הנ"ל באם בעל החנות קנה שניהם יחד ומוכר אותם בחנות. ולא הבנתי כלל, הכי ככה"ג הי' שרי, ממנ"פ, אם עיקר האיסור שלא למכור מאכלות אסורות ואין איסור לקנותם וכמו שנראה באמת להדיא בטושו"ד מה"ק סי' קמ"ד, א"כ מה לי קונה יחד או ביחוד, ואם ס"ל למר אביו ז"ל דיש איסור גם בקונה דברים איסורים אם כוונתו לסחור בזה ולא כמוהרש"ק ז"ל, א"כ גם בקונה יחד אסור. ואולי כוונתו הקדושה אם אין המוכר רוצה למכור רק שניהם יחד דאז הוי כנזרמן לדעת בעל ערוך השלחן הנ"ל דרמיה לצורה טהורים וטמאים יחד, אם אין אופן לצוד הטהורים בלעדם וכמ"ש הב"ח ריש סי' קי"ז, ובאמת ס"ל למרן אבא ז"ל דלא כמוהרש"ק.

וגם לענ"ד דעת מוהרש"ק ז"ל תמוה, דבין אם גזה"כ שלא לעסוק בדברים אסורים, ובין אם הוא מצד מכשול כהחלטת הגאונים הקדושים זקני התו"ט והט"ז שמסרו לחכמים והם אסרו מחשש מכשול, ובין אם נימא כהש"ך שם סק"ב שהוא משום דדרך לשעום במסחר או כמסקנתו משום מראית עין, ובין אם נימא כהוספת הגאון אמרי אש סי' נ' דאסור ליהנות לכתחילה במידי דעומד לאכילה, מה לי מכירה ומה לי קני', אדרבה יותר דרך העולם לשעום בעת לוקח

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד י"ח. — תשובה זו נכתבה אל הגה"צ מוה"ר חיים אלעזר שפירא זצ"ל אבד"ק מונקאטש. חסר בתחלת התשובה וגם באמצע נקרע באיזה מקומות והשלמנו בין חצאי עיגול. — אפריון נמטי' לירידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א אב"ד דקהל יטב לב דסאטמאר במאנטרעאל שהמציא לנו תשובה זו מעובדון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש ז"ל אבד"ק ווייצען. תח"ח לו.

מידי דאכילה, וגם המראית עין יותר שלוקח לאכילה, ע"כ צדקו דברי אביו מרן זלה"ה.

אבל בעיקר דברי הרב ערוך השלחן הם מלהזכיר אפילו באופן שהמוכרים לא ירצו למכור לבעל החניות כי אם יחד דמלכד שמבואר בפר"ח להדיא דאין היתר לקנות יחד כי לא מצינו זאת רק בצידה ומטו לה משמי' דרמ"ע מפאנו בתשובה, אף גם אם נימא דרמ"א לצידה כמו שנראה לכאורה מהש"ז והגה"ק בפרי תואר לענין שכירת כפרים שבתוכם טמאים וגם הצ"צ לענין הבורות, אין ראי' משכירות הכפרים שנמסר להערלים המשרתים הם ההורגים החזירים ואוכלין ואין כאן חשש מכשול (ובפרט לדעת מרן הפני יהושע בפסחים כ"ג דבחיים לכ"ע אין איסור תורה בטמאים שאין חל עליהם איסור אחר כל זמן שהם בחיים רק שרובץ עליהם איסור אמה"ח וזוה שרי לסחור חוץ משקצים ורמשים דגם בחיים אסורים משום שקץ אסור מה"ת כסחורה), והצ"צ לא סמך על זה כי אם העיקר עשוי לסחורה וגם פוגם אבל בנ"ד לכ"ע אסור, דהרי עיקר ההיתר בצידה מחמת [שאינו] תדירות רק במקרה, וכן בנכילות וטריפות שנזדמן אחר השחיטה אבל כאן הרי הוא [עוסק] בו כפעם בפעם בכל יום, והרי אפילו ר' יהודה דמיקל בצידה פ"ז דשביעית מודה שלא יהי' מלאכתו בכך, וכש"כ כאן.

ומהאי טעמא לא עלה על דעת הרמב"ם שם בפ' המשנה והרע"ב לפרש דר"י בא להוסיף כמה שאמר אף מי שנתמנה לוקח ומוכר דהיינו שלוקח איסור ומוכר בהזדמנות שלא דרך צידה שהוא לכאורה פשוט, אלא ודאי דאפילו ר"י מודה דאסור אפילו בהזדמנות כי לא ניתן הדבר לשיעורין. (וכש"כ בנ"ד שהוא באמת מוכר בכל יום ולוקח בכל יום), ואין אופן להתיר רק בצידה שאינו בידו רק בהזדמנות ולא סגי בלא"ה.

ועוד ראי' דרך פלפול אבל אינו רחוק ממרכז האמת, דהנה הרי"ם ז"ל בחולין העיר וחקר מה ענין איסור ביטול איסור לכתחלה, וכתב משום סחורה בדברים אסורין, ובאמת אחת הוא לפי הטעם שמא יבא לאכילה, אלא דא"כ מה יענה במה שאסור להוסיף אם נפל ממילא הרי הוא כנזדמן וגם יש כאן הפסד, ועכצ"ל דמשום לא פלוג אי אפשר להתיר בדבר שאפשר להערים. וזוה מוכן מה שנמצא דר"י הוא המיקל ביותר בצידה, ובביטול איסור מחמיר יותר מחכמים דאפילו בשוגג קנים אטו מזיד כמבואר בגיטין נ"ד, אלא ודאי דשאני צידה שאין הדבר מצוי, ועיקר הדבר בא בהזדמנות, משא"כ דבר המסור בידו בכל שעה יש לגזור יותר, ע"כ הדבר ברור שאין להתיר בזה.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיית.

בדין איסור סחורה בדברים האסורים

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר סג"ל לנדא ז"ל ראבד"ק אושפיצין⁽¹⁾

ב"ה. יום א' וארא תרצ"ו פה"ק אושפיצין יע"א.

אורך ימים ושנות חיים לכבוד ידידי הרב הגאון החו"ב המהולל
בתשבחות מזה בן מזה וכו' וכו' מ' שמחה נתן ג"כ⁽²⁾ שליט"א
אבד"ק קעזמארק יצ"ו.

אחרש"ת כמשפט. למלאות רצונו ולהודיע לו חוור"ד בזה הנני בדברים
האלה. ע"ד שאלתו בדבר הקאקאספעט שמערבין בו ה' למאה שומן חזיר מטעם
הממשלה, אם מותר למכור ולסחור בו, וכהר"ג הרחיב הדיבור במחלוקת
הפוסקים באם הא דאסור לעשות מסחר בדברים האסורים הוא מה"ת או מדרבנן,
ורוצה לצדד בזה היתר עכ"ר.

תשובה. למען כבודו כי רב הוא, אפנה לו פנאי לעיין בדבריו, ולפלא בעיני
כי בשומן חזיר אין כאן שום מחלוקה דאסור לעשות בו סחורה מה"ת מכח בהמה
שמאה כמבואר במס' זבחים ס"ט, וע', וברמב"ם פ"א מאבות הטומאה הלכה ה'
וכ' מי שאיסורו משום נבילה וכו' אבל בהמה שמאה וח' בין שהורה בין שמאה א'
בשרה וא' חלבה לטומאה ובכזית בשר לטומאה ע"ש, ובתה"ד סי' ר' גוי רצה
למשכן לישראל כותלי דחזירי וללוות עליהם בריבית שרי להלוות כדרך זה או
לאו, ומסיק להלכה, נראה דמכוער הדבר הוא לישראל להלוות אכותלי דחזירי,
אבל חלב משמע מדברי מהר"ם דמותר לקנותו ולמוכרו לכתחילה אפי' אם עומד
לאכילה ולא לתקן ממנו נרות להדלקה, אבל בתוס' פרק מרובה לא שרי באם
עומד לאכילה ע"ש. ובס' אור זרוע הלכות שבועות וחדש כתב להדיא דרוקא
בבכור ותרומה הוי איסור סחורה שלהן מדרבנן משא"כ בנבילות וטריפות הוי
איסור סחורה מה"ת וכש"כ בדברים שמאים ודאי דאיסור סחורה שלהן מה"ת,
וברמב"ם ספ"ח דמאכלות אסורות והש"ך יו"ד סי' קי"ז סק"ד כ' דחלב דבהמה
שמאה אסור בסחורה דקרא דחלב נבילה וטריפה לא מיירי בטמאה וכו' ע"ש,
ומחלק שם בין העומד לאכילה אפי' חלב אסור לסחור ורק למשוך עורות אז מותר
ע"ש. ובס' כמו השחר אות ס' סחורה האריך בזה ע"ש. ועיין בס' ארעא דרבנן
אות כ"ה בשם הרב פ"מ דרוב פוסקים סברי דאיסור זה מדאורייתא, וכן נראה
מדברי הרשב"ץ ח"ג סי' רצ"ב, ועיין בס' יעיר אוזן מהגאון בעל חיד"א אות א'

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ח' עמוד י"ב. — תשובה זו הניע לידינו מאת הרב
המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבד"ק קעזמארק, בנו של מקבל התשובה. זכרה לו
אלקי לטובה.

(2) נולד בשנת תרמ"ב בערך לאביו הג"ר אברהם גרינבורג אבד"ק קעזמארק. ה' תלמיד של
הגאון מוה"ר שמחה בונם סופר אבד"ק פרעשבורג ושל הגאון מוה"ר משה הערש פוקס אבד"ק
גרויסווארדיין. עוד בחיי אביו נתקבל לאב"ד בק"ק טאלדיעש, ובשנת תר"פ נתקבל למלאות מקום
אביו כאבד"ק קעזמארק. ב' תשובות ממנו נדפסו בשו"ת מקדשי השם ח"א, ויש אליו תשובה
בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' מ"ט. — נהרג עקה"ש בבית החיים דעיר קראקא ביום עש"ק ה'
לחורש תשרי שנת תש"ה לפ"ק. הי"ד.

ס"ח מה שדוחה להרב באר יעקב בסוף ס"ה שכוונת הרמב"ם כמ"ש בתוס' חגיגה י"ח דאיסור דרבנן דאסמכוהו אקרא לא אסרו דבר המפורש להיתר, וזה כוונת הרמב"ם דאיסור סחורה הוא דבר שסמכו אל הכתוב ואין לאסור דבר שהכתוב התיירו בפירוש, וז"ש שהרי נאמר יעשה לכל מלאכה ולעולם דהרמב"ם סבירא לי' דאסור מדרבנן, והוא מדחה אותו כמבואר שם, אך דהרמב"ם ס"ל דאסור מה"ת ע"ש. והב"ח ביו"ד סי' קי"ז החמיר אף לקנות מישראל דברים האסורים באכילה דדוקא לאותו ישראל שנזדמן לו מותר לסחור בו אבל ישראל אחר אסור לקנות להרויח בו וכן הוא דעת הש"ך, ובתשו' הריב"ש ס"ס תי"א העלה לענין לקנות חמץ לצורך כותי במעותיו של כותי בחוה"מ פסק דאסור דאיסור גמור הוא שהרי לכל הפחות איכא למיחש שמא יאכלנו כיון דלא בדיל מיני' ע"ש, ועיין בתשו' כנף רננה יו"ד ח"א בס"מ מ"ב מכ"ק אאמו"ר הגאון ז"ל בתשובה ארוכה בהא דלא בדילי אינשי מיני' ע"ש, ועיין בירושלמי פ"ד דפסחים ה"ד דרבר שראוי לאכילה בעין גזירה שמא יאכל, וזה יכול להיות היתר הסחורה בדברים מתועלים ויש בהם מילכין ואינם חוששין לשמא יבא לאוכלם, מחמת כשהם חיים ולא מבושלים אינם ראויין לאכילה בעין ולא נזרו בהן שמא יבא לאכלן, ועיין בס' זכור לאברהם ערך תולעים בארוכה, ולא כמו שסובר כהר"ג הטעם דאם כיון מלאכתו לאיסור או לא, ועיין בתשו' צמח צדק סי' ס' בהא דאם יש היתר לישראל לקנות גם חלב חזיר שכתב שם היתר דמחמת שכולם יודעים שקונה למלאכה אבל לעשות סחורה סתם דאפשר שעומד לאכילה התם הוא דאסור משום שמא יבא לאכלו מהן כיון שעומד לאכילה או שמא יטעום ממנו כדרך המוכרים לאכילה שמועמין כשמוכרין לאכילה וכו' ע"ש.

ועיין בתשו' ח"ס יו"ד סי' ק"ד וק"ה שכ' ג"כ דאיסור סחורה בנבילות וטריפות הוא מדאורייתא, ובתשו' דבר שמואל סי' קמ"ד בנותן מעות לנכרי המתעסק בהם בנבילות ודבר אחר, כתב שם דאסור דהא אין עושין סחורה תנן, ולא מפליגין בין ע"י עצמו או ע"י אחרים, ואעפ"י שיש נותנין טעם לאיסור זה גזירה שמא יבא לאכול ממנו, אין לנו לחלק מדעתינו כמה שאסרו בסתם וכו' ע"ש. ובתשו' אמרי אש יו"ד סי' נ' כ' דאסור משום הנאה כמבואר בירושלמי ע"ש, וכש"כ דאיכא חשש שמא יבא לאכול, הגם דבנב"י חיו"ד סי' ס"ב ובס' באר יעקב יו"ד סי' קי"ז כתבו להכריח דאיסור סחורה בנבילות וטריפות הוא רק מדרבנן, חוץ מזה שכבר שדי נרנא בזה בתשו' מהר"ם שיק יו"ד סי' קל"ו עש"ה, מיירי המה רק בנבילות וטריפות ולא בדברים טמאים אשר ריבה בהם הכתוב טמאים הם לכם, חוץ מהאיסור שבהם.

ועיין בתשו' מהר"י כהן יו"ד ח"ב סי' כ"ד מה שהאריך בזה דהלוה מעות לקנות דברים אחרים והעלה ג"כ שחוץ מזה דאסור בסחורה בנבילות וטריפות יש בזה עוד איסור אחר כמבואר שם ע"ש, הגם דבמדרכי בפסחים פרק כ"ש כתב דמותר לעשות סחורה בדבר טמא והביא רא' מפ' כל הבשר מים ראשונים האכילו בשר חזיר וכו' ע"ש, כבר האריך בזה בס' קהלת יעקב אלגאזי בחלק תוספות דרבנן אות ס' ערך סחורה ומחדש ג"כ לשיטת הר"ש משירוואלי דהא דפסולי בכור דלא מיזדבן באטליו אבל בבית' מיזדבן היינו כשנזדמן לו וכו' אבל

לקנותו ולמכור דרך סחורה ראפי' שחוט אסור דכל המכין מלאכתו דרך לקנות ולמכור ולהרויח אסור ע"ש, וכמו כן כאן שהוא מכין לסחורה ולהרויח אסור. אבל עכ"ז נראה דמותר לעשות סחורה בהקאקוספעטין הנ"ל שמערב בו ה' למאה, ולא מטעמא דכהדר"ג, רק אפי' לשיטת הפוסקים דאסרו מטעם גזירה שמא יבא לאכלו, מה בכך הלא מערבין את השומן הנ"ל בתוך שומן האגוז והוי לח בלח דבטל כמו קמח בקמח ואם יש בו ס' הכל מותר, עיין במג"א סי' ת"ל, ומה בכך אפי' יאכל מדינא אינו אסור, עיין בתשו' דברי חיים יו"ד ח"ב סי' נ"ג על חשש שומן איסור בציגאריא (כדי) [כיון] שבטל על פי דין אין איסור, אך בעל נפש יחמיר לעצמו, ובתשו' יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ב וקמ"ג ובס' כמו השחר אות ל' לח בלח מה שהעיר בזה, ובתשו' טוב טעם ודעת מהדורא ג' ח"ב סי' י"ד ומ"ו ע"ש ובתשו' מהר"י כהן יו"ד ח"ב סי' כ"ג ובתשו' צמח צדק סי' ס' שהמלכות אנסו שיספקו לכל יש להתיר ע"ש, מצד הטעם נלע"ד דמותר לעשות סחורה בזה. ועיין בסוף התשו' ח"ס יו"ד סי' ק"ה ע"ש ובישועות יעקב יו"ד סי' ק"ה סק"א בפירוש הארוך מה שכתב לענין צוקער שנתן בו דם או בשר חזיר בשעת הרתיחה ורוצה לומר שצריך חקירה אם יבא לידי נתינת טעם וכו' ע"ש, מכש"כ לא לענין אכילה, רק למסחר להנות מאתו, נראה דאין לאסור ביותר, שאפי' מראית עין אין כאן שנקרא על שם קאקוספעטין. ובתשו' בשמים ראש סי' קמ"ז הוי זהיר שלא להחמיר יותר מדאי על העניים ואביונים שהתורה חסה על ממונם של ישראל וביותר נפש עמלה שאינו מטיל עולו על הבריות שזכותו גדול מאוד וממונו ממון ממש כהקדש שאסור לאבדו. כנלע"ד.

ומחמת אפיסת הפנאי אין הזמן גורם להאריך, וד' שנותינו בשוב יאריך ויהי' שלום בחילו ושלוח בארמנות תורתו, כנפש ידידו הרוש"ת בלונ"ה,

אליעזר סג"ל לנרא

בסוגיא דצלי קדר (פסחים מ"א)

אברהם מאיר איזראעל

אבר"ק הוניאר

מח"ס ילקוט המאירי על הש"ס

חופ"ק ברוקלין תצ"ו

בקושית הצל"ח בסוגיין על פירשיו"ל דלרבנן דילפי שאר משקין מק"ו צלי קדר שרי ולרבי אסור, הלא הסברא נותנת להיפך דמ"ד דילפי לה מקרא דובשל מבושל לא נשאר קרא לאסור צ"ק, ומשו"ה שרי, משא"כ לרבנן דילפי שאר משקין מק"ו ממילא איכא קרא דובשל מבושל לאסור צ"ק, ומהיכי תיתי נאמר איפכא. ונראה לתרץ בס"ד, דהנה בירושלמי אי' דרע"ק דריש נמי שאר משקין מקרא דובשל מבושל מ"מ כרבי, ור' ישמעאל דריש ק"ו כרבנן בסוגין, והנה לפי"ז י"ל דמה שנחלקו בש"ס דילן רבי ורבנן הוא משום דרבי ס"ל כרע"ק ורבנן ס"ל כר"י, והנה בחי' חת"ס בסוגיין הקשה דלכאורה איך משכחת לה צ"ק בקרבן

פסח, אם נמלח הפסח מתחילה, הא כבר כ' הצל"ח ר"פ כיצד צולין ראסור למלוח את הפסח מטעם דמליח הרי הוא כרותח דצלי, והו"ל צלי מחמת דבר אחר, ואי לא נמלח א"כ אית ב"י איסור דם, ותי' מרן החת"ס ז"ל דאיירי בנצלה מקודם על האש ואח"כ בשלו בצ"ק, והפלוגתא בצ"ק איירי באופן זה (וע"ע בזה בהגהות מהר"ש הכהן ז"ל מווילנא), והנה אחר העיון י"ל כי דברי החת"ס ז"ל בתירוצו עולים יפה אם נאמר שהוציאו את הבני מעיים מהק"פ קודם צלייתו, ואז שפיר משכחת לה צ"ק באופן הנ"ל, שצלאוהו מקודם ואח"כ עשהו צ"ק, אבל למ"ד דס"ל שהיו צולין את הפסח על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו ונותן את הבני מעיים לתוכו, דבל"ז ל"ה הפסח שלם, דרמיא כנחתך ממנו אבר דפסול, וא"כ ע"כ צ"ל שצלאו את הפסח כלו כא' בלי מליחה (שלא יהא כצלי מחמת דבר אחר וכנ"ל) ולא חששו משום אי' דם, דסמכו אהא דקיי"ל דם שבשלו אינו עובר עליו, ובמקדש לא גזרו ע"ז כמ"ש הצל"ח, דבשלמא על הק"פ איכא תקנה לאיסור דם ע"י צלי' מקודם (כמ"ש החת"ס ז"ל), אבל הבני מעיים נוטפין דם לתוכו מדרם הכבד, וע"ז אין תקנה למלחו משום דא"כ לא יהא שלם, ועכ"ח צ"ל כנ"ל שסמכו אהא דדם שבשלו אע"ע, או דס"ל דדם הכבד הוא רק דרבנן, ומה שנתבשלו הבני מעיים בתוכו ל"ה בזה שום חששא כנ"ל, אף דהוי' צ"ק, אע"כ דצ"ק שריא לדידי', משא"כ אם נאמר דבני מעיים נצלו מחוץ לק"פ א"כ שפיר איכא תקנה לכל הני חששות כדאמרן, א"כ י"ל דצ"ק אסור. והנה במתני' דכיצד צולין וכו' ס"ל לרע"ק דתולין חוצה לה, ולהלן בגמ' תניא ר' ישמעאל קוריהו תוך תוך, ופי' רשיו"ל משום דס"ל דנותן את הבני מעיים לתוכו, עכ"פ מצאנו בזה פלוגתא בין רע"ק ור"י, דרע"ק ס"ל חוצה לה ור"י ס"ל דנותן בתוכו, וא"כ י"ל בפלוגתתם בירושלמי כ"א אזיל לשיטתו, דרע"ק דדריש שאר משקין מובשל מבושל מ"מ ס"ל דנותן חוצה לה, מטעם כמין בישול הוא זה וע"כ ס"ל דצ"ק אסור דאף זה הוי כמין בישול ראסור, ור"י לשי' דדריש מק"ו, ס"ל דנותן לתוכו, ואף דהוי' צ"ק מ"מ לדידי' דדריש ק"ו צ"ק שרי. ולפי הצעה זו תתיישב שפיר קו' הצל"ח דע"כ צ"ל כסברת רשיו"ל, דהא רבי ס"ל כרע"ק, והא חזינא דרע"ק אוסר בצ"ק דס"ל דנותן חוצה לה, וע"כ ס"ל לרבי נמי דצ"ק אסור, ורבנן דאזלי בשי' דר"י ס"ל דצ"ק שרי דהא בכל ק"פ הוי' צ"ק דנותן הבני מעיים בתוכו וכנ"ל, וא"ש.

ובזה תתיישב נמי מ"ש הצל"ח לקמן בפ' כיצד צולין, אי הא דאמר רע"ק כמין בישול הוא זה, אי הוי הטעם משום אי' בשול הפסח, דק"ל לומר דהא דפליגי רבי ורבנן בצ"ק, ופירשיו"ל דלרבנן שרי, לא אתי' אליבא דרע"ק, וזה לא מצינו בש"ס, ולפי מש"כ בס"ד א"ש, דכיון דרבנן אזלי בשי' ר"י דדריש ק"ו, ורע"ק דדריש בירושלמי קרא דובשל מבושל מ"מ, אדרבה משם משמע שפיר דרע"ק ס"ל דצ"ק אסור, ומ"ש רע"ק כמין בישול הוא זה י"ל דכוונתו משום דהוי' צ"ק ועובר על אי' בישול הק"פ, וא"ש.

ואם כנים אנחנו בזה יש ליישב בזה שי' הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' ק"פ הל' ח') דפסק לאסור גם שניהם צלאו ואח"כ בשלו, וכן צ"ק, והקשה הכ"מ דמאחר שפסק כרבנן דצלאו ואח"כ בשלו חייב הו"ל לפטור בצ"ק דלא מחייב אלא לרבי, ולפי הצעה הנ"ל א"ש, דהא כל הטעם דלרבנן צ"ק שרי הוא משום דרבנן ס"ל

כר"י דנותנין את הבני מעיים לתוכו, וממילא כל ק"פ הוי צ"ק, וליכא למימר שצלאוהו מקודם כמ"ש מרן החת"ס ז"ל דהא לדירי' א"א לעשות כן דל"ה מקולם, משא"כ לרבי דאזיל לשי' רע"ק דס"ל דנותנים את הבני מעיים חוצה לו שפיר אפשר לצלאו מקודם ואח"כ צ"ק, וא"כ צ"ק אסור, ולרבנן דאזלי בשי' ר"י עכ"ח צ"ל דכל ק"פ הוא צ"ק, וגם משום דס"ל דל"ה חוששין רע"כ ס"ל דרם שבשלו אינו עובר עליו, או דס"ל דרם הכבד הוא רק מדרבנן וכמש"ל, ולפי"ז י"ל שהרמב"ם ז"ל לשי' דס"ל דרם שבשלו עובר עליו, וכמ"ש הב"י יו"ד סי' פ"ז (ועיי' בש"ך שם סקט"ו) וגם ס"ל דרם הכבד דאורייתא (פ"ו מהל' מ"א הל' ד' ועיי' במ"מ שם) וס"ל בפ"ב מהל' ק"פ (הל' י"ג) דנותנין את הבני מעיים מחוצה לו, וא"כ שפיר י"ל דצ"ק אסור, דלשי' ל"ה כל ק"פ מוכרח להיות צ"ק, דס"ל כרע"ק דנותנין חוצה לו, ושפיר פסק לאסור גם שניהם בין צ"ק ובין צלאו ואח"כ בשלו, דכל צ"ק ה' גם צלאו ואח"כ בשלו כמ"ש מרן החת"ס ז"ל, וע"כ פסק בתרווייהו לאיסור, והבן.

הערות בשו"ת דברי חיים

בן ציון דוב הלברשטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לונדון יע"א

א) בשו"ת דב"ח ח"ב יו"ד סי' ס"ז מברר השיטות המובאים בשו"ע יו"ד סי' קצ"א, וכ' בסוף הסימן וז"ל, דרך הרמ"א ז"ל להביא כל הדיעות וכו' ואח"כ מביא עוד חומרא היינו דברי הר"ן ז"ל בתשובה היכי דאיכא הוכחה דבא ממקור כגון נמצא ע"ש הספל שמאה לאפוקי מדעת הרא"ש ז"ל דמתיר בכל ענין, ואח"כ הביא דכ"ז במקרה אבל הארין ווינד וכו', ואח"כ הביא דעת המתירים במצאה בלא מכה בתוך המ"ר ולאח"כ הביא המחמירים הוא הר"מ ז"ל עכ"ל. ולא זכיתי להבין כוונתו במ"ש שהי"א השניי' ברמ"א הוא דעת הר"ן, חדא דלא מצינו דלהר"ן תהי' שמאה בעומדת בכל גונו, וגם ביושבת דמטמא הוא רק בנמצא על שפת הספל לחוד אבל בנמצא על שפתו ובתוכו מטמא, וברמ"א משמע דטהור רק בנמצא בתוכו בלבד. ועוד דכל הפוסקים כתבו דהוא דעת הר"ח והמהר"ם שהובאו בב"י וד"מ. וכ"כ מרן כק"ז זצ"ל בעצמו לעיל סי' ס"ד. (ומ"ש שם בתחלת הסימן, וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל, נראה לכל דתיבת והרא"ש שייך להלן ביחד עם שיטת התוס').

ולעיל בסימן זה כ' ג"כ כעין זה וז"ל, ואח"כ מביא דברי הר"ן ז"ל בתשו' וכוונתו להחמיר עכ"פ היכי שיש הוכחה שבא מהמקור דלא כהרא"ש דמיקל לגמרי ואח"כ מביא דברי מהר"ם היינו מקודם מביא סברת המתירים הארין ווינד ופוסק וכו' ואח"כ מביא השני דעות אם מצאו בעד והיינו דעת הר"ן להתיר והר"מ ז"ל מחמיר עכ"ל ולא ידעתי אהיכא קאי מ"ש ואח"כ מביא דברי מהר"ם,

אי קאי אלפניו נחא קצת, ואי אלאחריו ורק כופל דבריו קשה כדלעיל, ואיך שיהי' מ"ש שהי"א הוא דעת הר"ן צ"ע.

(ב) עוד יש לי איזה קושיות וכדי להסבירם אתהלכה ברחבה ואקדים, דתנן בריש מס' נדה שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן והלל אומר מפקידה לפקידה וקאמר עלה בגמ' דף ג. היינו טעמא דשמאי דאם איתא דהוי דם מעיקרא הוי אתי והלל כותלי בית הרחם העמידוהו ושמאי כותלי ביה"ר לא מוקמי דם, ומקשי הגמ' משמשת במוך מא"ל ופירש"י שממלאה או"מ מוכין ואינה נוטלתו משם אלא בשעת הצורך ושמא מוך העמיד את הדם אמר אביי מודה שמאי במשמשת במוך רבא אמר מוך נמי אנב זיעה מכוויץ כוויץ ופירש"י ויש מקומות לרם לצאת ומורה רבא במוך דחוק, וק' דבאיזה ציור מיירי הגמ' ופלוגתא אביי ורבא אי כשהמוך מלוכלך הרי חזינן שהעמיד ואיך יאמר רבא מכוויץ כוויץ ועי"ז אם איתא דהוי דם הוי אתי מעיקרא הא כשנתדבק הדם במוך א"א לו שוב לירד, ואי כשהמוך נקי מאי מקשה הגמ' משמשת במוך מא"ל הא אם איתא דהוי דם הוי מתחזי על המוך. ונחלקו בפ"י גמ' זו הנוב"י במהדו"ק חיו"ד סי' מ"ו והחוו"ד סי' קצ"א סק"ח, ויסוד פלוגתתם הוא דהנוב"י ס"ל דאם אשה תכסה פי המקור במוך ותראה דם אף ביום וסתה ואח"כ תברוק המוך ויהי' נקי תהי' טהורה דתלינן שבא הדם ממכה שבפרוודור. והחוו"ד ס"ל דטמאה דאף כשסותמין במוך עדיין יכול הדם לירד דרך סדק וקמט בבשר ולא יגע בהמוך כלל. ומפרש הנוב"י דהגמ' מיירי במלוכלך ואעפ"כ ס"ל לרבא דמכוויץ כוויץ המוך ויש מקום להדם לירד, ואה"נ דהמוך נעשה מלוכלך מזה אך כיון דמכוויץ כוויץ, אין זה שנתלכלך מאריך הזמן שבו הדם יורד, אבל שזיזוב דם ולא יצטבע המוך זה שניהם מודים דא"א. והחוו"ד ס"ל דא"א לאוקמי במלוכלך דאז כו"ע מורי דטמאה למפרע דלא נרע מכתם דטמאה למפרע, ועי"כ מיירי שהמוך נקי וראתה, ופי' הסוגיא הכי היא, דע"כ האיק בא זה הדם שלא לכלך להמוך, ע"כ דרך חורין וסדקין, ובעלמא ס"ל דכותלי ביה"ר לא מוקמי דם וגם כן זב במהירות כרגיל, משא"כ כאן המוך שבמקור מדחיק על הצדדים ועושה להקמטים מקום צר ובוראי שזה מאריך זמן זיבת הדם ותטמא למפרע, וקאמר אביי אה"נ דמורה שמאי במוך וקאמר רבא מוך אנב זיעה מכוויץ כוויץ בתוך הפרוודור ואינו מדחיק כ"כ ועדיין יש להדם מקום רווח בהצדדים לירד, ומורה במוך דחוק דמדחיק הקמטים וכנ"ל, אבל לכו"ע אפשר להדם לבא ולא יצטבע המוך. (בחוו"ד גופי) אינו מבאר כ"כ בפרשות, אבל להמעין בדבריו נראה שזהו כוונתו, וראיתי גם בשו"ת עמק שאלה חיו"ד סי' ל"ח שכ' מעצמו פי' זה).

והנה בשו"ת דב"ח בכמה וכמה תשו' נקט כהנוב"י כשיש עוד סניף, אך כמה שהק' על החוו"ד לא ירדתי לסוף דעתו הק', דו"ל בח"א יו"ד סי' ל"ז, ומה שכתב הח"ד ז"ל בס' קצ"א סק"ח להביא רא' מהא דמוך דאנב (דוחק') [זיעה] מכוויץ כוויץ לא ידעתי הלא ודאי שם איירי שמצאה דם על המוך דאל"כ מאי קאמר נמי מכוויץ כוויץ הרי חזינן שכוויץ וגם [מהא דמקשה] מוך דחוק מא"ל וצ"ע שם דבריו עכ"ל וגם בח"ב חיו"ד סי' ע"ה כ' וז"ל הנה בח"ד ז"ל [בסי' קצ"א סק"ח] חולק על הנוב"י וכו' דבגמ' אמרי' דמכוויץ כוויץ יעו"ש והרואה

יראה דכל דבריו תמוהין דהא בשם מיירי שיהי' המוך מלוכלך אבל באם הוא נקי בודאי מאין הי' דם ואם הי' דם בודאי הי' מלוכלך המוך ולכן בודאי בדיקה זו טובה מאוד וכו' ולכן דברי הח"ד ז"ל צ"ע מאד עכ"ל ולפי מה שביארנו איני מבין קושיותיו ומן הסתם הי' לו פי' אחר בהח"ד וצ"ע. (קו' השני' דח"א סי' ל"ז י"ל דכוונתו להקשות על לשון החו"ד בסופו שכ' והמוך מתכווץ ברחמה וכעין שהק' בהג' אמרי ברוך, ורוחק. ויותר הי' נראה לומר, לולא ההגה, דכוונתו לקו' הגרעק"א בתשו' ס"ס' עיי"ש). עוד צ"ע דבח"א סי' ל"ג, ל"ה, ל"ו, כ' שיכול להיות שהדם יזוב ולא יגע בהמוך. (ובח"ב סי' ס"ד ציינו המגיהים לסימן ע"ה דסותר א"ע).

והיותר קשה לי במ"ש בח"ב סי' ס"ד וז"ל, אבוי לא חייש כלל למכווץ כוויץ ורבא נהי דחייש לחומרא לענין קרשים דמכווץ כוויץ אבל מ"מ לא שכיח עכ"ל, ותמהני, חדא כי מכווץ כוויץ אינו חששא רק תלוי, ועוד דבפשטות הגמ' רבא הוא המקיל ולא המחמיר, וצ"ע.

בענין מלאכת דש

חיים יעקב יצחק סג"ל הורוויץ

בן הרה"ג מוהר"ר שרגא זאב שליט"א
תלמיד במתיכתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא ברמב"ם פ"ח מהל' שבת הל' י' מותר לסחוט אשכול של ענבים לתוך אוכל ואינו חייב משום מפרק. והטעם משום דמשקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי והו"ל כאילו מפריד מאוכל לאוכל. ויש להקשות על הרמב"ם דבפרק חבית דף קמד: איתא מתיב רבינא טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהור הא יותר מכביצה טמא ואי אמרת משקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי במאי איתכשר לטומאה. ופירש רש"י דס"ד דמיירי אפילו לקרירה, ומשני דמיירי בסוחט לתוך הקערה דאין שם אוכל ומש"ה אם היה יותר מכביצה מקבל טומאה. והרמב"ם פ"ט מהלכות טומאת אוכלים הל' ב' סתם ואמר טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהור ואם היה יותר מכביצה טמא, ואי ס"ל להרמב"ם דמשקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי הו"ל לחלק בין סוחט לקרירה דאז טהור אפי' ביותר מכביצה, ובין סוחט לתוך הקערה דאז טמא.

והנה המאירי ג"כ ס"ל כמו הרמב"ם דמשקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי, אבל הוא מוסיף, דדוקא גבי שבת אמרינן דמשקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי ולא לגבי טומאה. ומסביר הטעם, דהיכא אמרי' משקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי היינו דוקא אחר שכבר הגיע להאוכל משא"כ כשיורד באויר אז עדיין שם משקה עליו, עכ"ל המאירי. והשתא דאתית להכי אפשר לתרץ קושיית הגמ' דמיירי אפי' בסוחט לתוך הקרירה ואפי' הכי מקבל טומאה משום דכבר קיבל טומאה בעת שהיה באויר.

אך על זה קשה רבשלמא לגבי טומאה שפיר אמרינן דכבר קיבל טומאה אבל לגבי שבת אמאי אמרינן דפטור משום מפרק הא בעת שהוא באויר שם משקה עליו א"כ כבר עבר משום מפרק והיה לנו לחייבו על זה, אלא ע"כ צ"ל דהחילוק הוא משום דלגבי שבת צריכים מלאכת מחשבת וכיון דסופו ליעשות אוכל א"כ לא גמר מחשבתו בעורו באויר ולא מקרי מלאכה קיימת עד הסוף כשהגיע להאוכל דאז נתקיימה מחשבתו, ואז כבר אין עליו שם משקה, ומש"ה פטור, משא"כ לגבי טומאה דלא שייך ענין מלאכת מחשבת רק מיד כשיש עליו שם משקה כבר מוכשר לקבל טומאה, לכן אח"כ אפי' כשיגיע לתוך האוכל לא פקע מיניה שם טומאה.

אך לכאורה קשה על המאירי דהא הגמ' מדמה טומאה לשבת, ומשני דהתם מיירי בסוחט לתוך הקערה, א"כ אי אפשר לומר כפירוש המאירי דהכלל של משקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי הוא רק אחר שהגיע לאוכל אבל כל זמן שלא הגיע לאוכל עדיין שם משקה עליו, דא"כ מאי קושית הגמ' מטומאה הא י"ל כיון דשם משקה עדיין עליו מש"ה קיבל טומאה, אע"כ צ"ל הטעם דאזלינן בתר סופו וכיון דסופו ליעשות אוכל לא היה עליו שם משקה אפי' כשהוא עדיין באויר ומש"ה מדמה הגמ' דכמו דלגבי שבת אמרינן דפטור ה"ה דהול"ל כן לגבי טומאה דהוא טהור, וא"כ איך מפרש המאירי את קושיות הגמ'.

וכדי לתרץ זה צריכים להקדים הסוגיא בחבית דף קמ"ה. דאיתא שם פלוגתא בין רב ושמואל ור' יוחנן בסוחט כבשים ושלקות למימיהן דרב ושמואל סברי דפטור אבל אסור ור' יוחנן ס"ל דחייב. וכ' בס' אגלי טל (במלאכת דש הל' ח') הסבר על המחלוקת, דפליגי במשקה הבא לתוך אוכל אי בטיל מיניה שם משקה, דרב ושמואל ס"ל דלא בטיל מיניה שם משקה ומש"ה פטור, ור' יוחנן ס"ל דבטיל ומש"ה חייב. ורש"י מסביר הטעם דרב ושמואל דפטרי הוא משום שאין המשקה הזה נברא עם הפרי, והקשו ע"ז בתוס' א"כ אמאי אסור להדריק אודרא אפומא דאשישא גזירה שמא יסחוט, הא אפי' אם יסחוט ליכא איסור דאורייתא דהא המשקה הזה שנבלע בו לא נברא עם הבגד, ומפרש דרב לטעמיה דס"ל דאינו חייב משום סחיטה רק בדריכת זיתים וענבים בלבד. ויש להסביר את זה בב' אופנים. (א) כפירש"י דלאו אורחיהו בהכי אצל שאר פירות ולא מיקרי מלאכה. (ב) כפי' הר"ן והובא מחלוקתם בפמ"ג סי' ש"כ דמפרש דלא מיקרי משקה אלא ז' משקין בלבד וזיתים וענבים הם מז' משקין משא"כ שאר פירות. אך ע"ז ק' דהא מים הוא ג"כ מז' משקים וא"כ אצל כבשים ושלקות שהם במים הו"ל לחייבו משום סחיטה, וגם על עיקר פירושו של תוס' דרב לטעמיה, ק' דכמו שהוקשה על רש"י מאודרא גם על תוס' קשה דמאי הנפק"מ בין סחיטת בגד דמחייב ובין סחיטת שאר פירות דפטורים, ומכאן זה אפשר להסביר סברת המחלוקת להיפוך (ושמעתי שמוכא כן באחרונים) דרב ושמואל ס"ל דבטיל מיניה שם משקה ומש"ה גבי כבשים ושלקות אינו חייב אפי' שנבלע במים שהוא מז' המשקאות כיון דבטיל המים להאוכל משא"כ לגבי בגד דלגביה לא בטל המשקה ומש"ה חייב, ור' יוחנן ס"ל דלא בטיל לכבשים ונשאר עליו שם משקה והוה מז' משקין ומש"ה חייב.

ולפיו"ז י"ל דהכלל של משקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי תלוי בפלוגתא, דרב ושמואל דס"ל דבטל שם משקה ס"ל דבשעה שעדיין הוא באויר עדיין שם משקה עליו ומש"ה לגבי טומאה אמרינן דהוכשר לקבל טומאה ולגבי שבת אינו חייב משום דעד שאינו מגיע לתוך האוכל לא מיקרי מלאכה קיימת, ור' יוחנן דס"ל דלא בטל מינה שם משקה ואעפ"כ מודה להלכה דסוחט אשכול של ענבים לתוך הקדירה, דמשקה הבאה מאוכל לאוכל חשיב כאוכל כמ"ש ברי"ף בסוגיא, דס"ל דאפי' כשהוא עדיין באויר ג"כ שם אוכל עליו, דאל"ה אפי' כשיגיע לאוכל לא יבטל שם המשקה שעליו, אע"כ צ"ל דגם כשהוא באויר אין עליו שם משקה אלא אוכל.

ובזה מתורץ קושייתנו על הרמב"ם אמאי לא חילק בין קדירה לקערה הא בגמ' יש נפק"מ. דהא הגמ' אפשר דס"ל כר' יוחנן דמשקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי היינו אפי' כשהוא באויר ומש"ה מקשה בגמ' דאמאי פטור לגבי שבת, ולגבי טומאה אמרי' דמוכשר לקבל טומאה והוצרך לחלק בין קערה לקדירה, משא"כ הרמב"ם ס"ל כרב ושמואל דרק כשיגיע לאוכל אז בטל שם המשקה מיניה, אבל כשעדיין באויר יש עליו עוד שם משקה, ומש"ה לגבי טומאה מוכשר לקבל טומאה אבל לגבי שבת דצריכים מלאכה קיימת ועד שבא לאוכל לא מיקרי מלאכה קיימת וכשיגיע לתוך האוכל אין עליו כבר שם משקה ומש"ה פטור. ובזה מתורץ גם דברי המאירי שכתב כן אליבא דרב ושמואל, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

צו

במדרש, צו אין צו אלא עבודה זרה כמד"א הלך אחר צו, ותמוה. וי"ל דאי' במדרש זאת תורת העולה היא העולה על רוחכם, דעולה מכפר על ההורר, אך דקשה הא אין הקב"ה מעניש על המחשבה, וע"ז מתרץ אין צו אלא ע"ז, ועל ע"ז מעניש על המחשבה, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ זצ"ל אבד"ק קליווא')

שבת חוה"מ מפח

בשיר השירים (א' ג') שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך. דהנה הקדושה נמשלה לשמן, דכמו בשמן אף שמריקין אותו מהכלי, נשאר תמצית השמן בדופני הכלי שאינו יוצא מידי דופנו, כן היא בכוחות הקדושה שאחר הסתלקות הקדושה נשארת רשימה ממנה, ולכן מתאווים כוחות הטומאה לשרות במקום סילוק הקדושה, כי כל זמן שעצמות הקדושה שורה על מכונתה אינם יכולים להתקרר שם, ורק אחר הסתלקות הקדושה, כשנשארת רשימה הימנה, אז באים כוחות הטומאה לאחוז בה. וזשה"כ, שמן תורק, כמו שמן המורק מכלי, כן הוא שמך,

היינו הקדושה, על כן עלמות, הם החיצונים אשר סביב יתהלכון, אהבוך, להיות יונקים משם, מאחר שאין הקדושה מסתלקת לגמרי.
(הגאון החסיד מוה"ר מענדיל זאלקאוור זצ"ל מ"מ דק"ק בראד²)

שביעי של פסח

המעביר בניו בין גזרי ים סוף וכו' וראו בניו גבורתו. ויל"ד על הלשון בין גזרי ים סוף, ולמה לא נאמר המעביר בניו בתוך הים כלשון הכתוב ויעברו בתוך הים ביבשה, ועוד יל"ד על אומרו וראו בניו גבורתו דקאי על מפלת השונאים, למה לא נאמר וראו בניו ישועתו, דהיינו ישועת ישראל שהוא העיקר, גם צ"ב אומרו וראו בניו, וכי רק, "ראו" את ישועת ד', הלא הם הם שנושעו. ויל"ד עפ"י ד' כ"ק אא"ו הנה"ק מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים (כפ' בשלח) שהביא דברי הזוה"ק שהקשה עה"פ ויאמינו בד' וכי עד השתא לא האמינו והא כתיב ויאמן העם אלא האמינו בההוא מלה דאמר להם משה אל תיראו התיצבו ראו וגו' ד' ילחם לכם. ולכאורה קשה היכי רמיזא זאת בקרא. וכתב לבאר עפ"י המכואר בספרים דהיכי שהנס בא מחמת זכות אבות אין זוכין לראות במפלת הרשעים כמו שמצינו אצל לוט שנאמר לו אל תבט וגו' משום שניצל בזכות אחרים דהיינו בזכות אברהם. והנה בני ישראל חשבו שאינם ראויים לנס רק מחמת זכות אבות, וע"ז אמר להם משה שכדאי זכות האמונה שלהם שד' ילחם להם בשבילם דהיינו בזכות עצמם, וכשראו אח"כ את מצרים מת על שפת הים נוכחו לדעת שבאמת כן הוא שהנס בא בשבילם כדבר משה³, ועל זה נתכוון הזוה"ק שהאמינו במלה דא שאמר להם משה התיצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם, ד' ילחם לכם, בזכותכם, עכרה"ק⁴). והנה בספר הנותן אמרי שפר הוכיח ג"כ שהנס נעשה בשבילם, מהא דנגזר הים לי"ב גזרים, דלכאורה איזה צורך הי' לאפושוי בניסא, ולא הי' די שיקרע הים רק במקום אחד, אלא להראות בזה כי תפלתם נתקבל ברצון כי לכל שבט ושבט יש שער מיוחד לתפלה כנודע, ולכן נגזר להם הים לי"ב גזרים, עכ"ד.

וזהו שיסדו בנוסח התפלה, המעביר בניו בין גזרי ים סוף, בלשון רבים,

(2) הובא בקונטרס „מספר מר" (לעמבערג תקע"ה) לשארו הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד (בהספדו על הגאון מוה"ר מאיר קריסנאפאלער זצ"ל אבר"ק בראד), ששמע ד"ז מפ"ק.

(3) עיין בזה בספה"ק בני יששכר במאמרי חודש ניסן מאמר י"ג אות ה', שכתב להיפך.

(4) שמענו פ"א מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א להעיר, שבס' דברי חיים כאן מובא בשם הזוה"ק שהאמינו בההוא מלה דאמר להם משה ד' ילחם לכם, ובאמת בזוה"ק (דף נ"ג ע"ב) כ' ויאמינו ההיא מלה דאמר ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו וגו' עיי"ש. — ואמר שבטח כוונת הנה"ק מצאנו זי"ע לפרש גם הכתוב התיצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם, כי הטעם שזכו לראות מפלת הרשעים היא משום שהי' הנס בשבילם. רק מאחר שכ' בזוה"ק תיבת וגו', הוסיף לפרש עד"ז גם הפסוק שלאחריו ד' ילחם לכם, ודו"ק.

שנקרע להם הים ל"ב גזרים, ומזה מוכח, שהנם נעשה בשבילים ובזכותם, לכן זכו, וראו בניו גבורתו, שראו בעצמם מפלת השונאים, ולכן שבחו והודו לשמו. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

מצורע

במדרש רבה פ' זו, מעשה ברוכל א' שהי' מחזיר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי והי' מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיים וכו' הראה לו פסוק מי האיש החפץ חיים מה כתיב בתרי' נצור לשונך מרע סור מרע ועשה טוב. וק' לענין מאי אשמעינן זה שהיו עיירות סמוכות לציפורי, ולמה הלך הרוכל דוקא בעיירות הסמוכות לציפורי. וי"ל בזה ע"ד הכתוב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ופי' בזה"ק וגם בדרשות הרב רבי אפרים שהוא אש המחלוקת, ובאה האזהרה דוקא ביום השבת כי אז הם פנוים ממלאכה וכל א' מדבר בגנות חבירו, לכן צריך אז אזהרה יתירה. והנה אמרו רז"ל במס' שבת א"ר יוסי יהי חלקי עם מקדמי שבת בטבריא ומאחרי שבת בציפורי, משמע מגמרא זו שבציפורי הוא יום ארוך יותר מבמקומות אחרות, נמצא דיש לחוש בצפורי ביותר לאש המחלוקת הנובע מהמדבר בגנות חבירו בלשון הרע, על כן הי' הרוכל הזה מחזיר בעיירות הסמוכות לצפורי להזהיר על לשון הרע. (הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל⁵)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

צו

קאפ' ו' פסוק י'.

כחטאת וכאשם, מנחת חוטא הרי היא כחטאת, לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה, מנחת נדבה הרי הוא כאשם לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה: בספר תפארת יוסף תמה בזה דלמסקנת הגמ' בזבחים דף י"א אין הטעם מפסוק זה, אלא רחטאת טעמא מאי פסול משום דכתיב חטאת הוא מנחת חוטא נמי כתיב בה „היא" ע"כ הגמרא, ולמה הביא רש"י דרשה זו. ומסיים, ומן התימא על הרא"ם כאן שלא העיר בזה על פירוש רש"י. ויותר הי' לו לתמוה שהרי רש"י גופי' הביא הך דרשה, לעיל (ח', י"ב) חטאת היא, נקמצה ונקטרה לשמה כשרה שלא לשמה פסולה עכ"ל וא"כ למה הביא כאן הלימוד מפסוק כחטאת וכאשם, אלא דהתמי' מעיקרא ליתא דהנה בגמ' שם הקשו על ר"ש דרד"ש האי קרא מנחת חוטא ה"ה כחטאת והלא ר"ש איצטריך ל' שאם בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת, בא לעובדה בכלי עובדה בשמאל כאשם, ומשני דעיקר קרא אתי להך דרשה דבא

(5) הועתק מכת"ק, ובשינוי לשון קצת כי נכתב בקיצור נמרץ.

לעובדה ביד וכו' ומנחת חוטא דפסולה יליף מחטאת הוא עיי"ש, וא"כ הרי דגם ר"ש דיליף לה מחטאת הוא לא נמנע מלסמכו על פסוק זה, כן רש"י הביא עיקר הדרשה לעיל בפסוק חטאת הוא, מ"מ כתב כאן ג"כ שיש לסמכו על פסוק זה.

קאפ' ח' פסוק ט"ז.

ואת יותרת הכבד, לבד הכבד שהי' נוטל מעט מן הכבד עמה: מנוסחה זו משמע שמפסוק שלפנינו מדייק רש"י שהוא לבד הכבד, ובפסוק זה אין בו משמעות כזה רק בפסוק הנאמר בפ' תצוה (כ"ט, י"ג) שנאמר שם היותרת על הכבד כמ"ש רש"י שם וביתר ביאור כתב לעיל בפ' ויקרא (ג' ד') עיי"ש. ובאמת שבדפוסים הראשונים לא הי' בהם הר"ה ואת יותרת הכבד, ובדפח"ר הנוסחה על הכבד, לבד הכבד וכו' וכן בדפוס אלקבץ. ובספר זכרון תמה וז"ל, לא ידעתי למה תפס הרב כאן בלשון הכתוב על הכבד ואין במקרא הזה על כלל, אלא ואת יותרת הכבד וכו' ע"ש, והמדפיסים האחרונים הוסיפו את הר"ה, ואת יותרת הכבד והרא"ם כתב על הכבד, נוטל מעט מן הכבד עמה, אין בפרשה זו על הכבד אלא בפ' תצוה ומפני ששתיהן א' (ששם הצוואה וכאן העשי') הוצרך לומר שיותרת הכבד דהכא כאלו כתיב היותרת על הכבד שפירושו לבד הכבד וכו'. וכן בס' יוסף דעת הביא שתי נוסחאות, ואת נס"ש לא הביא כלל.

שמיני

קאפ' י' פסוק ט"ז.

שעיר החטאת, שעיר מוספי ר"ח ושלשה שעירי חטאות קרבו בו ביום, שעיר עזים, ושעיר נחשון, ושעיר ר"ח וכו'. לנוסחה זו אינו מובן מאי מסמן רש"י „בשעיר עזים“, הלא כולם היו שעירי עזים, ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ, הנוסחה וג' שעירי חטאת קרבו בו ביום, קחו שעיר עזים, ושעיר נחשון וכו', ובזה רומז רש"י לפסוק שבראש הפרשה המדבר בקרבנות שנקרבו לחובת היום וכתיב שם קחו שעיר עזים.

שם פסוק י"ט.

באה"ר אפשר משה קצף על אלעזר ועל איתמר ואהרן מדבר, הא ידעת שלא היתה אלא מדרך כבוד. הלשון מגומגם קצת מה שכתב „שלא היתה“ ולא פירש מה לא היתה ובדפח"ר הנוסחה שלא היתה אלא מדת כבוד, וכן הוא בילקוט שמעוני פ' מטות על פסוק ויאמר אלעזר הכהן (רמז תשפ"ה), ואולי הי' כתוב מד' ופוענחוהו בטעות לתיבת מדרך.

קאפ' י"א פסוק ל"ד.

בא"ר וכן כל משקה אשר ישתה בכל כלי והוא בתוך כלי חרס הטמא יטמא וכו', והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה כמים שכך יש לדרוש המקרא אשר יבוא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא האוכל. המעיין בגמרא יראה (פסחים ט"ז) שרב ושמואל דפליגי אי טומאת משקין

דאורייתא פליגי בפירושא דהאי קרא דמ"ד דמשקין נטמאים מפרשו לענין טומאה ומ"ד טומאת משקין דרבנן מפרשו לענין הכשר. וא"כ איך קמזכי רש"י שטרא לבי תרי דבתחלת דבריו פירשו לענין טומאה ואח"כ מפרשו לענין הכשר. ובדפח"ר וכן בדפוס אלקבץ כל הדיבור הזה, "וכן כל משקה אשר ישתה בכל כלי והוא בתוך כלי חרס הטמא יטמא" ליתא, שרש"י מפרשו לענין הכשר ולא לענין טומאה, וכן נראה מתוך דברי הרא"ם שלא היתה לפניו הנוסחה הזאת, כי בהמשך דברי רש"י בענין שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה הלשון ברש"י אוכל ומשקה מיטמא מאויר כלי חרס וכו' וכתב הרא"ם האי, "ומשקה" משבשתא היא וצריך לגרוס אוכל מטמא מאויר כלי חרס, לא אוכל ומשקה שהרי המשקה כתב רש"י שבא להכשיר וכו' עיי"ש, ומדלא העיר כאן כלום נראה בעליל שלא היתה לפניו הנוסחה הזאת. וכן בספר יוסף דעת הביא שבס"א אינם אלו הי"ג תיבות, וכן מוחקין מלת ומשקה. אמנם גם בפסוק דלהלן אך מעין ובור מקוה מים פירש"י אליבא דמ"ד דיש טומאה למשקין, ועיי"ש ברא"ם.

תזריע

קאפ' י"ג פסוק נ"א.

צרעת ממארת, לשון סילון ממאיר פויינטש בלע"ז, ומדרשו תן בו מארה שלא תהנה ממנו. לכאורה משמע שהפשט והדרש פליגי בפירוש מלת ממארת, שלפי פשוטו אינו מלשון מארה רק מלשון סילון ממאיר שפירשו רש"י ביחזקאל (כ"ה, כ"ד) שהוא ענין הכאבה, וכמ"ש סילון ממאיר וקוץ מכאיב והענין כפול כמ"ש שם הרד"ק. אמנם בפ' נשא (ה', י"ח) בפסוק וביד הכהן יהיו מי המרים המאירים, פירש"י המאירים, המחסרים אותה מן העולם, לשון סילון ממאיר, נראה שמפרש גם סילון ממאיר מלשון מארה וחסרון, ולפ"ז לא פליגי הפשט והדרש בפירוש המלה רק שהמדרש יליף מכאן שאסור בהנאה.

מצורע

קאפ' י"ד פסוק ח'.

וישב מחוץ לאהל, מלמד שאסור בתשמיש המטה: רש"י קצר כאן מלבאר הילפותא, ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא ביתר ביאור, וישב מחוץ לאהל, אין אהל אלא אשתו שנאמר שובו לכם לאהליכם, שאסור בת"ה:

שם פסוק מ"ד.

ובא הכהן וראה והנה פשה.

בדיבור זה תלו כל הגבורים את שלטיהם והאריכו מאד לפרשו. ולהביא אף מקצתם לא יכיל הקונטרס, עיין ברא"ם, וגו"א, ולבוש, וצדה לדרך, והואיל משה, זה בונה וזה סותר על מנת לבנות במקומו, ואביא רק את נוסחת דפוס אלקבץ ונוסחת דפוס הראשון שרק ע"י שניים קלים ונקודות ההפסק, נוכל להכין את דברי רש"י. והצבתי להם ציונים והערות. וטרם כל, אקדים שכל דברי רש"י עד כבר פירש על החזור שטעון נתיצה, הם המשך אחד כמ"ש בס' זכרון. והכל

מדברי רש"י לא כמו שציינו (פסוק מ"ח) ואם נסכול את הציון, עוד באו מדפוסים אחרים, "ותיקנו" לסדר הפסוקים על סדרן והכניסו את הפסוק (מ"ו) כל ימי הסגיר, קודם פסוק מ"ח כרי שיבואו הפסוקים על הסדר, וקלקלו בזה והשחיתו הכוונה כאשר יראה המעיין.

וזהו נוסחת דפוסים הראשונים, (והשונים שבין דפוס אלקבץ לבין דפוס הראשון באו בסוגריים),

ובא הכהן וראה, [והנה פשה, בדפה"ר] יכול לא יהא החוזר טמא אלא א"כ פשה, נאמר צרעת ממארת בכתים ונאמר [צרעת ממארת, בדפה"ר] בכגדים מה להלן טמא את החוזר אע"פ שאינו פושה אף כאן וגו' [בדפה"ר, אף כאן טמא את החוזר אע"פ שאינו פושה] א"כ מה ת"ל והנה פשה, אין כאן מקום [בדפה"ר, מקומו של] מקרא זה, אלא ונתן את הבית חי' לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע⁽¹⁾. וראה והנה פשה, הא [בדפה"ר פשה הנגע, הוא] לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה שלא פירש בו הכתוב למעלה כלום, — ⁽²⁾ בעומד בעיניו בשבוע ראשון — ולמדך כאן בפסיון זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון⁽³⁾ ופשה בשני, ומה יעשה לו יכול יתצנו, כמו שסמך לו ונתן [את הבית, בדפה"ר] ת"ל ושב הכהן ובא הכהן, ונלמד ביאה משיבה מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ואם חוזר נותן אף ביאה חולץ וקוצה וגו' [בדפה"ר, חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע] ואם חוזר נותן, לא חוזר טהור, ומנין עמד בזה ובזה חולץ וקוצה (וגו') [וטח] ונותן לו שבוע, דגמר לה זו היא ביאה זו היא שיבה [ח' תיבות אלו אינם בדפה"ר, ועיין בהערה ח'] ת"ל ובא, ואם בא יבא [בדפה"ר מסיים כאן,⁽⁴⁾ כולי בת"כ, וכל הענין, במה הכתוב מדבר וכו' ליתא, רק מתחיל מיד, גמרו של דבר] במה הכתוב מדבר אם בפושה בראשון הרי אמור⁽⁵⁾ הא אינו אומר ובא ואם בא יבא אלא שבא בסוף

(1) בדפה"ר יש כאן נקודה המפסקת ובה נסתיים מאמרו שאין כאן מקומו וחוזר לענינו לפרש הפסוק שלפנינו.

(2) הנך תיבות, "בעומד בעיניו בשבוע ראשון" הם כמו מאמר מוסגר לפרש מש"כ שלא פ' בו הכתוב היינו בעומד בעיניו בשבוע ראשון, ועיין בס' זכרון שהגיה להוסף תיבת כלומר.

(3) בדפוס אלקבץ יש כאן נקודת הפסק שכוונת רש"י בזה דהרי בעמד בראשון ובא בסוף שבוע שני בין בפשה ובין בעמד דינם שוה שחולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע וא"כ מה ת"ל פשה, רק שבא ללמדנו בפסיון זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון.

(4) לנוסחת דפה"ר הכוונה פשוטה ת"ל ובא, והנה פשה, ואם בא יבא, והנה לא פשה הרי שעמד גם בשני, ובשניהם, חולץ וקוצה וטח וכו' דנלמד תחתון מעליון כדלקמן.

(5) ומה שנאמר בנוסחת ספרים שלנו, "ואם בפושה בשני הרי כבר אמור" שנתחבטו בו המפורשים איך נוכל לומר שהפסוק מדבר בפושה בשני, הא בפסוק כתוב וראה והנה לא פשה, בדפוס הזה אינו, והגם שכן איתא בת"כ שלפנינו צ"ל על א' משני פנים, או שלא חי' הגירסא בת"כ שלפני רש"י, או אף אם היתה הגירסא כמו שהוא לפנינו פירשה רש"י כמש"כ שם הראב"ד בפירושו שסירכא דמילתא נקט ואתא, לכן לא העתיקו בפירושו כאן להקל על המעיין, ועיין בס' זכרון שפי' נס"ש בדוחק.

שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני⁶). וראה והנה לא פשה, זה העומד, מה יעשה לו יכול יפטר מיד וילך לו כמו שכתוב כאן וטהר את הבית ת"ל כי נרפא הנגע אני לא טהרתי אלא את הרפוי מאחרים⁷), ומה יעשה לו⁸) ביאה אמורה למעלה ולמטה מה בעליונה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע דגמר לה זו היא שיבה אף בתחתונה כן, כת"כ. גמרו של דבר אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה וקציע וטיחה, ואין החוזר צריך פסיון, וסדר המקראות כך הוא ואם ישוּב⁹), ונתן, והבא, והאוכל, ובא הכהן וראה, ודבר הכתוב בעומד בראשון שנותן לו שבוע שני להסגרו, ובסוף שבוע שני בא וראהו שפשה מה יעשה [לז] חולץ וקוצה וטח, ונותן לו שבוע, חזר, נותן, לא חזר, טעון צפרים, שאין בנגעים יותר משלש שבועות, ואם יבא¹⁰) לסוף שבוע שני, וראה ולא פשה, מקרא זה בא ללמד שעומד בעינו בראשון ובשני, מה יעשה לו, יכול יטהרנו כמשמעו של מקרא וטהר הכהן את הבית, ת"ל כי נרפא הנגע לא טהרתי אלא הרפוי ואין רפוי [ברפה"ר רפוי] אלא הבית שהוקצה והוטח ולא חזר בו הנגע, אבל זה טעון חלוצין וקציו וטיחה ושכוע שלישי¹¹), ואחרי הטוח את הבית הזה ולא חזר הנגע וטהר הכהן את הבית כי נרפא הנגע. וכן המקרא נדרש, אם בא יבא בשני וראה ולא פשה, יטיחנו, ואין טיחה בלא חלוצין וקציו, ואחרי הטוח את הבית וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף שבוע כי נרפא הנגע, ואם חזר בו [תיבת בו ליתא ברפה"ר] כבר פירש עליו [ברפה"ר על החוזר] שטעון נתיצה:

(6) כאן יש נקודת הפסק, והכוונה ששני הפסוקים, הפסוק ובא הכהן, והפסוק ואם בא יבא, אמורים בבא בסוף שבוע ראשון [ועמד], ובא בסוף שבוע שני ואח"כ חוזר לעינו לפרש וראה והנה לא פשה, ועפ"ז אינו צריך למחוק תיבות ובא כמו שמחקו הרא"ם עיין שם טעמו ונמוקו באריכות, אבל לפי נוסחא זו בא להוכיח ששני הפסוקים מדברים בעמד בראשון דאם פשה בראשון הרי חלץ וקצה וכבר אמור שאם חזר שנותן.

(7) מתיבת "מאחרים" נסתר דעת הרא"ם שכתב דגם אם כהה הנגע ואצ"ל שהלך לו לגמרי הוא בכלל הרפוי, אבל מלשון הזה משמע שרק הרפוי מאחרים היינו ע"י חלוצין קיציו וטוח הוא הנקרא רפוי ולא הרפוי מעצמו. ועיין בזה במפורשים.

(8) מזה נראה כנוסחת דפה"ר לעיל שלא גרס דגמר לה זו היא ביאה זו היא שיבה לעיל (וכמ"ש בנס"ש) שנראה שאף אם בא יבוא נלמד מושב הכהן שהרי כאן פירש שאם בא יבוא נלמד מן ובא הכהן.

(9) מכאן נראה שסוף הפסוק של ובא הכהן דהיינו צרעת ממארת הוא וגו' לא קאי אחזור אלא אעומד בראשון ופשה בשני ובא לגז"ש ולא כמ"ש השפ"ח.

(10) כן הוא ברפוס אלקבץ ושינה מלשון הפסוק שכתוב ואם בא יבא, שאין זה ד"ה, רק לשונו של רש"י וברפה"ר כתוב ואם בא יבוא.

(11) כן הוא בשני דפוסים הראשונים שרש"י מסיים לפרש מה יעשה בסוף שבוע שלישי לסיים גמרו של דבר, ובנס"ש אינו שהרי רש"י מפרשו ביתר ביאור בהמשך דבריו.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב כנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

חידושים והערות שונות

מהב' המופלג כמר אברהם יוסף הייבערגער הי"ד מקרשאנוב⁽¹⁾

ב"ה. יום ר' פ' תבא תרצ"ה לפ"ק פה קרשאנוב יצע"א.

למרכה המשרה ושלוש אין קץ לכבוד הגאון האדיר שר התורה פ"ה
ע"ה כקש"ת ר' יוסף ראזין רב בדווינסק יצע"א בעמ"ס צפנת פענח.

אחדשה"ט כמשפט. באתי בזה להציע לפני כבוד גאונו איזה קושיא והערה שנתקשיתי בעת למדתי מס' פסחים ברף ע"ח ע"ב, דראיתי דבר תימה ברמב"ם ז"ל בפרק ב' מהל' קרבן פסח הלכה ו' שמביא הברייתא השוחט לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו דהפסח כשר ואין אדם יוצא ידי חובתו משום דאין מחשבת אוכלין בזריקה עיי"ש. ולפענ"ד הוא דבר תמוה מאוד שהרי בברייתא דמביא הגמרא פסחים דף ע"ח ע"ב משמע דאדם יוצא ידי חובתו בפסח. ולכאורה חשבתי לומר שמלת „ואין" הוא טעות סופר ע"י המדפיס, אך קשה לשבש כל דפוסי הרמב"ם⁽²⁾, ע"כ באתי לפני כ"ג להציע חות דעתי והוא יבחון בין טוב לרע. ולכאורה רציתי לומר בשוב דברי הרמב"ם שהוא עפמ"ש הוא עצמו כפמ"ו מהל' פסולי המוקדשים הלכה ח' דבשחט חטאת לשם מי שמחויב עולה הרי זה כשר ולא עלתה לבעלים לשם חובה עיי"ש, וא"כ הכא נמי י"ל דלכך סבירא ל' דבשחט לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו דהפסח כשר ואין אדם יוצא ידי חובתו היינו משום דזה מיירי בלא נמנו עליו כלל אותן שאין אוכלין, וא"כ מהראוי

(1) נולד בשנת תר"פ בערך לאביו הרה"ח המופלג מו"ה אהרן הייבערגער מקרשאנוב. למד שם בשיבת עץ חיים דבאבוב סניף קרשאנוב. ה' תלמיד מצוין וכליל המעלות, אוצר בלום של תורה ויר"ש וחסידות, מפלפל ובעל מחדש, בר דעת, נפש עדינה, ובעל מזג טוב. ה' לו משא ומתן בפלפולה של תורה עם גאוני הדור. יש אליו ב' תשובות בשו"ת מנחת יחיאל ח"ג בס' מ' ובס' קל"ה. בשנות הזעם הרצה שיעורים לבחורים צעירים במס' נ בעלית הגג ובשאר מקומות נסתרים. נהרג עקה"ש בשנת תש"ד במחנה אושוויץ. הי"ד ותנצב"ה.

העתק ממכתב זה הגיע לידינו מאת האחים היקרים הנגידים הנכבדים ר' זאב ור' יעקב יואל סאפפערן יחיו, מעזבון אביהם מוה"ר צבי סאפפערן ע"ה. זכות המצוה יגן בעדם להתברך בכל טוב.

(2) בס' אור שמח על הרמב"ם שם כהל' קרבן פסח כתב כי בוודאי נפל ט"ס בדברי הרמב"ם. וכן בחידושי טורי אבן על הרמב"ם (להגאון מוה"ר אלעזר רוקח זצ"ל אבד"ק אמסטראם) כתב שהוא טעות סופר.

למיפסל משום שינוי בעלים, ורק משום דאין מחויב כפרה כמותו כשר, וא"כ שפיר כתב דאין אדם יוצא ידי חובתו, היינו כשם שבחטאת אם שחט על מי שאינו מחויב חטאת פסק הרמב"ם דכשר ואין יוצאין ידי חובתו, הכ"נ גבי פסח שפיר כתב דאינו יוצא ידי חובתו.

ובמקום אחר הראיתי לדעת כי דברי הרמב"ם נובעין מתוספתא מפורשת הובא בכ"מ פ"ב משנגות הלכה י"ד וז"ל, חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן וזרק רמן שלא לשמן חייב שהורצו הבעלים עיי"ש, וקשה הא חטאת ששחטו שלא לשמן או שזרקו שלא לשמן פסול לגמרי ואף עולה ג"כ לא עלתה לבעלים כמבואר דבר זה כ"פ בש"ס, וא"כ קשה האין כתב התוספתא שהורצה, אך י"ל דשלא לשמן דתני בתוספתא היינו שינוי בעלים, ע"כ שפיר תנא דבזרק שלא לשמן הורצה, היינו משום דבזריקה ליכא שינוי בעלים וכסברת המל"מ³), וא"כ שפיר ניהא מה דתני בברייתא דהפסח עצמו כשר ואדם יוצא ידי חובתו, דברייתא סבירא לי' כהתוספתא הנ"ל, אבל הרמב"ם ס"ל דלא כהתוספתא דאפילו היכא דליכא משום שינוי בעלים בזריקה ג"כ פסול מכח דאין מחויב כפרה כמותו ע"כ כשר אבל לא עלתה לבעלים לשם חובה כמו בשחט חטאת על מי שחייב עולה, ודו"ק. אך מפני שלבי מהסס בזה, ובפרט שלא ראיתי באחרונים מדברים בזה, ע"כ נפשי בשאלתי שכ"ג יכתוב לי בזה.

ראיתי בספרו היקר צפנת פענח (ריש הל' תרומות) קושיא שבגמ' מכות דף ה' ע"א אמרינן מי שהרג אדם אחר שנגמר דינו למיתה פטור, וקשה הא יכול לברוח לארץ ישראל ואמרינן שם בגמ' דף ז' ע"א שאם ברח אדם אחר גמר דינו מחו"ל לא"י סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל, וא"כ לא הוי בר קטלא. ולפענ"ד נראה דהגמרא במכות דף ה' מיירי בא"י, וא"כ לאיזה מקום יברח, ודו"ק.

ואגב, ארשום לו מה שנתקשיתי בסוגיא דאשת חבר, לשיטת בה"ג הביאו הרא"ש סוף פ"ב דביבמות והטור בסימן קע"ח דלהוציא אשה מבעלה צריכין העדים לראות כמכחול בשפופרת ולמיתה די כדרך המנאפים, א"כ קשה לי דאמרינן בסנהדרין דף מ"א ע"א אמר רב חנן עדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מפני שיכולים לאמר לאסרה על בעלה באנו, ולכאורה הא אי אפשר לראות כמכחול בשפופרת כדאמר ר"ע ור' טרפון במכות דף ז' ע"א אלו היינו בסנהדרין לא הי' אדם נהרג מעולם ומפרש בגמ' דשואלין אם ראו כמכחול בשפופרת, הרי חיוני דזה לא מצוי, וא"כ איך יכולים לומר לאסרה על בעלה באנו, הא לאסור אשה על בעלה צריך להיות כמכחול בשפופרת לשיטת בה"ג, ולכאורה הוא קושיא עצומה⁴) ושאלתי לכמה ת"ח מעירי ולא מצאו מענה, ע"כ נפשי בבקשתי

(3) כן הוא במל"מ פט"ו מהל' פסולי המוקדשין יעו"ש. ויעוין עוד בשטמ"ק זבחים דף ד' ע"א אות י"א ודף ד' ע"ב אות ז'.

(4) כבר קדמו הגאון מוה"ר שמואל לנדא אבד"ק פראג בהנהגותיו לספרו של אביו נודע ביהודה מהר"ת חאהע"ז סי' י"א ד"ה לפי עיי"ש.

עוד הפעם שימחול כקש"ת וישיבני על הערות הנ"ל. ואקוה כי למען יגדיל תורה ויאדיר ישוב לי במהרה.

ויקבל נא ברכתי ברכת הדיוט שיכתבהו השם ויחתמהו בספרן של צדיקים לאלתר לחיים ולשיבה טובה ונוכח לבנין אריאל בב"א.

החותם ברנשי כבוד,

הק' אברהם יוסף הייבערגער

תמיהות וישובים

תמי' בספר שפתי חכמים על פירש"י

בפ' שמיני (י, יב) ברש"י ד"ה את המנחה, זו מנחת שמיני ומנחת נחשון, וכ' השפ"ח, אע"ג דהי' נמי שעיר ר"ח והיו ג' שעירים, מ"מ לא רצה רש"י לפרש שעיר ר"ח לפי שעל אותה מנחה לא צוה לו משה לאכול וכו' ע"כ. ודברים אלו אינם מובנים, ג' שעירים מאן דכר שמי', הרי במנחות עסקינן ולא בשעירים. ואם נאמר שיש כאן ט"ס וכוונתו על ג' מנחות, מנחת נחשון, ומנחת שמיני, ומנחת ר"ח, הרי א"א לומר כן, שבכלל לא הי' מנחה מיוחדת של ר"ח, ורק מנחת נסכים שבא עם עולת ר"ח, והוא כולו כליל למזבח ואין לו לכהנים כלים. וכ"כ הרא"ם כאן שרש"י נקט ב' אלו שלא הי' יותר מנחות בפני עצמן ע"ש. והוא תימה רבתא.

ברוך חנה גרינפעלד

ראש הכולל כרם שלמה

קרית באבוב, בתיים

תמיהה בדברי הרשב"א ובדברי החכמת שלמה

הרשב"א בחידושיו לב"ק ס"ט ע"א (וכן מובאים הדברים בשמו בשטמ"ק שם) ד"ה וראיתי, כותב בזה"ל, „אבל ראיתי לר"ם ז"ל שאין נוהג בחו"ל אלא ערלה בלבד אבל לא כרם רבעי שכך כתב בה' מ"א בפ"י (הט"ו) יראה לי שאין נטע רבעי נוהג בחו"ל וכו', ולא היתה כוונת הרב ז"ל בדברים אלו דוקא בנטע רבעי אבל כרם רבעי נוהג, שאם לכן נתכוין לא היה תולה אותו בראיות סברתו וכו' שכבר נפסקה הלכה כן בגמ' בפ' כיצד מכרכין דהלכה בחוצה לארץ כמאן דמיקל בארץ" עכ"ל הרשב"א (ע"ש בפנים). ופליאה דעת ממני למה תלה הרשב"א את הדבר בראיות סברתו, הלא הדבר מפורש שם למטה באותה הלכה „והורו מקצת גאונים שכרם רבעי לברו פודין אותו בחו"ל ואח"כ יהיה מותר באכילה ואין לדבר זה עיקר" (והדבר מועתק במיו"ד רצ"ד), וצע"ג.

* * *

בספר חכמת שלמה על שו"ע חו"מ סי' ל"ד סעי' ח' כתוב, וז"ל, עד זומם

נ"ב הנה מקור דין זה בש"ס ב"ק דע"ב עיי"ש וכו' הנה קשה לי טובא למה לא קאמר נ"מ לענין איסורא כגון שהיו עדים ביני וביני על גיטין וקידושין או על מיתת ב"ד דאם הוי טעם דרבא מכח דחידוש הוא א"כ גם לענין איסור כשרים וכו' אבל אם הוי הטעם מכח פסידא דלקוחות א"כ . . . לענין איסור בטל עדותן למפרע דאין כח ביד חכמים וכו' עכ"ל ועיי"ש שמאריך לתרץ בדוחק ולבסוף כותב „כן נראה לפי חומר הנושא ולא ראיתי כעת מי שנתעורר בזה". וראה זה פלא שהתוס' שם ד"ה אי נמי מקשין ממש קושיא הנ"ל ומתרצין שפיר, וצע"ב.

ישראל שמואל הלוי הורוויץ
מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון
לונדון יע"א

תמו' בדברי המלא הרועים ושו"ת עדות ביהוסף

בפסחים (פ"ה ע"א) אמרינן ועצם לא תשכרו בו אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח או אינו אלא בעצם שיש בו מוח יבא עשה וירחה ל"ת, כשהוא אומר ועצם לא ישכרו בו בפסח שני שאין ת"ל, הוי אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, והקשו שם בתוס' (ד"ה כשהוא) אמאי צריך קרא דלא דחי, וגם האיך יליף מזה בזבחים (צ"ז ע"ב) דאין עדל"ת שבמקדש הא כאן ממילא לא דחי דהא אפשר לקיים שניהם ע"י גומרתא, ותירצו דלרבא שפירש דבגומרתא אסרו משום הפסד קדשים אתי שפיר. וכ' במלא הרועים (בעדל"ת אות כ"ו) דמתוס' זה משמע דהא דאעדל"ת באפשר לקיים שניהם הוא רק מדרבנן אבל מה"ת דוחה אפי' אפלק"ש דהל"ת כמאן דליתא דמי, דהא האיסור בגומרתא משמע דהוא רק חששא דרבנן כדאמר רבא דלמא אכיל נורא ממוח דידו' [וכ"כ במנ"ח מצו' י' סוף אות ב'], והאיך כתבו התוס' דלא הוי אפלק"ש משום חששא דרבנן הא מה"ת אפלק"ש, אלא ודאי דמה"ת דוחה אפי' אפלק"ש אלא דרבנן אמרו מהיות טוב אל תקרי רע ושפיר תירצו התוס' מחשש דרבנן עכ"ד, וכ"כ בשו"ת עדות ביהוסף (סי' ה' ענף א' ד"ה והנה מדה"ת) עיי"ש⁽¹⁾.

ותמו' דהלא התוס' הקשו אמאי צריך קרא דלא דחי וגם האיך יליף מכאן דאין עדל"ת שבמקדש, ואי סברי דאפלק"ש הוא רק דרבנן מאי מקשו הא מה"ת דחי אפי' אפלק"ש ושפיר צריך קרא דלא דחי ושפיר יליף מכאן דאעדל"ת שבמקדש, אלא ע"כ דהתוס' סברי דאפלק"ש הוא מה"ת.

ומה שכתבו דהלא התוס' תירצו מחשש דרבנן, עיי' בהגהות הב"ח (בפסחים שם) דאין כוונת התוס' כרבא אלא כההוא סוגיא וס"ל דאיכא ודאי הפסד קדשים עיי"ש⁽²⁾. אולם בזבחים שם כתבו התוס' דגם רבא סובר דהוא ודאי הפסד קדשים

(1) יעויין גם בס' ישועות יעקב חאו"ח סוף הל' פסח בתשובת נכד המחבר ד"ה והנה התוס'.

(2) יעויין בשו"ת כוכב מיעקב סי' קי"ב ד"ה אולם.

עיי"ש, וקשה כנ"ל הא רבא אמר דלמא, ומשמע דהוא רק חשש דרבנן, ובשו"ת ברכת חיים (סי' ע"ח) דחה ראיית המלה "ר" דהלא בזבחים שם הקשו ותירצו בתוס' כמו כאן וכתבו בפירוש דהוא ודאי הפסד קרשים ולא רק חששא דרבנן [ובעדות ביהוסף הרגיש בזה עיי"ש] ואף דרבא אמר בלשון דלמא, עיי' ביד מלאכי ושאר ספרים דגם במקום דאמרינן בש"ס דלמא י"ל שהוא ודאי, עכ"ד. [ועיי' בתוס' מנחות (מ' ע"א ד"ה כיון) ובמפרשים שם ובב"י (או"ח סי' י"א ד"ה ועתה) ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' י') ובשו"ת בית יצחק (או"ח סי' ב' אות ח')].
ברוך נתן הלברשטאם
ברוקלין, ניו יארק

הערה בס' אמרי שפר עה"ת ובחתם סופר עה"ת

בס' אמרי שפר עה"ת כפ' שמות כ' עה"פ ויגדל משה וגו' וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, יל"ד דתיבת מאחיו מיותר והול"ל וירא איש מצרי מכה איש עברי, ממילא נדע דהי' מאחיו, ולולי דברי חז"ל בקבלתם הייתי יכול לפרש הפסוק הזה באופן זה וכו' דבאמת ידוע מאמז"ל דשבת לוי לא עבדו במצרים, וי"ל דהעברי הזה הי' משבט לוי לכך ידע משה שפיר כי אין המצרי מכה אותו ע"פ הדין דעבר ציווי המלך, כיון דשבת לוי לא השתעבד כלל, לכך עשה משפט חרוץ והרג אותו, וזשה"כ וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו היינו משבט לוי, לכך ויפן כה וכה ויך את המצרי, כי ידע שמגיע לו מיתה. אך כיון דלפי מדרש חז"ל הי' איש אחר לא משבט לוי א"כ הדרא קושיא לדוכתא, תיבת מאחיו למ"ל. אך יש לבאר הפסוק גם ע"פ דרשת חז"ל באופן אחר וכו' עיי"ש.
ויש להעיר כמה דפשיטא לי' דעפ"י דברי חז"ל בקבלתם לא הי' משבט לוי, דראיתי בילקוט ראובני (כפ' שמות) בשם פרקי דר' אליעזר, עה"פ הנ"ל וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, מבני הקהתים שהי' אחיו של משה משבט לוי עכ"ל. והוא בפרקי דר"א פרק מ"ח עיי"ש.

בחתם סופר עה"ת מהדורא תליתאי כפ' ויקהל (בחלק שיר מעוז) עה"פ ויקהל משה וז"ל, יען כי רק מממון של יושר נתקבל בהתרומה ובהצדקה, לכן הזהירים תחילה על שבת שלא יהא בזה הממון חשש איסור חילול שבת, כי שאר חששות כגון גזל וגניבה ועשיית עוולה ורמי' לא הי' שייך במדבר כי לא הי' שם משא ומתן רק מה שתגרי אוה"ע מכרו להם, עכ"ל. — ויש להעיר, דבילקוט ראובני כפ' ויקהל עה"פ קחו מאתכם תרומה לר', הביא בשם הזוהר, קחו מאתכם תרומה, ממה דלכם, ולא מעושק וגזל וגניבה, עכ"ל.

נפתלי ראובן ציטראנענבוים

תלמיד בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא — כ"ה ניסן)

(א) בס' עבודת הלוים עמ"ס שבועות (להג"ר אלטר שלום יחיאל סג"ל גאלדבערג דומו"ץ בפאביאניץ) בפתחא זעירא ד"ה מהראוי, כתב וז"ל: ושמעתי מכ"ק אאמו"ר הגה"ג הצדיק חו"פ כו' מהור"ר נפתלי צבי זצלה"ה בשם כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכה"ג זצוקלה"ה מסאנז, שאמר על ס' קצות החושן ז"ל שנתקבל כ"כ בעולם, וכבר היו גאונים גדולים ממנו ולא זכו לזה, אלא שלימוד הקצה"ח הי' ביראה גדולה וקורם שישב ללמוד הי' דרכו שהלך בחדר מיוחד ועשה תשובה בכבי' עצומה שלא יהי' בכלל ולרשע אמר א' מה לך לספר חקי, עכר"ק ז"ל.

(ב) רגיל הי' כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד לומר בשם כ"ק זקנו הגה"ק מצאנז זי"ע שמשוגל מאוד ליר"ש שבחור ילמוד הרבה ש"ך עם קצות, והסביר הענין עפ"ימש"כ בספה"ק נועם מגדים בפתחה שהביא דברי הרמב"ם סוף הל' איסורי ביאה שכ' יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות אלא בלב פנוי מן החכמה, וכתב שם הנועם"ג שדייק הרמב"ם לכתוב וירחיב דעתו בתורה, כי העיקר להעביר מחשבות רעות הוא כשמעמיק ומעיין בעיון רב בתורה, ועל זה נתכוון הגה"ק מצאנז, באומרו שבחור ילמוד הרבה ש"ך עם קצות כי הוא מסוגל ליר"ש, עכרה"ק.

(ג) בספר שו"ת ברכת יעקב (להגאון מוה"ר יעקב יוקיל הירש אבד"ק ניימארקט) בהקדמה כתב וז"ל: זכיתי לחופפני תחת צל אברת חסידות מרן הגאון הקדוש אדמו"ר מ' חיים ה"ש זצ"ל האבד"ק צאנז ובכל עת כואי לפניו פלפל עמי בתורה ובחכמה והי' לי עמו פתחון פה בשאלות חשובות, פעם אחד שאל אותי אם אני כותב דברי תורה אשר חנני השי"ת, והשיבותיו אשר רק מעט מזעיר אנכי כותב הנראה בעיני להכרח וזולת זה אינם חשובים בעיני חידושי לחרוט אותם עלי גליון וישיבני דבר ויוכיחני לאמר אשר כל איש ואיש אשר חננו השי"י להמציא ולחדש פלפולא דאורייתא מחויב להעלותם עלי ספר כי קורב"ה חרי בפילפולא דאורייתא רק שאדם צריך לידע אשר לא ממנו יצאו הדברים רק סיעתא דשמיא הוא, עכ"ל.

(ד) בס' שם משמואל (תולדות הרב הגאון מהר"ש ענגיל) אות ל' כ' וז"ל: סיפר שבימי עולמו בבואו פ"א אל רבו מרן מצאנז ז"ל, ובתוך השיחה שאלו האם יש בגלילותיכם גדולים, והשיבו הן, ושאלו מי הוא זה, והשיבו על גדול וצדיק אחד, ואמר לו מה הוא גדלותו, והשיבו, שזוכר כל לימודו וסבל הכל על מוחו ש"ס ופוסקים, וע"ז אמר הגה"ק הנ"ל, לזכור, זה אינו גדלות, רק גדלות הוא לחדש,, אויפטוהן", עכ"ל.

(ה) בש"ס דפוס וויען משנת תרכ"ב נרפסה הסכמת הגה"ק מצאנו זי"ע וולה"ק: ראתה עיני ש"ס חדש אשר עלה במכשך הדפוס של האדון צאמארסקי עם דיטטמארש בע"מ וויען בהוצאות השותפים המוציאים לאור, ושש לבי ותעלוזנה כליותי כי הגדילו לפאר מלאכת הקדש במאד בנייר יפה ואותיות מזהירות, וגם כי הרב הגאון מוה"ר אלעזר הורוויץ נ"י אב"ד דע"מ וויען כתב לי שעניני פקוחות על ההנהגות מאי דאפשר, וגם כי יזהרו מלחלל שבת ויו"ט ח"ו*), עכלה"ק.

(ו) בספר תולדות אברהם יוסף (להגה"צ מוה"ר אברהם יוסף איגרא) בזמירות של שבת ד"ה עילם, כתב וז"ל: שמעתי מפי אדמו"ר הצדיק הקדוש מוה"ר ח' צוקלה"ה מצאנו וז"ל, עוז לו כך מסילות בלבבם, מי שעוז לו בה', מסילות היינו הזמנים, בלבבם, [כלו' שבכחם ובלבבם לשנות הזמנים] עכרפח"ח. (ז) בספר עורה שחר (להגאון מוה"ר נתן נטע סג"ל לגרא ראב"ד ק אושפיצין) בהקדמה כתב וז"ל: שמעתי ממרן הקדוש בעל דברי חיים נבג"מ שמספרי אנדה בא שמחה.

(ח) כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אמר בשם כ"ק אביו צוק"ל הי"ד שהגיד בשם זקנו כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, שהגם שהקפידו מאוד שלא לעיין בספרי חקירה כלל, מ"מ, סגולה היא ליראת שמים שיהי' בבית ס' מורה נבוכים להרמב"ם.

(*) בהנהגות יד שאל על שו"ע יו"ד ס' רפ"א כתב וז"ל: חומשים וסדורי תפלה שנרפסים ע"י פועלים עכו"ם עיין ברכי יוסף מה שהאריך בזה, והביא כמה ספרים שהחמירו מבלי להתפלל בהם. והנה כעת שנתחדשו המאשיני"ן ועפ"י רוב יש פועלים עכו"ם בזה א"כ לא ימצא סידור וחומש שיכשר חלילה, ובאמת לא ידעתי מה הפסול, ואין לחוש שמא כווננו לשם עכו"ם חלילה דהא בעבדתייהו טרידי וגם מצד קדושת הכתב והתפלות שלא ינע עכו"ם אין לחוש, וראיתי בערוך דפוס וויניציע שהרב המגיה התנצל שלא הי' יכול להגיה לפי שנרפס בשבת ע"י עכו"ם עיי"ש ודו"ק היטב, עכ"ל.

אמנם כוונת הגה"ק מצאנו בדבריו כאן, הוא על פועלים ישראלים, וכמו שנרפס בסידור „רנה ותפלה" שנרפס בווייען בשנת תר"ך מכתב מהג"ר אלעזר הורוויץ אב"ד ק וויען (בראש הסידור) בזה"ל: שמעתי נכונה, כי היהודים העושים במלאכה מלאכת הקודש בבית הרפוס של האדונים זאמארסקי ושותפו דיטטמארש, ההוקם פה מחדש פה עירנו, מעת ינטו צללו ערבי שבתות וי"ט עצרה יקראו למו וישבתו מכל מלאכה עדי כליל יחלופו ימי המנוחה והשבתה, כי כן יסד האדון על ידי פקיד ורב ביתו ה"ה הרבני המושלם מוה"ר יעקב שלאסכערנ נ"י, להיות הפועלים היהודים שובתים מכל מלאכתם בשבתות ובמועדים, עכ"ל.

קשר שידוכין של הגאון בעל כתב סופר זצ"ל⁽¹⁾

מכתב ממוה"ר אהרן פוזנר מבאבוב

אל הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ זצ"ל ראבד"ק פרעשבורג⁽²⁾

ב"ה. יום ה' ר"ח תמוז תקצ"ב לפ"ק פ"ק גארליץ.

החיים והשלום לכבוד הרב המאור הגדול מעוז ומגדול החרף ובקי המפורסם כבוד שמו מפארים ומהדרים מהו"ר דניאל נ"י ויזרח.

נופת הנוסף משפתותיו שושנים, טעמתי והיו לפי למעדרים, וכדבש למתוק אמרותיו הנעימים, אשר שלח ידיו בשלומי, במצות המלך ה"ה כבוד אדומ"ו עטרת תפארת לראשינו, גאון עוזינו מה"ו משה נ"י אבד"ק⁽³⁾, ודבר המלך ורתו הגיע לידי ביום ג' שבוע העברה וידי היו עצירות מלמשוך בשבט סופר עד אשר אציע דברי קדשו לפני הגביר המפורסם מה"ו דוד ראסאט מק' טארני, כדי שאדע להשיב שולחי דבר. והנה זה היום אשר קייתי ומצאתי את שאהבה נפשי הגביר הנ"ל, שבא לגבולינו, והצעתי האגרת הקודש לפניו, ואלה דברי דוד אשר פקד עלי להשיב דבר על אופניו, וזאת אשר דיבר, הלוא בוחן לבות וכליות יודע ועד כי כל מגמותי וישעי וחפצי לרבך ברבך טוב ולאחוז בסנסני ושורשי גאוני יחומי ארץ אשר הונף ואשר חורם ממעונות אריות מהררי נמרים נצר חמד שעשועים, הלוא כל יגיעי לא ימצא און כי אם כהתקשר בקשרי עבדות עם פרתמים וחורי ארץ, ומה בצע ומה יועיל הון ורכוש אשר עמלתי תחת השמש, אם לוקחי בנותי יהיו משרידי ופליטי ארץ. אמנם הגאון אדומ"ו העמיק שאלה שני דברים אשר הגביר הנ"ל לא יסכים אתו. א' אם יתן איש את כל הון ביתו להגביר הנ"ל שישלח את בתו העלמה החוצה למדינה אחרת בזה יבזו לו, כי ילדי שעשועים המה לו כי אין לו רק בן יחיד אשר חננו אלקים ושני בנות, אחת נשואה לבעל נעורים מילידי עיר מלוכה ווארשי, זכדנו אלקים אותו זכר טוב שחתנו החרף ושנון הוא בנו של הרב הגביר המפורסם מה"ו יעקלי קאמינר חתן הרב הגדול הקדוש המפורסם שלשלת היוחסין מה"ו פייבל קאמינצ'ר, מחו' של הרב הגאון אמתי המנוח מה"ו ברוך פרענקיל אבד"ק לייפניק, ובת אחת הצעירה המדוברת בו, אשר היא טובה בעיניו מעשרה בנים, וזה כל פרי חמדתו אשר עין בעין יראה

(1) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד כ"ב. — ולשלמות פרשת קשר השידוכין של הגאון בעל כת"ס זצ"ל, ראוי להעתיק כאן קטע ממכתבו של אביו הגאון בעל כת"ס זצ"ל משנת תקצ"ב (נרפס בס' חוט המשולש) וז"ל: והנה בני בן י"ו שנה הוא בחור מופלג צדיק ונשגב והי' מקושר בקשר וכבר הושלש הנדן עשרת אלפים תחת ידי והי' זמן נשואין קרוב ושמענו שהמשורכת קלקלה דרכי' . . . ושלחתי לחזרה מעות המשולשים תחת ידי ונתקתי קשרי החיתון ההוא, עכ"ל.

(2) ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו. — מכתב זה קבלנו מאוצרו של ידידנו האבד"ק החשוב היקר והנעלה כש"ת מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(3) הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל.

זרעו יכון לפניו, ודוד מפזז ומכרכר בראותו בניו כשתילי זיתים סביב לשולחנו, בפרט כי מנהג ונתיבות עולם רודף גבר לבקש עזרתו בעל אבדה מחזיר על אבדתו, ואם אמנם מה נהדר ביאור אמרותיו הנעימים טעמו ונימוקו של כבוד אדומ"ו הגאון, שישאר בנו החרף שי' עמו במחיצתו כדי ללמדו להועיל בש"ס ופוסקים ושו"ת, ידידי, הודות לא"ל כי לא אלמון ישראל, ובמדינותנו נמצאו גאוני עולם מפורסמים, והאחד מיוחד אשר שמו נודע בשער בת רבים הגאון הגדול המפורסם בדורו מה"ו זאב וואלף פרענקיל אבד"ק פשעווארסקי ועתה תקע אהלו בק' רישא, והגאון הנ"ל ש"ב של הגביר מה"ו דוד הנ"ל שארו הקרוב אליו ממשפחתו, והגביר המדובר רוצה לסנפו במחברת הקודש להגאון הנ"ל כי הוא מהלך יום א' מק' טארני, ומפלולו הוזך רבים יניקו, ואם תקטן זאת בעיניו אזי הרשות נתונה לבנו החרף שי' לשקוד על דלתי בית מדרשו של אביו הגאון נ"י חצי שנה אחר החתונה. — ב') הגם שהעלמה בת הגביר המדובר הנ"ל ראוי להנשא, אעפ"כ הוחלט ברעת הגביר הנ"ל לעכב זמן החתונה עד עבור שנה וחצי לפחות מטעם הכמוס אתו. אבל בדבר שבממון אין כסף נחשב למאומה בעיניו כי שם צוה ד' את הברכה הון ורכוש ובתי אבני גזית בנויים לתלפיות. יאמין לי כבוד רופ"מ, אם לא שני אופנים האלה זה הדרך ישכון אור לפני כבוד אדומ"ו וזה הדרך סלולה, יחקור וידרוש בוויצען אצל גדולי הסוחרים מהותו ואיכותו של הגביר הנ"ל, אם לא יאמרו כי הוא זה אשר ראוי לדבק בזרעו, ושאר הדרכים אשר הציעו לפני כבוד אדומ"ו אשר באזנינו שמענו שמעה, כאפס ותוהו נחשבו נגד דרך הקודש הזה, ועל זאת יתפלל החסיד כבוד אדומ"ו נ"י לעת מצוא רק לשמח מים רבים אשר עברו עליהם מים הזדונים הנ"ל אליו לא יגיעו.

והנה פליאה דעת נשגבה ממני, הלוא כתבתי דברי נכבדות עבורו מפה קהלתנו לכבוד הרב המאור הגדול החרף המפורסם חתנא דבי נשיאה מה"ו יוסף גינס⁵, דהיינו עם הגביר המפורסם מה"ו יצחק ווייס נ"י⁶, ולפי קט שכלי הגביר

(4) הגאון מוה"ר אברהם זאב וואלף פרענקיל זצ"ל הוא בנו של הג"ר בנימין פרענקיל מלינסק שהי' חתנו של הגה"ק מוה"ר יעקב אבד"ק קאטילבערג. הי' אב"ד בק"ק פשעווארסק ואח"כ תקע אהלו בעיר רישא. הסתופף בצל כמה מצדיקי הדור, ובהסכמתו לספר שובע שמחות כתב וז"ל, זכרתי ימים מקדם עת הייתי חופף תחת צל רבינו הקדוש רבינו מנחם זצלה"ה מרומנאב. נדפס ממנו ס' שו"ת משיב כהלכה, ובין שואליו נמצאים כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע והגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל. גם בס' טעמי המצות עם בארות המים יש בתוכו קונטרס באר עשק פלפולים וחדושים ממנו. חוץ מגדולתו בתורה העמיד הרבה תלמידים, וביניהם הג"ר שמואל אהרן אבד"ק קארטשין המביא בספריו כמה פעמים מחידושי רבו. — נפטר ברישא ביום ה' לחודש מרחשון שנת תר"ט לפ"ק ושם מנ"כ.

(5) הוא בנו של הג"ר בונם גינס אבד"ק מאטערסדארף. הג"ר יוסף גינס הי' חתן חורגו של הגאון בעל חת"ס, כי אשתו היתה בתו של הרבנית שרה אשת החת"ס מבעלה הראשון הג"ר אברהם משה קאלישער אבד"ק פילא, והיא נתגדלה בבית הגאון בעל חת"ס.

(6) השידוך הזה בא לידי גמר, והגאון בעל חת"ס נשא את בתו הרבנית חוה לאה. החתונה היתה בעיר קאמארן בשנת תקצ"ג, ומוה"ר יצחק ווייס הלז הכניח לפרנס את

מה"ו יצחק הנ"ל יסכים לשני האופנים האלה, כי ת"ל בברכו ד' בכנים ובכנות, ותשובתו נשאר מעל, וכפי הנשמע איך שכמה אנשים כתבו שטנה על הגביר מה"ו יצחק הנ"ל, וזאת תורת הקנאות וקנאין פוגעין בו, ידי אל תהי בס, לא מחשבותם מחשבותי, הוי החוקקים חקקי און ומכתבי עמל כתבו, ויעשו בלהמיהם להפך ממטה עוז לנחש, ואת כולם ישא הרוח, ומה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, ודבר אלקינו יקום לעולם, ומי כהחכם יודע פשר דבר יברר דרך סוללה, וכמה דרכים בעינים כאלה קרם עליהם עור מלמעלה ותחתיו תעמוד הבהרת, ואם זה הדבר אשר צוה ד' לא מצאה הקפידה לנוח, וד' יקום מזימותיו כחפץ ורצון כבוד אדומ"ו, ואני על משמרתו אעמודה לעמוד לשרת לפניו בכל אשר יצווני כבוד אדומ"ו, ואיזה דרך שיבור לו משני הדרכים הנ"ל אראה לעשות כל התפעלות וטצדקי האפשרי עבור כבוד אדומ"ו, וד' ינחנו במעגלי צדק.

אעתיר אל אלקים בעד חרות שלו' מעוז ישועתו והצלחתו, משה מקל תפארתו, וכסא כבוד תורתו, בברכה המשולשת בני סמוכי, חי'י אריכא, ומזוני רויחא, יאריך ימים על ממלכתו, במשפט יעמוד ארץ הדת על תלה, תוך אמוני עם סגולה, הוא מרומים ישכון ונוגה לו סביב זקני העם ושופטיו, הכ"ד העבר הנרצע מוכן לעבודת הקודש מנשק בכנף הדרתו, כרע כחיוזא אפים ארץ לרצפת בית מדרשו של משה ספרא רבא דישראל, מתאבק בעפר רגליו ותלמידיו, חפץ ביקר תפארת גדולתו, ומצפה לתשובתו,

נאום אהרן פוזנר מבאבוב

הזוג על משך שש שנים (מלבד הנדוניא), ודרו בפרעשבורג, כרצון הגאון בעל חת"ס
וצ"ל. זמן קצר אחר כלות השש שנים הנ"ל נסתלק החת"ס, ובנו מילא מקומו כאבד"ק
פרעשבורג. — חוץ ממה שזכה הגביר מוה"ר יצחק ווייס הנ"ל שחתנו ה' הגאון בעל
כת"ס, נשא א' מבנותיו הגאון ר' יוקל הירש אבד"ק ניימארק מח"ס ברכת יעקב, וא'
מבניו מוה"ר אליקים ווייס ה' אביו של הגאון מוה"ר צבי הירש ווייס אבד"ק זבארוב
וראמבראווא (הוא ה' חתנו של הגאון מהר"ם א"ש אבד"ק אונגוואר).

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר מאיר צילך זצ"ל אבד"ק לאסק הנדפס בעמוד הבא.

תעודות וסמיכות

יח.

הגם הלום ראיתי אחרי רואי מקדם יליד בית נאמן מקרי' קטנה שוכנים עדה
מישראל מחוז הסר למשמעת קהילתנו היא ישוב ביזנזן אשר נודע לי מילדותו
ה"ה הרב המופלג מו"ה אשר בהמנוח מו"ה ליב ז"ל, אחוז בחבלי עבותות אהבת
התורה אשר יגע ומצא ונסע לשאוב ממעין חכמה ממקור גדולי חקרי לב בשיבה
והי' מאז בבואו משיבה היותו פנוי בחור מופלא נראה וניכר נתיב יושר מהלכו
בעסקו לימוד שמענות והלכות אשר הצליח דרכו ברעת ידיעת הלכות פסוקות
ושימוש חכמים בהרגל ידיעות ענינים אשר נדרוש לשאול להורות דרך, ונסמך על
העדה אשר הי' שריו בתוכם בבית אביו המנוח, והושא לו בעצתי חיבור מחברת
בת הגאון המנוח אב"ד ק"ק ברעסלא¹ אשר שם הי' שתול על מי מנוחות ממקור
מעין החכמה שולח שרשו הגדיל התורה ויאדיר אשר לא סר מעורו ועד עתה
משקידה רבה ועיון בש"ס פוסקים ראשונים ואחרונים ומה' נעזר אשר לא יכשל
בדבר הלכה לאמתו אשר יורה לאשר נשאל ממנו הבחנת דבר המוזהר ע"פ חק
התורה והסכמת קבלת חז"ל וזה הרשות או מצוה שלא להרחיק מהפשטת היתרו
ע"פ הסכמת חכמינו ז"ל אשר אנחנו נסמכים על שתית מימי דעתם כספריהם
הקדושים המפורסמים והמקובלים לבני עמינו, והיות מקדם הנהגה ראוי לזקנינים
להשים עדות נאמנים לרכי שנים לרונן חכמתם לחוץ להתעלה כבוד התורה
ולומדי' להיות סומכים ונסמכים מעדת ישראל להעזר למכון שבתם על מי מנוחות
להצליח דרכם אשר חפץ בתורת ה' התמימה, וכאשר ראיתי זה האיש המפואר
מילדותו ועד הנה מהלך ישר ומבקש חכמה ורעתו נכונה בלי נטי' ח"ו לאורח
נפתל, ומשם יגיע לחיפוש חדרי ספרי פוסקים ראשונים ואחרונים בהורות נשאל
ממנו בהוראת איסור והיתר, אמרתי לא אכחד ואמנע מתת עדות ידיעתי אותו
מעורו עד הנה, אשר הריחו ה' בריח דעת ויראת ה' היא אוצרו, והי' דברי אלה
לכבוד התורה והוגי' כ"ח סיון שנת תקע"ט לפ"ק.

נא' מאיר צילך חונה פה ק"ק לאסק²

(1) הוא הגאון מוה"ר אהרן כ"ץ קארפונקעל זצ"ל אבד"ק ברעסלא מח"ס שאלותות
אביה על הש"ס. — נפטר ביום ט"ו שבת שנת תקע"ו לפ"ק ומנ"כ בברעסלא.
(2) נולד בשנת תק"ח בערך לאביו מוה"ר שמשון צילך. הי' תלמידו של הגאון בעל
קרבן העדה. אחר חתונתו דר בעיר ליסא. בשנת תק"מ בערך נתקבל לאב"ק לאסק.
תשובה א' ממנו נרפסה בקובץ הפלס עמוד קל"ה, וב' תשובות בשו"ת ברית אברהם
חאהע"ז סי' ט"ו וסי' צ"ד. גם יש אליו תשובה בשו"ת רעק"א ח"א סי' צ"ה ומכנהו
„מחתני". — נפטר ביום י"א לחודש אדר שני שנת תקפ"ו לפ"ק ומנ"כ בעיר לאסק. —
כתב היתר הוראה הלו הגיע לידינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמהולל
כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ינשאהו ד' על גפי מרומי הצלחות.

יט.

ב"ה.

תעיד עלי ח"מ כשני עדים כשרים איך שמכרתי את החמץ שיש בביתי להערל המוכ"ז שלעקאב מכירה [גמורה] וחלוטה את החמץ המונח בהאזען שאפע העומדת בבית החיצון שהולכים דרך שם לביה"כ של נשים ולקחתי ממנו עשרה צ"ל רראנ"י) על המכירה הלז, והשאר מעות זקפתי עליו במלווה על עשרה ימים מיום דלמטה ושכרתי לו המקום שהשאפע הנ"ל עומדת עליו, הזכות שיש לי מן בני עירי, ויקנה לו החמץ אנב קרקע ובעד הכסף שקבלתי ממנו הנ"ל, ובפירוש הותנה שיש לו רשות ליקח לו החמץ כל אימת שירצה בלי שום מוחה רק שיעמדו אצלו איזה מהראדנקיס) דפ"ק מן היהודים בעת לקיחתו החמץ וישומו כל דבר ודבר המונח שם, וגם הותנה שאין האחריות של החמץ עליו. ויוכל להעתיק השטר הלז על לשונם כרי שיהי' בתוקף ככל השטרות.

באתי ע"ח אור ליום ד' י"ד ניסן תרס"א לפ"ק פ"ק שענדשוב.

הק' אברהם הורוויץ⁵

(3) חיינו ערבון.

(4) הם החברים במועצות העיר.

(5) נולד בשנת תקפ"ג לאביו הרה"ק מוה"ר יעקב ממעליץ וצ"ל (בנו של הנה"ק מוה"ר נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע). בשנת תרס"ו בערך נתקבל לאב"ד בק"ק שענדשוב. ה' נקדש ונערץ בפי כל בני דורו. יש אליו תשובה בשו"ת דברי חיים ח"א חיו"ד סי' י"ז. — נפטר ביום א' דר"ח אדר שנת תרס"ה לפ"ק ומנ"כ בשענדשוב. שטר הזה הועתק מכת"ק ומונח אצל ידידנו הרב וכו' מוה"ר שמואל טייטלבוים שליט"א רב דקהל ישועות חיים דפלעטבוש. הגיע לידיו ע"י האברך החשוב היקר והנעלה מוה"ה משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. הוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

קבל

הצדק. על ה' כס' צמח בלויז ז"ל שמכרתי את החמץ שיש בביתי
אצל המוכ"ז שלעקאב מכירה ונחלוטה את החמץ המונח בהאזען שאפע
העומדת בבית החיצון שהולכים דרך שם לביה"כ של נשים ולקחתי ממנו
עשרה צ"ל רראנ"י) על המכירה הלז, והשאר מעות זקפתי עליו במלווה על עשרה
ימים מיום דלמטה ושכרתי לו המקום שהשאפע הנ"ל עומדת עליו, הזכות שיש לי
מן בני עירי, ויקנה לו החמץ אנב קרקע ובעד הכסף שקבלתי ממנו הנ"ל, ובפירוש
הותנה שיש לו רשות ליקח לו החמץ כל אימת שירצה בלי שום מוחה רק שיעמדו
אצלו איזה מהראדנקיס) דפ"ק מן היהודים בעת לקיחתו החמץ וישומו כל דבר
ודבר המונח שם, וגם הותנה שאין האחריות של החמץ עליו. ויוכל להעתיק
השטר הלז על לשונם כרי שיהי' בתוקף ככל השטרות.

פאקסימיליא מכת"ק הרה"ק מוה"ר אברהם הורוויץ וצ"ל אבד"ק שענדשוב.

מכתבים אל המערכת

בעזרהש"ת.

כבוד המערכת, כרם שלמה.

ראיתי בכרם שלמה מחודש אלול העבר מכתב מר' אהרן הכהן פערל נ"י, ובה העיר עמש"כ במדור אמרי קודש של כ"ק עטרת ראשינו רבינו שליט"א בביאור המדר"ר בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אוה"ע וכו' הביאו ספר יחוסין שלכם, דלפי"ד הרמב"ם בהל' גירושין דכל איש מישראל רוצה להיות טוב ע"ש, ולכן דווקא בבני ישראל שהם בני האבות הקדושים יש להם חזקת כשרות ולאחר הכפ' רוצים לכן שייך כפי' אבל לאוה"ע לא יועיל כפי' כיון שאין שורשם טוב וזה שהשיב הקב"ה הביאו ספר יחוסין שלכם ע"כ תוכ"ד כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א. (ועי' ביש"מ פ' במדבר). והעיר הנ"ל דלפי"ז איך קאמר הנמ' (שבת פ"ח ע"א) מכאן מודעא רבה לאורייתא דהלא אנו בני אברהם יצחק ויעקב א"כ אחר הכפ' רוצים כבר לקבל התורה, ואיך שייך מודעא דהרי אחרי הכפ' קבלו התורה מאהבה, עכ"ק. ומתיישב עפ"י מה שראיתי בשם הגה"ק הרחיד"א ז"ל בדבש לפי מערכת מ' אות כ"ט וז"ל מודעא רבה לאורייתא המפורשים ז"ל הרבו לבטל מודעה זו ואפשר כי מודעא רבה ר"ל שאינו כלום ע"ד מ"ש הה"מ פכ"ט דשבת דקדוש יום שבת נקרא קדושא רבא סגי נהור שאין כאן שום קידוש רק כפה"ג, ע"ש. וכן רמזו שאינה מודעא במ"ש מודעא רבה שלפי האמת אינה מודעא ואעפ"י כ שאינה מודעא, בימי אחשוורוש רצו לפרסם שהם מקבלים התורה ברצון, עכ"ל.

וענין המודעא, הואיל ואתי לידן נימא בה מילתא, בשו"ת מרן החת"ס ז"ל אה"ע ח"א סי' קי"ב הביא קושיית המשנה למלך (פ' מכירה ופ"ג שבועות) אמ"ש המדרכי פ' הניזקין דאגב אונס מיתה גמר ומקני אע"ג דלא יחייב דמי והקשה המ"ל על מה דאמרין במס' שבת פר"ע פ"ח ע"א מכאן מודעא רבה לאורייתא, והתם אונס מיתה הוה ומאי מודעא איכא, והוסיף החת"ס ז"ל דביותר תמוה כי המדרכי פרק הניזקין שם כעצמו מייתי בסוף דבריו ראי' ממודעא רבה לאורייתא דאפי' גבי שבועה באונס מהני מודעא ע"ש ואיך שכח דברי עצמו מני' ב', עיי"ש.

והנראה דבוודאי דהגם דאמרין אגב אונס מיתה גמר ומקני זה דווקא אם הנידון הוא שיתן לו שדהו וכדומה, אבל אגב אונס מיתה גמר, "ומקבל" כלומר שיקבל על עצמו חיוב זה לא אמרינן, בוודאי מה שנותן עכשיו זה נקנה להמאנס, אבל אם מקבל עליו דבר ל"ש אגב אונס גמר ומקבל, ובוודאי כשיבא לקיים יוכל לחזור. וראי' למכרא זאת ממש"כ המדרכי בפ' הניזקין גיטין סי' שצ"ה באותן שדחקו חביריהם לקבל לתת להם ממון, ופסק המדרכי דפטורין ליתן דאכתי לא יחייב מידי אלא קבלו לתת ע"ש, ולפי"ז מיושב קו' המל"מ דהגם דתלוהו באונס מיתה גמר ומקני, מ"מ בתלוהו לקבל אינו כלום, ושפיר הוי מודעא.

(ב) בכרם שלמה תשמ"א קונטרס י' נדפס תשובת הרב הגאון ר' שאול ברייש שליט"א אבד"ק ציריך, ובה העיר על מה שנוהגים בהרבה בתי יראים בפסח ביו"ט ושבת שאחר סעודת הבוקר מדיחין הכלים משום חומרא דפסח פן ואולי נתדבק בהם פירורי מצה ומשום חומרא דשרוי', ואף שנפסק בשו"ע סי' שכ"ג דאחר סעודת שבת שאין ברעתו לאכול עוד היום אסור מ"מ הוי כאן צורך יו"ט.

והעיר הרב הגאון הנ"ל דהלא בשו"ע הל' פסח תמ"ד מבואר דאין מבשלין דייסא לערב פסח שחל בשבת וכו' הרמ"א דאם בישלו יש להדיח מעט להעביר החמץ וביאר בשו"ע הרב כיון דהמנהג להחמיר להשהות אפילו משהו חמץ אין עיקר הדחתה צורך חול רק משום החמץ ע"ש, ולפי"ז מה שמדיחים הכלים בפסח הוא כדי שלא יהא כלים שרויים

שאנו מחמירים שלא לאכול שריו', והרי אין אנו מקפידים להשהות כלים האלו בתוך הבית, וא"כ הרי עיקר כוונת ההדחה הוא כדי שיוכל אח"כ לאכול עוד מאותן הכלים והיו ממש הדחה לצורך חול.

הנה ראשית לדעת, כי מנהג זה להריח הכלים בפסח תיכף אחר הסעודה גם כשהוא ביו"ט ובשבת, ואין משגיחין בזה אם אין צריכין עוד הכלים עד הלילה, הוא מנהג שנהגו כך ברחבי מדינת גאליציה (כך שמעתי מאמו"ר ע"ה הכ"מ, וכן שמעתי מהרבה אנשים) ובוודאי נהגו כך עפ"י רבותינו הגדולים.

ונראה בטעם הרבר דבר שעושה אם אין כוונתו להכנה אף שנעשה הכנה ממילא לא איכפת לו וכמו שמבואר במג"א ובפוסקים בס' ש"ב לגבי שבת דהגם שאין מציעין המטות ביום השבת כיון שאין צריך אותן עוד בשבת ורק מליל שבת ליום השבת. מ"מ כתב המג"א דאם עושה כדי שלא יהא נראה הבית כחורבה מותר דגם זה צורך שבת, ואע"ג דההכנה ממילא נעשה, מ"מ הרי אין מכוון להכנה, וה"נ בנידון דידן אין כוונתו כשמדיח הכלים רק להציל את עצמו מהפסד שלא יתקלקלו הכלים ומה בכך שההכנה ממילא נעשה, ובוודאי מותר להציל כליו שלא יופסדו כיון שאין כוונתו להכנה, ומיושב המנהג בטוב טעם.
בברכת כל טוב,

מאיר נתן נטע סג"ל לנרא
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד

א"כ מערכת כרם שלמה.

הגיעני הקובצים מירחונכם כרם שלמה, וראיתי שם כמה חילופי נוסחאות ברש"י עה"ת מדפוס הראשון בכל סדרה וסדרה, וג"א בעניי אעיר דבר א', דברש"י פ' בא (י"ב-ו) הביא דנתן להם הקב"ה ב' מצות דם פסח ודם מילה שملו באותו הלילה וכו' עיי"ש ולכאורה היא מילתא דתמוה, א', דהא אין מלין בלילה ואפי' מילה שלא בזמנה וכמבואר ביו"ד סי' רס"ב ס"א, ואף בדיעבד אם עבר ומל בלילה פסק הרמ"א שם ובש"ך סק"ב דצריך לחזור ולהטיף דם ברית ואפי' בשבת, וא"כ איך מלו בלילה, ובוה מצאתי בס' ילקוט מעם לועז (עמוד רי"ט) שכ' רי"ל דמלו בלילה עפ"י ד' הוזה"ק דהאי לילה ה' נהיר להון כיממא וא"כ אפשר דגם לענין זה הו"ל דין יום. (שם לא הזכיר מדברי רש"י הנ"ל כלל רק סתמא כתב שם כן). אך צ"ע עוד דהא מעכב גם שחיטת קרבן פסח וכמבואר ביבמות ע"א ת"ר אין לי אלא מילת זכריו בשעת עשיי' ומילת עבדיו בשעת אכילה וכו' ופירש"י, אין לי לעכב בפסח אלא מילת זכריו שי"ל בשעת עשיי' דגבי מילת זכריו כתיב (שמות י"ב) ואז יקרב לעשותו והיינו שחיטה וכו' וכ"ה להלכה ברמב"ם סופ"ט מהל' קרבן פסח. ואין לומר דדין זה ל"ה נוהג עדיין בפסח מצרים דמבואר ברש"י עה"ת בפרשת בא (י"ב-ב מ"ג) זאת חוקת הפסח דבי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו, וברמב"ן שם הוסיף ראי' לדבריו רש"י דבסוף הפרשה מבואר ויעשו כל בניי כאשר צוה ד' את משה ואהרן, ואם הוא כן במילת בניי כש"כ במילת עצמו. ובוה א"א לתרץ כדלעיל דגם בלילה ה' אפשר למול את עצמם, וגם לשחוט הק"פ משום דאותו לילה הוי כיום, דהא אמרה תורה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים (י"ב-ו) וברש"י שם דהיינו בין עריבת היום לעריבת הלילה דהיינו בתחילת הלילה עיי"ש, הרי דרק עד הלילה הוא זמן שחיטת ק"פ, ולענין זה כבר ה' אז לילה.

והנה במכילתא שדבריו רש"י לקוחין ממנו ליתנייהו הני תיבות „שמלו באותו לילה“, ולפי"ז שפיר י"ל דמלו בזמנו לפני שחיטת ק"פ, אבל נוסחת רש"י צ"ע ליישבה.
והנה באוהח"ק (י"ב-ב מ"ג) הביא מדרש שהוציא ה' רוח מג"ע ובשם פסחו של

משה ונקבצו כל ישראל ואמרו לו משה רבינו בבקשה האכילנו מפסח שלך א"ל אם אין אתם נמולים אין אתם אוכלים מיד נתנו עצמם ומלו, ונתקשה שם באוההח"ק דהאי הוי שלא למנויו, ותי' דהכוונה הי' שע"י שימולו א"ע יהי' גם פסחיהן מבושם כמו פסחו של משה. ולכאורה גם בזה יוקשה קצת דהאיך נשחט הק"פ כשלא היו נימולים, מיהו שם יש ליישב דהרגישו הריח של צליית הפסח שהי' ביום, והי' עדיין שהות למול ולשחוט, או י"ל דהפסח שלהם הי' נשחט למולים ולערלים, דזה כשר, כמבואר בפ"ה דפסחים מ"ג. תזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

הק' עזריאל מאיר חיים קאהן
ברוקלין יצ"ו

* * *

אחדש"ה. רציתי להעיר בזה על מה שכתב הרב משה יוסף שטיינפעלד בקונטרס ז' תשמ"א — מענה על מה שכתבתי להשיב על דברי הבחור הרב משה אהרן הי"ד בקונטרס ד'. ויסוד דבריו הם דבעצם שייך לומר דקידושין הם ממש דבין הפקר, ולא שהיא מפקרת עצמה רק לאיש אחד, כ"א שהיא מפקרת א"ע לכל העולם כולו, ומ"מ א"א לומר דיכול כל איש לזכות בה, דהא לזכות בהפקר צריכים קנין, ובאשה הרי הקנין הוא ע"י כסף ולכן מיד כשהיא שומעת מאיש זר דברים אלו ואינה רוצית תיכף תזכה נפשה מהפקר והאיש הזה א"י לקדשה עוד דכבר אינה הפקר, עד כאן תוכן דבריו בקיצור. ולענ"ד זה אינו, דאם, נימא כדבריו שהאשה מפקרת א"ע ממש, הרי מיד כשאמר האיש הרי את מקודשת לי הרי היא כבר מקודשת וא"א לה בשום אופן לקנות א"ע עוד. דבשלמא כדברי שאין בזה דין הפקר ממש מובן, אולם לדבריו שהוה ממש דין הפקר, שייך רק לומר שהיא יכולה לקנות א"ע לפני שמישהוא מקדש אותה. אבל מיד כשמישהוא מקדש אותה א"א לה כבר בשום אופן לחזור.

ושוב ראיתי בגליוני הש"ס (להגאון ר' יוסף ענגל) לנדרים דף ל' ע"א שכתב ג"כ כדברי ע"ש שכתב וז"ל: וודאי אין הכוונה דנעשית הפקר ממש דא"כ הי' גם אחר יכול לקדשה, רק הכוונה דנעשית הפקר לגבי המקדש והוא זוכה בה ... ע"ש עוד.

שלום שפאלטער

ר"מ בישיבת תומכי תמימים דליובאוויץ
מאריסטון, ניו דזשערסי

* * *

בס"ד. ב' שבט תשמ"ב לפ"ק אנטווערפן יע"א.
א"כ מערכת כרם שלמה שלומכון יסנא.

ראיתי בקובץ מ"ג (כסלו שבט) שנה זו במדור הנאהבים והנעימים מה שהובא בשם האברך החו"ב מו"ה דוד ר"ב הי"ד מגליל מורקא שנמתפק בהא דאסור להשתמש בנר חנוכה אם זה דוקא בנר המחויב או אפילו אותם שמוסיפין למהדרין ולא איפשט לו ספיקו. אמנם הדבר הזה מבואר בבאר היטב הלכות חנוכה סימן תרע"ג ס"ק ב' שכתב וז"ל ולא דוקא שמדליקים בה בראשונה שבאה למצות נ"ח אלא אפי' אותה שמוסיפין המהדרים בכל לילה אסור להשתמש לאורה מהר"א הלוי בספר גן המלך סי' מ"ב עכ"ל. הספר גן המלך לא ראיתי מהיכן קפשיט לה אבל די לנו במה שהרב באר היטב הביא דבריו להלכה.

ובזה אחתום בברכת הצלחה רבה,
יעקב משה יונה הלוי גולדשטיין
אנטווערפן

לכבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי בקובץ מחורש שבט תשמ"ב דף מ"ח שהרב יצחק לעבאוויטש שליט"א ביקש לציון לו מקור למש"כ מרן מצאנו זי"ע בדברי חיים על חנוכה [דף מ' ע"ב טור ד'] וזלה"ק, כמבואר בב"ק, דברר העשוי להתבער אם נשאר הוא הפקר" עכ"ל. ולענ"ד דמקורו במס' ב"ק דף ע"ו ע"א תוד"ה פרה וז"ל, כגון נותר ופרה [שעומדים להתבער מכח כל העומד לשרוף כשרוף] שהם חשובים כעפרא, יעי' שם. והוא גמרא במנחות דף ק"ב: וכתוס' ב"ק מבואר יותר.

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד

החווה"ש וכטו"ס למע"כ מערכת הקובץ החשוב כרם שלמה, הי"ו.

טיילתי קצת בתוך כרמכם דחורש שבט, האי שתא, ובסופו ראיתי מכתבו של הרב יצחק לעבאוויטש שליט"א, והוא מבקש לציון מקורו של מרן הגה"ק מצאנו זי"ע על מש"כ בספרו דברי חיים על חנוכה וז"ל: „כמבואר בב"ק דברר שעשוי להתבער אם נשאר הוא הפקר". הנה מקורו טהור שם בפרק עשירי (דף קט"ו ע"ב) בגמ' על המשנה שם זה בא בכרו וזה בא בחכיתו נסדקה החכית של רבש ושפך זה את יינו והציל את הרבש אין לו אלא שכרו ומק' הגמ' ואמאי לימא ליה מהפקירא קא זכינא ופירש"י שם שהרי הרבש היתה הולכת לאיבוד והיתה מתבערת הרי הוא כמציל מן ההפקר, עיי"ש. ולפי שראיתי בתוך הכרם מדור של תמיהות ויישובים, הערות ופליאות שונות, הנני ג"כ להעיר תמי' שנתקשתי בו. — בכלי יקר פרשת בשלח בפסוק אז ישיר משה ובנ"י את השירה הזאת, בתוך דבריו כתב וז"ל: וכדי ליישב ייתור תיבות „השירה הזאת" כי הי' לו לומר אז ישיר משה ובנ"י לד' כמו שנאמר בשירת הכאר כי לא נאמר שם את השירה הזאת, אומר אני וכו' עיי"ש שמתרץ. ומאד נפלאיתי בזה, שהרי בשירת הכאר בפרשת חקת נאמר שם אז ישיר ישראל את השירה הזאת וגו', וצ"ע. ואסיים בכרכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה בהצלחה,

כ"ד הצב"י יודא לייב טויב

ברוקלין, ניו יארק

* * *

יום ו' עש"ק לסדר כי תשא את ראש.

ראיתי בירחון שבט במכתבים אל המערכת בדף מ"ח שרב אחד ביקש מקור למש"כ בדברי חיים על חנוכה דף מ' דברר העשוי להתבער אם נשאר הוא הפקר, לכאורה משמע כן בב"ק דף קט"ז ע"א בעובדא דרב ספרא ועיי"ש בתוס' ד"ה אדעתא דארי' אפקרי' וכו' ודו"ק.

אהרן דוד עספרייכער

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד

כבוד עורכי הכרם שלמה שיחיו.

בגליון ג' שנה זו עמוד מ"ח כתב הרב יצחק לעבאביטש שלא מצא מקור לד' כ"ק אדמו"ר הגה"ק מצאנו זצ"ל שכתב שדבר העומד להתבער אף אם לא ביערו הוי הפקר כדמשמע בב"ק, וע"ז כתב הרב הנ"ל שלא מצא זאת במס' ב"ק. ונלע"ד דהר"ח כיוון להגמ' בב"ק דף כ"ט: (וכ"ה בפסחים דף ו: א"ר אלעזר שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו חמץ משש שעות ולמעלה ובור ברה"ר, והנה בטעם דחמץ בפסח אינו ברשותו יש לפרש כיון דאסור בהנאה אינו שלו, אולם האחרונים תמחו ע"ז דשיטת הרבה ראשונים דאסורי הנאה יש להם בעלים והוי שלו, וא"כ למה מיקרי חמץ בפסח אינו שלו, ותירצו דכיון דעומד להתבער וכל אדם מצווה לבערו מש"ה מיקרי אינו שלו, עי' במקור חיים סי' תל"א ד"ה ועתה ובשו"ת קול ארי' סי' ל"ד שפירשו כן. וראי' לזה, דהר"ח כיוון להגמ' הנ"ל, דבשו"ת דברי חיים האו"ח סי' י"ד פי' ג"כ דברי הגמ' דלכך הוי חמץ אינו ברשותו כיון דהכל מצויין לבערו, דאי משום איסור הנאה, הא הרבה ראשונים סוברים דיש לו בעלים, עכ"ד. וזהו כוונתו כאן דדבר העומד להתבער הוי הפקר.

ויש להעיר עוד מד' הגמ' בב"ק דף צ"ח: דאמר רבה גזל חמץ ובא אחר ושורפו במועד פטור מפני שהכל מצוים לבערו. ולפי הנ"ל יש לפרשו כיון דהכל מצוים לבערו בלא שהיי' אין עליו דין ממון כלל.

ובאמת אני תמה ע"ד המקור חיים שכתב שם בס' תל"א ד"ה היוצא מזה, דמה שהכל מצוים לבערו הוא משום תקלה ומש"ה החיוב על כל העולם כמו בכל איסורי הנאה כדן נותר וכלאי הכרם, דאלו משום מצות תשבינו הוי כאילו כתיב לך והחיוב רק על הבעלים עכ"ד, ולפי"ז חזרה קושיא לדוכתא מה נשתנה חמץ בפסח משאר איסורי הנאה דמיקרי אינו ברשותו ואין לו בעלים, כיון דהכל מצוין לבערו, הא דין זה דהכל מצוין לבערו הוא שוה בכל איסורי הנאה (לדעת המקו"ח), וא"כ למה שאר איסורי"נ יש להם בעלים, וצע"ג.

אברהם משה שאי

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאכוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים גאלדבערג נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן הלוי אלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' איתמר (ברי"ח) לייפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים צבי קויפטייל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א ממילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק צבי בלום נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה גרינצווייג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פסח קעספילער נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן מענדלאוויטש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ארי' ליב רייכמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים יהושע בניקיר נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מרדכי יעקב (בר"מ) עליאס נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' צבי אלישע גרינבערג נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלום דוב ראפפורט נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה שליפעל נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכו"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אפרים זלמן מרגליות נ"י מלונדון לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה מאיר יוחנן אקסלער נ"י מקרית באבוב לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה משה פערלמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' מנחם מענדל שטערן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
להאברך היקר ר' שרגא ברוך וויינרייך נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סכא
מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה גדלי' סאלאמאן נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר יהושע
הערץ מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר אפרים פנחס סג"ל לנדא נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

החברה החדשה "כרם שלמה", וכן ככל עניני המערכת,
למנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
רשימת קרובת ציון
קרית באבוב ת.ר. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

במאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

בברוקלין

KEREM SHLOMA
c/o
Brooklyn
c/o

KEREM SHLOMA

c/o
18
Canada
London

KEREM SHLOMA

KEREM SHLOMA
c/o
2
Antwerpen

דער ערשטער יארצייט "ברוך שלמה"

אויפגעקומען דעם 15. דעצעמבער 1908

אויפגעקומען דעם 15. דעצעמבער 1908

אויפגעקומען דעם 15. דעצעמבער 1908

אויפגעקומען דעם 15. דעצעמבער 1908

אויפגעקומען דעם 15. דעצעמבער 1908

אויפגעקומען דעם 15. דעצעמבער 1908

m:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Boboy

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

אויפגעקומען
דעם 15. דעצעמבער
1908

Address Correction Requested
Savings & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ה' קונטרס ז' (מ"ז) אייר-סיון תשמ"ב

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

כל הזכויות שמורות להמערבת

Copyright © 1982

by Cong. Shaare Zion

Printed in the U.S.A. by

Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם במו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שכתי ישעי' הלוי שטורם

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לחג השבועות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז גליונות וחילופי גירסאות בתוס' מס' עירובין
 יד ביאור בתוס' חולין דף ק"ל וב"ב דף פ"א הגאון בעל חתם סופר זצ"ל
 טו כדון עבודת השיר בלויים הגאון מוה"ר ראובן רפ"פ מטארנאפאל זצ"ל
 יח כדון מכירת פירות ערלה לנכרי הגאון מוה"ר פנחס שטיינער אב"ד איללאק זצ"ל

מדור אגרות קודש

כא מכתב מהגה"ק בעל תפארת שלמה זצ"ל אל הגה"ק הרי"ם זצ"ל
 כב מכתב מהגאון מוה"ר יוסף ראזין זצ"ל אבד"ק דווינסק

מדור זכרון לאחרונים

כז שוחט שלא ברשות הרב הג"ר אליעזר דוד גר"ו אבד"ק סאטמאר ז"ל
 כח כדון הקדמת נישואי קטן לגדול הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד שאמלוי הי"ד

מדור פלפול והלכה

כט כירור בשו"ת דברי חיים בדיני בדיקה הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י
 לה בענין עוסק במצוה פטור מן המצוה הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק נ"י
 לח בסוגיא דנקצר כיום כשר ר' רפאל יצחק גארדאן נ"י

מדור תפארת בחורים

מא בענין מתנה ע"מ להחזיר הב' החתן אלחנן נתן הכהן זילבינער נ"י

עולת שבת בשבתו

מז ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים המערכת
 מח נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

נד הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

נו הערות כדון גרופה וקטומה הר' אהרן יצחק וואלף הי"ד

מדור זכור ימות עולם

נח ענין נורא בקשר להסתלקות הגה"ק מראפשיץ זי"ע
 ס נוסח התנאים שכתב הגה"ק משינאווא זצ"ל לאירוסים נכדתו (תר"ן לפ"ק)

מדור תעודות וסמיכות

סא כתב „המלצה" הגה"ק מוה"ר אהרן הלברשטאם זצ"ל אבד"ק צאנז והקרייז
 סב כתב „המלצה" הגה"ק מוה"ר ישכר דוב רוקח זצ"ל אבד"ק בעלז

סה צילומי כתבי קודש
 סב מכתבים אל המערכת
 סו ברכות והודאות

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג השבועות

במד"ר (בפ' יתרו) ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ד' מן ההר לאמר, באותו שעה שעלה משה לקבל התורה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה בו הקב"ה קלסטרין פניו של משה דומה לאברהם ואמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו אמר הקב"ה לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם וכו' הוי ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ד' מן ההר לאמר, בזכות ההר, ואין ההר אלא אבות שנא' שמעו הרים וגו', ע"כ. והדברים משוללים הבנה, וכי מפני שאכלו אצל אברהם יניחו למשה ליטול התורה.

אמנם יתכן בזה בהקדם לבאר הפסוק הנ"ל ששינה לשונו באומרו, ומשה עלה אל האלקים, שהוא שם מדת הדין, ואח"כ, ויקרא אליו ד', שהוא שם מדת הרחמים. אך הענין בזה הוא, דידוע אומרים ז"ל צדיקים תחלתן יסורין וסופן שלווה, כי כך דרכה של תורה שאינה נקנית אלא ביסורין וביגיעה מתוך מיעוט תענוג כאו"ל (ברכות דף ס"ג) מאי דכתיב כי מיץ חלב יוציא חמאה, במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עלי', ומשה רבינו ע"ה כמה צער ויסורין והרפתקאי עברו עליו עד שנתעלה. וכן מצינו בדור דעה שהוציאם ד' ממצרים ונתעלו ברום המעלות כמאה"כ ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, וזכו למעמד הנבחר בקבלת התורה, וכל זה הוי' בזכות היסורין שסבלו בהיותם בארץ מצרים, וכמבואר הענין בספה"ק שמה שגלו בני"י למצרים והיו משועבדים שם הוי' כדי לזככם ולמרקם בכור הברזל כדי שיהיו ראויים לקבלת התורה אח"כ.

וזה יש להעמים בפסוק הנ"ל, ומשה עלה, כלו' מה שמשה רבינו עלה ונתעלה וזכה למה שזכה, היא מסיבת, אל האלקים, מכח מדת הדין והיסורין אשר עברו על נפשו, ועי"ז זכה, ויקרא אליו ד', זה מדת הרחמים, כי צדיקים תחלתן יסורין וסופן שלווה, וממשיך הכתוב אח"ז, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ופירש"י בלשון הזה ובסדר הזה, י"ל כוונתו, שצוה עליו לדייק בלישנא ובסדר, שמן ההכרח להיות קודם מדת הדין הנרמז בשם אלקים, ואח"כ שם מדת הרחמים, כי אי אפשר ליכות לכתר התורה באופן ובסדר אחר, ואח"כ יוסיף הכתוב אומץ לחזק ולאמת הדברים, באומרו, אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, כלו' אתם רייקא ראיתם ששלטה בכם בתחלה מדה"ר בהיותכם תחת סבלות מצרים, ואח"כ זכיתם להתעלה כ"כ כי אשא אתכם על כנפי נשרים להיות לי סגולה מכל העמים וממלכת כהנים וגוי קדוש, לכן, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, ופירש"י בשם המכילתא, אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות, להורות על ענין הנ"ל, כי אי אפשר ליכות לעריכות התורה בלי יסורין ועינוי בתחלה.

ועתה נבוא לבאר דברי המדרש בתחלת דברינו, דהנה ענין זה שקבלת התורה נקנית ע"י יסורין לא שייך כי אם לגבי בני אדם יצורי חומר, אבל מלאכים שרפי מעלה לא שייך גביהו צער ויסורין (וכלשון הפייטן ביוצר ליום ב' דמוכות, ואסון אין במגורתם, ודמעה אין בעפעפותם, וצרה אין במחשבותם וכו'), ומהאי טעמא לא זכו לקבל את התורה, כי אין התורה נקנית אלא על ידי יסורין. וזהו שהוכיח הקב"ה את המלאכים, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו, כי הם בעצמם עדים בדבר כשבאו אצל אברהם אבינו בחיותו שרוי בצער וביסורין כי הי' אז יום שלישי למילתו, ועם כל זה השליך את נפשו מנגד, וכמה יגיעות יגע לקיים מצות הכנסת אורחים כמאה"כ וירא וירץ לקראתם וגו', וזה הי' טענה נוצחת שרק בני ישראל זרע אברהם אוהבו המקיימין התורה מתוך יגיעה וצער המה ראויים לקבל התורה, לא כן המלאכים שלא שייך אצלם דברים הללו, ושפיר מסיים המדרש, ויקרא אליו ד' מן החר לאמר, בזכות החר, ואין החר אלא אבות, כי מעשה אבות סימן לבנים, שכל התחלת קשות, וצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוח.

כוס תנחומים

משתתפים אנו בצערן של ידידינו

הרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער דאכנער שליט"א אבר"ק באניא ואחיו

הרב המפורסם וכו' מוה"ר יעקב שמעון דאכנער שליט"א אבר"ק בארהאמעט בהלקח מאתם אחותם הרבנית ע"ה

האחים היקרים האברכים החשובים המופלגים
מו"ה משה חנה נ"י ומו"ה יהודה חיים נ"י שניידער
מבני ברק

בהלקח מאתם אביהם הרה"ח הנכבד
מו"ה מנחם מאנים שניידער ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיפו לדאבה עוד.

המערכת

גליונות וחילופי גירסאות*

בתוספות מסכת עירובין

אנה ה' לירי ע"י מקרה תוספות ישנים כתובים על קלף ישן נושן משני פרקים ראשונים של מסכת עירובין ונכתב בצדו כמה גליונות ושמותי פני אליהם להעתיק כל הגליונות וחילופי גרסאות שבין ת"י ובין תוספות שלנו. [מכת"י הגאון מוה"ר ידידי' שיאה ווייל זצ"ל אב"ד קארלסרוה].

דף ב' ע"א בגמ' אי כתיב בהדיא אל פתח האולם ותו לא כדקאמר ע"כ¹).

בתוס' ד"ה מבוי וכו' בגליון ולהכי לא נמר ר' יהורא עד הסיפא אע"ג דפליג בסיפא נמי לפי ששונה כמתניתין דסוכה ע"כ.

תוס' ד"ה סוכה כו' בגליון ותני ימעט דהוי לישנא מעליא טפי מלשון פסול ע"כ²).

תוס' ד"ה שלמים וכו' ועוד הא דתמיד בעי פתיחות דלתות היינו מקרא דהכא ע"כ.

ע"ב תוס' ד"ה בין לרבנן וכו' בהקומץ, כ' בת"י וז"ל בהקומץ רבה כל מקום שנאמר יד סתמא יד ימין דקאמר מצינו יד שנקרא ימין דכתיב וכו' ע"כ.

בא"ד קושיא שני' יש ליישב כיון דשער איקרי א"כ מהכא ליכא למילף דמצינו שערים גדולים ע"כ.

תוס' ד"ה ואב"א ואע"ג דאית לי צורת הפתח, בת"י, זה אינו.

בא"ד ואין נראה למקשה וכו', כ"ה בת"י אין לחוש כדפי' לעיל הס"ד, ואב"א קלעים מתחיל דיבור אחר כ"ה בת"י.

שם. אי לאו קרא דלפניו איירי בנובחה מה הוצרך כו', כ"ה בת"י.

תוס' ד"ה ליבעו, כל זה הדיבור הוא בת"י בשם בה"ג.

(*) הועתק מכת"י הגאון מוה"ר ידידי' שיאה ווייל זצ"ל אבד"ק קארלסרוה בנו של הגאון בעל קרבן נתנאל זצ"ל, (כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד ה'), והוא העתיק מקלף ישן נושן. וראוי להעיר, דמה שהוא קורא ת"י, היינו תוס' שלנו, ומה שנדפס בספרים שלנו בשם ת"י, הוא קוראם גליון. על כמה דברים ציין אח"כ שכבר נדפסו, ויש שלא העיר עליהם שכבר נדפס, אבל נמצא בספרים שלנו, אותן הדברים לא הודפסו כאן. אמנם יש מקומות בת"י שאף שנדפס בספרים שלנו, אבל יש שנויים בכת"י זה למעלותא באיזה תיבות וכדו', העתקנו אותן השינויים בתוך חצאי עיגול. — אפריון נמשי' להרב צבי יהושע לייסנער נ"י מירושלים עיה"ק שהמציא לנו אור גנוז זה, שהי' מונח בין כתבי הגאון מהר"ם ווייל, (כת"י ירושלים מספר 1008) ישלם לו ד' כמפעלו הטוב.

(1) עיין במהר"ם על תוס' ד"ה דכתיב, שהביא גירסא זו, וכתב שכן מצא בת"י כתובים על קלף.

(2) עיין תוס' סוכה ב' ע"א ד"ה דאורייתא.

תוס' ד"ה אלא וכו', שוה לאולם. נ.ב. אבל משום דלתות שהי' לו לא עשו שוה לאולם כיון⁽³⁾ עכ"ה גליון.

דף ד' ע"ב בד"ה הלכתא וד"ה ד"ת. נ.ב. אלא הלכתא סתמא אתמר בכל דבר הטעון טבילה רובו ומקפיד עליו חוצץ ואי לאו קרא ה"א דשער לא בעי טבילה כלל קמ"ל קרא, ואי לאו הלכתא ה"א כולו קמ"ל הלכתא בין בבשרו ובין בשערו, עכ"ה⁽⁴⁾.

דף ה' ע"א. תוס' ד"ה מותר וכו' לכ"ע משום היכרא וכו'. נ.ב. ולפ"ז המ"ל כ"ע משום מחיצה ופליגי אי אמרינן היכר מחיצה פחות מד', עכ"ה.

שם ע"ב ד"ה ספק וכו' וא"ת ואמאי וכו'. נ.ב. וכיון דאפשר לצמצם אמאי נתיר לו מספק נצרכוהו למדוד, עכ"ה.

בא"ד לצמצם היינו בידי שמים. נ.ב. ובפ"ב דבכורות משמע דאית לי' לרב אפילו בידי שמים אפשר לצמצם גבי יצאו שנים בעשירי, עכ"ה.

בא"ד היינו בח' אמות וכו' ואע"ג דאיכא למימר דלמא ליכא ח' אמות ואפילו שווי תרווייהו שרי מידי דהוי ב' לאיסור וג' להיתר ובדאורייתא לא שרי אלא ב' כנגד א', עכ"ה.

דף ו' ע"א ד"ה רב ואיך יועיל לחי וכו', נ.ב. ומיהו אלחי י"ל כגון אותו צד שהלחי הוא פחות מיו"ד, ע"ב.

ד"ה לחי וקורה וכו'. נ.ב. או שמא אין לחוש הואיל ובמבוי איכא חצרות טובא, עכ"ה⁽⁵⁾.

דף ז' ע"א בתוס' ד"ה כגון וכו' ועוד מה קמ"ל וכו', בת"י אינו אלא גליון.

ד"ה ואם הי' מבוי וכו' א"צ כלום אפילו בלא עירוב וכו'. נ.ב. והא דמוקי בסמוך בעירבו הוי הפי' כאלו עירבו ואע"ג דכפ' הדר אמר דחורבה בין ב' בתים אוסרים זה על זה הא אמרינן לא אמר ר' יוחנן אלא בחורבה דחזיא לדירה אבל ברחבה דהכא דאיירי ברחבה דרבים כדאמר לקמן לא חזיא לדירה, עכ"ה.

ע"ב בד"ה דאי וכו' לכאן ולכאן, ומשמע דווקא בנפרצה חצר כנגדו אסור ומשום דהוי כמפולש אבל אם לא נפרצה שרי אע"ג דלא עירבו ונפרץ המבוי במלואו לחצרו שרי משום דסבר נראה וכו', עכ"ה⁽⁶⁾.

בא"ד נדון משום לחי ואסור משום מפולש ורבי יהודא סבר אינו נדון משום לחי ולא אסור משום מפולש, הס"ד, ואח"כ מתחיל הדיבור אסברא וכו', עכ"ה.

(3) חסר.

(4) עיין במהר"ם שכתב שמצא כן, ועיין בת"י על הגליון.

(5) צ"ע הכוונה.

(6) ישנו בתוס' בספרים שלנו בשינוי לשון.

כ"א"ד וסבר נראה מכחון ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי ודווקא כו', עכ"ה.

כד"ה עירבו, וכאן בזה שלא כנגד זה ודרב יהודה בנכנסין כותלי מבוי לרחבה ודרב באין נכנסין או הא ברגילה והא באינה רגילה. מהר"ם: ולפי"ז אתי שפיר משום דהאמת וכו', כ"ה בת"י.

כ"א"ד והשתא לא הוי תרתי לריעותא דחשיב להו מצד אחד כדאמר וכו' כ"ה בת"י. לפי המסקנא הוא ס"ד, ואח"כ מתחיל הדיבור חצר מותרת וכו'. אין סברא לאסור אפילו עירבו משום פילוש, כ"ה בת"י.

דף ח' ע"ב בתוס' ד"ה הכל מודים וכו' ולחי משום מחיצה דהא אבוי אית לי' לעיל וכו' היכי דרחב ד'. כ"ה בת"י ותו לא בסוף הדיבור.

דף ט' ע"א בתוס' ד"ה תוך הפתח וכו' פתוחים לתוכו (ה"ג) ומ"מ מהני לי' לחי כיון דמבוי עצמו ארכו יתר על רחבו נ"ל, כ"ה בת"י.

(שם בתוס' ד"ה ולרב"ג, גליון הנדפס בספרים שלנו, בכת"י הוא בשם הר"מ).

(דף י' ע"א בנמ' ומה פסי ביראות, בגליון, ב' מחיצות חשיבי לר' יהודה "שפיר" — ובכת"י הגירסא "טפיר").

שם ע"ב ד"ה עושה פס וכו' שמואל תורתו כסתום וריצב"א פי' דהכא אפילו ביתר לא מקרי וכו' דאצרכוהו דלתות דהוי כמין ח' לא הוי' פתוח וכו' שהי' מפולש ובאמצע עקום, עכ"ה⁽⁷⁾.

דף י"א ע"א (ר"ל משום ר"י בר"ח פיאח מותרת לענין כלאים). בגליון. בירושלמי יש במכילתין ובמס' כלאים א"ר זעירא מודה ר"ל לענין שבת שאין פיאח מתרת ביתר מיו"ד (מ"מ תני) [א"ר חגי] מתניתין אמרה כן מקיפין בג' חבלים ואם הפיאח מעלה ביתר מיו"ד דיו בחבל אחד, עכ"ה.

תוס' ד"ה אילימא וכו', נ.ב. ואפילו במחיצה רביעית נמי לא קאמר דא"כ הוי מהני מי צורת הפתח ואפילו מן הצד, עכ"ה.

עוד שם בגליון והא דרחיק (ה"ת) [ר' יוחנן] לאוקמי בדבילה שמינה ולא מוקי בחור שאינה מפולש או בשאינו רחב לצד רה"י ד' על ד' היינו משום דסתם חורים כן הוא, עכ"ה.

דף י"ב ע"ב ד"ה הב"ע וכו' וקשה דבפ' וכו' נמי סבירא הכי, נ.ב. ופי' רש"י לא נראה דבמפולש לא סגי להו בלחי, עכ"ה⁽⁸⁾.

(7) עיין מהר"ם.

(8) לכאורה הג"ה זו לא שייך לדברי התוס' הללו, וכנראה שקאי על רש"י ד"ה שאינו ראוי עיי"ש.

(שם, בגליון התוס' נרפס וז"ל, ואע"ג דהכא אמר דבית א"צ כלום והתם בעינן אפילו בית וכו'. — ובכת"י הגירסא, ואע"ג דאמר הכא דבי' אין צריך כלום והתם בעינן אפי' בי' וכו').

דף י"ג ע"א תוס' ד"ה על זה, טעמא דב"ש אתא לאשמעינן. ומיהו אי אין חילוק בין חצר למבוי אז נפ"מ לידע.

שם בתוס' ד"ה לחדר. מה יש בין הלכה ונראין כיון דלשבחו אמר, ונראה אם הלכה אמר, שבחו יותר, עכ"ה.

(שם מה שנרפס בגליון, וצריך לחלק וכו'. — בכת"י נסמן שגליון זה קאי על תור"ה אבל, שכתבו דמכשירין כתיבת חש"ו אע"ג דלאו בני שליחות נינהו).

שם ד"ה שיורע וכו'. נ.ב. אמר לי ר' אליעזר בשם הר' אביגדור שאמר בשם רבי' דוד ממלך דיש לטהר שרץ מק"ו דנבילת עוף טהור שמטמאה בנדרים בבית הבליעה טהור מבחוץ שרץ לכ"ש, וכי תימא בהמה תוכיח שאעפ"י שאין מטמאה בבית הבליעה מטמא מבחוץ אף אני אביא שרץ, מה לבהמה שכן מטמא במשא בכזית, ובפ"ק דסנהדרין ישנו בתוספות, עכ"ה.

(שם בת"י הנרפס בספרים שלנו, והר"ח בשם ה"ר אביגדור הגיה. — ובכת"י ליתא תיבת „הגיה“).

(שם בת"י הנרפס בספרים שלנו, דלרבנן לא צריך. — ובכת"י הגירסא, דלרבנן לא צריך ד').

(שם בת"י נרפס, דהילכתא רחבה כו' — ובכת"י תיבת כו' ליתא).

דף י"ד תוס' ד"ה והאיכא משהו וכו'. נ.ב. גליון, שאם תעשה עיגול תמצא בדבר שיש בו שנים רחב כמה שאתה מעגלו יהי' בהיקפו ששה ביותר מאחד לאחר וההיקף הוא יתר על זה החשבון, ואומרים חכמי המידות שיש בו שלשה ושביעית בהיקף יותר, עכ"ה⁹).

דף ט"ו ד"ה תא שמע וכו' בכל ענין, נ.ב. הלכך הכי פריך דאם רוב הדופן מן (הנוף) [עובין] אילן הרי עומד ברוח ולא צריך לאוקמי דעביר לה בהוצא ודפנא, והתם פריך מנוף האילן, עכ"ה.

ע"ב ד"ה פרוץ וכו' וזה פי' לחיים, אין לדקדק דשביק קרא וכו', וכ"ה בת"י.

דף י"ז תוס' ד"ה עירב וכו' היכי דליתנהו למחיצות לא קיי"ל כוותי' כרמסיק וכו' ואפילו נסתם באמצע שבוע ואח"כ וכו' דרך הפתח ונסתם הפתח לפ"ז (קאי לא) [לא קאי] תסתיים דהכא אע"ג דשרי ר"ה עירב דרך הפתח אפשר דאסר גבי

(9) עיין בפ' המשניות להרמב"ם במשנה זו.

דיורים דהכא, וריצב"א אמר וכו' שפי אדירין ולפ"ז קאי (א)תסתיים, כ"ה בת"י⁽¹⁰⁾.

תוס' ד"ה קורותיו וכו', נ.ב. ומדלא דייק מני בס"פ כל הנגות דלר' יהודא ב' מחיצות דאורייתא אין לרדקדק דג' קורתו או לחיו דאי נטלו ב' קורות או ב' לחיים ואעפ"כ שרי ר"י אלמא ב' מחיצות דאורייתא דמינה לא שמעינן ר"ה גמור, דה"נ לא דייק ממתניתין דמערבין למבוי המפולש, עכ"ל הגליון. פליק פ"ק.

פרק שני

דף י"ח ד"ה אפילו עשר וכו' דאפילו יו"ד כורים שרי, נ.ב. דאלו בור לא שרי אלא בית סאתים דלא חשיב מוקף כי אין מימי' ראויין לשותות עכ"ל.

תוס' ע"ב ד"ה כל הנשמה פר"ח קרי לי' כל הנשמה בדגש, כ"ה בת"י מנוקד.

דף י"ט ד"ה אם בין וכו' ובפרקין וכו' פרת מחד גיסא ורמת מחד גיסא, כ"ה בת"י.

ע"ב בגמ' ה"ק זו תורת מחיצה עלי' ופרצתה ביותר מיו"ד, ואע"ג דתניא לעיל בפ"ק דלר' יהודא אפילו ברוחב מיו"ד א"צ למעט, שמא היינו דווקא היכא דלא הוי יתר מבית סאתים, או שמא דווקא במחיצה רביעית ושלישית מתיר ביתר מעשר עכ"ל.

דף כ' ע"א תוס' ד"ה לא יעמוד וכו', אלא בדבר שנוטל ממקום אחר אבל התם וכו', כ"ה בת"י.

דף כ"ב ד"ה או דלמא וכו' מדקאמר בסמוך מאי בנייהו ור"ש קאמר כהדיא כדי ראשה ורובה של פרה אע"ג דאדם נותן עיניו בכור ולא במחיצה אין להתיר יותר, כ"ה בת"י.

תוס' ד"ה דרבנן וכו', אבל האמת משנ"י דהו"י רה"ר מדאורייתא א כדאמ"ר ברי"ש שב"ת איזה"ו רה"ר סרטי"א ופלטי"א ומבוא"ת המפולש"ת וכו', האמת כאשר נחקק אך לא מכח רישא אלא מכח סיפא דזהו רה"י גמורה אחרין עמוק יו"ד ורחב ד' דתנא למעוטי דר"י פ"י אע"ג דלעיל גבי יתר על כן דחינן ההיא דסרטיא ואוקי כר' יהודה זהו כי לא נדע אותה מכח רישא אלא מכח סיפא, עכ"ל הגליון.

שם ע"ב ד"ה אילימא וכו', נ.ב. דאין חייבין עליהן משום רה"י ואחר שפשט לו דחייבין לא תקשי ההוא דלעיל דבארץ ישראל אין חייבין עכ"ל. (וכ"ה בד"ה תל).

תוס' ד"ה דלמא וכו', ע"י סולמות דצור ומחתנא דגדר לרבי [יוחנן] דאמר בהדר וכו', כ"ה בת"י. נ.ב. או שמא עד י"ב מיל הוי מחיצה אבל ב"ב מיל דהוי מקום ס' ריבוא הוי רה"ר, עכ"ל.

שם בגמ'. רה"ר לשומאה וכו', הקשה ל' ה"ר אברהם מן ה"ר אהרן דההיא דחצר שנכנסין לה בזו וההיא דמבואות דהמפולשין לבורות ושבילי בית גלגל כולן הן משניות במס' טהרות פ"ו וא"כ היכי משני דרה"ר לשומאה איצטריך לה אמאי איצטריך תרי זימנא לאשמעינן דהוי רה"ר לשומאה, ועוד הקשה דההיא דמבואות המפולשות שנוי' קודם ההיא דחצר ואמאי פריך מסיפא קמי' רישא, ונ"ל דההיא דמבואות פשוט יותר דהוי רה"ר לשומאה מחצר וזו אף זו קתני, ולהכי פריך מחצר ברישא, וכי משני ל' אכתי פריך שפיר מרישא דמבואות המפולשות דמשמע דלא איצטריך אלא משום שבת דהא אפילו חצר הוי רה"ר לשומאה וכ"ש מבוי, עכ"ל.

דף כ"ג, נ.ב. גליון וז"ל, ולמאי דדרשינן חמשים בחמשים שול חמשים וסבב חמשים אתי שפיר. (ולא ידעתי ציונו).

תוס' ד"ה ובלבד וכו' אלא פתח ולבסוף הוקף, נ.ב. פי' פתח הבית תחילה ולבסוף הוקף הקרקע לצורך הבית, עכ"ל.

בא"ד מע' אמה ושירים לא צריך כלל, נ.ב. דעדיף משומירה ובית דירה, עכ"ל.

בא"ד דריב"ב איירי בדבר מועט, נ.ב. דאי לאו הכי לא הוי צריך למיתני אלא ר"ע אומר אין צריך אחד מכל אלו ואנא ידעינן דבע' אמה ושירים איירי דקאי אר"י בן בבא דאיירי נמי בע' אמה ושירים א"כ גם לפרש"י קשה דר"י בן בבא היינו ר"ע, עכ"ל הגליון.

בא"ד ולרש"י שמא וכו' עד סוף הדיבור הוא גליון.

תוס' ד"ה אילימא וכו', ועוד אע"ג דלא הוי מענין אחד אבל הכא פשיטא דשייך למיתני ועוד דהוי תריווייהו מענין אחד אע"ג וכו', כ"ה בת"י⁽¹⁾.

תוס' ד"ה הכא וכו', נ.ב. והשתא אתי שפיר דפריך הכא מסוכה ולא פריך מפ' כל הנגות דתנא ועוד א"ר יהודא מערבין למבוי מפולש ובפ' בכל מערבין ועוד א"ר יהודא מתנה אדם על הכלכלה ואע"ג דאפסקיה רבנן אלא משמע דהתם הוי תרי קולי, ומיהו שמא הנהו לא חשיב הפסק כההיא דסוכה דלא הודו לו חכמים דבכל מערבין, וכן וחכמים אוסרים דכל נגות, כיון דלא פרשו את דבריהם לא הוי הפסק כל כך, עכ"ל גליון.

שם ע"ב ד"ה ר"ע וכו' לא נתנו בו חכמים שיעור משמע דלית ל' דבר מועט משום דכולהו איירי בענין אחר עד ר"ע, וי"ל האי דלא נתנו חכמים שיעור היינו שלא חשו וכו', כ"ה בת"י.

דף כ"ד תוס' ד"ה אבל, דהא חזי לאישתמושי תשמיש אחרינא לכסות את הכלי ולסמוך כרעי המטה, עכ"ל.

בא"ד עוד שם גליון, ומתחילה נמי פ' הקונטרס דנפסקה שני' שחור מן המדרס משום דלא חזי למנעל, וקשה דא"כ היכי מייתי לה משלימו לרימון דהתם מקבל טומאה מכאן ולהבא אם דרס עליו הוב אבל מטומאה ראשונה דמדרס שחור משום דפנים חדשות בא לכאן, עכ"ל הגליון.

בא"ד עוד שם בגליון, למגע כשנפסק השני' כבר תיקן אוזן הראשונה שממנו בא טומאת מגע וסנדל ולא יתחדש הסנדל משקיבל טומאת מגע מאוזן אחר, עכ"ל הגליון.

בא"ד בשעת פרישת האוזן וכו' לזה בלא זה כיון שבא לו כאחת אין שייך יכו', כ"ה בת"י.

שם ע"ב ד"ה וליעבד צורת וכו', פ' אגודא דנהרא ושם לא וכו', כ"ה בת"י.

(תוס' ד"ה יאמרו. גליון הנרפס בש"ס שלנו בשם ת"י, בכת"י הוא בשם ה"ג).

דף כ"ה ע"ב ד"ה וכי אויר וכו' ונפ"מ שאם נפרץ מצד אחד לר"ה, כ"ה בת"י. ונב. פ' אם החצר נפרץ במלואו לר"ה ולא הקרפף נפרץ לר"ה, עכ"ל הגליון.

בא"ד, עוד שם בגליון, בלא נפרץ לר"ה איכא נפקותא להא מילתא דמשום מלואו לא מיתסר אפילו לא עירבו כראמר בפ"ק וכו' (והשאר נחתך מן הגליון¹²).

דף כ"ו ע"א ד"ה והתנן וכו' אפילו בסתם, ולהכי ליכא לאוקמי נמי ההוא דאסור לו ולהם באמר בהדיא לא מבטלינא, כ"ה בת"י.

סליק פרק שני

עד כאן מצאתי בתוס' ישנים הכתוב על הקלף ישן נושן.

12) בחכמת שלמה הביא זה בשם גליון שהעתיק מב' תוס' מדויקים, ושם הביא מה שחסר כאן — כראמר בפ"ק משום דנראה מבחוץ, עכ"ל.

ביאור בתוס' חולין ק"ל: וסוגיות הגמ' ב"ב פ"א:

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י.

לידירי הרב המופלג מה' זלמן ליב סג"ל נ"י.

היום עיינתי קצת בדבור תוס' חולין ק"ל ע"ב במ"ש ולא מסתבר דאנוולת דמייתי בהדי' קפיד, תמה מעלתו דא"כ מה מקשה ש"ס דאכלי כהנים הקדש ובלתי מעושר דהא לא קאי אהפירות כ"א אהנוולת, וגם בעיני יפלא תי' תוס' על זה דמתני בנרבה, הא כל עצמן של אותן הנוולת אינם אלא נרבה, גם יל"ד לישנא שכ' תוס' אנוולת דמייתי בהדי' קפיד, מה לשון קפיד דה"ל למימר ק' הש"ס קאי אהנוולת, גם מה ס"ד דהתוס' דתיקו הש"ס אהנוולת הבאים בנרבה מעיקרא. אבל האמת יורה דרכו דכוונת תוס' להוכיח משמעותין דאין להביא חולין לעזרה אפי' לא עביר בהו כעין עבודת פנים, כ[ד] מוכח משמעותין וכמ"ש תוס' ביותר ביאור בב"ב שם [דף פ"א ע"ב] סוף ד"ה דמקריש להו, ועל זה יפה כ' תוס' דלא מסתבר דמשו"ה קפיד ש"ס אביכורים בעזרה משום גזולת דמייתי עמהם, והם מוכיחות שמביא הבכורים לשם גבוה וה"ל חולין בעזרה, ועל זה דחו דמצי מייתי הנוולת על תנאי שאם אין הפירות בכורים יהי' הנוולת נרבה בפ"ע ולא יהי' מהם שום הוראה על הביכורים.

והנה רשב"ם כ' שם להדיא דלא הוה רק דרבנן איסור כניסת חולין לעזרה, והקשה שם רמב"ן א"כ מאי כל הרעש, אטו משום איסור דרבנן שבוק דאורייתא. ולפע"ד אין להם לתקן לכתחלה למיעבד איסור דרבנן אלא הי' להם להפקיר קרקעו של מוכר דהפקר ב"ד הפקר ויקנהו לו ללוקח ויביא בכורים מדינא או בהיפוך ויפטור מבכורים, וכן משמעות לשון רשב"ם לקמן [ד"ה] למאן יהיב לי, ואין לנו לעשות תקנה לגזול הלויים עכ"ל, וכוונת רשב"ם ליישב קושית תוס' ד"ה אלא מעשר ראשון וכו' שהקשו מדמאי.

ובזה ישבתי ג"כ מה שהקשה לי משנים קדמוני' למדן א' אהש"ס דלשם, דקאמר מפקע לי' מתרומה, ולשון רשב"ם ונמצא אוכל טבלים, וקשה הא המקריש פירותיו בעוד שלא נתמרחו פטורים ממעשרות, וזה הקדישם בהיותם באילן⁽²⁾, ולפי הנ"ל ניחא דעכ"פ ה"ל מצדקי למיכל טבלים והרי אפשר ע"י הפקר ב"ד כנ"ל, וכן מורה לשון הרי דמפקע לה מתרומה, משמע דפטור באמת אלא שהוא גורם ההפקעה הזאת, וזה לא יתכן.

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) כן הקשה גם הרש"ש שם במס' ב"ב, והגאון בעל הרי בשמים בח"א סי' קי"א ד"ה והנה בדברי. ועיין בכר"ש שנה ד' קונט' א' עמוד מ"ג.

ובזה מיושב לשון רשב"ם אבל בכורים הרי הן כתרומה דכתיב ותרומת ירך אלו בכורים וכל שדהו יכול לעשות בכורים, עכ"ל שהוא שפת יתר, והא"ש כיון דכל עצמו לא קשה אלא שהי' לעשות תקנה ע"י הפקר ב"ד, ולכאורה לתקן שלא יקנה קרקע נמצא מפיקע מבכורים, ואי שיקנה קרקע הרי חייב בבכורים ע"י תיקון חכמים ומפיקע מתרומה, ועל זה כ' שבכורים לא מקרי הפקעה מתרומה, שהרי גם הם נקראים תרומה, ועושה אדם כל שדהו (תרומה) [בכורים], אבל השתא שמקרישן ופורה אותם שפיר ה"ל הפקעה.

ויעיי' מ"ש תוס' הנ"ל סוף ד"ה דמקריש, ק' לי קצת מ"ש מקריאה, הא השתא קיימי' מביא ואינו קורא, ואי דקשה דהש"ס דחיק מחזי כשיקרי ולא משני משום חולין בעזרה, ועל זה כ' דלא הו"מ למימר הכי, דה"ל רק כקורא בתורה, א"כ אכתי לא הוה נמי מחזי כשקרי, ויש לדחוק בזה, וק"ל.
הנלע"ד כתבתי,

משה"ק סופר מפ"פ דמיינ

בדין עבודת השיר בלויים

מהגאון מוה"ר ראובן הכהן רפאפורט ז"ל דומ"ץ בטארנאפאל⁽¹⁾

הרמב"ן בפ' בהעלותך הקשה על דברי רש"י שם [במדבר ח', כ"ה], שכ' דרק לענין עבודת בני קהת דהי' משא בכתף שייך פסול שנים אבל לא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות, א"כ למה כתבה תורה בפ' נשא גבי מנין בני גרשון ומררי קצבת שנים מבין שלשים ועד חמשים, ומכאן זה רצה הרמב"ן להכריח דבעת שהי' משא בכתף הי' נפסל בשנים גם לשיר, ובספרי ג"כ לא נזכר שחזור לשיר רק לנעילת שערים ולטעון עגלות⁽²⁾, ועיין ג"כ בס' פענח רזא שהק' ג"כ על דברי רש"י, וכ' דלשיר הוא ט"ס, וכן נראה מדברי הרמב"ם פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ז שכ' אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים מבין כ"ה ועד בן ל',

(1) הוא בנו של מוה"ר בצלאל הכהן רפאפורט בנו של הג"ר ארי' ליב רפ"פ אבד"ק ראדאמישלא. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל מנחת חינוך זצ"ל אבד"ק טארנאפאל, והוא אשר עסק בהדפסת ספר מנחת חינוך לרבו, והוסיף בסופו קונטרס „מנחת עני", וכותב שם שהרכבה הערות ובקיאות מובאים ממנו במנ"ח ונרשמים בשם חכם א'. — גם נדפס ממנו הערות וחידושים בשו"ת ר' חיים הכהן ובס' זכר החיים ובשאר ספרים. גם נזכר בשו"ת שו"מ מהדו"ג ח"ב סי' ד' בסופו. — נתקבל לדיין בק"ק טארנאפאל בשנת תרכ"ב ונפטר שם ביום כ"ו אלול שנת תרל"ט. — ד"ז הועתק מתוך מכתבו והגיע אלינו ע"י האברך דוקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(2) אבל בספרי זוטא שם בפ' בהעלותך איתא, אע"פ שנפסל מן המשא חזר להיות שוער שומר ומשורר וכו' עכ"ל. ועיין באמבואה דספרי שם (אות ד') שהעיר דמזה מבואר כדעת רש"י. — והנה באמבואה דספרי שם (אות ו') הקשה לדעת הרמב"ן דגם לעבודת

ואח"כ כתב, ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהי' איש, והכ"מ תמה דהרברים
 סותרים זא"ז דתחלה הוצרך שיהי' בן ל' ואח"כ כתב דרי כשיגדיל ויהי' איש,
 ורצה לחלק דרישא מיירי בזמן המשכן במדבר וסיפא קאי לדורות, ועוד נרחק בזה,
 ולשיטת הרמב"ן נחא בפשיטות, דברישא דקדק וכ' ואינו נכנס לעזרה לעבודתו
 דהיינו לשיר שהוא עבודה בעזרה בזה הי' נפסל בשנים כמו במשא בכתף שכ' שם
 בהל' ח' והשיעור מבן ל' ועד בן נ', וסיפא כתב, ואינו נכנס לעבודה, היינו שאר
 עבודות נעילת שערים וטעונות העגלות דאינו פוסל בהם שנים ואין בהם שיעור
 למעלה, אבל למטה ניהו דלא בעינן בן ל' אבל בעינן שיגדיל ויהי' איש כדיליף
 בחולין (דף כ"ד) מאיש על עבודתו.

ובזה מובן היטב מה שסיים הרמב"ם וכ' ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהי'
 איש, הקדים איסור העבודה לתנאי רשני גדלות, ובפ"ה שם לגבי כהן, כתב, כהן
 משהגדיל ונעשה איש כשר לעבודה, ולכאורה מדוע שינה בלשונו, והרי בזה הי'
 ג"כ שפיר שייך לומר מה שסיים אבל אין אחיו הכהנים מניחים אותו לעבוד עד
 שיהי' בן כ'. ולהאמור נחא, דהכא דמיירי לענין מדבר, ומבואר בסנהדרין דף ס"ט
 דדורות הראשונים הולידו בני ח', וכ' התוס' שם דאז הי' גם שני הגדלות ממהרים
 לבוא מכפי שהוא עתה, וחלקו עליהם דמ"מ לענין דיני התורה במה שצריך להיות
 איש לא מהני רק ב"ג שנה כרמייתי הש"ס שם ראי' מבצאל והיינו דכן הוא
 הלל"מ, ולזה שפיר דקדק הרמב"ם הכא להקדים איסור העבודה לתנאי גדלות
 שיהי' איש משום דהוה ס"ד דאז הי' כשר לעבודה גם קודם י"ג הואל ויש לו
 סימני גדלות כמו שהי' טבע הדורות אז, לכן כ' דמ"מ אינו נכנס לעבודה עד שיהי'
 איש משום שנאמר איש על עבודתו וכמו דמייתי ג"כ הש"ס מבצאל דכתיב איש
 איש ממלאכתו, משא"כ לגבי כהנים בפרק ה' שם דמיירי לדידן דאיסור העבודה
 בקטנות פשוט עד שנת י"ג, לכן הקדים הרמב"ם שנות הגדלות לאשמעינן היתרא
 דידהו כמובן, וא"ש. ואולם לעיקרא מסתבר מ"ש במרנניתא טבא דמ"ש הרמב"ם
 עד שיגדיל אתי לאפוקי היכי דלא הביא שתי שערות ולא נולדו בו סימני סרים דאז

השיר פסולים הלויים אחר נ' שנה, מהא דמבואר בערכין (י"א ע"ב) עה"פ משה ידבר
 והאלקים יענו בקול, על עסקי קול, ופירש"י שהי' מצווה לשורר לפי שמשה לוי הי' יע"ש,
 והרי משה הי' אז יותר משמונים שנה והי' פסול לשירה לדעת הרמב"ן. וכן הק' בס' מקדש
 דוד סי' י' אות ה'. ואולי מזה יהי' סעד למה שכ' לחדש הגאון מוה"ר מאיר שמחה
 מדווינסק ז"ל בספרו משך חכמה בפ' בהעלותך, דיש חילוק בין שירה בפה לשיר בכלי, דרק
 שיר בכלי שנים פוסלים בו אבל שיר בפה אין שנים פוסלים בו ועיי"ש. וא"כ נחא, שהרי
 הכא אצל משה רבינו מיירי כשירה בפה ולכן שפיר לא נפסל אף שהי' יותר מבן שמונים
 שנה.

אמנם בעיקר קושיא הנ"ל מרש"י בערכין דף י"א, יש לרחות דרש"י פי' כן לשיטתו,
 ואולי הרמב"ן יפרש בענין אחר דברי הנמ" על עסקי קול, דקאי על שבט לוי שישוררו בקול.
 ועיי' בס' מנחה חריבה עמ"ס סוטה (להג"ר פנחס עפשטיין ראב"ד ק"י ירושלים) בזה י"ב
 ע"ב בהא דקאמר ר"י התם קולו כנער, וא"ל ר"נ א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום,
 ופירש"י והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר, וגם שם יקשה כנ"ל, וכ' בס' מנחה חריבה שם
 דרש"י פי' כן לשיטתו. ועיי' עוד בזה בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' י"ב ד"ה ואנב.

זמן גדלותו הוא כשעברו רוב שנותיו דהיינו יותר מכן ל"ה כמבואר בנדה דף מ"ז וברמב"ם פ"ב מהל' אישות, ולזה כ' עד שיגדיל ויהי איש היינו גם בל' כשלא הביא סימני סרים פסול עד שיהי יותר מכן ל"ה.

ואמנם ליישב דברי רש"י נלע"ד עם מה שנדרק במה שסיים בלשונו וכו', וזהו ושרת את אחיו עם אחוהו כתרנומו, ואינו מוכן לכאורה, ועיין מזרחי שם, ואולם מבואר בערכין דף י"א דלהם בשלהם דהיינו לוי דעבד עבודת בן לוי חבירו אסור כגון משורר ששיער, ולכאורה לפי מה דמסיק שם דלא הוי רק באזהרה ומש"ה כשעובד לברו הוא באזהרה אבל כשמסייע לחבירו ליכא איסור מה"ת כלל וע"ש ברש"י, א"כ לא משכחת איסור למשוער ששורר, דהרי אמר שם ברף י"ב ע"ב דאין פוחתין מ"ב לזים משוררים וילף לה מקרא, ועיין בתוס' ברף י"א השייך להתם, וא"כ לעולם אינו עובד לברו, וכן פסק ברמב"ם פ"ג מהל' כלי המקדש, ויהי מותר מה"ת למשוער לשורר, וכן למה שהבין בס' החינוך מצוה שפ"ד מדברי הרמב"ם לענין התקיעה בחצוצרות שהי' צריך בקרבנות צבור בכהנים דזה דווקא במועדים ובר"ח משא"כ בשאר הימים הי' גם בלזים ע"ש, נימא ג"כ דגם משוער מותר בזה כיון דאינו עושה לברו, אך החילוק פשוט דדווקא בעבודה שיכול החייב בה לעשותה לברו וזה יכול וזה יכול וזה שפיר אם שנים עשאוהו הוה רק מסייע שאין בו ממש ומותר מה"ת כמבואר בשבת דף צ"ג, משא"כ היכי שעיקר העבודה מוטלת לא על א' ואין מתכשרת ונעשית רק על ידי רבים, וכך הכשר מצוותה, א"כ נקרא כל א' עושה מצוה שלימה המוטלת עליו ואין זה נקרא מסייע כלל רק עושה מעשה גמורה, ומש"ה משוער ששורר אף שהשירה היא עם אחרים, מיקרי כאו"א עושה מעשה המצוה ולא מסייע לבר ויש בו ממש, והוי שפיר באזהרה מה"ת. ואמנם לפ"ז באלו שמוסיפין יתר על י"ב, דהרי מוסיפין לעולם כמבואר בערכין שם וברמב"ם שם, ודאי דמותר מה"ת דזה שפיר נקרא מסייע שאין בו ממש, כיון דהכשר מצוה דלכתחלה הוא גם זולתו⁽³⁾.

ולפ"ז נכונים היטב דברי רש"י, דוראי גם הוא מורה דבזמן משא בכתף נפסל גם לשיר בשנים, אך זה בעבודת השיר להיות מן י"ב המשוררים הצריכים להכשר המצוה דלכתחלה דא"א בלעדו ומצותו בכך, משא"כ לשורר ולהיות מן הנוספים יותר על מנין הראוי, רשאי, ואינו נפסל בשנים כמו דלית גבי' איסור דמשוער ששורר דהוה רק מסייע שאין בו ממש, ולזה שפיר מסיים רש"י וכתב, וזהו ושרת את אחיו עם אחוהו, דבא לשלול שלא ישורר מן הי"ב הצריכים לעבוד עבודת השירה רבוה כאו"א מיקרי עושה לברו כל המצוה כפי חיובו ולא רק מסייע עם אחיו, ולזה אינו חוזר, משום דבאמת לענין זה הוא נפסל בשנים, ועיקר דחזור לשירה הוא לענין להיות מן הנוספים על הי"ב דהוה רק מסייע שאין בו ממש ולא נפסל בשנים, וזה נקרא עם אחוהו, את השפל להם, וכמ"ש הגמ"י פ"ו מהל' דעות בשם ח"א בענין יפה ת"ת עם דרך ארץ דרך ארץ עיקר ע"ש, לכן מותר כה"ג, וא"ש מאוד, ובזה כולו רבוותא בחדא שיטתא קיימי, כנלע"ד נכון בזה.

(3) יעויין באוה"ח הק' פ' קרח (קאפ' י"ח פסוק ג').

בדין מכירת פירות ערלה לנכרי

מהגאון מוה"ר פנחס הכהן שטיינר זצ"ל אבד"ק איללאק⁽¹⁾

בעה"י.

לכבוד האדם הגדול, שמו נודע בשערים מהללים ומפארים וצדיק יסוד"ע הגאון המפורסם כקש"ת הרב ר' שמואל ראזענבערג יצ"ו אבד"ק אונסדארף יע"א⁽²⁾.

אחרי קידה מול כבוד תורתו וקדושתו דמר אהובי ידידי נ"י אבא בזה בשאלה רבאה לפני ונחוצה הרבה, אחד בא לשאול אם יש לסמוך על מה שכתב בש"ע יו"ד סי' רצ"ד סעי' ט"ו וז"ל מותר למכור לנכרי פירות שני ערלה לג' שנים מאחר שלא באו לעולם עכ"ל, והנה הטו"ז ס"ק כ"ג תמה למה בעיניו בסעיף י"ב [י"ג] דוקא התנה בתחילת השותפות אמאי לא מהני אח"כ כל זמן שלא גדלו הפירות כמו כאן עכ"ל, כלומר ואפי' ליש מתירין בהג"ה הוא רק מטעם שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל כמ"ש בט"ז ס"ק כ"ב ובש"ך ס"ק כ"ח, וממילא כאן דליכא למימר הכי א"כ אמאי מותר למכור הפירות מטעם דשלב"ל [כלומר היכי שמוכרים לאיזו נכרי שאינו עובד הכרם], שוב הוסיף הטו"ז, ואין לומר דכאן שאני שכבר קיבל המעות קודם שבא האיסור לעולם דא"כ לא הי' לו לומר סתם מותר למכור אלא דוקא כשקיבל המעות קודם ע"כ, וסיים וצ"ע דין זה. ומשמע דאם באמת מקבל המעות מיד קודם שגדלו הפירות מותר, ונראה שהטעם משום דהוי כמו נתן ואח"כ בא עלי' וקני מעכשיו דאיתא בע"ז דף ס"ב ס"ג, ועדיף מני' דהא לא תלה המכירה בתנאי.

אמנם השואל אמר שאין הנכרי הרוצה ליקח מרוצה ליתן המעות מיד אלא לאחר⁽³⁾ [כשיגדלו הפירות או עוד מאוחר יותר], באופן דלא נשאר לן היתר של הטו"ז במכירת פירות. מיהו הנקה"כ כתב, מה שהקשה למה בעיניו בסעיף י"ב התנו בתחילת השותפות, לק"מ, דהתם יכול חלקו כנגדו אחר שבאו לעולם משא"כ הכא דהמכירה הוא מעכשיו עכ"ל, ונראה מאריכות לשונו ז"ל שלא תי' בקיצור דמיירי באמת שנתן המעות מיד, דלא נחית לחלק מטעם הטו"ז שיש חילוק בין נתן המעות מיד או לאחר שגדלו הפירות, אלא דכאן יש היתר אף שלא קיבל המעות קודם שגדלו לפי שהמכירה היא מיד משא"כ בסעיף י"ב בלא התנו

(1) נולד בפאקש, ולמד שם אצל הגאב"ד דשם מוה"ר אליעזר זוסמאן סופר זצ"ל, וגם למד בפרעשבורג אצל הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה את בתו של הגאון מוה"ר הלל ליכטנשטיין מקאלאמיי זצ"ל. אחר חתונתו דר איזה זמן בבאניהאד. מתחלה הי' דיין בק"ק פאקש ואח"כ נתקבל לאבד"ק איללאק, והי' לו שם ישיבה. נרפס ממנו חידו"ת בראש ספר ברכת משה עמ"ס חולין, ובקובץ וילקט יוסף, ובקובץ עולת החודש (קונטרס ט"ו), ויש אליו הרבה תשובות בשו"ת פרי השדה בארבעת החלקים. — נלב"ע ביום י"ט לחודש כסליו שנת תרע"ג לפ"ק.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ם.

מתחילה, דלא הוי בגדר מכירה אלא שהוא ישול חלקו בשותפות כנגד מה שנשל הנכרי בערלה ונמצא שנהנה הישראל מערלה, ואינני כדאי להכריע בין הטו"ז ונקח"כ זי"ע. [וגם סברת הנקה"כ צ"ע].

ועוד שהנהגת יד שאול הניח דין הש"ע דסעיף ט"ו הנ"ל בצע"ג וז"ל דמ"ש הראב"ד [בעל מימרא זו] דאינו מוכר אלא העצים ועצי ערלה מותרים, ולפע"ד מלכד ד"ל כיון דע"כ מוכר העצים לפירות דאל"כ המכירה בשלה דהרי מכר מה שיוציא האילן וא"כ הוי כמוכר רקל לפירותיו דמבואר בח"מ סי' ר"ט דמועיל עכ"ל ולכאורה אדרבה היא הנותנת דלפי שהמכירה בשלה מש"ה מתיר הראב"ד וש"ע כמ"ש הב"י בבדק הבית בשם הראב"ד וז"ל שהפירות לא באו לעולם ואין אדם מקנה דשלב"ל ולא מכר לו אלא מקום צמיחתן ועצי ערלה מותרים עכ"ל, כלומר והוי המעות כמו מתנה בעלמא. ואולי כוונת הגהות יד שאול דבשלומא אם מוכר עכ"פ העצים לפירותיו לא מיקרי הערמה בעלמא אבל אם מוכר בפירוש או סתמא בפירוש הפירות לבר, הוי כהערמה בעלמא ואנן סהדי דמכר לו העצים לפירותיו וא"כ הוי מכירה גמורה ואין כאן היתר, דאין אדם מקנה דשלב"ל. ושוב הוסיף וז"ל, ומלכד כל אלה לפע"ד בערלה לא שייך דבר שלב"ל דלא שייך לומר דלא סמכה דעתו דהא הוא איסור הנאה ובודאי סמכה דעתו והקונה עכו"ם בודאי סמכה דעתו ובעכו"ם לא שייך כלל אסמכתא, ועי' באו"ח סי' תמ"א ולמה לא יקנה הפירות של ערלה אף דהוי דשלב"ל וצע"ג, עכ"ל.

הנה מ"ש מכח סברה דבאיסור הנאה לא שייך לא סמכא דעתו, בסברה השיג על הש"ע שמקורו בראשונים כמש"כ הנקה"כ, וי"ל דהראשונים ז"ל לא ניחא להו סברה זו ואדרבה יחשוב הנכרי דבעלים גופא אין רצונם לעשות מכירה באיסור הנאה, ופטומי מילי בעלמא מה שאמרו בענין מכירה. — אמנם מ"ש הג' יד שאול מטעם דאין אסמכתא בנכרי, רציתי לומר דסברת הראב"ד וסיעתו כיון שקרוב הדבר שלא יגרלו הפירות בשני ערלה כראוי, יעי' כאן בש"ע סעיף י"ז וברמב"ן על התורה פ' קדושים בטעם איסור ערלה דקודם שנמכרו שני ערלה אינם עושין פירות כראוי כלל יע"ש, וז"ל הרמב"ן, ורובן הם רקובים ורובן לא יוציאו פירות כלל עד השנה הרביעית עכ"ל, ומש"ה בדשלב"ל בענין נידון כזה בודאי לא סמכא דעתא דעכו"ם כלל אמכירה.

אך השואל אמר שכחיים הזה מוציאים פירות בשנה ב' וג' הרבה אף שלא כשאר השנים, ואולי נשתנה הטבע הזה, או כמו שאמר השואל [בלשונו], זיא זינד פערעדעלט] כי ע"י תחבולה שבקיאים במלאכת הנטיעה עושים פירות הרבה ומקבל איזה מאות מכרמו אם מוכר פירות שני ערלה. — ושבתי וראיתי במג"א סי' תמ"א ס"ק ב' וז"ל, שאין דין אסמכתא בנכרי (הראב"ד) והמ"מ כתב שדעת רוב המפרשים שהכל תלוי במעכשיו וכן נראה מההלכות וכן הוא דעת ר"י ב"ג וכן עיקר וכן משמע דעת הב"י בש"ע עכ"ל. וכביאור המחש"ק דבעכו"ם בעינן מעכשיו לסלק אסמכתא אפי' שבירו המשכון, א"כ מבואר דהנהגות יד שאול עיקר קושיתו אינה סובבת אלא על בעל מימרא זו דסעיף ט"ו שהוא הראב"ד דלהראב"ד לשיטתו לא שייך היתר דשלב"ל כיון שהראב"ד סובר אין אסמכתא

בנכרי, אבל הש"ע ופסק הלכה יפה פסקו להתיר המכירת פירות שני ערלה מטעם דשלב"ל והוי אסמכתא והוי המעות כמתנה בעלמא.

אמנם אחר העיון נלענ"ד דהיתר הראב"ד וש"ע צריך חקירה הרבה, לפי ששמעתי שדריניהם דנין היום דמכירה מהני בדשלב"ל, ויש בזה אריכות במג"א סי' תמ"ח ס"ק ד', ומכש"כ למה שכ' המג"א דכיון דבדיניהם לא הוי אסמכתא גמר ומקנה.

הן אמת דבערלת ח"ל יש לצדד להקל וכמבואר בברכות ל"ו ע"ב דהמקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכפסק היו"ד כאן סי' רצ"ד ס"כ בקפריסין, אבל הפתחי תשובה אות ה' הביא בשם שער המלך דלא אמרינן כן אלא היכא דאיתמר בנמרא, ובאמת מאז ביארתי כיון דבספק דרבנן שייך דשיל"מ לרש"י ביצה דף ד' בד"ה אפי' ובכרם רבעי דמהני פדיון בש"פ דהוי דבר מועט מש"ה מחמיר המחבר בספיקא דדינא, וכמש"כ בש"ך סי' ק"ב ס"ק ח' בשם מהרי"ל אבל בענין ערלה דכבר ביאר הש"ז בס"ק י"ג דהלכה למשה מסיני כך נאמרה דספק מותר ובספק ערלה דלא מהני פדיון דש"פ וממילא לא מקרי דשיל"מ ול"ק לפענ"ד הסתירה שהביא הפ"ת. מ"מ יראתי לומר היתר של סעיף ט"ו הנ"ל להלכה למעשה חוץ אם הנכרי משלם מיד המעות דמורה הש"ז או אפשר אם משלם מעט לפרעון והשאר זוקף במלוה.

אך גם בנידון זה יש מקום עיון אם הנכרי מבקש שטר, דבשטר יש אריכות בח"מ סי' ר"ט בסמ"ע ס"ק י"ג ובש"ך ס"ק ה' ובט"ז ונתיבות אי מקרי כתפוס ולא יכול לחזור אף שהוא דשלב"ל, וצ"ע להלכה למעשה. וגם איתא בבכורות תוס' ריש פרק ב' ד"ה מה וז"ל אבל בעכו"ם לא מסתבר דיועיל שטר יע"ש, ואפשר ה"ה נכרי מישראל לא קנה בשטר ועכ"פ אפשר דלא מחשב כתפוס, ועוד צ"ע דבח"מ סי' ר"ט ס"ד משמע דצריך לומר מה שיוציא אילן זה מכור לך דאז הוי דשלב"ל אבל כשאמר פירות אילן זה מכור לך הוי כמו דקל לפירותיו כמו שמוכח מתוס' גיטין ס"ו הובא בקצה"ח שם דכי אמר דמי חמרא בעי למימר שיהי' היין קנוי' לו לדמיו כמו מי שאמר דמי שור זה עלי עולה דהוי כמו דקל לפירותיו שם בקצה"ח ס"ק ד', ולשון הרמ"א שם בשם המרדכי האומר לחבירו שיקנה ממנו דמי היין כשימכור היין מקרי דשלב"ל. ואפשר לומר דדוקא בענין קצה"ח ותוס' הנ"ל כיון דרצה בקיום המכירה או הקדש או מתנה אנן סהדי דכוונתו בכל מיני ייפוי לשון שיהי' כמו דקל לפירותיו או יין לדמיו, משא"כ בנידון דידן אף אם יאמר סתם הרני מוכר לך פירות אילנות הללו שיותר יש היתר אם מחשב כדשלב"ל אמרינן להיפך דודאי כוונתו כפשוטו שלא יהי' נחשב כדקל לפירותיו כדי שלא יהני המכירה ויהי' מותר לקבל המעות מהנכרי, ועפ"י סברת הרא"ש בטבעת קידושין בלשון שאלה הובא בט"ז או"ח סי' י"ד ס"ק ה'.

עוד זאת אדרוש, דבהנהות יד שאלו הנ"ל באמצע דבריו כ' וז"ל, ואף אם נימא דמוכר רק העצים לכר הא מבואר בס"ח שם דמינו דרוצה לקנות מקנה ויעי' סי' קע"ו יש קצת שינוי בין הטעמים ועכ"פ בכח"ג דהתנו אח"כ מהראוי להתיר, ויקשה קושית ט"ז ולא שייך כאן תירוץ הנקה"כ, עכ"ל. ופלא דלענ"ד ההיפך דבהתנה אח"כ זה ישראל עם נכרי טול אתה בשני ערלה ואני אח"כ דמינו דרצה

כל אחד לקנות דשלב"ל מקנה גם לחבירו דשלב"ל וממילא לא שייך אין אדם מקנה דשלב"ל ואזרא היתר של סעיף ט"ו וברך הבית בשם הראב"ד ולא מהני בהתנה אח"כ משא"כ בסעיף ט"ו דלא קונה זה מזה דשלב"ל כי אם הנכרי הוא הקונה הפירות וישראל לא מקבל דשלב"ל ושפיר אמרינן אין אדם מקנה דשלב"ל, ומתורץ קו' ט"ז, ויצא לן דאם אמר הישראל פירות אילן זה או ענבים ונפנים אלו מכורים לך בעד הדמים שתקבל בשביל מכירת הפירות וענבים דאז המקנה והקונה מקבל דשלב"ל ומהני המכירה ואסור, וה' יאיר עיני.

ונא ימחול מר אהובי הרג"ק נ"י להשיב לי דעת קדשו להלכה ולמעשה במקום האפשר כי אם יחננו הגפנים קודם המכירה אז אין כאן היתר דשלב"ל כמבואר בח"מ הנ"ל, והשואל טוען שיש לו הפסד כמה מאות אם לא ימכור עפ"י דין, ולולי כן לא הייתי מכנים כלל לומר היתר, כמו שקבלתי מרבותי שיש לזהר ולהשמר בהיתרים, וה' ישמור עמו ישראל. ומעלתו הרג"ק דמר אהובי נ"י את חג המצות, יחוג בדיעות, ונזכה לאכול מן הזבחים ופסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבח.

כנפשו הטהורה ונשאה ונפש ידידו המתאבק בעפר רגליו דהג"ק נ"י.
פינחס הכהן שטיינר

פה ק' איללאק יבע"א, יום ג' שמיני תרס"ב לפ"ק.

מכתב מהגה"ק בעל תפארת שלמה זצ"ל¹

אל הגה"ק הרי"ם זצ"ל

ב"ה. יום ד' בחוקותי תר"ך לפ"ק דראמסק.

עתרת ברכה ושלוש אל כבוד הרב האי גאון בוצינא קדישא חסידא
ופרישא מופת הדור רועה ישורון גדול בישראל ע"ה כ"מ מוהר"ר
יצחק מאיר נ"י.

ממעמקי לבי אקרא בתחינתי לפני כבוד הדרת גאונו וקדושתו להזכירני תמיד
בגשתו בקדש לפני ארון כל לעורר רחמי שמים עלי ברפואת תעלה להשיבני
לאיתן בריאתי שיהי' לי דעת וכח לשקוד בתורה ועבודה כחפץ כל ידידיו, בפרט
בימים הקדושים הבאים לקראתנו זמן קבלת תורתנו שנהי' נכונים לקבל ביום

1) העתק ממכתב זה קבלנו מאת הרכני הנגיד החסיד הנכבד מו"ה אברהם ישכר
קראקאווסקי נ"י ע"י ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה יצחק שלו לעזער נ"י. הוד
והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

ראוי לציין שידידות רבה שררה בין הני תרי גדולי ישראל, ושניהם נפטרו בשבוע
אחד, הגה"ק הרי"ם נפטר כ"ג אדר שנת תרכ"ו, והגה"ק מרדאמסק נפטר כ"ט אדר שנת
תרכ"ו. — ועיין בס' אהל שלמה אות כ"ב שנדפס שם מכתב מהגה"ק הרי"ם אל הגה"ק
בעל תפארת שלמה, וחתם שמו עם שם אמו.

הקדוש יום מתן תורתנו את חביון עוזו, ובזכות זה נושע בכלל כאחב"י ברב ישועות ונחמות, וגם אנכי אצוה את ברכתי אשר יופיע ד' עליו ישעו ממרומים לחזקו לסעדרו לפעול בעבודתו הקדושה השפעות קדושה וחסדים גדולים כרצון עבדי ד', בעד כל אחינו ב"י.

כ"ד ידידו המעתייר בעד הרמת קרנו ואריכת ימיו על ממלכתו ועיניו יחזו צאצאיו וצאצאי צאצאיו זרע ברוכים ברב טוב כל הימים.
כ"ד הרורש שלומו וטובתו כל הימים,

הק' שלמה הכהן בן פרומט

לע"ה ולבריאת הנכון

ולכל מרבית ביתו ולכל הנלוים אליו לטובה חיים וברכה עד העולם.

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף ראזין ז"ל אבר"ק דווינסק¹

מש"ק נר ז' רחנוכה תרצ"א דווינסק.

שלום ומו"ט להרב החרף ובקי, משנתו זך ונקי, כמהור"ר אהרן דוד נ"י אשר הורם להיות רב בעיר קאשעדארי².

ומבואר בירושלמי תענית פ"ב דאב"ד נקרא בגדר כלה, כלה מחופתה זה אב"ד, ועיין ביבמות דף ס"ג ע"ב וקדושין דף ב' ע"ב רתורה נקראת בשם אשת

(1) הועתק מעצם הכת"י, והגיע לידינו מאת האחים היקרים הנגידים הנכבדים ר' זאב ור' יעקב יואל סאפפערן יחיו, מעזבון אביהם מו"ה צבי סאפפערן ע"ה. זכות המצוה יגן בעדם להתברך בכל טוב.

(2) נעתיק פה מכתבו אל הגאון מהר"י ראזין, וז"ל: בעז"ה יום כ"ח לחדש כסליו שנת תרצ"א. — כבוד רבינו רבן של כל בני הגולה כחד מן קדמאי מרן יוסף ראזין אב"ד דווינסק שליט"א. — אחש"ה. אתכבד להודיע כי בע"ה נתקבלתי לרב בעיר קאשעדארי ומאד יחלתי לקבל ברכתו. ודאי זוכר הדר"ג אותי כי לפני שנים אחדות הייתי בדווינסק בביתו של המנוח ר' מאיר שמחה זצ"ל לסייע בהעתקת חלק האחרון של אור שמח, והייתי בא כמעט בכל יום לשמוע תורתו. בקשתי לשלוח לי את צפנת פענח שנדפס עכשיו ותומ"י ב"נ אשלח מחירו. — מאד אבקש את כ"ג שאם יואיל לשלוח לי ברכתו נא ואנא לכתוב במכתב ולצוות על עושי רצונו להעתיקה למען אוכל להראותה לאנשי עדתי הקדושה, כי כת"י קרשו על הגלוי קשה מאד למי שאינו רגיל. ובזה אסיים בברכה שנותן התורה יאריך ימיו בענג ואושר לאשרו של כלל ישראל ורבבות תלמידיו השותים בצמא את דבריו ובתוכם גם אני, — אהרן דוד יפה חופ"ק הנ"ל.

חיל, ולכך בכתובות דף י"ז ע"א מביא דכי היכי דצריך לזמר לכלה ביום חופתה כן צ"ל לרב בזמן שסומכין אותו, ומבואר בהקדמה לבעל ה"ג [= הלכות גדולות] בשם מדרש דהתורה צריכה לגדלת שיקלע אותה ותהיא יעלת חן³, וכמבואר בירושלמי ע"ז פ"א ה"ט דקליעה שמקלעין הוה חן ואסור לישראל לעשות כן לעכו"ם, ולכך יוסף ה' נושא חן בשביל שהי' מסלסל בשערו, דהי' נזיר כמבואר שבת דף קל"ט, וצריך לסלסל בשערו כמבואר רפ"א דנזיר ובתוספ' שם וכו"מ⁴, וכן כתב הרמב"ם בהל' בימ"ק ספ"א דישאל פרוע ראש ג"כ אסור ליכנס לעזרה עד שיעשה ראשו מחלפת, ועיין בנזיר דף נ"ט ע"א דס"ל לר"נ בנזיר מותר, ור"ל לתקן בתיקוני אשה דהיינו קליעה עיין שבת דף צ"ב ע"ב ומ"ק דף ט' ע"ב בזה, ולכך מבואר במגילה דף ט"ו דאסתר נקראת הדסה, עיין סוכה דף ל"ב ע"ב קלוע, וסתם קלוע היא ג' כמבואר בירושלמי סוף שקלים ושבת דף ס"ד ובראב"ד מס' ערויות [פ"ג מ"ד] וכן גריל היא מג' עיין במנחות בתוס' דף ל"ח ודף מ"א וכו"מ בש"ס⁵, וזה ר"ל הכה"ג הנ"ל דתורה אף שקדמה לעולם שני אלפים שנה מ"מ צריכה לגדלת דהיינו חסד וכמבואר בסוטה דף מ"ט שעמרת חכמים עשרם ע"ש, לכן צריכים אנשי עיר קאשעדאר שי' למז"ט לראות שיקלעו ויגדלו את הרב שלכם שי' ותיכף לת"ח ברכה כמבואר ברכות דף מ"ב ע"א וזה מבואר ברכות דף נ"ז הוואה הדס בחלום נכסיו מצליחין ע"ש, זה ר"ל הגמ' דכתובות דף ט"ז ע"א דחד שיר הוה לכלה ולסמיכה ע"ש, דצריך שיהי' יעלת חן. עכ"פ יתן השי"ת שיהי' למז"ט להרב שי' ולהקהל עדת ב"י שבעיר הנ"ל ולאריכות ימים ונוכה א"ה במהרה לגאולה אמיתית.

כ"ד ידירו וידיר כל אב"י שי'.

יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

הנה מבואר בכ"מ דקיי"ל כר"י ד"ת מעות קונות, והנה אם ירצה ליקח החיבור ימחול לשלוח א' ראלער ואי"ה אשלח לו החיבור מכורך עם ההוצאות כי כן המקח לרבנים מובהקים, ואם ישלח, ישלח על אדריעם של זוגתי הרבנית שתי' רבקה ראזין.

(בש"ה). ועיין סוטה דף מ"ט גבי עשרות דורד והדס וגיטין דף ז' וכו"מ בזה, וזה חד גדר וכמ"ש.

(3) ז"ל הכה"ג שם בשם המדרש: אמר לה החדס [להתורה] אעפ"י שקדמת אותי צריכה את אותי שבשבילי נברא עולם שנא' כי אמרתי עולם חסד יכנה תכון אמונתך בהם למה הרבר דומה לאשה נאה ומשובחת אלא שצריכה לגדלת שתקשט אותה כך אמר החדס לתורה, פ' פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכו'. (ועיין להלן במכתב זה).

(4) עיין עוד בזה בספרו שו"ת צפנת פענח סי' ק"א אות א'.

(5) עיין עוד בזה במכתבו הנדפס בס' תיקון עולם (מונקאטש תרצ"ו) ברף פ"ב.

בדין להקדים נישואי אח קטן לפני אח גדול

מהרב הגאון מוה"ר שלמה זלמן עהרענרייך הי"ד
אבד"ק שאמלוי⁽¹⁾

בע"ה. א' לסדר עקב תרע"ח לפ"ק שאמלויא יע"א.

שו"ר לאהובי ש"ב מחמד נפשי ולבי הבח' החרף ובקי טובא בעל פיפיות
זי"ר יפ"ת כש"ת מו"ה שלמה צוקקער⁽²⁾ נ"י ויופיע.

התענגתי מאוד מדברי תורה שהוצעת לפני וראיתיך דובר בשפה ברורה איל
מננה ימה וצפונה וברכתי ברכת הנהנין, ואם כי שרידנא טובא קעת אבל לגדול
אהבתי אליך הנני להשיבך מה שעלה ברעיוני לפום ריהוטא ואתה תבחר ותקרב.
עמדת בהא דאיתא בשו"ע יו"ד סי' רמ"ד סעיף י"ח היו ביחד חכם מופלג
בחכמה והוא בחור, וזקן שמופלג בזקנה והוא חכם קצת, בישיבה של דין או של
תורה הולכין אחר החכמה כו', ובמסיבה של משתה או של נישואין אחר הזקנה
להושיב בראש כו', וכ' הש"ך בס"ק י"ג בשם הב"ח דהאי של נישואין הכי
פירושו, אם אחים או אחיות יעשו להם נישואין אע"ג שאחד גדול מחבירו בחכמה
לא יקרימו לעשות נישואין לקטן בשגם שהוא גדול בחכמה אלא יקרימו לעשות
נישואין לגדול בשנים, ע"כ. ומקור הדבר מב"ב ק"כ ע"א גבי בנות צלפחד להלן
מנאן הכתוב כדרך גדולתן וכאן דרך חכמתן מסייע לי' לר' אמי דא"ר אמי בישיבה
הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה, ופי' רשב"ם להלן כשינישאו מנאן הכתוב
דרך גדולתן ומסתבר דכך נולדו וכדכתיב לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני
הבכירה וכאן כשעמדו לפני משה דרך חכמתן כסדר שהן חכמות זו יותר מזו,

(1) נולד בשנת תרכ"ג לאביו מוה"ר יעקב עהרנרייך. נתגדל על ברכי זקנו (אבי
אמו) הגאון בעל קול ארי' זצ"ל. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק טשאבא, ובשנת תרנ"ט
נתקבל לאבד"ק שאמלוי. נדפס ממנו שו"ת לחם שלמה על רחש"ע, אבן שלמה על
הראב"ן, טיול בפרדס ב"ח, אבני המקום (דרוש), מאורות שלמה על ספר המאור ומלחמות,
דרשות לחם שלמה, אבן שלמה עה"ת, מצה שלמה על הגש"פ, הנהגות והערות בשו"ת קול
ארי', ועוד. וגם נשארו עוד הרבה חיבורים בכת"י. — נהרג עקה"ש באוישוויץ ביום י"א
סיון שנת תש"ד לפ"ק. הי"ד.

ד"ו הועתק מעצם הכת"י שהגיע אלינו ע"י ידידינו האברך היקר החשוב והנעלה
מו"ה נפתלי עהרענרייך נ"י, נכד אחיו הגאבד"ק מאד זצ"ל מח"ס קצה המטה. — הוד
והוד פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) נולד בשנת תרנ"ה לאביו הגאון מוה"ר אליעזר צוקער זצ"ל ראבד"ק בערענסאז
מח"ס שו"ת דמשק אליעזר (חתנו של הגאון בעל קול ארי' זצ"ל). בשנת תרפ"ג נתמנה
לאבד"ק האלאס. נדפס ממנו ס' באר שלמה ג"ח וקונטרס זכר צדיק לברכה, והניח אחריו
בכתובים הרבה חיבורים כהלכה ובאגדה, וכפי הנשמע יודפסו בקרוב ברצ"ה. — נפטר
בהאלאס ביום י"ז טבת שנת תש"ג לפ"ק ומנ"כ בעיר בערענסאז.

ע"ן בספר שלחן העזר (להג"ר יצחק צבי לעבאוויטש אבד"ק טשאפ) בח"א אות מ'
ס"ק ו' וס"ק ט', שהביא בשם שאר בשרו הג"ר שלמה צוקקער הנ"ל כמה דברים שהעיר
כאן, ומפלפל בדבריו, יעווי"ש.

ובד"ה במסיבה פירש"ם של משתה וה"ה לנשואין, ומניה שם הב"ח בגליון הש"ס דצ"ל לנשואין כבנות צלפחד, וכן הוא להדיא ברא"ש פ"ק דקידושין סי' נ"ד בשם הרשב"ם יע"ש, ומוכרח פי' זה דהא בגמ' מייתי מדרקחשיב בנשואי בנות צלפחד דרך גדולתן ש"מ כר"א דבמסיבה הלך אחר זקנה וכמו כן בשעומדין אחיות להנשא משיאין קודם את הגדולה בנשואין של בנות צלפחד. ולפיכך תמוה בעיני דברי השלחן גבוה על יו"ד בסי' זה שהבאת דלא נראה לו פי' הש"ך וב"ח, וכ' לפרש דברי הרשב"ם דנשואין דקאמר היינו להקדים חתימת הזקן לחתימת החכם שנוהגין לחתום בכתובה של נישואין שאין זה דין תורה אלא עדות בעלמא, עכ"ד. והרי בש"ס מייתי לה אקדימה של נישואי הגדולה להקטנה כבנות צלפחד ומהקדימה של נישואין מיירי ולא מהקדימה של החתימה.

וגם במחכ"ת נעלם ממנו לשון הרא"ש הנ"ל שמביא לשון הרשב"ם לנשואין כבנות צלפחד, וא"כ גם המחבר בש"ע והטור שכ' או של נישואין סובר הב"ח והש"ך ז"ל אף דפשיטות הלשון מורה משתה של נישואין, מ"מ להכי הוסיפו הך או של נישואין אף שהוא בכלל משתה כדי לכלול בו ג"כ נשואי אחיות גופא דהיינו קדימת הגדולה להקטנה בשנים, כן נר"ל כוונת הב"ח. והן אמת דלכאורה יל"פ דברי הפשוט"ע דמה דכ' של נישואין, משתה של נישואין, והא דאצטריך לאשמעין זה דהא הוא בכלל משתה, י"ל דס"ד דדוקא במשתה של רשות אזלינן אחר הגדול אבל בנשואין שהוא סעודת מצוה הו"א דזה בכלל ישיבה של תורה, ע"כ קמ"ל דהוי כשאר מסיבה דהלך אחר הגדול. ואמנם נ"ל דהב"ח מיהא לפרש כן, משום דהטור דרכו לפרש בכ"מ כפירושו ופיסקו של אביו הרא"ש ז"ל, וכיון דהרא"ש כ' בפירוש בקידושין במסיבה של משתה וה"ה לנשואין כבנות צלפחד, משמע דאקדימת נישואין הגדולה לקטנה קאי, וא"כ גם הטור בוודאי כיוון לזה כנ"ל.

ומה שהבאת בשם סי' יד שאול עיו"ד שהקשה על הש"ך וב"ח שנעלם מהם המדרש רבה פ' וישב פרשה פ"ה רבנן אמרו בואו ונפרנס עצמינו לשעבר ה"י זקוק להשיאני נשים כו' אמרו ליהודה הלא אתה הראש של כולנו בא אתה ופרנס א"ע הרי שהי' לפניו אחים גדולים ממנו בשנים מ"מ חלקו לו הקדימה, ואולי מפני שיהודה ה"י גדול מאחיו והי' לו דין מלך עליהם הלכך חלקו לו משפט הקדימה עכ"ל, וע"ז כתבת וז"ל ולעד"ה לא ה"י צריך לדחוק א"ע משום שיהודה ה"י לו דין מלך דבלא"ה כיון שהאחים מחלו לו אז בוודאי גם הב"ח והש"ך מודים דמותר לכ"ע כמוכן, וקיי"ל אב שמחל על כבודו כבודו מחול, א"כ כשאחיו בקשו אותו ומחלו על כבודם בוודאי דמהני ומותר ע"כ, משום זה אין כאן עוד שום קושיא על הב"ח והש"ך וז"פ וברור עכ"ל. ולפענ"ד י"ל לפמ"ש בכנה"ג ביו"ד סי' ר"מ בהנהגות הטור אות מ' בשם סי' צפחת המים דהא דאב שמחל על כבודו כבודו מחול ה"ד על כבודו יכול למחול ולא על בזיונו ע"ש, וא"כ אפשר דלענין להנשא תחילה הצעיר לפני הבכור הוי כבזיון (כעין לדבר לפני אחיו הגדול שהוא בכלל בזיון כמש"כ בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' ע"ו) וא"י הגדול למחול, וע"כ אנו צריכין

לתרץ משום שהי' לו דין מלך. וכתבתי זאת רק להעיר, אבל העיקר בעיני שזה אינו בזיון כמו שאכתוב לקמן בס"ד.

אמנם הקשית ע"ד הש"ך והב"ח שכ' דגם בב' אחים מקרמינן לינשא את הגדול דבשלמא בב' אחיות דכיון דאשה אינה מצווה אפ"ר כמבואר באה"ע סי' א' א"כ אין להקדים הצעירה לפני הבכירה דאינו לכבוד לה שתינשא אחותה הקטנה תחילה, אבל בב' אחים דעל כל אחד ואחד מוטל המ"ע דפ"ר א"כ למה לא יהי' מותר להקדים להקטן בשנים לינשא אשה וכי משום כבוד אחיו הגדול יבטל מ"ע וימתין עד שיוזמן אשה לאחיו הגדול ואיך מיייתי ראי' מבנות צלפחד לשני אחים. וכתבת דהב"ח והש"ך לא כ"כ רק כשהם קודם י"ח שנה או אפי' אחר י"ח רק לא עברו עליהם עוד כ' שנים דער' כ' שנים ממתין הקב"ה כמו שאחז"ל, אבל אם שניהם לאחר כ' בוודאי שפיר שרי להקטן לינשא מקודם אם הזדמן לו תחילה ולא לעבור על מ"ע דפ"ר.

עוד כתבת דלא כ"כ רק אם אחיו הגדול הוא אח הראשון, דמבואר ביו"ד סי' ר"מ סעיף כ"ב דחייב אדם בכבוד אחיו הגדול כמבואר בתשו' הלכות קטנות והסכים עמו בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' ע"ו ובקהלת יעקב ח"ב ערך א' אות ק"ו, דהיינו אח הראשון ולא השני שגדול ממנו בשנים אבל אם אינו אח הראשון אף שגדול ממנו בשנים מותר לאחיו הקטן לינשא מקודם דאינו מחייב לכבוד, וכ"ש דאח הקטן אינו מחויב להמתין על אחותו הגדולה בשנים דהוא מצווה אפ"ר ואחותו לא, ומבואר בשב"י שם דאינו מחויב לכבוד אחותו הגדולה, ומתמה על השואל שרוצה לומר דחייב לכבדה, שאיך עלה כלל בדעתו להוסיף על המצוות דבר שלא הוזכר בש"ס ובשום פוסק ראשון ואחרון, אלו דבריו. הנה בברכי יוסף דחה דברי בעל שבות יעקב ז"ל והעלה דחייב בכבוד אחיו הגדול אף השני, וגם דהעלה דחייב בכבוד אחותו הגדולה עיי"ה, ודבריו נראין ברורים ע"ש. גם מש"כ דמייירי הב"ח והש"ך בקודם י"ח שנה אינו נכון, דמ"מ מ"ע דפ"ר קאי עליו ואיך יעבור על מ"ע משום כבוד אחיו הלא אף כיבוד אב היכי דנוגע למצוה אינו מחויב לשמוע את אביו, ומבואר להדיא ביו"ד סי' ר"מ סעיף ט"ו אמר לו אביו לעבור על ד"ת בין מ"ע בין מל"ת אפי' מצוה של דבריהם לא ישמע לו ע"ש, א"כ משום כבוד אחיו הגדול איך יניח מלקיים מ"ע דפ"ר דמוטל עליו.

לכן נר"ל דמ"ש הב"ח והש"ך לענין ב' אחים דינשא הגדול קודם היינו כשעומדין שניהם להנשא ביום א', אך דנין מי יכנס לחופה קודם אי החכם יותר או הגדול בשנים, בזה אמרינן דהגדול בשנים ינשא תחילה דהא אין בזה ביטול מ"ע דפ"ר, אבל היכי דעיי' שיתעכב מלינשא יש ביטול מ"ע דפ"ר פשיטא דמי שנזדמן לו שידוך מקודם לא יחלק כבוד לאחיו הגדול בשנים להמתין עליו, כנלע"ד ברור.

אמנם כ"ז בב' אחים, אבל בב' אחיות בוודאי לכאורה אין להקטנה להנשא קודם להגדולה, דהא במסיבה של נישואים הולכין אחר הזיקנה וגם היא מצווה לרבות כיבוד אחותך הגדולה כנ"ל. והנה הבאת בשם מעגלי צדק עה"ת מהגאון מרעש ז"ל שהעלה בפ' מסעי ובפ' ויצא דלא יעשה כן במקומינו אין לדקדק בו

השתא, אך לבסוף הניח בצ"ע, דהא בתוס' קידושין דף נ"ב ע"א ד"ה והלכתא פליגי בו ר"ת ור' מנחם מיינו ז"ל ע"ש, והנה גם מדברי ר"ת אינו ראי' דיש בו איזה איסור רק דר"ת סובר כיון דמנהגא כך הוא מסתמא אין נותנין הצעירה מקודם א"כ יודע זה המקדש שלא יתנו לו הצעירה ע"כ מקדש מסתמא הבכירה, ובלא"ה הרי בחידושי הרמב"ן והרשב"א ורישב"א בקידושין שם וגם הרא"ש והר"ן הביאו דברי הר"ת ולא הזכירו כלל מצד לא יעשה כן במקומינו רק מטעם ששדיך ונתרצו כמ"ש התוס' שם בתחילה ע"ש, א"כ נראה מזה מכואר דלא חשו כלל לשעמא דלא יעשה כן במקומינו. אמנם זה ניהא בקיבל האב קידושין בקטנותם, דעל האב אינו מוטל לכבד בתו הגדולה, אבל ב' אחיות גדולות שנושאות מעצמן א"כ על הצעירה מוטל חיוב לכבד אחותה הגדולה, א"כ שפיר י"ל דאסורה להנשא טרם נשואי אחותה, מצד כיבוד אחותה הגדולה. אכן אם אחותה מרוצית ומוחלת, י"ל דשרי, אף דכתבתי לעיל דזה הוי כבזיון וא"י למחול, הנה אני תמכתי בזה למעלה ע"ד השכות יעקב שכ' דלדבר לפני אחיו הגדול הוי כבזיון, וכעת נלענ"ד דיש לפקפק בדבריו דל"ה כבזיון כלל, ולא מצינו בזיון כזה, ע"כ מסתבר דלא הוי רק ככבוד, וא"כ כשמוחלת שרי.

והנני ש"ב או"נ דושת"ה באהבה, ובשלום מר איבך דודי הנאון שליט"א וכב"ב היקרים, וכוח"ט בלי מצרים.

חק' שלמה זלמן עהרענרייך

אברפ"ה

בדין השוחט שלא ברשות המרא דאתרא

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר דוד גרינוואלד ז"ל⁽¹⁾

אבר"ק סאטמאר ומח"ס קרן לדוד

ב"ה.

החיים והשלום עוד כל ימי העולם למע"כ ידידי הרב הגאון חו"ש אוצר בלום ספיר ויהלום מוכתר בנימוסין, אין צריך לקילוסין, גדול כבעלי תריסין, כש"ת מהו' נחום שמרי' שאכטער נ"י רב אברק"ק דארבאן יע"א.

מאחר עלות השלום וברכה. יקרת ימינו קבלתי ע"נ, ובקראי בו שתים ושלשה דלתות נבהלתי מראות עד היכן ירדה מעלת התורה והיראה אחורנית, ונפלה עטרת חכמים, ורבנים העומדים על משמרת הקודש לשמור משמרת התורה והיראה בקרב ישראל, וגברה יד בעלי זרוע והמונים אשר אין פחד ה' לגנוד

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד י"ד. — הועתקה מכת"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם כש"ת מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

עיניהם לרמוס ולהרס גדרי התורה וחוקים שחקקו לנו רבותינו הקדושים למשול ביר חזקה ובזרוע על עם הקודש ועל רב מרא דאתרא, תחת אשר ה' לשמוע דבריו ועצתו ינחוהו, בפרט במה שנוגע בעניני שחיטה ובדיקה, ואחרי דבריו לא ישונה, וראה ראיתי כי בקהלתכם נהפוך הוא דור תהפוכות המה בנים לא אמן בם, ומי לא יניע ראש ויצטער על גורל שפלת הדור בעו"ה ה' ירחם וישיב לב בנים לאבינו שבשמים.

הנה בגוף הרבר שהשוחט העיז לשחוט בלא רשות מרא דאתרא ונגד רצונו, לית דין צריך בשש דשחיטתו אסורה כמו שהאריכו האחרונים בתשובותיהם, כאשר הביא מעכ"ת חבל נביאים, וכ"כ בשו"ע הרב סי' . . . ובתשו' דברי יעקב סי' ע"ז ובתשו' דב"ח בכמה מקומות, ואפי' נמצא סכיני יפה, דבאמת מדינא דגמ' צריך להראות סכיני לחכם כמבואר בשו"ע סי' י"ח, אלא דעכשיו שנתמנו ע"ז שוחטים ידועים, להם מחלו חכמים כבודם, אבל כשבפירש אינו מוחל מאיזה טעם מספיק פשיטא דבר נידוי הוא כדינא דגמ', וכן מבואר בדעת קדושים סי' י"ח ס"ק כ"ד ובתשו' מהר"ם שיק יו"ד כ"א, ומה גם שנמצא סכיני פגום ולא הרגיש, ואף דמבואר בתשו' דב"ח סי' ד' דכמה פעמים נזדמן שהרב מצא פגימה מה שלא הרגיש השוחט ואינם חשים ע"ז, כבר ביאר הרבר משום דיש לתלות באיזה אמתלא, כשמוחזק לן שהוא אומן ויר"ש, אבל כשאינו מוחזק ומומחה, אדרבה, קבלה אחת שיש בידו העיד שאינו מומחה, שנאמר שם שאסור לו לשחוט בלי עע"ג, פשיטא דשחיטתו נבילה ואסורה, וא"כ הכלים צריכים הגעלה, ומה שקבלוהו בלא הסכמת הרב מרא דאתרא אינו קבלה, וחלילה להתנאל בשחיטתו שהיא נבילה מדינא.

ויען כי הרברים פשוטים ואין בהם לפלפל אינו מהצורך להאריך, בפרט כי הזמן יקר אצלי וטרדותי רבו כמו רבו, ולא באתי אלא למען כבוד המקום וכבוד התורה שנתחלל ע"י מעשים זרים שלא נשמע בקרב ישראל, ועל היראים ובראשם מעכ"ת מרא דאתרא, לשבור עבותות רשעים וללחום נגד מחריבי הרת ומהרסי תורה ויראה, וה' יהי בעזרכם להסיר מכשול מקרב עמו ולהרים קרן התורה והיראה וחפץ ה' בידו יצליח כחפצו הטוב וכאנה"ט ונפש ידירו דוש"ת הרוג ונאנח על שפלת הדור ומצפה לרחמי ה' וישועות ה' ולנאולה קרובה, אליעזר דוד

ב"ה. היות כי אין לי העתק ממכתבי ששלחתי לו בקיץ הע"ל, אולי נמצא עוד תחת ידו, אבקשהו לשלוח לי מכתבי או העתקה ממנה.

הנ"ל

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בירור בדעת רבינו הקדוש בשו"ת דברי חיים

ברוך חנה גרינפעלד

ראש הכולל בקרית באבוב

בת"ם

הנה ראיתי בכר"ש לחודש ניסן שנה זו, שנתקשה הרבה האברך הרב בן ציון דוב הלברשטאם בדברי קודש של רבה"ק מרן הרב"ח זי"ע שדן בכמה וכמה תשובות בנידון בדיקת מהרי"ל שבשו"ע יו"ד סי' קצ"א, ולדעתי דבריו הק' מאירים כספירים ומובנים היטב, ואפרש שיחתי ואבוא על סדר דבריו.

(א) הנה מה שהק' על מה שיחם רבנו לי"א השני שברמ"א שם ע"ש תשו' הר"ן, ותמה הנ"ל שלא מצינו דלהר"ן תהי' טמאה בעומדת בכל גווני, הנה לא על רבינו תלונתו אלא על המציין המקורות שבתוך הרמ"א שם שכ' א' ממקורותיו לדין זה, "וכ"מ מתשובת הר"ן ותשו' מהר"ם סי' תר"ל", הרי שבחדא מחתא מחתינהו המרדכי עם המהר"ם מרוטנברג והר"ן, וק' קו' הנ"ל דבעומדת לא טימא הר"ן בכל גווני. ולאמיתו של דבר אין כאן שום קו', דהנה מקור חומרת המהר"ם שהוא ג"כ יסוד דברי המרדכי הוא אתרי טעמי, (א) דגם ר' יוסי המטהר לא פליג עם ר"מ רק במזנקת אבל ביושבת דחייש הש"ס אליבא דר"מ דבתר דתמו מיא אתו דם גם לר' יוסי חיישינן דבזה לא פליגי, (ב) הביא שי' ר"ח דגם ר"י לא מיהר אלא משום דם אבל אסורה משום כתם, וכ"כ רבינו בח"ב סי' ס"ד לבאר טעמו של המהר"ם מכח ב' טעמים הנ"ל. והנה לטעם ראשון אין להחמיר רק ביושבת ולא בעומדת וכמבואר שם, ורק לטעם שני של הר"ח יש להחמיר גם בעומדת בכל גווני, ודו"ק.

וכעת הבא נבא לבדוק כל המקורות של הרמ"א כפי שנעתקו ונרמזו בר"מ ובהג"ה עצמו. הנה ההג"מ העתיק בשם מהר"ם וכן הוא בתשו' מהר"ם כ"ב סי' תר"ל לאסור מטעם הראשון ביושבת, ורק לבסוף מסיים, "וכש"כ שיש לאסרה לפי ר"ח וכו'". הרי שעיקר טעם המהר"ם הוא הראשון ורק להערפה הביא גם שי' הר"ח. ועוד יותר הוא מבואר כן במרדכי שכשהעתיק שי' הראשונים, כ' בשם מהר"ם לאסור ביושבת כנמצא על שפת הספל ומכח טעם הראשון, ורק אח"כ כ', "מיהו הר"ח פי' וכו' ובעומדת אפי' נמצא דם בתוכו ליכא אלא חד ספק ונכון להחמיר כפי' ר"ח עכ"ל, הרי שכ' המרדכי בשם מהר"ם לאסור רק ביושבת ולא בעומדת ורק הר"ח הוא המחמיר, וכן בשו"ת בנימין זאב סי' נ' שציין הד"מ הביא רק טעם א' ואוסר רק ביושבת.

מכל זה נראה בעליל שבי"א השני שברמ"א כיון לכלול ב' דינים נפרדים, אבל על שפת הספל טמאה" ו עוד דין, "ובעומדת בכל ענין טמאה", ואח"כ מציין ברמ"א המקורות על ב' הדינים יחד, וחלק מהציונים הם רק על דין הראשון, והיינו ההג"מ ותשו' מהר"ם וכ"ז וכן תשו' הר"ן, ואינם מדברים מעומדת, ורק המרדכי שמחמיר כמהר"ם וכן הוא בהגש"ד ובאגודה הם האוסרים בעומדת, ודו"ק. והנה רבינו בס"ז לא הכניס עצמו בדיון עומדת ודיבר בעיקר

מחלק הראשון של י"א אלו, ועל כן כ' מקורו של הי"א שברמ"א מתשו' הר"ן, וכמו שמצויין ברמ"א עצמו וכמש"ל, וכ"ז פשוט מאוד.

(ב) ונשאר לנו לתרץ מה שנתקשה עוד בהמשך ד' רבינו בתשו' הנ"ל, וכן שהר"ן אינו אוסר רק בנמצא על שפתו לבד, והרמ"א הרי סתם דבריו וסתמא מחמיר כמהר"ם לאסור לגמרי גם בנמצא בתוך הספל ועל שפתו, והאמת שכ"ב בש"ך סק"ז לאסור בכל גווני. כרם המעיין היטב בלשו' הזהב של רבינו יראה שאין כאן כל קושי, דהנה הרמ"א להלן אחר שהביא דינו של הארין ווינר, מביא ב' דעות במצאה דם במ"ר וגם על עד הבדיקה אח"כ אם היא טמאה, והוא אותו מחלוקת של הר"ן בתשו' עם הר"ם שבמרדכי בנמצא בתוך הספל וגם על שפת הספל, וכמו שמצויין ברמ"א וכן כ' הש"ך שם סק"ח, ולפני כן בדיני דם על שפת הספל כ' הרמ"א, אבל על שפת הספל טמאה" וסתם דבריו ולא פירש אי הכוונה אפי' היו גם בתוך הספל כמהר"ם או אם היו רק על שפת הספל כהר"ן, ומכאן זה פ' מרן הרב"ח שבמכוון סתם הרמ"א ולא הכריע ורק אח"כ האריך יותר והביא ב' השיטות וסיים ויש להחמיר, וכוונת רבינו לומר שאחר שהביא הרמ"א שי' הרא"ש הביא אח"כ שיטה שמחמיר יותר מהרא"ש, ורק אין הכרח ברמ"א ששיטה זו יחמיר לגמרי אפי' בדם בתוך הספל וגם על שפת הספל, וע"כ קראו רבינו ע"ש הר"ן שמחמיר עכ"פ יותר מהרא"ש, שלזה יש הכרח ברמ"א שמחמיר יותר, ודו"ק בל' רבינו שכ', „ואח"כ מביא ד' הר"ן בתשו' וכוונתו להחמיר עכ"פ היכי שיש הוכחה שבא מהמקור דלא כהרא"ש שמקיל לגמרי, ור"ל שכוונת הרמ"א בסתימת דבריו להחמיר עכ"פ כשיש הוכחה וכו', אבל כשאין הוכחה לא הכריע עדיין לא להקל ולא להחמיר, והעיקר ששיטה זו לא כהרא"ש שמקיל לגמרי, ואח"כ כ' רבינו „ואח"כ מביא ד' מהר"ם", ר"ל שמחמיר לגמרי, וחוזר מיד ומפרש כוונתו, שהרי לכא' אין כאן שום שיטה אחרי י"א אלו שהרי עכשיו הולך ומפרש דיני הארין ווינר, לזה חזר ופ' שכוונתו להשני דעות בנמצא על העד דעת הר"ן המתיר, ודעת מהר"ם שמחמיר. וזהו גם כוונת רבינו שציין שי"א שברמ"א הוא שי' הר"ן בתשו' „לאפוקי מדעת הרא"ש שמתיר בכל ענין", ור"ל כנ"ל, לא שי"א אלו ודאי שמקיל יותר מהמהר"ם, רק שעכ"פ ברור שהוא מחמיר יותר מהרא"ש וכמש"ל.

ובסי' ס"ד שכ' רבינו שהי"א שברמ"א הוא שי' מהר"ם, הוא משום שלא נכנס שם לברר נקודה זו שבין מהר"ם להר"ן אי צריך הוכחה לטהר או לא, אלא אי יש להחמיר נגד הרא"ש המתיר בכל גווני, ונקטו בשם המחמיר ביותר שהרי לבסוף סיים הרמ"א בשי' המהר"ם וכו' ויש להחמיר כדבריו, ודו"ק.

והרי כבר ציינתי לעיל שכן כ' המציין שברמ"א שהם ד' המרדכי הל' נדה וכו' וכ"מ בתשו' הר"ן ומהר"ם בתשו' סי' תר"ל וכו', הרי כלל הר"ן ומהר"ם גם יחד למקור דין זה, והכוונה כנ"ל שבזה שמחמירים עכ"פ נגד הרא"ש שניהם לאחרים, ורק בדבר א' פליגי, וזה מעתיק הרמ"א לקמן לגבי דם שנמצא על העד, ודו"ק בכל זה כי הדברים ברורים.

(ג) ומה שהעיר על לשון רבינו ר"ם ס"ד, וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, והעיר שהוא לכא' ט"ם ושלא במקומו, גם זה יש לו מקום כפשוטו וא"צ לשום דוחק, שהרי רבינו שם בס' ס"ד, לא נכנס כלל להמחלוקת שבין הרמב"ם והרא"ש, וכל דבריו שם הם לפרש אי ההלכה כר"מ או כר"י, ואח"כ לברר אי כוונת ר"י לפהרות או לנדה, וזהו שכ' „הל' כר"י וכ"פ הרמב"ם והרי"ף והרא"ש", ר"ל שההלכה כר"י הלכה למעשה גם לענין פהרות, ורק לרש"י הוא משום דלא מצי לבוא וכו' ולהתוס' הוא משום דלא שכיח לבא, ורק אח"כ מביא שי' מהר"ם שהחמיר בהר"ח שגם לר"י טמא משום כתם, וק"ל.

(ד) ומה שהאריך לתמוה על רבינו כמה שתמה על ד' החו"ד ותמך בשי' הנו"ב, ומה גם שבכמה תשו' כ' רבינו עצמו להיפך, ודחה שי' הנו"ב וכ' מעצמו כשי' החו"ד, הוא בעצם קו' המגיהים בדפוס שני ס"ם ס"ד שרבינו סותר עצמו למש"כ סי' ע"ה. — והנני מעתיק בזה מש"כ בעז"ה בחי' להל' נדה לבאר היטב שיטת רבינו בבדיקת מהרי"ל, ומשם יתלבנו הדברים היטב.

הנה כדב"ח ח"ב ס"ם ס"ד הוסיף המגיה מדפו"ש „וע"ל סי' עה וצ"ע". וכוונתו פשוטה שבתשו' זו הוכיח בבדיקת מהרי"ל אינו הוכחה גמורה וסיים „דלא כמו שעלה ע"ד הנוב"י", ולקמן סי' ע"ה כ' לכא' להיפך „בבדיקה זו טובה מאוד מאוד" וחלק שם על החו"ד שחלק על הנוב"י, וסיים שד' החו"ד תמוהים וד' הנוב"י נכונים, (וכ"כ לעיל ח"א סי' ל"ז לתמוה על החו"ד), ומה גם שחלק מטענות החו"ד הוא אותו טענה שטען כאן רבינו עצמו נגד הנוב"י, והוא סתירה גלויה לכא'.

ובאמת האריך רבינו הרבה בביאור בדיקת מהרי"ל בכמה וכמה תשו' ויש להרחיב הסתירה הנ"ל לכא', עי' ח"א סי' ל"ג, ל"ה, ל"ו, שג"כ כ' כמו כאן שאין בדיקה זו הוכחה גמורה וג"כ סיים דלא כנוב"י. ולעומת זאת ע"ל סי' ע"ב שג"כ סיים „ובדיקת הנוב"י בעיני דבר ברור להתיר", וכן בח"א סי' ל"ז תמה על החו"ד כדבריו כאן סי' ע"ה.

ואחר העיון בכל התשו' שרבינו האריך והרחיב בענין הנ"ל נ"ל שלק"מ ושי' רבינו בבדיקת מהרי"ל ברורה ומפורשת כל צרכו באופן שכל מה שהשיב לשואליו הם לאחדים, עי' ח"א סי' ל"ג ל"ה ל"ו ל"ז ל"ט ובח"ב סי' ס"ד ס"ז ע"ב ע"ה, (חוץ מס' ל"ה ששם שינה רבינו את טעמו בבירור שי' הרמ"א בבדיקת מהרי"ל ויבואר לק'). והיוצא מכל המקומות הנ"ל הוא, ששי' הנוב"י הוא שבדיקת מוך דחוק הוא בירור גמור שדם הנמצא בפרוזדור והמוך נשאר נקי מוכח דלאו ממקור אתי וטהור, ושגם הרמ"א יורה לזה עכ"פ בבדיקה חדשה בכל פעם שרואה דם, ושי' החולקים והוא החו"ד סי' קצ"א סק"ח, וכן מצאתי בעט"ח יור"ד סי' י"ז הוא שבדיקה זו אינו בירור גמור כלל, כי אפשר דמוך מכווץ כוויץ וכדאיתא בנדה ג'. והדם יוצא דרך חורין וסדקין לפרוזדור בלי לנגוע במוך וללכלכו, ובדיקה זו רק סניף לשאר סברות שבמהרי"ל דהיינו כאבים שמראה על מכה, וגם שלא בשעת וסתה עיי"ש. ושי' רבינו הוא המכריע ביניהם,

שמדינא דגמרא בדיקה זו בירור גמור שהרי מבואר בנדה ג. שבמוך דחוק לכו"ע א"א לדם לעבור כלל, ורק ששי' המהרי"ל ורמ"א שאין אנו בקיאים במוך דחוק ובפרט דבר הניתן לנשים, על כן בזה"ז אין בדיקה זו הוכחה גמורה שמא לא דחקה בפנים היטב בלי מצוא רווחה לדם לצאת לפרוזדור. ומשו"ה שי' מהרי"ל שבמכה שהיא כמעט מבוררת אע"פ שאין המכה ברורה לגמרי וא"א לסמוך רק על המכה להתיר, מ"מ אז יש לסמוך על הבדיקה שאע"פ שאיננה הוכחה גמורה מפאת שאין אנו בקיאים, מ"מ הוי רק מיעוטא שהדם מהמקור ולא גרע בדיקה זו מעיקולי ופשוטי בב"ב כד. שמבטל הרוב והולכין אחר הקרוב, כן הכי תלינן במכה ע"י עיקולי ופשוטי דמוך דחוק. ורק השאלה היא מהו מכה שכמעט מבוררת, בזה ס"ל למהרי"ל שדם במ"ר אין כאן מכה לפנינו, ורק ע"י הרגשת צער וכאב, וגם צירוף שמצאה שלא בשעת וסתה סמך עצמו להכניסו בגדר מכה שכמעט מבוררת ועי"ז להתיר אח"כ לאשה זו כל פעם שתראה דם במ"ר אפי' בלא בדיקה ובלא הרגשת צער, כי כבר נתברר ע"י הבדיקה שמכה יש כאן, ומשו"ה כשיש איזה סימנים אחרים המורים על מכה לפנינו והוא כמעט ברורה, ודאי אין צריך לשום צירופים, ויש לסמוך על בדיקת מוך דחוק, ומה גם אם הדם אינו דם גמור ויש פוסקים המתירים אותו ג"כ יש לסמוך על הבדיקה בלי צירוף, ולא החמירו כולי האי שאא"ב בבדיקת מוך דחוק.

ועכשיו נבא להבין דעת רבינו על סדר תשובותיו. — בס' ס"ר דחה ד' הנוב"י מכת ד' המהרי"ל שמפורש בדבריו שאין בדיקת מוך דבר ברור, ומבאר דבריו היטב שאע"פ שמד' הש"ס יוצא שהוא בדיקה טובה, הרי להלכה אא"ב במוך דחוק וכן"ל. ובח"א סי' ל"ו כ' להוכיח כן מל' מהרי"ו שאין בדיקה זו בירור גמור, וכ"כ בס' ס"ז שלא סמכו על בדיקה זו כי אא"ב בו עיי"ש. ומש"כ בס' ע"ה שבדיקה זו טובה מאוד, ותמה על החו"ד שדחה ד' הנוב"י, המעיין בחו"ד יראה שדחה ד' הנוב"י רק מדינא דגמרא ומוכיח מהש"ס שאין בדיקה זו טובה, וכן דחה ד' הנוב"י מלשונו של הרמ"א בלי להעתיק ל' מהרי"ל ומהרי"ו כלל, ולזה ציין רבינו יעיי"ש, וכ' „והרואה יראה שכל ד' תמוהים" ר"ל המעיין בחו"ד בפנים, כי מה שהק' מלשון הרמ"א הרי הנוב"י עצמו כבר כ' לחלק בין הרמ"א ובין נידון דירי' להתיר רק ע"י בדיקה כל פעם שרואה דם. וכמו שכ' רבינו, ואמת שעכ"פ ממקורו של הרמ"א, המהרי"ל ומהרי"ו, מפורש שבדיקה זו אינה הוכחה גמורה, אבל עכ"פ מהרמ"א לברו אין להק' כלום.

וכן מד' הש"ס אין להק' שום קו' על בדיקה זו כי כוונת הש"ס מכוון כוויץ שאפשר לדם לעבור ולכלוך המוך אבל לא להניחו נקי, ובאמת הי' לו לרבינו לשעון טענה יותר חזקה, שהרי סיים הש"ס שרבא מודה במוך דחוק, וכן הק' הברוך טעם בהג' על החו"ד, וכמו שכ' רבינו בעצמו בס' ס"ד, ובאמת לדעתי כבר תמה רבינו מכת קו' זו על החו"ד בח"א סי' ל"ז וז"ל שם „וגם [מה דמקשה] מוך דחוק מא"ל עכ"ל. והוא תמוה שהרי בש"ס אין בכלל קו' זו, ורק שם הקו' משמשת במוך מא"ל, ורבא תי' ע"ז מכוון כוויץ וסיים ומודה רבא במוך דחוק.

על כן נ"ל לולא דמסתפינא שיש כאן טעות הדפוס, ובמקום סוגריים מרובעים צריך לשום סוגריים עגולות. והכוונה של המגיהים בדפו"ר הי' להוציא שני מלים אלו וכוונת רבינו להק' על החוו"ד, וגם מוך דחוק מא"ל ר"ל מה יענה החוו"ד למוך דחוק ששם מודה גם רבא שא"א לדם לעבור כלל וכלל. וא"כ בדיקת הנוב"י טובה מאוד במוך דחוק, ודו"ק. וכוונת רבינו „המעייין” בדברי החוו"ד, הוא, לעי"ש שיסוד ראייתו מהש"ס הוא משום שאין לומר שהמוך מוכרח להתלכלך ע"י העברת דם (וכמ"ש רבינו באמת) דא"כ הי' הדם נשאר על המוך ולא הי' ממשיך ללמטה, ומכאן ק' זו מכריח לפרש הש"ס בעני"א שהמוך נשאר נקי ועי"ז מוכרחים לחדש סברא שאפשר לדם להעצר ע"י המוך דחוק בחו"ס ולא לנגוע במוך, עיי"ש, ועי"ז סובבים ד' רבינו שדברים אלו תמוהים ומאין לקח זאת, הרי אפשר שהדם יגע במוך והנשאר בדם ימשיך לפרוזדור, וממילא אין לנו שום הכרח לחדש ס' הנ"ל שאינו מסתבר מכיון שהדם הוא דבר לח ונוזל כלפי מטה ואף שמתעכב בחו"ס לא ימלט שטפת דם לא יוחל מבין הסדקים ויגע במוך המרחיק על צדדי הפרוזדור וסדקיו. ועפ"ז כ' רבינו בפשיטות שבדיקה זו טובה מאוד, ור"ל מדינא דגמרא וכמש"ל.

ועפ"ז מובן היטב כוונת רבינו בח"א סי' ל"ז שהק' על החוו"ד וז"ל „הלא ודאי שם איירי שנמצא דם על המוך דאל"כ וכו' הרי חזינן שכווי" (ונתקשה בדבריו בכרם שלמה הנ"ל). ור"ל שאין זה מסתבר שהדם יעצר בחו"ס ולא ילכלך המוך וכמש"ל, והרי כאן נשאר המוך נקי לפנינו ואח"כ בדקה ומצאה דם בפרוזדור ואביי רוצה לתלות הדם שכבר היתה מלפני כן ונעצר ע"י המוך אבל לא נגע בו ולא לכלכו, הרי כדי לחשוש כן מוכרח לומר שהמוך כווי, דאל"כ אין זה סברא שהמוך יעצור בעד הדם מבלי שיעצור בו וכנ"ל, אע"כ שכווי ויש לדם מקום לזוב בלי לנגוע, וא"כ ממילא מוכרח כרבא דאם איתא מעיקרא הוי אתי כיון שכווי ויש לדם מקום לזוב אין לתלות שנעצר, וגם אביי מוכרח מיני' ובי' להורות בזה ממנ"פ ודו"ק. וכן מה שסמך עצמו בס' ע"ה על הנוב"י הוא משום שהי' רק שאלת קרטין שיש פוסקים המתירים, ודאי מהני בדיקת מוך ולא חששו לאא"ב. וזה יותר מפורש בח"א סי' ל"ו שהי' שאלת קרטין, והאריך אע"פ שאין הבדיקה בירור גמור, מ"מ יש לסמוך עליו בשאלת קרטין עיי"ש, ורק בס"ס ע"ב שהי' שאלת קרטין סיים רבינו „ובדיקת הנוב"י בעיני דבר ברור להתיר” ר"ל בשאלה זו של קרטין, והכל יסובב על ציר זה שמדינא דש"ס בדיקה זו טובה מאוד.

ובח"א סי' ל"ג מיירי במוצאת דם תמיד על אותו צד של העד, וע"פ עדות רופאים יש לה מכה שם, קראו רבינו „מכתה כמעט ברורה”, וסמך על בדיקת מוך דחוק בלי שום צירוף כאב וכדו', כיון שהמכה כמעט ברורה מכה סימנים אחרים, וכן בס' ל"ט הי' מכה כמעט ברורה וסמך על בדיקת מוך, ובס' ל"ה שהי' מכה ברורה לגמרי לפנינו בבית הרעי, התיר רבינו לגמרי מכה המכה, גם בלי בדיקת מוך כלל, ואפי' בדקה ומצאה דם, על המוך כשאלה דשם ג"כ התיר, והיינו כמש"ל שרק במכה כמעט ברורה יש צורך לבדיקה, משא"כ בברורה לגמרי תלינן בו להקל.

אמנם ד' רבינו שם בסי' ל"ה אינם עולים בקנה א' עם שאר תשובותיו בבירור שי' הרמ"א כי לא נכנס שם כלל לס' אא"ב, ובדברי קדשו כתוב לאמור שגם מדינא דגמרא אין זו בדיקה ברורה, והטעם העתיק מתשו' מהרי"ו סי' כ"ה שיש חשש שמ"ר הדיר למקור, ומביא משם דם דרך נקב של מ"ר וממילא לא אהני לן בדיקת מוך כלל עיי"ש, והיוצא מדבריו להלכה שם הוא שבדיקה זו הוא בירור גמור שדם זה ממקום מ"ר בא, ומשו"ה אם הדם יוצא רק בעת הטלת מ"ר ופוסק מיד עם הפסקת המים שפיר יש להתיר ולא חיישינן שהמ"ר הביא דם מהמקור כיון שהוא מילתא דלא שכיחא, ורק כשהדם יוצא גם אחר הטלת מ"ר יש ריעותא לפנינו שהרי טבעה של מחלה זו במ"ר להוציא הדם רק עמו עת צאתו ולא להניח גם ללאח"כ, ע"כ חששו גם למילתא דל"ש ואין כאן מכה, ובוה התיר הרמ"א כשיש כאב וצער כל העת שהמים יוצאים וכמ"ש מהרי"ו בטעם שאז נתבטל חשש הנ"ל דא"כ למה יש לה צער כל עת הטלת מים ולא רק בתחילת יציאת המים שאז ע"י הדחק הדיר למקור אע"כ שיש לה מכה שמוציא דם. ודו"ק.

וגם לדרך זו של רבנו נראה דעתו להקל עם איזה צירוף כגון קרמין שאז אין חוששין למילתא דל"ש, וק"ל. ואדרבא לשיטה זו יוצא לנו שני קולות, א) שכל חומרת מהרי"ל מהרי"ו והרמ"א שהולך בעקבותיהם הוא רק ברם שבמ"ר שיש לחוש להנ"ל, משא"כ בשאלות אחרות שיש ספק אי הדם מהמקור או ממכה שבצדדים כגון שנמצא דם על ער הבדיקה, ודאי בדיקת מוך הוא בירור גמור שאין הדם מהמקור, ויש להתיר בפשיטות, ב) וגם ברם במ"ר אי הדם נמצא רק עת יציאת המים ופוסק מיד ג"כ מתיר רבנו ע"י בדיקה זו בלי שום צער, כיון שבדיקה זו בירור גמור וכמ"ש"ל. משא"כ לטעם אא"ב אין לסמוך על בדיקה זו בשני האופנים הנ"ל, וצ"ע בכ"ז.

ה) ומה שנתקשה עוד במש"כ רבינו בס"ס ס"ד, „ורבא נהי דחייש לחומרא לענין קדשים דמכוון כוון וכו'“ אע"פ שרבא הוא המקיל ע"י סברא זו לומר ריה שעתה, ולא החושש, ברור שרבינו לא התכוון לדינא דש"ס ריש נדה, אלא כוונתו לעוברא שלפנינו בספק אם הדם מהמקור או מחמת מכה אם אפשר לברר זאת ע"י בדיקה זו, וכוונת רבינו היא, שאם הי' בא שאלה לפנינו בזמן הבית לענין קדשים לא היינו מתירים ע"י בדיקה זו לתלות הדם בצדדים ולטער האשה לגמרי לאכילת קדשים כי בזה יודה רבא שיש להחמיר ולומר מכוון כוון גם במוך דחוק ואין סומכין על מוך דחוק, ורק להתיר אשה לבעלה או אפי' לקדשים לענין טומאה למפרע הקיל לסמוך על מוך דחוק ודו"ק.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

עוסק במצות ת"ת אם פטור מן המצוה

יצחק זעקל הלוי פאללאק

מגיד שיעור בישיבת באבוב

אנטווערפן, בעלגיע

מועד קטן (ט, ב) הדר יתבי וקא מבעי להו כתיב (משלי ג') יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוו בה, הא חפצי שמים ישוו בה, וכתיב (שם ח') כל חפצים לא ישוו בה, ומשני, כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים ע"ש, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ג' ה"ד מת"ת וז"ל ה' לפני עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו עכ"ל, ומבואר דאע"ג דבעלמא העוסק במצוה פטור מן המצוה בכ"ז תלמוד תורה שאני וחייב להפסיק תלמודו עבור מצוה שא"א להעשות ע"י אחרים, וכ"כ המאירי ז"ל במוע"ק שם ובמס' שבת (ט, ב) ע"ש, וכן הביא בשדי חמד (מערכת ע' כלל מ"ה) בשם החיד"א ז"ל דבת"ת לא אמרינן „העוסק במצוה פטור מן המצוה" עש"ה.

והנה צע"ג מכמה דוכתי, וראשית קושית העולם (ע' בשו"ע הרב ז"ל בפ"ג מת"ת ובספר אשר לשלמה ח"ג סימן י"ד ועוד) ממש"כ הרמב"ם ז"ל גופי' בפט"ו ה"ב מאישות וז"ל האיש מצווה על פר"ו אבל לא האשה וכו' וכיון שעברו כ' שנה ולא נשא אשה ה"ז עובר ומבטל מצות עשה, ואם ה' עוסק בתורה ושרוד בה וה' מתירא מלישא אשה כרי שלא יטריח במוננות וכו' ויבטל מן התורה, ה"ז מותר להתאחר שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה עכ"ל, הרי נתבאר דבת"ת כ"ש דאמרינן הכלל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה כנ"ל. עוד קשה ממש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א ה"א ממגילה וז"ל, ואפילו כהנים מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה ק"ו לשאר מצות של תורה שכולן נדחין מפני מקרא מגילה עכ"ל, והק' הגרא"ז מלצר ז"ל באבן האזל שם, איזה ק"ו כתוב כאן, הרי אדרבא לגבי ביטול מת"ת עבור שאר מצות, תלמוד תורה קל מכל המצות כמש"כ הרמב"ם ז"ל בהלכ' תלמוד תורה, וע"ש מה שכתב. אבל לכאורה על הרמב"ם ז"ל גופי' אין לתמוה, שהרי מקורו מגמרא מפורשת במגילה (ג, א) דקאמר התם, משפחה ומשפחה (אסתר ט') למאי אתיא, להביא משפחות כהונה וכו' שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקר"מ ק"ו מעבודה, ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין, תלמוד תורה לא כל שכן וכו' ע"ש, ומבואר דכלי ק"ו לא היו מבטלין ת"ת עבור מקר"מ אע"ג דבעלמא מבטלין לכל מצוה עוברת שא"א להעשות ע"י אחר, וע"כ כהרמב"ם ז"ל דהכא שאני ודו"ק. ברם אי קשיא הא גופא קשיא למה באמת מקרא מגילה שאני, ולמה לן ק"ו כרי לבטל מת"ת עבודה, ובקושיא זו כבר דשו בה רבים ובראשם הריטב"א ז"ל במגילה שם וצ"ב.

והנה אף שהרבה דרכים נאמר באחרונים ז"ל בכל זה, אכתוב מה שאפשר לומר עוד בעזה"ש"ת, דהנה מה דמבטלים ת"ת עבור כל מצוה שא"א להעשות ע"י אחרים, מבואר הטעם בירושלמי (שבת פ"א ה"ב) שאם לא יבטל הו"ל לומר ע"מ שלא לעשות דנוח לו שלא נברא ע"ש, ונתקשו במפורשים ז"ל דהנה לומר ע"מ שלא לעשות, פירושו שלומר ע"מ שכשיתחייב מדינא לקיים המצוה, לא יקיימה אז ח"ו, משא"כ הכא שעל זה אנו דנין לפוטרו מהמצוה משום שעוסק במצות תלמוד תורה, ואם אמנם פטור מן המצוה השניה מחמת שעוסק במצות לימוד התורה, אז אי אפשר לקוראו לומר ע"מ שלא לעשות במה שלא מפסיק מלימודו עבור המצוה, שהרי כאמור פטור מדינא לקיימה, וצ"ע. ובספר קהלות יעקב (ברכות סימן כ"ה) תירץ רצ"ל דגמירי להירושלמי דמצות תלמוד תורה פירושה לימוד המביאו לידי מעשה, ואם תלמודו היא הסיבה המונעת אותו ממעשה, אז מתהווה חסרון בעצם המצוה הכרוכה בלימודו, ותו לא מקיים שום מצוה בלימודו, וזהו שדמיונו בירושלמי ללומר ע"מ שלא לעשות שגם הוא אינו מקיים שום מצוה ע"י לימודו, כי אין בכגון דא שום מצות לימוד התורה ח"ו, והוי ח"ו כלומר חכמה בעלמא ודו"ק עכת"ר ע"ש.

ולפ"ז יצא לנו יסוד וחידוש גדול, דמה שלא מצינו בתלמוד תורה דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, אין הכוונה דלא נאמר כלל זה למצות ת"ת, אלא שבעלמא אין במצות ת"ת ההיכי תימצא דעוסק במצוה, שהרי כאמור, אם תלמודו היא הסיבה המונעת ומבטלת אחת מתרי"ג מצות ממילא מתהווה חסרון בעצם לימודו שגדון ח"ו בלימוד חכמה בעלמא, ותו לא כרוך בה שום מצוה, ונמצא שאז אינו עוסק במצוה כלל וממילא חייב להפסיק, אבל לו יהא, שיש גוונא דאף כשלא יפסיק מתלמודו ישאר לימודו בגדר מצוה, אז גם בתלמוד תורה כזה יהא דינא דעוסק במצות תלמוד תורה פטור מן המצוה ודו"ק היטיב.

והנה חלוקה מצות פר"ו משאר מצות, דבעלמא זמן קיומם מוגבל ובכגון קריאת שמע אם מאחר יום אחד כבר ביטל המצוה, משא"כ במצות פר"ו דזמן קיומה הוא כל חייו וכמש"כ המנחת חינוך במצוה ש"ו (וכן מתבאר ממש"כ במצוה א') וז"ל, והמצוה אין לה הפסק כשאר מצות רק כל ימי חייו היא המצוה עכ"ל, וממילא פשוט דמש"כ הרמב"ם ז"ל דמבין כ' נעשה המצוה מצוה עוברת, כוונתו שזה תחילת תקופת עוברת, שמעתה כבר מוטל עליו לקיימה ואסור לו לאחרה, אבל מודה הרמב"ם ז"ל שאם יאחרה ואח"כ יקיים המצוה, לא יחסר לו בעצם המצוה כיון דזמנה כל ימי חייו כמשנ"ת ודו"ק.

ומעתה יתיישבו כל הקושיות הנ"ל, דבשלמא בעוסק בתורה ונודמן לפניו מצוה כמו ק"ש דתנן עלה (שבת פ, ב) מפסיקין לק"ש ע"ש, היינו משום שאם לא יפסיק נמצא שתלמודו מונע לו מהמצוה, וכמו שנתבאר, בכגון דא שת"ת שלו היא הסיבה הגורמת לביטול מצות מעשיות, מתהווה חסרון בעצם המצוה הכרוכה בלימודו וממילא חייב להפסיק, שהרי תו אינו עוד עוסק במצוה ע"י המשך לימודו, ובמה יפטר מלקיים מצות ק"ש שזדמנה לפניו, אבל במצות פר"ו, אף דמשנעשה בה כ' אסור לאחרה, היינו משום שיש מצוה לפניו ואסור לאחרה משום דבר רשות, אבל היכי שהוא אז עוסק במצוה פשוט דאז נדחית מצותו

דפר"ו מחמת דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה ודו"ק. ולפ"ז מי שלומד תורה לפני עשרים בחשבון לקיים מצות פר"ו אחרי עשרים, הרי לימודו לא יבטלו ממצות פר"ו, שהרי זמנה כל ימי חייו כנ"ל, וא"כ אף אם לא יפסיק מלימודו בהיותו עשרים, עדיין יקיים מצות תלמוד תורה בהמשך לימודו, אלא שעתה שנעשה בן עשרים נזדמן לפניו מצות פר"ו, ונמצא שיש לפניו ב' מצות, הראשונה היא ת"ת שעסוק בה והשני' היא פר"ו, ובזה שפיר אמרינן כללא דעוסק במצוה פטור מן המצוה וכמשנ"ת, שהרי בנדרון רידן יש ההיכי תימצא של עוסק במצוה אף אם לא יפסיק מלימודו, ואז גם בתלמוד תורה אמרינן כללא הנ"ל ודו"ק היטב.

ומדויק לדברינו מש"כ הרמב"ם ז"ל הנ"ל בהלכ' אישות וז"ל הרי זה מותר להתאחר עכ"ל, דרך בכה"ג שחושב לְאַחַר מצות פר"ו, אז לא יבטלו תלמודו ממצות פר"ו כיון שזמנה כל ימי חייו ואז אמרינן דעוסק הוא במצות ת"ת וממילא פטור ממצות פר"ו, אבל אם ה' חושב ללמוד כל ימי חייו ולבטל פר"ו לגמרי, אז לא התיר הרמב"ם ז"ל מכח כללא דעוסק במצוה, שהרי בכה"ג אין בהמשך לימודו שום מצוה כיון שעבודה יבטל מצות פר"ו וא"כ יתחייב להפסיק מיד שנעשה בן עשרים (אם לא שהוא אנוס כבן עזאי ע"ש בה"ג) ודו"ק. (ואגב, המעיין באחרונים ז"ל יראה שכמה מהם כתבו שיש ב' מצות בת"ת, הראשונה ללמוד ע"מ לעשות והיא הנדחית מפני כל מצוה עוברת שאי אפשר לעשותה ע"א, והשני' היא מצות ושננתם וגו' שהיא ע"מ לדעת, והיא ככל שאר מצות שלא נדחית מפני העשייה, וכתבו דמש"כ כאן הרמב"ם ז"ל דיכול לְאַחַר מצות פר"ו אם הוא עוסק בתורה, היינו בעוסק במצות ידיעת התורה עכת"ד ע"ש, אבל לענ"ד צ"ע א"כ למה קבע הרמב"ם ז"ל הלכה זו רק בהיתר לְאַחַר מצות פר"ו, הרי לדבריהם אם עוסק כל ימיו במצות ידיעת התורה דנאמר בה כללא דעוסק במצוה פטור מ"ה, אז יפטר כל ימיו מפר"ו וממילא מותר אף לבטל מפר"ו וצ"ע.) ויתיישב בזה גם קושית הריטב"א ז"ל הנ"ל למה הוצרכו בית רבי לק"ו מעבודה כדי לדעת שמבטלים ת"ת עבור מקר"מ ולא למדו זה מהכלל דמבטלים ת"ת לכל מצוה עוברת שא"א להעשות עי"א, דהנה כבר הבאנו תוכן הסוגי' דמגילה דכהנים בעבודתן וכו' מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקר"מ, וממשיך הש"ס מכאן סמכו של בית רבו שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקר"מ ק"ו מעבודה ע"ש, והנה לשון הש"ס ובאין משמע שבאים לשאר ציבור וקורין יחד, וכ"מ בתור"ה מבטלין (שם), וא"כ הא דילפינן דמבטלין פירושו דמבטלין בתחילת היום שאז שאר הציבור קוראים, ומעתה לק"מ דהנה העוסק בתורה והניע תחילת היום, וברעתו לקרוא את המגילה יותר מאוחר, שהרי כל היום כשר לקריאת המגילה כמש"כ הרמב"ם ז"ל (הל' מגילה פ"א ה"ג), בכגון דא לא מתהווה שום חסרון במצות תלמוד תורה שלו שהרי לא ימנעו תלמודו משום מצוה, וא"כ הרי הוא עסוק עתה במצוה וממילא פטור מן המצוה, וא"כ בלי ילפותא מיוחדת לא היו בית רבי מבטלים מלימודם בתחילת היום, אלא בסופו כשנעשה מקר"מ מצוה עוברת ממש דאז חייבים להפסיק כמו לכל מצוה עוברת שא"א להעשות ע"י אחרים, וזהו שלמדו ק"ו מעבודה, שגם עבודה מתחילה מעלות השחר (ויתכן אף

לפני עלה"ש ע' תמיד פרק א' מ"ב) ובכ"ז הולכים הכהנים לקרות יחד עם שאר ישראל (ע"ש תוס') וזה בודאי בנין החמה שהוא זמן קריאה לכתחילה, וא"כ מוכח דלא אמרינן במקר"מ כללא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואז ק"ו לת"ת ודרו"ק. וכן י"ל גם ברמב"ם ז"ל דמש"כ דמבטלים תלמוד תורה לשמוע מקר"מ, היינו בתחילת היום וכמשנ"ת ולכן הוכיח בקל וחומר לשאר מצות, ע"ש, ובאמת מוכח דהרמב"ם ז"ל לא קאי התם באופן שעומד בסוף היום ונעשה עתה מקר"מ מצוה עוברת ממש שהרי מסיים וז"ל חוץ ממת מצוה וכו' שהפוגע בו קוברו תחילה ואח"כ קורא עכ"ל, ומבואר דקאי באופן שיש עוד שהות לקרוא אח"כ, וממילא אם בכ"ז חייב עתה לבטל מלימודו אף שעוסק הוא במצות תלמוד תורה שהיא כנגד כולם, א"כ ק"ו לשאר מצות ודרו"ק היטב.

סוגיא דנקצר ביום כשר

רפאל יצחק גארדאן

כולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם פסק בהלכות תמידין ומוספין פרק ז' הלכה ו' דקצירת העומר דוחה שבת, ועוד פסק שם בהלכה ז' דאם לא קצרוהו בלילה אלא ביום כשר וכבר תמה עליו הלחם משנה דבמנחות דף ע"ב. משמע דשתי הלכות הללו סותרות זו את זו, דאיתא שם אמר ר' יוחנן רבי אלעזר ברכי שמעון [דס"ל דנקצר ביום פסול] בשיטת רבי עקיבא רבו של אביו אמרה דתנן כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לו לעשות מערב שבת אינו דוחה את השבת, וסבר לה כרבי ישמעאל דאמר קצירת העומר מצוה [ודוחה שבת] דתנן ר"י אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהיא מצוה ואי סלקא דעתך נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת ניקצריה מערב שבת אלא מדרחי שבת ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול עכ"ל הגמרא, והשתא אם פסק הרמב"ם דנקצר ביום כשר אמאי פסק דדוחה את השבת הא אפשר להעומר ליקצר מערב שבת, והניח הלחם משנה את דברי הרמב"ם בצ"ע.

ואפשר לתרץ את דברי הרמב"ם בדרך זה, דבאמת על הסוגיא הנ"ל קשה ב' קושיות הא' דמנא ליה להש"ס לומר דלמאן דאמר נקצר ביום כשר, אפשר לקצור מע"ש, דילמא פירושו דנקצר ביום כשר הוא דווקא ביום ט"ז דמטא כבר זמן חיוביה אבל ערב שבת דיום ט"ו הוא ואכתי לא מטא זמן חיוביה לא, והאבני נזר באורח חיים סימן שפ"ה עמד בזה, ותירץ דביום ט"ו מטא כבר זמן חיוביה דהתורה תלתה קצירת העומר ביום טוב ראשון של פסח כדכתיב, „ממחרת השבת יניפנו הכהן". נמצא דנקצר ביום כשר פירושו או ביום ט"ו או ביום ט"ז ולא קודם. אמנם תו יש להקשות בסוגיא הנ"ל דאיתא שם דהיה לו לקצור מערב שבת והא ע"ש יו"ט הוא ויו"ט אסור בקצירה ולא מיבעיא לתוס' בביצה (דף ג.) דקצירה אסורה מן התורה ביו"ט דלא הותרה מלאכת אוכל נפש ביו"ט אלא

מלישה ואילך וודאי דקשה, אלא אפילו להרמב"ם דפסק בהלכות יו"ט (פרק א' הלכה ז') רכל מלאכות השייכות לאוכל נפש הותרו ביו"ט מן התורה ולא נאסרו קצירה ודומיהן אלא מדרבנן, אפילו הכי קצירת העומר אסורה מן התורה ביו"ט משום האיסור ד"לכם ולא לגבוה". עיין בזה באבני נזר בסימן הנ"ל וכן בתשובות מהר"ם שיי"ק בחלק א' סימן רכ"ח.

ואפשר לתרץ הכל כשנציע הסוגיא שם בתחילת ביצה, דנחלקו האמוראים בטעם דביצה שנולדה ביו"ט אסורה ואמר ר' יוסף גזירה משום פירות הנושרין שמא יעלה ויתלוש והקשו שם התוס' דהלא תלישה היא תולדה דקצירה הנצרך לאוכל נפש ומותרת ביו"ט, ויתרצו דמלאכת אוכל נפש ביו"ט לא הותרה אלא מלישה ואילך וכן איתא בירושלמי, והוא הדין דצריך לתרץ כן אליבא דר' יצחק דאמר דביצה אסורה משום משקין שזבו גזירה שמא יסחוט וסחיטה תולדה דרש היא, שהיא קודם לישא, וזה נחא להתוס' דס"ל דקצירה וסחיטה אסורות מן התורה ביו"ט, אבל להרמב"ם דס"ל דאינם אסורות אלא מדרבנן א"כ הדרא קושיין לדוכתיה מפני מה אסורות פירות הנושרין ומשקין שזבו ביו"ט והא הוה גזירה לגזירה, וצ"ל דדווקא לר' יוסף ור' יצחק אסורות המלאכות האלו מן התורה, אבל לית הלכתא כוותיהו, ואינם אסורות אלא מדרבנן, וכמו שמוכח מסתמא דגמרא בדף י"ד בסוגיא דשחיקת פלפלין, וכמו שכתב הר"ן בתחילת פרק אין צדין. והטעם דביצה אסורה הוא משום הכנה דרבה, וכן פסק הרמב"ם בפירוש בהלכות יו"ט פרק א' הלכה י"ט. ואין להקשות דא"כ ביו"ט יהיו מותרין פירות הנושרין ומשקין שזבו אליבא דהרמב"ם, זה אינו דאכתי אסורי משום מוקצה. ובזה מתורץ קושית התוס' בביצה דף ג. ד"ה גזירה וכו' דהקשו דהכא משמע דפירות הנושרין אסורי משום שמא יעלה ויתלוש ובדף כד: משמע דפירות הנושרין אסורי משום מוקצה, ולפי מה שאמרנו לא קשה מידי, דהכא בדף ג. אי אפשר לומר הטעם משום מוקצה דאי גזרינן ביצה שאינו מוקצה אטו פירות הנושרין דמוקצין נינהו א"כ נגזור בכל דבר שאינו מוקצה איסור טלטול, וכמו שתירוצי הפני יהושע הכא, אבל התם בדף כד: מפרש הגמרא אליבא דהלכתא דביו"ט ליכא למיגזר שמא יעלה ויתלוש דקצירה מותרת מן התורה ולכן אמרינן התם הטעם דמוקצה.

ונחזור לעניינינו, דלר' יוחנן דס"ל דהטעם דביצה אסורה משום משקין שזבו כדאיתא שם בדף ג., על כרחך אית ליה דקצירה אסורה מן התורה ביו"ט, והכא במנחות דף עב. הלא רבי יוחנן מרא דשמעתתא הוא, וכנ"ל אמר רבי יוחנן ראב"ש בשיטת וכו', וממילא לשיטתו אזיל, ולכן אפשר למקצריה מערב שבת דהוא יו"ט דקצירת העומר עשה ויו"ט לא תעשה [דר' אשי הוא דחידש דיו"ט עשה ול"ת הוא משמע דלשאר האמוראים לית להו האי סברה ועיין בשבת דף כה.]. ועשה דוחה ל"ת, ואי אפשר למקצריה מערב יו"ט דאכתי לא מטי זמן חיוביה כדברי האבני נזר הנ"ל, אבל להרמב"ם דס"ל דקצירה מותרת מן התורה ואינו בכלל כל מלאכת עבודה לא תעשו א"כ תו רביע על קצירת העומר איסור אחרת איסור עשה דלכם ולא לגבוה, ואין לומר דלכם ולא לגבוה לאו הוא, דאהרריה לאיסורא קמא, דבלכם ולא לגבוה לא אמרינן כן וכמו שפירוש התוס'

בביצה דף י"ב. ר"ה השוחט וכו', וממילא אי אפשר למקצירה מע"ש דאי אפשר לומר דיבא עשה דקצירת העומר וידחה עשה דלכם ולא לגבוה דמאי אולמיה האי עשה מהאי עשה, ואין להקשות דאכתי ידחה עשה דקצירת העומר לעשה דלכם ולא לגבוה דקצירת העומר עשה דרבים הוא, זה אינו דמקור להא דאמרינן דעשה דרבים אלימי מעשה דיחיד הוא בגמ' דברכות דף מז: במעשה דר"א דשחרר עבדו להשלים המנין ופריך הגמרא דאיסור עשה הוא לשחרר עבדו שנאמר לעולם בהם תעבודו ומשני מצוה דרבים שאני משמע דעשה דרבים אלימי, אבל באמת בניטין דף לח: מתרץ הגמרא מצוה שאני ולא אמר מצוה דרבים שאני ופירוש שם הר"ן דבמקום מצוה לא נאמר האיסור דלעולם בהם תעבודו דהאיסור הוא מפני שנותנים להעבד מתנת חנם וכמו שאמרינן במסכת ע"ז לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם אבל במקום מצוה משחררו מפני המצוה ולא בחנם, והרמב"ם פסק כמעמא דהר"ן בהלכות עבדים פרק ט' הלכה ו' וכמו שפירוש הכסף משנה את דבריו וע"ש, על כל פנים להרמב"ם אי אפשר למקצירה מע"ש דהוא יו"ט, וגם אי אפשר מעיו"ט דאכתי לא מטי זמן חיוביה, וממילא אי אפשר לעשותו מע"ש, ולכן רוחה הוא את השבת. והא דפסק דנקצר ביום כשר, הוא דווקא ביום ט"ז ולא לפניו, ואין לומר דאם חיישינן להאיסור דלכם ולא לגבוה א"כ לר' יוחנן כ"ש דאסור למקצירה מע"ש דהוא יו"ט, דיש עשה דלכם ולא לגבוה ויש ל"ת דכל מלאכת עבודה לא תעשו, ודאי לא אמרינן הכי, דהאיסור דלכם ולא לגבוה לא נאמר אלא על המלאכות המותרות מפני אוכל נפש ואינם בכלל כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואמר הכתוב דאך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ולא לגבוה, אבל קצירה הנאסרת מפני שהיא מלאכה ביו"ט והיא בכלל כל מלאכת עבודה לא תעשו אינה שייכת כלל אצל האיסור דלכם ולא לגבוה, וראיה לזה הוא דברי התוס' בשבת דף כד: ד"ה לפי שאין וכו' דשם רוצה הגמרא להוכיח הטעם דשריפת תרומה וקדשים אסורי ביו"ט ויש שם כמה לימודים ולבסוף חידש ר' אשי דשבתון הנאמר ביו"ט עשה הוא ואין עשה דשריפת קדשים דוחה עשה ול"ת דיו"ט, ומפרשי התוס' שם דבשריפת קדשים יש איסור ל"ת דמלאכה הוא דשלא לצורך כלל הוא ולא אמרינן בו מתוך ואפילו הכי צריך קרא לאסור שריפת קדשים ביו"ט דעשה הוא ועשה דוחה ל"ת דיו"ט ותרומה דנהנית בשעת ביעורו ולצורך קצת הוא, ע"ז מפרש הריב"א שם דאסור משום לכם ולא לגבוה דעיקר שריפת תרומה לשם גבוה הוא, והשתא אי אמרינן דגם במלאכה גמורה ביו"ט שייך האיסור עשה דלכם ולא לגבוה א"כ בשריפת קדשים יש תרי איסורים עשה דלכם ולא לגבוה וכהריב"א הנ"ל, ול"ת דכל מלאכת עבודה לא תעשו, ומפני מה צריך הגמרא להוכיח מקרא האיסור דשריפת קדשים ביו"ט, מהיכי תיתי דמותרת הא שריפת קדשים עשה הוא ואין עשה דוחה עשה ול"ת, ותו מה חידש ר' אשי דיו"ט עשה ול"ת הוא הא שריפת קדשים ביו"ט בלא החידוש דר' אשי עשה ול"ת הוא, אלא ע"כ כדפרישית דלכם ולא לגבוה אינו שייך אצל מלאכה גמורה כמו הבערה שלא לצורך כלל, וא"כ שריפת קדשים ל"ת גרידתא הוא, ועל פי הדברים האלו עולה על נכון דברי הרמב"ם וסוגיא דמנחות הנ"ל.

בענין מתנה על מנת להחזיר

אלחנן נתן הכהן זילביגער

תלמיד במתיבתא עץ חיים בדאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא בקידושין דף ו' ע"ב רבא הוא דאמר מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה דאמר רבא הילך אתרונן זה ע"מ שתחזירוהו לי נטלו והחזירו יצא ואם לאו לא יצא. והקשו התוס' בד"ה לא החזירו, וא"ת אמאי לא יצא הא לא הוה תנאי כפול (וממילא התנאי בטל והמעשה קיים), וי"ל דאיכא תנאי דלא בעי כפול כיון שהי' דעתו לכך, פי' דהכל יודעין דהכי כוונתו ולא הוי רק כגילוי מילתא דרוצה בתנאי זה דאי לא יחזירו לו בטל המתנה, ואע"פ דלא פירש כן בהדיא הוי אומדנא דמוכח עיי"ש. הרי דהתוס' מפרשי הסוגיא בדלא כפל לתנאי' ואעפ"כ הוי תנאי מעלייתא, נמצא דהא דמסיק שם דבקידושין סובר רבא דמתנה ע"מ להחזיר אינה מקודשת משום דרמיא לחליפין, מיירי נמי בדלא כפל לתנאי'. לפי"ז הקשה הבית שמואל (באה"ע סי' כ"ט סק"א) על הב"ח דמפרש הא דפסק שם הטור הלכה הנ"ל דבקדושין אינה מקודשת במתנה ע"מ להחזיר, ומפרש הב"ח דהיינו דוקא היכא דכפל לתנאי' דאי לא כפל לתנאי' התנאי' בטל והמעשה קיים, ואינה צריכה להחזיר הקידושין וממילא מקודשת דאינה רומה לחליפין, ועי"ז הקשה הב"ש, שהרי התוס' כתבו להיפוך דהסוגיא איירי בלא כפל לתנאי' ואעפ"כ חל התנאי ואינה מקודשת.

ונקדים דברי הקצות החושן בס"י רמ"א סק"ט שהביא דברי הרשב"א על הא דאיתא ביבמות דף ק"ט באחר שנתן חליצה ע"מ שתתן לי מאתים זוז, אי הוי הגון לה מחויבת ליתן לו הדמים, והקשה הרשב"א דכיון דאמר לה בלשון תנאי ממילא יכולה לשעון דאינה נותנת ואינה רוצית בחליצה כמו בכל תנאי דאם רוצה מקיים התנאי ומתקיים המעשה ואם אינו רוצה לקיים התנאי הרשות בידו, וא"כ איך מחייבין אותה לקיים התנאי, ותי' הרשב"א דדוקא אם אפשר שיתבטל המעשה אם לא תתקיים התנאי אז הברירה בידו, אבל בחליצה כיון דהמעשה קיים אפילו אם לא תקיים התנאי (רמאחר דחליצה אינה בשליחות אינה בדיני תנאי, דלא דמי לתנאי דבני גר ובני ראובן), ממילא הוי כשכירות כיון דהוא עושה פעולה לשובתה והיא צריכה לשלם בעבור זאת. והקצוה"ח הוציא מדבריו כלל זה לכל תנאי, דאם קיים כל דיני תנאי אז תלוי ברצונו, אבל אם לא היו בו כל דיני תנאי, כגון דלא כפל לתנאי', אז המעשה קיים ומחויב לקיים התנאי, וליתן הדמים בתורת שכירות. ועפ"י תירץ הקצוה"ח מה שהקשה הג"מ בהלכות לולב על ספר התרומות דכתב דביום א' דסוכות צריך ליוזר להתנות בכל דיני תנאי, דהיינו תנאי כפול והן קודם ללאו וכדו', דאל"ה לא יקיים המקבל מצות ד' מינים, ועי"ז הקשה הג"מ דאדרבה אם לא יתנה ככל דיני התנאי, אז יהי' התנאי בטל והמעשה קיים, וממילא יהי' מתנה גמורה, ואמאי לא יקיים המצוה. וכ' הקצוה"ח דלהנ"ל ניחא, דאם לא יתנה כדיני התנאי אז יהי' מחויב המקבל להחזיר האתרוג כדין

שכירות, וליכא למימר שישלם דמים בעבורו, שהרי כ' הרא"ש בשם בעל העטור דצריך להחזיר האתרוג גופא, והיכא דאין לו ברירה להחזיר דמים אז אמרינן למפרע הוא גובה, ונמצא דלא הוי בכלל לכם בשעת קיום המצוה, ולא יצא, אבל אם התנה כמשפטי התנאי אז הברירה בידו להחזירו, ואם החזיר הוברר הדבר למפרע דהוי מתנה גמורה ושפיר יצא, עיי"ש.

והקשה על זה בשו"ת קול ארי' סי' ל"ב דאם אמרינן למפרע הוא גובה ולא יצא ממילא לא אהני לי' מתנתו ואין כאן שכירות והוי תרתי דסתרי אהדרי. עוד הקשה דהאיך כתבו התוס' הנ"ל בקדושין דאפילו לא כפל לתנאי' מהני דהוי אומדנא דמוכח דלא נתן לו רק לצאת בו, הא אפשר רכוונתו הי' בתורת שכירות ולא בתורת תנאי ואז ג"כ מחויב להחזיר לו ושוב ליכא אומדנא, והאיך קאמר בגמרא דאם לא החזירו לא יצא דזה שייך רק אי הוי בתורת תנאי דבטל המתנה למפרע כמ"ש הקצוה"ח שם.

ואפשר ליישב ב' קושיות אלו על דרך מ"ש רש"י בפסחים ל: ד"ה כ"ע לא פליגי דאפילו לרבא דס"ל מכאן ולהבא הוא גובה מ"מ לא הוה ברשותו להקדישו או למכרו רק דהוי שלו. ולפי"ז בנידן דידן דלא שייך למימר למפרע הוא גובה כמ"ש הקול ארי' דא"כ בטלה המתנה, מ"מ לא הוה ברשותו כמ"ד מכאן ולהבא הוא גובה. והנה הרשב"א בסוכה ל"ה כתב דמכח לכם דכתיב באתרוג בעינן דלהוי שלו וגם ברשותו. ולפי"ז שפיר כתבו התוס' בקידושין דמכח אומדנא הוה כאלו התנה כראוי, דאל"ה רק מטעם שכירות, לא הוה יוצא בו אפילו אי לא אמרינן למפרע הוא גובה דהא לא הוה ברשותו, וע"כ רצונו שיהי' תנאי כפול כראוי, ומוישוב ב' קושיות של הקול ארי' הנ"ל.

אבל עדיין צריכין לעיין בדברי רש"י במה שכתב דהוה אינו ברשותו, דו"ל דתלוי במחלוקת ראשונים בפרק שור שנגח (דף לו:): דבעל המאור סבר דאינו ברשותו נקרא דבר שאין יכול להשתמש בו כרצונו, והרמב"ן כתב דאינו ברשותו הוא דבר שיש לאחר קנין בו כמו קניני גזילה. ובספר אמרי משה כתב דנ"מ בין הני פירושי הוא אבירה, דלהבעה"מ הוה שלא ברשותו, ולהרמב"ן כיון דאין לאחר קנין בו מיקרי עדיין ברשותו. ויש לומר דמחלוקת אביי ורבא ביאוש שלא מדעת תלוי בסברות הללו, דלרבא דסבר יאוש שלא מדעת הוי יאוש אזיל כסברת הבעה"מ דאבירה מיקרי אינו ברשותו, וע"כ דיאוש לאו מטעם הפקר דהא הפקר לא מהני רק בדבר שהוא ברשותו להקנותו, ובע"כ צריכין לומר דהתורה חידשה לנו דין חדש דיאוש דאע"פ דאינו ברשותו של אדם להפקירו מ"מ כיון דאבד מבעלין פקע שם בעלות מיני', ולפי"ז אף שלא מדעתו שייך לומר כן דאין זה ענין להפקר דבעינן דעתו, .

אבל אביי י"ל דס"ל כסברת הרמב"ן דאבירה הוה ברשותו, ושפיר שייך לומר דיאוש מטעם הפקר כמ"ש רש"י גיטין דף ל"ח, ומש"ה בעינן דוקא מדעתו כמו בהפקר. ויש להביא ראי' לזה מהא דאיתא בב"ק דף סט: על הא דצנועין דהוי מחללין הכרם רבעי אע"פ דאינם ברשותם דהוי ביד אחרים וגם ר' דוסא סבר שיכולין להפקיר הלקט (דהוי יותר מב' שבלים דלית להו דין לקט) שכבר הי' ביד

העניים, ואמר ר' יוחנן דצנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד, ואמר אביי דאי לא דאמר ר"י הכי הו"א דאין זה רק תקנת חכמים ריכול לחלל או להפקיר דבר שאינו ברשותו (ולר' דוסא דוקא בעניים עשו תקנה), אבל מר' יוחנן דאמר דאמר דבר אחד, דגם ר' דוסא מודה לתך דצנועין, ע"כ דס"ל ריכול לחלל ולהפקיר דבר שלא ברשותו עפ"י הלכה, ורבא אמר דאי לא דאמר ר' יוחנן הכי הו"א דהצנועין כר"מ דדוקא במעשר שייך לחלל דבר שאינו ברשותו כיון דמעשר ממון גבוה ואעפ"כ עשתה התורה כאלו הוא ברשותו לחללו ה"ה אם אינו ברשותו. וצריך להבין במאי קמפלגי אביי ורבא, ולפי הנ"ל ניחא, דאביי סבר דדוקא אם יש לאחר קנין בדבר אז מקרי אינו ברשותו, ממילא כשהב"ד מפקיר לקנין דגולן אז חוזר להיות ברשותו, וממילא שפיר יכול לתלות הטעם בתקנת חכמים דהיינו דהפקיר ב"ד הפקר, להפקיר קנין המלקטים, ואז יכול הבעה"ב לחלל ולהפקיר, אבל רבא א"א לומר משום תקנת חכמים, דאיתו ס"ל דאפילו אי אין לאחר קנין בו ג"כ מיקרי שלא ברשותו, ואפילו יפקיר לקנין הגולן נמי לא מיקרי ברשותו, ומש"ה קאמר הטעם דאתיא כר"מ.

ועפ"י הדברים הנ"ל שפיר נוכל ליישב מה דהקשה הב"ש על הב"ח הנ"ל דבעינן תנאי כפול דלא כתוס' בקידושין. דהנה בעל המימרא בקידושין הוא רבא ואלביי קאי דברי התוס', ומש"ה יש אומדנא אפילו אי לא כפלי' לתנאי, דאי מטעם שכירות, לא הוי ברשותו כיון דצריך להחזיר האתרוג זה דוקא ולא יכול לעשות בו כרצונו, אבל לדידן (דהלכתא כאביי דיאוש שלא מרעת לא הוי יאוש ושפיר מיקרי ברשותו כנ"ל) או בשאר מילי דלא בעינן לכם אפילו לרבא, ליכא אומדנא דרוצה בתנאי, דאפשר כוונתו לשכירות, ומש"ה שפיר קאמר הב"ח דבעינן דוקא תנאי כפול דאל"ה אפשר דהוה בתורת שליחות.

ובזה יש ליישב מה שהקשה הישועות יעקב על סוגיא דקידושין דמנ"ל דאיירי ביו"ט ראשון ומטעם לכם, דלמא איירי ביו"ט שני דלא בעינן לכם והא דלא החזירו לא יצא משום דהוי גזל דהוה מצוה הבאה בעבירה. וי"ל דאי ביו"ט שני א"כ צריך לפרש תנאי כפול, דאי לא הכי איכא למימר דהוי בתורת שכירות, ואי דהוי אינו ברשותו הא ביו"ט שני לא איכפת לן, וכיון דקאמר סתם ע"מ להחזיר ולא כפלי', ע"כ דמיירי ביו"ט ראשון ואז איכא אומדנא דהוה מטעם תנאי.

ועוד חדא פש גבן ליישב דעת ספר התרומות המובא לעיל, דאי לא כפל לתנאי' באתרוג לא יצא, דלכאורה זהו שלא אליבא דהלכתא לפי דברינן, דלדידן אפילו אי הוי מטעם שכירות נמי חשיב ברשותו. אמנם יש לתרץ באופן אחר דעת ספר התרומות, דסבירא לי' דהעושה מכר בשבת אמרינן כל מלתא דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני (עי' שו"ת רע"א סי' קע"ד) ממילא אם לא אמר בפירוש תנאי כפול ממילא הוי מטעם שכירות והוי מתנה גמורה ולא ע"מ להחזיר ועובר משום מו"מ ביו"ט ובטל המתנה, דדוקא אם הוא ע"מ להחזיר כתב המ"א בסו' ש"ו דלית ב' איסור, אבל בלא זה אסור. ואי תקשי לך דא"כ אפילו לא כפלי' לתנאי' יש אומדנא דמוכח דרוצה בהכי, דאל"כ יתבטל הקנין ולא יצא בו, וי"ל

דזה דוקא אם החסרון מטעם עצם הקנין דזה אסיק אדעת' דאם לא מקנה קנין גמור ונותן ברשותו לא יצא חבירו, אבל הכא דהקנין הוי קנין גמור רק מצד אחר יש מניעה, זה לא אסיק אדעת' וצריך לפרש תנאי'. או י"ל דסה"ת חולק על עצם סברת התוס' דרי באומדנא רק דצריך לפרש. ועי"ל דס"ל כמ"ש בס' אמרי משה דאפשר דהרמב"ן מודה להבעה"מ, רק דמוסיף על דבריו, ומש"ה אי הוי מטעם שכירות, הוי אינו ברשותו לכו"ע, ובעינן דוקא בתורת תנאי.

עולת שבת בשבתו

אמור

ואיש כי יקריב זבח שלמים לד' לפלא נדר. וברש"י, לפלא נדר, להפריש בדיבורו. ולכאורה צ"ע דהא בהקדש מהני מחשבה. ויש ליישב עפ"י הירושלמי במס' יבמות (פי"ג ה"ב) תני ר' הושעיא עכו"ם אין להם מחשבה בין להכשיר בין לתרומה וכו' עיי"ש, והנה בפרשה זו מייירי גם בנכרים, דמאיש איש דכתיב בפרשה זו ילפינן דנכרים נודרים נדרים ונדרות כישראל, וגם כתיב להלן ומיד בן נכר לא תקריבו וגו', וכיון דבן נכר אין לו מחשבה רק דיבור, לכן שפיר פירש"י, להפריש בדיבורו.

(הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא')

בחוקותי

כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי קודש לד'. וברש"י שהעשירי מכה בשבט צבועה להיות ניכר שהוא מעשר. ולכאורה צריכין להבין הא דצוותה תורה להכות העשירי שהוא קודש לד', מדוע לא צוותה התורה להכות או לעשות איזה סימן בשאר הצאן שהם חול, אך התורה בא להראות בזה שכן הוא תמיד, שמי שהוא קדוש לד' מכין אותו וסוכל יסורים וצרות, ועי"ז מתגדל ומתקדש ביותר⁽²⁾. (הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל⁽³⁾)

(1) בספרו של תורה על ירושלמי יבמות פי"ג ה"ב ד"ה תני.

(2) עיין עוד בזה בספה"ק עטרת שלמה לכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל כפ' בראשית על המדרש אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל.

(3) הועתק מכת"י הרב הגאון מוה"ר שמואל מאיר הכהן האללענדער ז"ל דומו"ץ בששערנאוויץ, בשמו.

לשבועות

במה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, ו"ל הענין בזה, עפ"י דברי הרמב"ן בשיר השירים עה"פ מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ, ופי' כשמיניע לאדם איזה התעוררות של יראה ואהבה להכזיב ב"ה אזי תיכף ומיד יראה לעשות לה כלי היינו שיעשה תיכף איזה מצוה, ליתן צדקה וכדומה, כי ידוע שהתעוררות הבאה אל האדם בפתע פתאום הוא אור הנשפע עליו מלמעלה, ונקרא בחי' נשמה, וצריך האדם להלבישה בגוף כדי שיהי' לה חיזוק ובסיס, וע"ז אמר הכתוב מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ, כי תיבת חפ"ץ הוא מלשון כלי, וזהו הכוונה, שההתעוררות ההיא הבאה אל האדם צריך תיכף ומיד כלי להחזיקו, וזהו עד שתחפץ, עכ"ד. (הובא בקדושת לוי לשבועות).

והנה בשעת מתן תורה באה לישראל התעוררות גדולה, והיו יראים שלא ימוט מהם התעוררות הלז, לכן אמרו נעש"ה מיד איזה מצוה, כדי שיהי' להתעוררות חיזוק ובסיס על להבא, וע"י זה נשמע לעתיד ולא ימוט ההתעוררות לעולם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

במדרש רות על פסוק ישלם ד' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ד' א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו, ויש לתמוה דבכרא מפורש כן אשר באת כו'. וי"ל על [פי] מ"ש מי הקדמני ואשלם, הפשוט הקב"ה אומר מי שהקדמני במצות עלי לשלם, והדרשה, מי הוא שהקדמני שאשלם לו, אדם מל בנו הקב"ה נתן לו בן אדם עושה מזוזה ומעקה הקב"ה נתן לו בית וכן הכל מעשר וכדומה, ולפי"ז מה שהקב"ה משלם שכר לעושי מצוה הוא ממדת החסד ולא ברין שהרי כבר קבל שכרו משלם קודם עשיית המצוה. ואמנם משכחת שהאדם עושה מצוה ויש לו שכר מדינא, בגוי שנתגייר ומל בנו שהי' לו בגיותו ועושה מעקה ומזוזה בבית שהי' לו בגיותו דזה וודאי הוא קדם עשיית המצוה לתשלום שכר, כי הבית והבן הי' לו בגיותו קודם בואו לכלל ישראל, ובגיותו לא הי' חייב בשום מצוה ועכשיו מגייר ועושה המצוה מרצונו הטוב זה וודאי יש לו שכר מצוה מדינא.

ובזה יובן שבעז אמר ישל"ם ה' פעלך, וישלם משמע מדינא כמ"ש בחולין ק"ל תנא תני ישל"ם ואת אמרת מדת חסידות, וא"כ ה"ה כאן קשה דמי הקדימני ואשלם, וכל שילום שכר מצוה הוא ממדת חסידות וחסד, ולזה אמר תחת אשר באת לחסות תחת כנפיו, ובגר וודאי יש לו שכר מדינא, וכאמור.

(הגאון מוה"ר יוסף תאומים בעל פרי מגדים זצ"ל⁴)

(4) הועתק מגוף כתי"ק והגיע אלינו ע"י האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה בן ציון דוב הלברשטאם נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. טוב עין הוא יבורך.

נשא

ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, פי' ביאור הכתוב בלתי קושיות הוא, ע"ד המדרש רבה פ' כי תשא ופ' חוקת שמעון משה בחטא עגל, כלום אמרת אנכי ה' אלוקיכם לא יהי' לכם אלהים אחרים וכו' אנכי ה' אלוקיך לא יהי' לך אמרת לשון יחיד, לי דברת ולא להם וכו'. והנה מצורף לזה דברי (רש"י) [המדרש] שכתב ישא ה' פניו אליך, יעביר ממך פנים של זעם, היינו בחטא עגל שחרה אף ה', ואם תאמר למה יעבור הזעם ממני, לזה אמר הפסוק, וישם לך שלום, ע"י שאמר לא יהי' לך אלהים אחרים ולא אמר לכם, וזה מורה שניתן התורה למשה ולא לישראל, על ידי זה יש שלום לישראל מחטא עגל כאמור.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל⁵)

בהעלותך

והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר. ואי' במדרש והאספסוף זו שבט דן המאסף לכל המחנות, ע"כ. והוא תמוה דבשלמא למ"ד והאספסוף זהו ערב רב שפיר אמר אח"כ וישובו ויבכו גם בני' וגו', אבל אם הם שבט דן, אטו שבט דן לאו בני' נינהו. ויתכן בזה יש מחלוקת רש"י ותוס' מחולקין ברין אכילת בשר במדבר, דרש"י כ' בקידושין (נ"ז ע"ב) עה"פ כי ירחק ממך המקום וזבחת, דבא הכתוב להתיר להם בשר תאוה וכו' לפי שבמדבר לא הותרו לאכול שום בהמה הראוי' להקרבה אלא ע"י הקרבה, אבל התוס' בפ' הערל כתבו דערלים הואיל ולא חזי להקרבה אכלו במדבר בשר תאוה. והנה הטעם שלא מלו בני' במדבר הוא משום דלא נשיב רוח צפונית, אמנם כאמת ליכא למימר דלא נשיב אז רוח צפונית כלל, שהרי אמרו רז"ל ארבע רוחות מנשבות בכל יום ואלמלא רוח צפונית עמהם נחרב העולם, רק שאז לא נשיב רוח צפונית מטעם דלא ניבדור ענני הכבוד, וא"כ חוץ לענן שפיר נשיב רוח צפונית, וזהו שדייקו חז"ל באומרם דלא נשיב לה"ם רוח צפונית, להם דייקא. נמצא לפי' דשבט דן שהיו מחוץ לענן ודאי מלו כיון דלהם נשיב רוח צפונית⁶, ושפיר היו מותרין לאכול בקדשים דחזי להקרבה, וא"כ למה בכו לבשר, אין זה אלא שהיו רוצים לאכול בשר תאוה בלא הקרבה, וזשה"כ והאספסוף אשר בקרבו, זהו שבט דן, התאוו תאוה, לאכול בשר תאוה בלא הקרבה, כי ה' בשר למו ע"י הקרבה, ואח"כ אמר הפסוק, וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר, זה קאי על שאר בני' שהיו בתוך הענן, שהם לא ה' בידם לאכול בשר כלל, לא ע"י הקרבה כי ערלים היו, ולא בשר תאוה כשיטת רש"י הנ"ל, לכן שפיר חלקם הכתוב.

(הגאון מוה"ר יצחק אבר"ק בעלזא זצ"ל⁷)

(5) הועתק מגוף כתי"ק.

(6) עיין עוד בזה בכר"ש שנה ר' קונס' י"א עמוד כ"ט למטה.

(7) בספר שפת אמת על משלי (לכוב תקמ"ח) לתלמידו המגיד מקרעמניץ מוה"ר יעקב ישראל הלוי זצ"ל, בקאפיטל י"א, ששמע ר"ז מפ"ק.

שלח

ויקרא משה להושע בן נון יהושע, ובתרגום יונתן וכר חמא משה ענוותנותי קרא משה להושע בר נון יהושע, ותמוה. וי"ל בזה עפ"י מה דאיתא במדרש מי שהוא עניו אינו מרברר אחר בפה ואחר בלב רק פיו ולבו שווים. והנה כלב הראה עצמו ברוח אחרת שאמר למרגלים שהוא יאמר כמותם ואח"כ אמר טובה הארץ וגו', א"כ לא הי' צריך משה להתפלל עליו, אכן כר חמא משה ענוותנותי דיהושע, והרי עניו פיו ולבו שווים, לכן חשש שלא יהא נשמר מן המרגלים, לכך התפלל מרע"ה עליו ע"י שקרא שמו יהושע, י"ה יושיעך מעצת מרגלים. (הגאון מוה"ר יחזקאל קאצנעלבויגען וצ"ל אבד"ק אה"י⁸)

קרח

על המדרש ובמושב לצים לא ישב קאי על עדת קרח, י"ל מה שאמר כולם קרושים ובתוכם וגו' כי יש הנקראים חטאים, שהם מחזיקים עצמם כצדיקים מחמת חסרון ידיעתם ויכול להוכיח אותם בד"ת כמ"ש אם אבן הוא נמוח, ויש הנקראים רשעים, שיודעים ולומדים תורה וברשע עוברים, ויכול להוכיח אותם בדברים המתישבים על הלב כי למה ירע לנפשו, אבל יש שמחזיקים עצמם ללומדים ולצדיקים, זה א"א להוכיח, וזה הכת נק' לצים, שאמר עליו אל תוכח לץ, וסי' לדבר, ל"ץ אותיות למ"ד צדי"ק שהוא למדן וצדיק, וז"ש (ישעי' כ"ו) יוחן רשע בל למד צדק, ר"ל כשאני בחי' ל"ץ, שאפשר לומר לו, בארץ נכוחות יענל, ר"ל בארץ העליון האמת ונוכחת, ימצא עולתו וקלקולו, מזה יכנע. (או יפרש, שאפי' בארץ נכוחות בעלמא דקשוט, אפ"ה יעות, שאפי' בפתחו של גיהנם אינו חוזר בהם, וזהו הלץ).

וזה"ש שעדת קרח היו בחי' ל"ץ שאמרו שהם קרושים, וגם בתוכם ה', ר"ל שהם לומדים שהשם שורה על ת"ת, וכפירש"י כולם שמעו בסיני. וסוף המדרש על בני קרח כבר מבואר במ"א.

(הנה"ק בעל הפלאה וצ"ל⁹)

וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמור בוקר וידע ד' את אשר לו וגו'. וכבר עמדו חכמז"ל בזה מדוע הרחה אותם עד הבוקר ולא עשה המבחן תומ"י באותו מעמד. וי"ל בזה, עפ"י אומרים ז"ל במדרש מה עשה קרח הלבישן טליתות שכולן תכלת באו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להם חייבת, התחילו לשחק עליו אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פטורה זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה, ע"כ. נמצא ששיטת קרח ועדתו היתה שיוצאין ידי מצות ציצית במה שלובשין טלית שכולה תכלת וא"צ

(8) בספר אורי וישעי (ברלין תע"ד) דף נ"ט ע"א, ששמע דבר זה מפ"ק.

(9) הועתק מגוף כתי"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן. תח"ח לו.

להטיל בו עוד ציצית. והנה ידוע אומרים ז"ל (סוטה כ"א ע"א) מצוה בעידנא דעסיק בה מננא ומצלא. וגם ידוע מה שאמרו חכמיו"ל לילה לאו זמן מצות ציצית. וזהו שהגביל משה רבינו להם הזמן עד הבוקר, שאז הוא זמן חיוב מצות ציצית, ואם האמת והצדק אתם שמקיימין בטלית של תכלת מצות ציצית, א"כ מהראוי שהמצוה הזאת בעידנא דעסוקים בה, תנין בעדם להצילם. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס, „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

אחרי

קאפ' ט"ז פסוק י'.

באה"ד ואינו יודע שילוחו אם למיתה אם לחיים לכך נאמר יעמד חי עמידתו חי עד שישתלח מכאן ששליחותו למיתה: תיבת שליחותו הכתוב כאן אין לו מובן, עיין ברש"י פ' נח בפסוק וישלח את היונה (ח', ח') שמחלק שם רש"י בין לשון שלוח ללשון שליחות, וכאן אין זה שליחות רק שילוח וכמו שכתב רש"י בתחלת דבריו. לכן הנכון כמו שהוא בדפה"ר ובדפוס אלקבץ, מכאן ששילוחו למיתה, ובכמה דפוסים בא לנכון.

שם פסוק י"א.

באה"ד מכאן שהכהנים מתכפרין בו וכל כפרתן אינה אלא על טומאת מקדש וקדשיו כמש"נ וכפר על הקדש מטומאות וגו': בדפה"ר ובדפוס אלקבץ הנוסחה, וכל כפרתו, שקאי על הקרבן לא על הכהנים, וכן משמע מלשון הגמ' (שבועות ד' ע"ב) דקאמר יכול על כל טומאה שבקודש יהא שעיר זה מכפר ת"ל וכו', ואולי גם לנוסחתנו הכוונה על הקרבן, ומה שכתב בלשון רבים, „וכל כפרתו", קאי על הפר והשעיר.

קדושים

קאפ' י"ט פסוק ט"ז.

באה"ד, וראי' לדברי שלא מצינו רכילות שאין כתוב בל' הליכה, לא תלך רכיל, הולכי רכיל נחשת וברזל. לפלא שרש"י הביא הפסוק הולכי רכיל נחשת וברזל, שלפי תרגום יונתן (בירמי' ו' כ"ח) והביאו שם רש"י, אינו מלשון רכילות רק מלשון מחשבה כמו ויתנכלו, ולא הביא הפסוק ממשלי (י"א י"ג) הולך רכיל מגלה סוד שתרגומו אכל קורצא. וכן שם (כ' י"ט) גולה סוד הולך רכיל. אבל בדפה"ר הנוסחה היא, לא תלך רכיל, הולך רכיל, הולכי רכיל נחשת וברזל. הרי שקודם רמז לפסוקים הנ"ל שהם „הולך רכיל", ואח"ז הביא הפסוק הולכי רכיל, שלפי פירושו שם, גם זה מלשון רכילות.

שם.

באה"ר שהי' משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חיזוק שדבריו מקויימים ומעמידם על האמת. מלשון הזה משמע שהמקבל מורה בהלעטה הזאת שמלעים להמלשין שדבריו מקויימים אצלו, ומעמידם על האמת, שמאמין בדבריו, וכן הבין הרמב"ן ז"ל בדברי רש"י ולפיכך תפס עליו וכתב שאין בפירושו טעם או ריח כי השומע מן הרכיל לא ישבע לו שיאמין בדבריו ולא יתן לו אות ומופת עיי"ש מה שהקשה מדריוש שלא הי' מאכיל למלשיני דניאל רק לענה וראש, וכתב בהן די אכלו קרצוהי. אמנם דברי רש"י בדניאל (ג' ח') כאו ביתר ביאור, ובודאי שלזה נתכוון גם כאן, ואין מקום לתפיסת הרמב"ן, כי ז"ל שם ואומר אני שכן היתה דת של הולכי רכיל לאכול לגימא במקום שמלשינין שם, והוא סימן קיום דברים, שמאותה שעה יש עליהם לברר דבריהם ולאמת לשון הרע שאמרו וכו' הרי מבואר שהלעטה הזאת איננה אות או מופת שהשומע קבל את דבריו ומאמין לו, אדרבה רק שאחר שקבל המלשין את ההלעטה קבל בזה אחריות על דבריו ומחויב לבררן ולאמתן, ואם לא יאמנו דבריו ענוש יענש. וממילא סרה תפיסת הרמב"ן כי גם דריוש ונבוכדנצר שלא האמינו למלשינים מ"מ האכילום הלגימה הזאת להחמיר בעונשן אם לא יבררו דבריהם. ולפ"ז נכונה מאד נוסחת דפה"ר ורפוס אלקבץ כאן, שבמקום „ומעמידם על האמת“, הנוסחה הוא „ויעמידם על האמת“, והוא כמו שביאר רש"י בדבריו שם שהמלשין מתחייב עצמו בזה להעמיד דבריו על האמת, (וגם בדברי הרמב"ן הובא כנוסחה זו, ויעויין בפירוש רבינו חננאל (בתענית דף כ"ד ע"ב) הנדפס בגליון ש"ס ווילנא שפירש כפירוש הרמב"ן, וכן פירש בערוך ערך קרץ ג').

אמור

קאפ' כ"א פסוק כ'.

או דק, שיש לו בעיניו דוק שקורין טיל"א. בדפה"ר נרשם הד"ה, או דק או תכלול בעיניו, ונכון הוא, כי הגם שרש"י לא פירש בדבור זה רק תיבת דק, מ"מ הוצרך להביא תיבת בעינו להורות על פירושו, שתיבת בעינו נמשך גם על תיבת דק, ופירוש הפסוק הוא או דק בעינו או תכלול בעינו, להוציא מפירושו של הראב"ע שפירש או דק, קצר הקומה, ורש"י פירשו ע"פ דברי חז"ל במשנה דבכורות (דף ל"ח).

קאפ' כ"ב פסוק ז'.

ואחר יאכל מן הקדשים, נדרש ביבמות בתרומה שמותר לאכלה כהערב שמש: מן הקדשים ולא כל הקדשים: מלשון הזה משמע דמכתיב מן הקדשים שמשמע ולא כל הקדשים ילפינן דרק בתרומה מותר אבל לא בקדשים, אבל כגמ' דיבמות (ע"ד): שמביא רש"י לא נזכרה כלל הך דרשה עיי"ש. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, לכך כתיב מן הקדשים ולא כל הקדשים. לנוסחה זו יתפרש דהגם שהדרשה היא מפני דתלתא קראי כתיבי כדאמרינן שם, אבל מאחר שהכתוב משתעי רק בתרומה, לכך כתיב מן הקדשים, שהכתוב אינו מדבר בכל הקדשים, ומדוייק

בלשון הכתוב כדרשת חז"ל. ובדפח"ר כל הריבור הזה מן הקרשים וכו' ליתא, וכן הביא בס' יוסף דעת, בס"א אינו זה הריבור כלל.

בהר

קאפ' כ"ה פסוק ט"ו.

באה"ר כשתמכור או תקנה קרקע דע כמה שנים יש עד היובל וכו'. בדפח"ר ובדפוס אלקבץ וכן בכמה דפוסים הגירסא היא דעו בלשון רבים, כי את שניהם הוא מזהיר המוכר והקונה, כמו שכתב רש"י בהמשך דבריו ולפי השנים ותבואות השרה שהיא ראוי' לעשות, ימכור המוכר ויקנה הקונה, וכן הביא בס' יוסף דעת.

שם פסוק ל'.

(אשר לא חומה, לו קרינן אמרו רז"ל אע"פ שאין לו עכשיו וכו') דברים אלו סותרין למ"ש רש"י בערכין (דף ל"ב ע"א ד"ה לוא) שכתב שם לוא כתיב משמע לא ומשמע לו וכו' והתוס' כתבו שם שהוא קרי וכתיב, ודחו פירש"י, ובדפוס הראשון וכן בדפוס אלקבץ דבור זה ליתא. ובספר יוסף דעת הביא כאן נוסחה ברש"י וז"ל, אשר לא חומה, לו קרינן אמרו רבותינו ז"ל אע"פ שאין לו עכשיו הואיל והיתה לה קודם לכן, ועיר נקיבה היא, והוצרך לכתוב לה, אלא מתוך שצריך לכתוב לא בפנים תקנו "לו" במסורת, זה נופל על זה, ע"כ. כל הלשון הזה מורה שאינו מלשון רש"י רק תוספ'.

שם פסוק ל"א.

על שדה הארץ יחשב, הרי הן כשרות הנגאלים עד היובל ויוצאין כיוכל לבעלים וכו', "כשרות הנגאלים" אין לו מובן. ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ הגירסא נכונה הרי הן כשרות, שנגאלין עד היובל, וכו' והאי "שנגאלין" מפרש שבזה בתי החצרים הן כשרות, שנגאלין עד היובל וכו'.

בחוקותי

קאפ' כ"ו פסוק כ"ה.

ושלחתי דבר בתוכם וע"י הדבר ונתתם ביד האויבים וכו'.

בדפוס אלקבץ יש כאן תוס', בשברי לכם, בהכבד הרעב יתפשו ביד האויב כההוא בצדקי', בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ותבקע העיר (מלכים ב' כ"ה). וביתר ביאור הביא כמו נוסחה זו בספר יוסף דעת שמצא ברש"י קלף, וז"ל, ולפי פשוטו ונתתם ביד אויב בשברי לכם, בהכבד הרעב תהיו תפוסים ביד אויב וכן מצינו בצדקי' בתשעה לחדש ויחזק הרעב וגו'. וכדמות ראי' לנוסחה זו כמה שסוכם רש"י את שבע הפרעניות, כתב, ונתתם אינה מן המנין שהיא החרב, ולפי מש"כ בפירושו הראשון שקוברי המתים נתנין ביד אויב הרי תפשים חיים ואין זה בכלל חרב, רק השבי הקשה, אבל לפי נוסחה זו שהמדובר על יום גבר האויב ותבקע העיר, זהו החרב וכמ"ש בדה"ב (ל"ו, י"ז) ויעל עליהם את מלך כשרים ויהרוג בחוריהם בחרב בבית מקדשם ולא חמל על בחור ובתולה זקן וישש וגו', לפ"ז

האי ונתתם ביד אויב הוא החרב. ואף אם נאמר שהאויבים היו הורגין את המקברים מ"מ ונתתם ביד אויב משמעו על הכלל. כמ"ש בפירושו השני. ואפשר להעמיס כל זה בפסוק, בירמי' (י"ד, י"ב) כי בחרב וברעב ובדבר אנכי מכלה אותם, ושמא תאמר כי החרב היא על המקברים מחמת הרבר ע"ז אמור (שם פסוק ט"ז) והעם... יהיו מושלכים בחוצות ירושלים מפני הרעב והחרב ואין מקבר, שהחרב תהי' בחוצות ירושלים ולא על היוצאים לחוץ לקבור מתינה.

שם פסוק ל"ו. והבאתי מורך, פחד ורך לבב וכו' רך ללב שייך לומר כתואר על האדם כמ"ש מי האיש הירא ורך הלבב (דברים כ' ח') ואין זה פירושו של מורך, ובדפוס אלקבץ הנוסחה, פחד ורוך לבב, וכן העתיק בס' זכרון.

במדבר

קאפ' א' פסוק נ'. ואתה הפקד את הלויים, בתרגומו וכו'. ברפח"ר וכן בדפוס אלקבץ הר"ה הוא, הפקד את הלויים (כלא תיבת ואתה), כי זהו שרש"י בא לפרש.

שם פסוק נ"ג. ולא יהי' קצף, אם תעשו כמצותי לא יהי' קצף, ואם לאו שיכנסו זרים בעבודתם זו יהי' קצף כמו שמצינו במעשה קרח וכו'. לעיל בפסוק (נ"א) כתב רש"י והזר הקרב לעבודתם זו, ופירשו שם המפרשים כוונתו, עיין עליהם הרא"ם והג"א כל אחר לדרכו, אבל כאן לא שייך לומר לעבודתם זו ובפרט מהרא"י שהביא, כמו שמצינו במעשה קרח, ושם לא הי' הקצף על עבודת הפריקה והקמה. ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ לא נאמר כאן תיבת זו.

קאפ' ב' פסוק ב'. מנגד, מרחוק מיל כמו שנאמר ביהושע וכו'. אם רש"י בא לפרש תיבת מנגד, ולומר שפירוש מנגד הוא מרחוק מיל, יקשה הרי בכמה מקומות כתוב מנגד ואינו דוקא בשיעור הזה כמו ותשב לה מנגד (בראשית כ"א), או כי מנגד תראה את הארץ (דברים ל"ב נ"ד), והנכון הוא כמו שהוא בנוסחת דפוס אלקבץ. מנגד, מרחוק, מרחוק מיל וכו'. ולפ"ז תיבת מנגד פירשו רש"י מרחוק, וכאן הי' רחוק מיל, שיוכלו לבא בשבת. והוא כמו שפירש"י בפסוק ותשב לה מנגד, מרחוק. וכן פירש כאן הראב"ע מנגד, רחוק. ועיין בגו"א.

נשא

קאפ' ה' פסוק י"ח. באה"ד ולא יתכן לפרש מים ארורים שהרי קדושים הם, ולא ארורים כתב הכתוב אלה מאררים את אחרים וכו'. מתחלת דברי רש"י משמע שהיינו יכולים לפרש מאררים היינו ארורים, רק שלא יתכן לפרש כן שהרי הן קדושים, ומה זה שמסיים

ולא ארורים כתב הכתוב, מה בכך, שלא כתב ארורים, הרי שאלמלא שהם קדושים ה' רוצה לפרש מאררים כמו ארורים, כי גם לפי פירושו הול"ל ממאירים לא מאררים, והרנ"ש בס' אמרי שפר כתב שכוונתו שמשני טעמים לא יתכן לפרש מים ארורים הא' שהם קדושים ועוד שלא כתיב ארורים אלא מאררים, ולפי פירושו הול"ל לרש"י להקדים שלא יתכן לפרש ארורים שהרי כתיב מאררים ולא ארורים שזהו הוא עיקר דקדוקו, ואח"כ יאמר ועוד שהרי הן קדושים. אמנם ברפוס אלקבץ הנך שתי תיבות, „ולא ארורים“ נמשכים למעלה וכן הוא הנוסחה, ולא יתכן לפרשו מים ארורין שהרי הן קדושות ולא ארורין, ולא כתב הכתוב אלא מאררין שמאררין את אחרים וכו'. לפ"ז דיוקו של רש"י הוא רק שלא יתכן לקוראן ארורים, שהרי הם קדושים ולא ארורים, ומה שנקראו מאררים, אע"פ שהם קדושים נקראו כן, מפני שהם מאררים את אחרים.

קאפ' ז' פסוק כ'.

גימטריא של קטרת תרי"ג מצות, וכו'. חסרון הניכר יש כאן, ובדפנה"ר הנוסחה, גימטריא של קטרת תרי"ג כנגד תרי"ג מצות. ובס' יוסף רעת הביא נוסחה, מלאה קטרת, כנגד תרי"ג מצות, גימטריא של קטרת תרי"ג, וכו'.

בהעלותך

קאפ' י' פסוק י"ז.

והורד המשכן, כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרוכת וכסו בה את הארון שנאמר ובה אהרן ובניו בנסוע המחנה, ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקודש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונים על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואח"כ ונסעו הקהתים. (כ"א) נשאי המקדש, נושאי דברים המקודשים: והקימו את המשכן, בני גרשון ובני מררי שהיו קודמין להם מסע שני דגלים וכו' הך כיון שנוסע (וגרסת הרא"ם והגו"א כיון שנסע) דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו. פירשו הרא"ם והגו"א שאין פירושו אחר שנסע, רק מיד שנסתלק הענן והיו יודעין שיסעו נכנסו אהרן ובניו, וכ"כ רש"י לעיל (ר' ה'), וכתב עוד הרב גור ארי', שמה שכתב רש"י שהיו עומדין עד שנסע דגל ראובן, רק בני קהת היו עומדין, אבל בני גרשון ובני מררי כבר הלכו להם עם מחנה יהודה, והוכיח כן ממה שכתב רש"י ואח"כ ונסעו הקהתים משמע שבני גרשון ובני מררי כבר הלכו, וגם ממה שכתב רש"י שבני גרשון ובני מררי היו קודמין להם מסע שני דגלים, וכן משמע מדברי הרא"ם. אבל הרב לבוש כתב (לעיל ב' י"ז) שבני גרשון ובני מררי ובני קהת כולם נסעו אחר שני הדגלים אלא שהלויים עצמם היו מחולקים ומרוחקים זמ"ז ע"ש שהאריך, ועל מה שכתב רש"י ואח"כ נסעו הקהתים (שמזה הכריח הגו"א שבני גרשון וב"מ כבר הלכו להם), כתב שטעו המנקדים ופסקו כן הדיבור, אבל טעות הוא בידם כי סוף הדיבור הוא ואח"כ נסעו, ור"ל ואח"כ נסעו בני גרשון ובני מררי, ומתחיל הדיבור, הקהתים נושאי המקדש, וקאי על פסוק כ"א. ות"ד, והובאו גם בספר צדה לדרך ככתבם וכלשונם.

אמנם כדפוס הראשון יש כאן תוספת תיבה אחת שמכרעת כדעת הרב גו"א, ושאין כאן טעות המנקרים, שכתוב שם, וטוענין אותו בעגלות (ונושאים) [ונוסעים] והארון וכלי הקודש וכו', ממה שהוסיף תיבת ונוסעים, הרי להדיא כמ"ש הרב גו"א שבני גרשון ובני מררי נסעו עם בני יהודה, וע"כ מש"כ „ואח"כ נסעו" קאי אבני קהת וכמו שהוא בדפוסים ואח"כ ונסעו הקהתים. (ומה שהגהתי ונושאים שצ"ל ונוסעים, הוא טעות דמוכח ויש שם עוד טעות באותה שורה, שבמקום משא בני קהת נדפס מסע בני קהת, והחליפו נוסעים בנושאים, ומשא במסע).

שלח

קאפ' י"ד פסוק י"ז.

יגדל נא כח ה', לעשות דבורך: כאשר דברת לאמר, ומהו הדבור: (י"ח) ה' ארך אפים לצדיקים ולרשעים, כשעלה וכו' עד אף לרשעים: בדפוס הראשון ובדפוס אלקבץ וכן בכמה דפוסים הדיבור יגדל נא כח ה', לעשות דבורך, הוא אחר שמסיים הדיבור כאשר דברת, וכן הוא נמשך יפה שא"ל משה והלא אמרת לי אף לרשעים יגדל נא כח ה' לעשות דבורך. ורק מחמת שהמדפיסים רצו לסדר על סדר המקראות עקמו את דברי רש"י. ובדפח"ר לא הועמד הציון בד"ה, יגדל נא כח ה', רק כתב יגדל נא כחך, שהוא לשונו של רש"י וסיום פירושו.

קאפ' ט"ו פסוק כ"א.

מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם: בהושע (י"א ו') בפסוק וחלה חרב בעריו וכלתה בריו ואכלה ממועצותיהם: כתב רש"י ממועצותיהם, נקוד שני טעמים, בו הטפחה בו הסלוק, לפי שהוא דיבור בפ"ע, וכן להחלו, דלא יטמא בעל בעמיו, וכן לדורותיכם דשמן משחת קודש: ולפנינו בפסוק שמן משחת קודש יהי זה לי לדורותיכם (שמות ל' ל"א), הטפחה היא על תיבת לי, ובפסוק כאן מוטעם תיבת לדורותיכם בטפחה וסוף פסוק, וע"כ צ"ל שטעות נפל בדברי רש"י וצ"ל וכן לדורותיכם מראשית עריסותיכם, כי כן הוא ג"כ במסורה שם וז"ל ה' סוף פסוק בטעם, פ"י ס"פ לא ישרתתוהו לעולם כי אם מרכות ובה' מקומות ישרתוהו מאיילא (היינו טפחה) בתיבתו, וסימנך, בעל בעמיו להחלו, לדורותיכם מראשית עריסותיכם, ממועצותיהם דסיפרן, והאשתלי דבריש דברי הימים, וקויתי לו, והמקף מחברן. ע"כ הרי שהביא במס' פסוק לדורותיכם שלפנינו ולא דשמן משחת קודש. ומה שרש"י הביא רק שלשה והמסרה חמשה, כי באמת לפנינו בד"ה א' (ב' נ"ג) בפסוק והאשתאלי אין שם טפחה אלא מרכה. ובישע' (ח' י"ז) בפסוק וקויתי לו שהביא במסורה שהמקף מחברן וה"ה בתיבה אחת, לפנינו אין שם מקף, ובודאי הי' כן לפני רש"י לפיכך לא הביאן. אבל לומר שלפני רש"י לא הי' כאן טפחה ובדורותיכם דשמן משחת קודש הי' לפנינו טפחה זה קשה לומר יותר, מלהני' בדבריו.

תמיהות וישובים

תמי' בשו"ת פנים מאירות

בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' ל"ז הביא דברי מהר"א בסי' כ"ז שכ' לענין שטר ירושה שכתוב בו ליוצאי חלציי הכוונה על זכרים ונקיבות ומייתי ראי' מקרא דכתיב יוצאי ירך יעקב ודינה בכלל היתה, ועל זה כתב הפנים מאירות (בד"ה וכן) וז"ל, ואני אומר נשתקע הדבר ולא נאמר דמה שמביא ראי' מיוצאי ירך יעקב אין ענינו כלל ליוצאי חלציי והם מלות שונות כרחוק מזרח ממערב וכו' אבל יוצאי חלציי יותר נראה דקאי על הזכרים דווקא דחלציי הוא לשון זירוז וחוזק ותוקפו של אדם הם בנינים הזכרים.

(נ.ב.) נעלם ממנו דברי תוס' גיטין דף כ"א ע"ב ד"ה שלא תלכי [שכתבו שם דכל יוצאי חלציו קרוים בית אביו, ושם קאי על הבת]. ע"ש ודו"ק.
(הגאון מוה"ר מיכאל שמעון מייא זצ"ל מברעסלויא*)

תמי' בספר דרך מקודיך

הבני יששכר בספרו דרך מקודיך (מצוה י"ז) כתב, מסתפקנא אם הי' לו בן שהגיע זמנו למולו אבל הוא חולה ואינו רשאי למולו עד שיבכירא אם שוחטין עליו את הפסח. והביא ממרחק לחמו, ראי' מגמרא ראש השנה (דף ו' ע"א) לענין כל תאחר דאמר רבא כיון דעבר עליו רגל אחד עובר בעשה מיתבי ילדה בעצרת היכי משהי לה אמר ר' זביד כגון שהי' הקרבן חולה בעצרת עיי"ש, וסיים שם

(*) הועתק מגליון קונטרס „פנים מסבירות" שהי' שלו. — קונטרס „פנים מסבירות" נדפס בשנת תע"ה (מחזיק שמונה דפים) והוא מלא השגות על שו"ת פנים מאירות ובעיקר על סי' ל"ז. ובשו"ת פנים מאירות בסופו נדפס „קונטרס אחרון" נגד קונטרס פנים מסבירות הנ"ל. — ואנכי יש להעיר, כי רושמי ספרים יחסו קונטרס זה להגאון מוה"ר יחזקאל יהושע פייבל תאומים אבד"ק פרעמישלא, כי כן כתוב בסוף הקונטרס, המגילה הזאת נמסרה לנו ממעלת חוסר מגוץ היחס נטע נאמן ה"ה כבוד הרב ה"ה מוהרר"י יהושע פייבל תאומים נר"ו אב"ד פרעמישלא והגליל יצ"ו, אמנם בפומס שלפנינו נכתב בראש הספר וז"ל: הספר הלז אשר איזו וחייב ותיקן ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בכל קצוי ארץ הצדיק אמיתי מו"ה חיים יונה זצוקללה"ה אשר הי' אב"ד ור"מ דפה ק"ק ברעסלא, שייך לאממ"ו הגאון המפורסם חכם הכולל מופת הדור מו"ה מיכאל שמעון מייא מס' [= מרפ"ס ספרים] נר"ו, ולראי' בעה"ח בנו ותלמידו, הק' משה ליב בהגאון הנ"ל נר"ו מפה העירה, עכ"ל. — והנה מאחר שהג"ר מיכאל שמעון מייא הי' תושב ברעסלא, והג"ר חיים יונה תאומים שימש כאבד"ק ברעסלא, יש לסמוך על עדות זו, וצ"ל דמש"כ בסוף הקונטרס, שנמסר לדפוס ע"י הג"ר יחזקאל יהושע פייבל תאומים, אולי לא רצה בנו הג"ר חיים יונה להזכיר שמו על הקונטרס מטעם הכמס אצלו. — ויש קצת הוכחה לזה, כי בקונטרס הנ"ל בעמוד י"ג כתב בהשגותיו על הפנים מאירות, וז"ל — „דבר זה שמע מפי ה"ה מהר"ר חיים יונה תאומים נר"ו כהיותו בהנוכר", ושם באותו עמוד — „דבר זה שמע מן הגאון המפורסם אבד"ק פראג כהיותו בק"ק הנוכר", ושם בעמוד ט' — „הם דברים ששמעם בהנוכר בעברו שם בשנה זו". ואם הי' מחברו הג"ר יהושע פייבל מדוע אינו מזכיר את הג"ר חיים יונה בתואר „בני", וגם מהא שמזכיר כ"פ מה ששמע בהנוכר הוא ג"כ הוכחה לזה, ואכמ"ל.

רחיונן מהכא דכיון דהי' לו עכ"פ מניעה המונעתו לא עבר עליו דהוי כלא הגניע זמנו, והוא הדין ומכש"כ בכאן כיון דאין רשאי מן הדין למולו דהוי כלא הגניע זמנו.

ותמוה לי, הלא דין זה הוא גמרא מפורשת ביבמות דף ע"א. דקאמר התם, מילת זכריו דמעכבין לעשות פסח היכי משכחת דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשי', ומסקנת הגמרא דהבן הי' חולה ונתרפא, וממתינין שבעה ימים מעת לעת שיהא ראוי למול, וחל הזמן בין עשית פסח לאכילת הפסח עיי"ש בגמרא. ונפשט האסתפקתא דבוראי שוחטין הפסח על בנו שהוא חולה דא"א למולו, וצ"ע*).

שאל דוד ארי' קנאבלאך

משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ב' תמיהות בספר החיים (לאחי מהר"ל מפראג)

בספר החיים חלק א' (ס' זכויות) פרק ז' כתב בתוך הרברים וז"ל, וכמו שדרשו רז"ל על ושמחתם זכה נעשה סם חיים לא זכה נעשה סם המות ח"ו עכ"ל. ולכאורה הרי דרשה זו מובא ביומא (ע"ב ע"ב) על הפסוק וזאת התורה אשר ש"ם משה (דברים ד'), ועל הפסוק ושמחתם איתא בקידושין (ל' ע"ב) נמשלה תורה כסם חיים ולא מוזכר, לא זכה נעשה כסם המות.

עוד כתב בחלק ג' (ס' פרנסה וכלכלה) פ"ז, מה שאמרו רז"ל כל המועדים בטילין חוץ מחנוכה ופורים. וכן מרגלא בפומא דאינשי. אך ד"ז מובא במדרש שוח"ט (משלי ל' א') ושם איתא חוץ מימי פורים דאינם בטלים דכתיב לא יסוף מתוך זרעם, רק על חנוכה לא מצאתי. וכן ברמב"ם לא הביא על חנוכה דאינה בטילה**).

בן ציון יהודא ליב טווערסקי

נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
פיטסבורג

(*) אולי יש ליישב ברוחק דמש"כ בס' דרך פקודין להסתפק, היינו היכי שהי' הבן חולה אף בשעת אכילה, והגמרא מיירי שהי' חולה רק בשעת שחיטה ולא בשעת אכילה, ועיין בשעה"מ פ"ט מהל' קרבן פסח שכתב לחלק כן, אף דלא משמע הכי בסוגיין ביבמות יעוי"ש.

(**) גם ביוצר לפ' זכור הנוסחא היא, ואם כל המועדים יהיו בטלים, ימי הפורים לא נבטלים. (ובירושלמי פ"ב דתענית סוף הי"ב אמרו ואפי' תימר בטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו מליהון, אך שם מיירי לענין תענית). ועיין בס' אמרי נועם עה"ת (להגאון מוה"ר יעקב דילישקאש) בסוף פ' פנחס שכ' שם בזה"ל: למה אין חג שבועות בטל, לפי שמעלין בקודש ולא מורידין.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

הערות בדין גרופה וקטומה

מהאברך המפואר החו"ב מו"ה אהרן יצחק וואלף הי"ד
(מצאנז¹)

ב"ה. יום ב' פרשת תבא פה צאנז חדש יע"א.

שלו' שלו' ושל' אל נחל הנובע, מקור החכמה, ומלא פני האדמה, קדמה צפונה נגבה וימה, ובני ישראל היוצאים ביד רמה, כולם משבחים ומפארים ומברכים ברכת הנהנין שנהנה הנשמה, אשרי לדור ששרוי בתוכו האי גברא רבא הרב המאור הגדול גאון הגאונים עמוד ההוראה פאר הדור רשכבה"ג מרנא ורבנא כקש"ת מוהר"ר שמואל שליט"א האב"ד דק"ק ראדימישלא יצ"ו²).

הנה כעת אני עוסק בסוגיא דהטמנה, ונסתפקתי באיזה דינים בסוגיא הזאת, והצעתי את דברי לפני כבוד דורי הרב החריף ובקי בח"ת מוהר"ר שרגא פייבוש וואלף נ"י דיין ומו"צ דפה (בטח הוא מכירו), ומדי דברי בו בענין זה, אמר לי שאסדר את דברי לפני כבוד הדר"ג, והגם שמתחילה הי' הדבר קשה בעיני, כי מי אנכי להחליף דברים עם כבוד הדר"ג, אבל דורי הנ"ל אמר לי שכבודו משיב לכל או"א הלכה ברורה, כקטן כגדול, ולאשר כי חזק אני בבטחוני כי לא ישיבני ריקם מרוב ענותנותו, לכן הנני בא בקידה והשתחוי לפני כבוד הדר"ג, לבקש מכבודו לשום עינא פקחא על מעט שאלותי וישיב לי כדרכו בקורש. וזה החלי בעזתי"ת.

1) נולד בצאנז בשנת תרס"ו לפ"ק לאביו הרבני הנגיד מו"ה שאול וואלף (אחיו של הג"ר פייבוש וואלף דומו"ץ בצאנז). למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף צאנז, אצל האברך החריף והמצויין מו"ה קלמן בארנפריינד הי"ד, ושם עלה ונתעלה בתורה וביד"ש ובחסידות. הי' מתמיד גדול ועובד ד' בכל לבבו ונפשו, מלא וגדוש בספרי מוסר וחסידות, ירא שמים מרבים, ובעל מדות נאצלות. נוסף לזה הי' כביר המעש ורב פעלים לתורה ולחסידות כי נתחונן מאת ד' בכשרונות ותכונות נעלות, והכל בהשכל ובתבונה ובענות חן. בשנת תרצ"ב בערך נשא אשה בתו של הנגיד מו"ה פייוויש בארבער מקרשאנוב, ודר שם זמן קצר, ואח"כ חזר לעיר מולדתו צאנז. כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד חיבבו וקירבו מאוד להיותו ממצייוי וממובחרי אברכי-משי דחסידי באבוב.

כשנפרצה מלחמת העולם נשאר בעיר צאנז, ובחודש אלול שנת תש"ב נשלח יחד עם רוב בני העיר לניא ההריגה בבעלז' וישם נהרג עקב"ש ביום ח"י אלול יחד עם אשתו וג' ילדיו. ד' ינקום דמם לעינינו, ותנצב"ה.

אפיון נמטי' לירידנו הרב מו"ה דוד מיזליש שליט"א אב"ד דקהל יטב לב דמאטמאר במאנטרעאל שהמציא לנו מכתב זה מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מיזליש ז"ל אבד"ק ווייצען. תח"ח לו.

2) ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד כ"א.

הנה נתתי לבי לחקור אשר כעת עושים משאלינר אייוועלעך, ואופן עשייתם הוא כמו שענקיל קטן, ומפסיקין בחתיכת בלעך, והתבשילים מונחים על הבלעך, ולאמפ נפט מלמטה תחת הבלעך דולק, ובזה מתחמם הבלעך מן הלאמפ, והתבשילים עומדים בחומם כל יום השבת, אם יש בזה איזה חשש. והנה שאלה זו נחלקת לשתיים. (א) ברין שהיי' (ב) ברין חזרה, כי נוטלין כמה פעמים הכלי עם מים ומחזירים. והנה לענין שהיי' הוא לכאורה דבר פשוט להתיר דאף אם תמצא לומר דזה הוי ברין כירה שאינו גרופה וקטומה הא בשהיי' נוהגין להתיר כשיטת הרז"ה ותוספות והרא"ש דפוסקין כחנניא, וברמ"א סי' רנ"ג כתב דנוהגין להקל, ואך לענין החזרה יש לספק מחמת דאף דרינו כגרופה וקטומה כמו שכתב המ"א סי' רנ"ג ס"ק ל"א מ"מ סיים שם במ"א דצריך להניח שם שום דבר להכירא, ובנ"ד אם יניח שום דבר תחתיו לא נשאר בחמימותו, וגם על שהיי' יש לפקפק קצת לפי שיטת התוספות הובא ברמ"א סעיף ב' דכל החזרה סמוך לחשיכה אסור באינו גרז"ק כמו בשבת, וא"כ בנ"ד זה מקרי חזרה ולא שהיי'.

והנה מה שכתב המ"א דצריך הכירא ולא כתב הטעם, אך כי בוודאי כוונתו, דבשלמא אם גרף וקטם סמוך לחשיכה הוי הכירא כמו שכתבו הפוסקים עיין בר"ן, אבל מה שהוא גרף מחמת מעזיבה המפסקת עדיין חיישינן שמא יחתה מתחתיו, וע"כ צריך להניח תחתיו שום דבר להכירא, אך לפי מה שמבואר ברמב"ם פ"ג מהלכות שבת הלכה ד' בטעם גרופה וקטומה שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, וא"כ י"ל בנ"ד דלא צריך שום היכר, וכן בנדון המ"א, והמ"א אויל כשיטת הפוסקים החולקים על טעם הרמב"ם ז"ל.

ובזה נתיישב קושית הלחם משנה הלכה ז', למה לא הביא הרמב"ם הדין דאיתא בש"ס דקטומה ונתלבתה, ובזה ניחא, דלטעם הרמב"ם זה פשוט להיות, ובש"ס קאמר דס"ד דהררא למלתא קמייא, וזה ניחא אי הוי טעמו של הרמב"ם משום הכירא הוי ס"ד לאיסור, אבל הרמב"ם כתב מטעם דהסיח דעתו, וא"כ לא הוי זה שום רבותא דפשיטא דיותר. והנה המ"א כתב דעריף עור מגרז"ק בהפסק המעזיבה, ואפשר לומר כיון דרחוק האש מהקדירה דמי לסמיכה, וכן כתב הפנ"י לשיטת רש"י דעל גבי כירה לא שייך החשש דשמא יחתה, ואם כי רוב שיטת הפוסקים אינו כן, אפשר לצרף ולומר בנ"ד דרמי לסמיכה הרחוקה מהאש, ומכ"ש שיש דבר המפסיק, ואך גם על הסמיכה דחזרה בשבת יש לדון, דלפי שיטת הרי"ף ורמב"ם לא נפשט בש"ס היתר סמיכה רק בשהיי' ולא בסמיכה דחזרה, כמו שמבואר במ"א ס"ק ה'.

וניחא בזה ליישב קושית המהרש"א דמאי מיייתי ראי' בש"ס דף ל"ח מדאמר ר' אושעיא פעם אחת וכו' דמחזירין אף בשבת, דלמא התם מיירי בחזרה דסמיכה, ולפי זה לא קשה מידי דר' אושעיא לשיטתו דס"ל דאף מצטמק ויפה לו אסור באינה גרז"ק כרבי יהודא לעיל דלא כחנניא, וסוגיא דש"ס בסמיכה לא מיירי רק בשהיי', ורק בשהיי' נפשט מהברייתא דיותר בסמיכה, אבל סמיכה דהחזרה אסורה, וא"כ מה שאמר פעם אחת וכו' הוי היתר משום דגרז"ק מותר להחזיר כדרכו בשבת, ואך כי שיטת התוס' אינו כן בד"ה מה לסמוך, ולשיטתם לר"ה נפשט היתר בסמיכה דהחזרה, ובפרט כי המנהג כשיטה השני' בש"ע,

וא"כ אם נידון זה כסמיכה הוי צד היתר, ואף בשבת נוטלין ומחזירין, ואך כי מצד הסברא אין לרמות נ"ד לסמיכה אשר הקדירה מצד האש, והכא נב"ד הקדירה עומדת נגד הלצמפ, ואין לצדד רק כיון דכל ימי החול אין דרכו לשמש בכלי זה רק בשבת אפשר דזאת גופא מיקרי הכירא.

ויען כי אני עומד בסוגיא זו לא אוכל לעצור מלשאול דבר פלא במגיד משנה ובלחם משנה הלכה ח' בשם קצת גאונים בפי' הש"ס דף י"ח האי קדירה חייטא וכו' דזה קאי בשבת, ופלא בעיני דהא זה הוי ביטול נמור.

עוד מוכרח אני לשאול, בהני טשאלינר אייוועלעך, אם הלצמפ שתחתיו קרוב לכבות, ויש לצמפ אחר אשר דולק בבית מבעור יום, אם מותר לומר לנכרי שיסיר הלצמפ שתחתיו ויעמיד במקומו הלצמפ אשר בבית, כי בטלול הלצמפ ע"י נכרי שרי כמבואר בס"י רע"ו, רק אפשר שזה דומה להניח ע"ג קרקע דבטלה הטמנה והוי כנותן עלי' מתחילה בשבת. — ע"כ תוכן השאלות.

והנני מבקש בקשה כפולה ומכופלת מכבוד הדר"ג שלא ישיב את פני ריקם וישיבני תשובה להלכה, והנני מברכו בברכת כתיבה וחתומה טובה, השי"ת יקבל את תפלותינו ברחמים וברצון.

כה דברי המצפה ומחכה לתשובתו מהרה,

חק' אהרן יצחק וואלף

ענין נורא בקשר להסתלקות הגה"ק מראפשיץ זי"ע

(חרות על לוח הספר זרע קודש — לבוב תרכ"ח)

זה הספר הקדוש אשר חיבר אדמו"ר הרב איש אלקי חכם עדיף מנביא ה"ר נפתלי צבי הורוויטץ זי"ע ועכ"י בן לאותו צדיק קדוש וטהור ר' מנחם מענדל אבד"ק לינסק זי"ע ועכ"י חתן לאותו גאון וקדוש ר' איצק אבד"ק האמבורג ולמעלה מעלה בקודש גאונים וצדיקים עד רבינו של"ה הקדוש זי"ע ועכ"י אמן. שמשתי לזה המחבר הקדוש בבית מדרשו חמשה עשר שנים ומי שלא ראה חכמתו ויראת שמים וצדקתו לא ראה מאורות מימיו ובעוה"ר עלה השמים שנתקפ"ז כ"ו לספירה ומנוחתו כבוד בק' לאנציהו⁽¹⁾ זי"ע ועכ"י אמן. הורתו ולידתו בקדושה היה בעיר ברעד הבירה ונולד שנתק"ך⁽²⁾ ולא זכינו לראותו בשנת חיים⁽³⁾ ללירתו בעוה"ר כי שקעה שמשו בפתע פתאום.

(1) זו העיר אשר בחר לנחלה לו כמה שנים לפני הסתלקותו, ולפלא שהי' אז על אם הדרך, ובהגיעו לעיר לאנצוט נחלש ר"ל ואחר כמה ימים עלה בסערה השמימה. וזה לשון המצבה: פ"ג וספון איש אלקים נפטר בש"ס י"א אייר שנת תקפ"ו לפ"ק אשר ע"ז דוה לבנו וחשכה עינינו, אוי נא לנו כי ניטל עטרת ראשינו הרב הקדוש המפורסם שלשלת

ביום חמשה עשר באב שנתקפ"ו בסעודת תלמידיו ובניו הקדושים אחז הלילקע בידו הקדושה ואמר תורה כדרכו בקדושה ובטהרה והלך אנה ואנה והרים ידו הקדושה בלילקע למעלה בבית מדרשו ונשבר הפמוט שקורין לאָמפ נחרד עד למאוד ונשתנה אור פני קדשו לגווים שונים והלך מבית מדרשו, ובבואו למפתן בית המדרש באה אשתו הרבנית הצריקת ואמרה אליו בזה"ל בא התרנגול על החלון ושבר כלי זכוכית כוס של קידוש של שבת קודש⁴), אמר לה בזה"ל נא דא מיינט מעהן אותי או אותך, כי מעולם לא שברתי שום כלי לא בכוונה ח"ו, ולא שלא בכוונה⁵), וגם לא קרה בכיתי ששום תרנגול ותרנגולת תשבור כוסי של קידוש.

היוחסין יחיד בדורו בחכמת אלקים וביתר שבחים אין לנו רשות כי כן נצטוינו מפיו הרב מו"ה נפתלי צבי זלה"ה אבר"ק ראפשיץ בהרב המאה"ג המפורסם בו"ק ע"ה פ"ה מו"ה מנחם מענדל אבר"ק ליסקא. תנצב"ה.

המצבה והאהל על קברו נהרסו בשנות מלחמת העולם ע"י הרשעים ימ"ש ובפקוה"ק כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א הוקמה מחדש בשנת תשל"ו בחשתדלות והוצאות ירידנו היקר הנגיד החסיד הנכבד מו"ה יחיאל קורץ נ"י נכד רביה"ק מראפשיץ זי"ע, יזכרה ר' לטובה.

(2) ביום א' רחג השבועות, הוא יום הסתלקות הבעש"ט זי"ע למרומים, וצדיקי דורו המליצו ע"ז מאחו"ל על הפסוק וזרח השמש ובא השמש, עד שלא שקעה שמשו של צדיק זה זרח שמשו של צדיק אחר.

(3) הכוונה, שלא הגיע לס"ח שנים כמנין חיי"ם.

(4) מזה מוכח שכוס של קידוש שלו הי' כלי זכוכית. — וכדאי להעתיק כאן דברי הגאון מהרריעב"ץ זצ"ל בהנהגותיו לסידורו שערי שמים (הנרמ"ח מכת"ק) בחלק ב' עמוד ע' וז"ל: והי' אמה"ג [= אבי מורי הגאון] בחר בכוס עגול של זכוכית בחיר ויפה לכוס של ברכה לא בגביע כסף וכוס זהב, אף שלא חסרו לו כלי שתי' של כסף מוזהבים וכלים מכלים שונים יקרים וחשובים, והי' נותן טעם לדבר על בחירתו זאת, משום אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו, ש"מ רשבב הוא ליהנות גם ממראיתו, וטוב מראה עינים מהלך נפש, וכן מה שבחרו ביין אדום לברכה, היכן תועלת גווני אם אינו נראה וניכר בין לבן לאדום ושחור, ולא בין צלול לעכור. עוד אני אומר שטוב ונכון הדבר מעם ה' מאחר שאנו רואים אחר מהדברים שנאמרו בכוס של ברכה הוא נותן עינו בו א"כ צריך שיהא נראה היין שהוא עיקר המכוון בכוס ר"ל המשקה שבתוכו בו יסתכל, ואין הכוונה להסתכל בכלי, וכן מצינו בכתנות של כ"ג שאמרו בשרו נראה מתוכו כחמרא במזגא. שוב מצאתי סמך במדרש רבה דאסתר עה"פ והשקות בכלי זהב, והלא נפשו של אדם חותה לשתות בכלי זהב אלא כוונתו וזכויות משוכחים היו שחשובים כזהב. עוד ירוויח בזה כי בכלי זכוכית יראה היטב כל דבר מאוס הצף או מרוטט ושוקע בתוכו מה שלא יראה וימצא בכוס של זהב, עכ"ל. ובס' דרכי חיים, כ' שכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע לקח בחג הפסח כוס של זכוכית על הארבע כוסות.

(5) עיין בספח"ק נועם מגדים פ' חוקת ד"ה והנה פירשנו שכ' בתוך הדברים בזה"ל: הצדיקים הגדולים ושלמים אשר גופם כבר נתקדש ונזדכך בעצם השמים זו הנשמה למוהר מהתקדשו באוכל ומשקה וכל דרכי הגוף לעשותם כולם לה', הרי גופו לבדו ברעת והשכל רוחני כנפשו, ולא יאירע לו שגגה, עכ"ל"ק.

נוסח התנאים שכתב הגה"ק משינאווא זצ"ל לאירוסין נכדתו¹

ב"ה.

למזל טוב יעלה ויצמח כנן רטוב מהא' הטוב האומר לדבק טוב מצא אשה

מצא טוב.

המגיד מראשית אחרית הוא יתן שם טוב ושארית לאלה דברי התנאים והכרית שנדרברו והותנו בין הני תרי צדדים דהיינו מצ"א [ה"ה] הרבני המופלג הנגיד ומפורסם החסיד מו"ה מנחם מאיר נ"י העומד מצד בנו המופלג כ' שמואל שמחה² שי', ומצד השני ה"ה הרב הג' המפורסם מו"ה יחזקאל שרגא נ"י האב"ד דק' שינאווא יצ"ו העומד מצד נכדו³ הבתולה המהוללה מ' פיגא בילא תי'. ר"ד הבחור החתן כ' שמואל שמחה הנ"ל ישא את ב"ג הבתולה הכלה מ' פיגא בילא הנ"ל בחופה וקידושין כרת משה וישראל ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה [מזו ולא] זו מזה שום הברחת ממון בעולם רק ישלטון בנכסיהן שב"ש [ו]ידורו באהבה ואחזה וריעות כאורח כל ארעא.

ה"ה הרבני מו"ה מנחם מאיר הנ"ל התחייב א"ע ליתן לנרן בנו הנ"ל חמשה ועשרים מאות רייניש כסף ומתנות להכלה כנהוג ושני שנים מזונות על שלחנו להזוג אי"ה ולהלביש את בנו החתן בגדי שבת ויו"ט וחול לפי כבודו כנהוג.

ה"ה הרב מ' יחזקאל שרגא הנ"ל התחייב א"ע ליתן לנרן הנ"ל חמשה מאות ר"כ ומתנות להחתן כנהוג ושלשה שנים מזונות על שלחנו להזוג אי"ה ובגדי שבת ויו"ט וחול לפי כבודו כנהוג. זמן החתונה אי"ה בחודש מר חשוון⁴ תרנ"א הבע"ל במקום הכלה.

1) הועתק מגוף כתי"ק. תודתנו מובעת בזה להאברך היקר החשוב והנעלה מו"ה ישכר דוב הכהן ווייס נ"י שהמציא לנו כתי"ק הזה המונח באוצרו של אביו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ליפא הכהן ווייס נ"י. ישאו ברכה מאת ד'.

נוסח התנאים משונה הוא בהרבה מקומות מנוסח הרגיל אצלנו, ומנוסח המוכא בנחלת שבקה. ולולא דמיסתפינא אמינא שהגה"ק משינאווא זצ"ל כתב הנוסח כחפזון מזכרנו, כי בעצם הכתי"ק נראה באיזה מקומות שניתוספו תיבות אח"כ.

2) הוא הרה"ג מוה"ר שמואל שמחה לעזער מטארנא הי"ד, נכדו של הגאון בעל שובע שמחות זצ"ל.

3) עיין כר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד י"ט, מתחת לקו (מספר ה'). — היא היתה בתו של חתנו הגה"צ מוה"ר פנחס תאומים-פרענקיל אבד"ק ציעשינוב. ויען שנפטר בחיי חותנו (בשנת תרל"ד), ה' הגה"ק משינאווא העומד מצד הכלה.

4) מזה יש להוכיח שלא הקפיד לעשות נישואין בחודש חשון. ועיין בשדי חמד מערכת חתן וכלה אות כ"ג סוף ד"ה אחות. — אמנם כנראה שלמעשה לא היו אז הנישואין בחודש חשון, כי כן משמע בספר דבר יום ביומו (להרה"ג מוה"ר חיים קנאלער מפרעמישלא) ביום ו' טבת יום פטירתו של הגה"ק משינאווא זצ"ל, וז"ל: הגיד לי חתן בתו (של הגה"ק משינאווא זצ"ל) הרב חו"פ מ' שמואל שמחה נ"י מפ"ק כי את ג' בניו קבע יום חופתם בו' טבת הרבה שנים קודם פטירתו, וכשהתקשר עמו הכניח לו מזונות

ע"ק [= ערב קבלן] מצד החתן הרבני החסיד מו"ה יואל סג"ל נ"י ע"ק מצד הכלה הרבני החסיד מ' אשר אלי' בהחסיד מ' נפתלי אלימלך נ"י [והצדדים מחוייבים] לפצות את הערכים הנ"ל [שלא] יגיע להם שום היוזק מן הערבות הנ"ל. חצי נדון קנס מצד העובר לצד המקיים והקנס לא יפטור וכו' ומחמת עידור וקטט ח"ו יתנהג בתקנת שו"ם כ"ז נעשה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי באופן היותר מועיל עפ"י דעת חז"ל וקנינא מהצדדים ומהע"ק על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ב' ורח"ש וכ"ז מצד החתן והכל שריר וקיים.

בעה"ח אור ליום ה' כ"ח מנחם אב רנ"ת לפ"ק טשעשינוב.

נאום אפרים אביש צנזור (?)

נאום אברהם . . .

(השאר חסר)

תעודות וסמיכות

ב.

בעזה"י ר' אסרו חג של פסח תרנ"ה לפ"ק פה"ק צאנז.

שוכ"ט לכבוד ידיד ר' וידיד ישראל הרב הגאון הגדול חריף ובקי בחדרי תורה החסיד המפורסים ע"ה פה"ח כקש"ת מו"ה יהושע פינחס שליט"א⁽¹⁾ האבד"ק באלקאמין.

[אבקשו] עבור הבחור המוכ"ז כמר חיים וועג נ"י⁽²⁾ מילירי עירנו יצ"ו [אשר הוא] נצר משרשי זקני הגאון החכם צבי זלה"ה, ונפשו חשקה בתורה, [וצריך] מורה דרך להורהו דרך הלימוד, ושוקד בתורה בהתמדה, וח"ו להעמיס עול [ומשא] על אנשי עירו, רק אביו נ"י יחזקהו ויתמכהו כפי יכולתו [כל] הצטרפותו, ע"כ אבקש בזה מכהדר"ג נ"י לספחהו לביתו ולהניקו משרי תבונתו, וד' יגדל וינשא כסאו ויזכה להרביץ תורה בישראל, ויפוצו מעינותיו חוצה בתלמידים הגונים ברחבת הרעת, כנפש ידידו דו"ש באהבה רבה, כו"ח יום הנ"ל, חק' אהרן ח"ש⁽³⁾

ח' שנים וקיים דבריו וביום פטירתו נמלאו הח' שנים מיום ליום, עכ"ל. (ובאמת בתנאים הללו הכטיח לו רק ג' שנים מזונות).

(1) הוא הרב הגאון מוה"ר יהושע פנחס באמבאך ז"ל אבד"ק אושפצין. כתבנו אודותו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד ט"ז.

(2) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד י"ז. — ואפריון נמטיי לבנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ברוך וועג נ"י, שמסר לנו כת"י זה להדפיסו בקובצנו. יברכהו ד' בעוז ותעצומות. — המכתב קרוע באיזה מקומות, והשלמנו עפ"י השערה.

(3) הוא הר"ה"ק מוה"ר אהרן הלברשטאם זצ"ל אבד"ק צאנז והקרייו. (בנו הרביעי של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע).

כא.

בעזהשי"ת בעלזא.

רב ברכות וכ"ט לכבוד ידידיי אנ"ש החסידים הנגידים הנכבדים שועים ונדיבים דק"ק קראקא שיחי'.

אחדש"ה. כאשר נוצרך כעת בקהלתכם לקבל דומ"צ, לזאת הנני במכתבי עבור המוכ"ז נכר כ"ק אאמו"ר זצקלה"ה ה"ה הרב המאוה"ג מוהר"ר דוד יהושע נ"י⁴⁾ אשר שימש בהוראה איזו שנים אצל חותנו הרב הגאון אבדק"ק סאסנאווע שיחי' ובקשתי מאתכם להשתדל בכל האפשרות עבור ש"ב המוכ"ז הנ"ל שיתקבל לדומ"צ בקהלתכם, ובעזה"ש נחת ינחתו מאתו, כי הוא תלמיד חכם ובר אבהן קרישין וראוי לאותה איצטלא, וזכות אבותיו הק' יעמוד לו שיהי' לו סייעתא דשמיא בכל ענינים. ובוה אסיים ואו"ש.

דברי ידידכם המברככם בכ"ט,

הק' ישכר דוב מבעלזא

(4) הוא הרה"ג מוה"ר דוד יהושע הלברשטאם הי"ד אבד"ק אלט-סאסנאווע. נולד בשנת תר"ס לאביו הרה"צ מוה"ר חיים הלברשטאם מטשחוב. נהרג עקה"ש בשנת תש"ג באושוויץ, הי"ד.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכב' מערכת כרם שלמה שלום וברכה.

הנה במה שיצאו לבקש (בקונטרס מ"ג עמוד מ"ח) מקור לדברי א"ז הנה"ק מצאנו זי"ע בדברי חיים על חנוכה, נלע"ד רכוונת הד"ח הוא לדברי הגמ' ב"ק קט"ו ע"א בבעיא דרב כהנא מרב בירד להציל ועלה שלו מאיליו, ופשיט לי' רב, משמיא רחימו עלי', ונפסק כן בשו"ע חו"מ סי' רס"ד סעי' ג' דאם התנה עמו או בפני ב"ד שיציל את שלו ואתה נותן את דמי שלי חייב ליתן לו דמי שלו אע"פ שעלה חמורו מאיליו וזה במה שהתנה עמו, וכתב בהג"ה שם ומיהו הוא הפקר וכל הקודם בו וזה, והוא מהנמוקי" שם שמחלק בין העובדא דרב ספרא דהתם לא נתייבאש משום דלפעמים הי' הארי שבע ולא בא לאכול, משא"כ בשטפו נהר דהוי יאוש, עיי"ש באורך. משמע מהכא דהיכא דהוא במקום שהרגילות הוא להאבד מן העולם ומן הסתם הוא נתייבאש הוי הפקר וכל הקודם בו וזה, אף שאח"כ קרה מקרה ונשאר בעולם, וכן משמע מרש"י שם ד"ה ועלה שכתב וזה כי מר' מהפקירא, וזה שכתב הד"ח, "דברר שעשוי להתבער אם נשאר הוי הפקר", וכן שם הי' עשוי להתבער היכא ששטפו נהר ונשאר בעולם הוי הפקר, וכן הכא בנר המנורה שנתנו שמן במנורה ולא ידעו שנעשה בו הנס, ולפי דרך הטבע הי' עשוי להתבער ונעשה בו הנס מהנשאר הוא נעשה הפקר. וזה ודאי שקושיית הד"ח הוא לפי תירוצו של הב"י שנשאר השמן במנורה.

ואפשר להוסיף עוד, דאף לרברי הנתיח"מ שם ס"ק ב' דלא הוי הפקר רק ייאוש כמו שהאריך בסי' רס"ב ס"ק ג', מ"מ הרי כתב דאפשר דהנ"י מיירי כשקדם וזכה קודם שנתוודע לבעלים שעלה מאיליו עיי"ש, א"כ הכא נמי דהרי לא ידעו מהנס, רק בבוקר כשראו שהמנורה מלאה בכתחילה, א"כ שפיר זכה ב' ההקדש מטעם חצר קודם שנתוודע לבעלים דהיינו הציבור שנעשה הנס.

מה שרצה הרה"ג ר' נחום מאיר גערמן שליט"א (בקונטרס מ"ו עמוד מ"ח) להביא מדברי התוס' ב"ק דף ע"ז, נלע"ד דאינו דומה להכא, דהתם הרי מדין כל העומר לשרוף הרי הוא כבר שרוף ואינו קיים כלל בעולם לכן הוי שפיר כעפרא והפקר, משא"כ בנידון דידן הרי השמן עומד וקיים במנורה מאן יימר שיהי' הפקר מאיליו. — וכן מה שכתב שם אחד מהגמ' קט"ו: זה בא בכדו וזה בא בחביתו דמקשה הגמ' לימא ל' מהפקירא קא זכינא, גם זה אינו דמיא להכא, דשאני התם דכבר נשבר הכר ולולי הוא שהציל ה' הולך לשמיון, מש"ה המציל הוי כזוכה מן ההפקר, משא"כ הכא בנר הרי נשאר השמן במנורה מהיכי יתתי שיהי' הפקר.

ובספר נחלי אפרסמון להרה"ג מוהר"ר רפאל בלום זצ"ל כתב בסי' ט"ו שכוונת הר"ח הוא לגמ' דף ל' במשנה דהמוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה, ודברים אלו קשים להולמן, משום דהתם הוי רק מטעם קנס שהוציא לרה"ר, וכן משמע בשו"ע סי' תי"ד, ובד"ח נראה שהוא מטעם שעשו להתבער. ואסיים בכרכת הצלחה,

חיים מאיר אנגלרד

מגיד שיעור בישיבת באבוב

אנטווערפן

לכ' המערכת כרם שלמה.

ראיתי בכרם שלמה שבט תשמ"ב שמבקש ידידי הרה"ג מוה"ר יצחק לעבאוויטש שליט"א מקור על דברי מרן מצאנו זי"ע בד"ח על חנוכה (דף מ') שכתב וז"ל כמבואר בב"ק דברר העשוי להתבער אם נשאר הוי הפקר עכ"ל, הנה מקור מקומו טהור מרש"י ב"ק דף קט"ו ע"ב ד"ה לימא ליה מהפקירא זכינא דבש שלך היה הולך כולו לאיבוד והרינו כמציל מן ההפקר וכו' עכ"ל מפורש כהר"ח, ועוד י"ל כוונתו הק' להא דאמרינן בב"ק דף ל' ע"א המוציא את תבנו ואת קשו לרה"ר וכו' כל הקודם זכה עיי"ש*).

ואכתוב דבר הערה על דברי מרן הנה"ק בדברי חיים ח"ב יו"ד סימן ק"ט בא"ד שכתב וז"ל אך באמת נלפענ"ד אין סברת בעל המאור דמה"ת קנהו ורק מדרבנן חייב להחזירו דהרי בגמרא שם אמרינן כי אוקמיה התורה ברשות הגזלן לחייב באחריות אבל לא לאקנוי עכ"ל א"כ מפורש בגמרא דלא קנהו אפילו מה"ת וזה קושי' הרמב"ן שם וכו' עיי"ש, וצ"ע שהרי בגמרא סנהדרין דף ע"ב ע"א איתא בזה הלשון כי אוקימנא רחמנא ברשותיה ולא התורה כמו שהעתיק הר"ח וזה שייך אף בדרבנן כמ"ש הרמב"ן בעצמו בספר המצוות שורש הראשון דלשון רחמנא משמע אף מדרבנן כמו דמצינו במס' ר"ה דף ל"ב אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר רחמנא אמר אידכר ואע"פ שהם דרבנן בלי ספק עיי"ש, וא"כ לפ"ז לק"מ על הבעל המאור דזה שיטת הבעל המאור דלשון רחמנא אין סתירה לדבריו, איברא שבתוס' זבחים דף צ"ו ע"א ד"ה אלא וב"מ דף צ"ב ע"ב ד"ה לא כתבו בלשון רחמנא משמע דפריך אקרא עיי"ש, אך הרמב"ן ובעל המאור לא ס"ל כן.

(* עיין במכתב שלפני זה, בסופו.

ועוד קשה על הד"ח אפילו לפי הבנתו דגרסינן אוקמי' התורה הלא הרמב"ן בספר המצות שם כתב דמצינו דלשון התורה ג"כ אדרבנן במס' ר"ה דף ט"ז מפני מה אמרה התורה נסכו מים כחג אף שהוא מדרבנן עיי"ש (ועי' במג"א שם בזה) וא"כ בלא"ה לא קשה, אך עכ"פ הלשון בסנהדרין הוא רחמנא ולא אוקמי' התורה וצ"ע.

בשו"ת ד"ח חו"מ ח"ב סימן ח' דן בענין אם מותר להניח לישבע לבע"ד שיודע בו שמשקר, והביא שם דעת רש"י ותוס' במס' שבועות בזה, וכתב שם וז"ל וראיתי באיזה תשובה שמקשה (אולי כוונתו לשו"ת מוצל מאש סימן מ"ה) והא המשיב עובר על לפני עור ותי' דקודם שנשבע אוקמי אחזקה דמסתמא לא ישבע ולאחר שעובר ונשבע מה יעשה המשיב עכ"ל, משמע דאם ידעינן בכירור שישבע שקר אסור להשיב משום לפני עור, ולפענ"ד צ"ע דהא גם אם יודע בחבירו שהוא גזול וחשוד גם על שבועת שקר ג"כ מותר להשיב אותו כל זמן שבי"ד לא נבו עדות עליו ופסלו אותו לשבועה, ועיין בתוס' ב"ק דף ק"ח ע"א ד"ה דהא דאין משיבין לחשוד הוא רק מדרבנן אבל מה"ת משיבין גם למי שכבר נשבע פעם לשקר עיי"ש, וא"כ היכא שעד אחד מעיד על אחד שגזל והנגזל והעד שניהם יודעים שחטף ואפ"ה משיבין אותו שלא חטף להכחיש את העד, וע"כ דליכא בכה"ג לאו דלפני עור, כיון שהוא עושה כדין לתבוע מה שמגיע לו וא"צ כלל להתחשב כלל בזה שמכשיל וגורם את חבירו בשבועת שקר**).

ואם כנים אנו בזה יש לחזק פסק האחרונים בחולה שאין בו סכנה שמותר לו ללכת בשבת לרופא מחלל שבת הגם שעיי"ז יחלל שבת עבורו, ודנו האחרונים בשו"ת יד יצחק ח"ג סימן צ"ה ושו"ת בנין דוד סימן מ"ב ליישב למה אין בזה משום לפני עור עיי"ש באריכות והובאו דבריהם בשמירת שבת כהלכתה פרק כ"ו ס"ב עיי"ש, ולדברינו הנ"ל א"ש כיון שהחולה עושה כדין במה שהולך לדרוש ברופא, והרופא חייב מן הדין לרפאותו אינו חייב כלל להתחשב עם הרופא אם עובר על איסורי תורה. שוב ראיתי בספר שמירת שבת כהלכתה הנדפס"ח בפרק מ' ס"ח אות כ"ג שהביא כן בשם הגאון מוה"ר שלמה זלמן אויערבאך שליט"א בקיצור.

ועוד יש לומר דליכא בזה משום לפני עור כי דוקא בכה"ג שנותן לו את גוף האיסור או אפילו כגון מוכר לו מחרישה בשביעית הוא ראסור, אבל אם בדרך אנב גורם לו לעבור אע"ג שהוא פסיק רישא, אפשר דזה דומה למ"ש בגמרא מס' ע"ז דף י"ג ע"א בהולכין ליריד של עכו"ם ולוקחין מהם בתים שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שלהם ואע"ג שכבוד הוא להם ואיכא למיחש דאזיל ומודה לע"ז אפ"ה שרי מפני שהוא כמציל מידם, ורק בלוקח מן התגר ונותן מכס הוא ראסור מפני שמהנה ממש לע"ז, וה"ג גם כאן הואיל וצריכין להציל את החולה ממחלו אין לחוש לזה שהרופא הוא עבריין ומחלל שבת בלי שום צורך, כנלענ"ד בס"ד.

גבריא' ציננער

מנהל רוחני בישיבה הקדושה
קהלת יעקב פאפא
ברוקלין, ניו יארק

(**) באמת, מאן יימר דהנגזל יודע שחטף, אפשר התביעה היא רק מחמת העד המעיד, והעד אינו המשיב, רק הנגזל. — ובעיקר הענין יעויין עוד בס' הדרש והעיון פ' משפטים אות קצ"ב.

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם רייפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בנימין קנאבלאך נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב שלום גליק נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' פערל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישכר קאננער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' מרדכי קורץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי גראסס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערג נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' עזריאל וויינבערגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פנחס אלעזר וואלדנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי ארי' ריינהאלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום לערנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום עליאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה לערנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה אברהם געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה ארי' זילבער נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם יחיאל לעמבערגער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד יצחק בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להרב חיים מרדכי בערנשטיין שליט"א מבני ברק משגיח בישיבת קדושת ציון
 בקרית באבוב להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יהודה דוב זילבער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל פאנעטה נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' נחום בארטה נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה נחמי' מאנדלבוים נ"י מוויידען להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' פנחס מנחם הלוי קליין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה זאב גיינער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מו"ה שמחה ישכר בער רובין שליט"א רב דקהל קול ארי'
— טאמאשוב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה יוסף הלוי שעללער נ"י מכני ברק לנישואי בתו תחי'
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלטר פנחס קנאפף נ"י מלאנג ביטש לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה
כמר ראובן נ"י
להנה"ח מו"ה רוב בעריש פרייער נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר חיים
אלכסנדר יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יוסף קוריץ נ"י מקרית באבוב לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
אלכסנדר זיסקינד נ"י תלמיד ישיבתנו דשם
להנה"ח מו"ה יעקב שמואל מינצער לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר ישראל
אליהו נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה משה ישכר פרוכטהענדלער נ"י מכני ברק לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי יעקב וואלף נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה קלמן לעזער נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר יצחק יוסף נ"י
תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שאול וואלף נ"י מכני ברק לאירוסי בתו תחי'
להרב וכו' מו"ה שמואל טייטלבוים שליט"א רב דקהל ישועות חיים בפלעטבוש
לאירוסי בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר בן ציון יאקאבאוויטש נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם
לאירוסי
להב' החתן הנעלה כמר יוסף בערינשטיין נ"י מארגענטינא תלמיד ישיבתנו
לאירוסי
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יעקב יצחק הלוי הורוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסי
להב' החתן הנעלה כמר יעקב צבי שאלאמאן נ"י מבראזיל תלמיד ישיבתנו
לאירוסי
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר משה העשיל שטערנהעלל נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסי

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתהלה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

n:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Postage & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

תמוז תשמ"ב

(מ"ח)

שנה ה' קונטרס ח'

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת דברים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

פסקי דינים והערות כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל ז
גליון ס' שיירי כנסת הגדולה חיו"ד הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל יג
כדין מחיקת השם הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל כא

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון המקובל מוה"ר משה זכות זצ"ל ממנטובה כר
מכתב מהגאון בעל חתן סופר זצ"ל כה

מדור זכרון לאחרונים

בסוגיא דר"א שיחרר עבדו הגרי"ח"ל מייזלש אבר"ק מאניסטרשיץ הי"ד כו
כדיני מקואות הג"ר חיים הלברשטאם דומו"ץ בסאטמאר ז"ל ל
כדין ירושה בחזקת שמשות. הג"ר משה ליפשיץ אבר"ק בריגל הי"ד לב

מדור פלפול והלכה

פלפול בסוגיא דמתוך. הרב מוה"ר בן ציון הכהן שליט"א לה

מדור תפארת בחורים

בסוגיא דציצין שאינן מעכבין הב' אליהו צבי קרוין נ"י מא

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מד
נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. הר"ר מנחם בראכפלד שליט"א מז

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים. נג

מדור הנאהבים והנעמים

בדברי הרמב"ם כהל' מתנות עניים הר' בן ציון מאלץ הי"ד נב
הערה בענין פדיון הבן הר' ברוך אברהם מאלץ הי"ד נב

מדור זכור ימות עולם

קול קורא לרגלי שריפה בעיר בארנוב (בשנת תרנ"ח) נה
קול קורא לרגלי שריפה בעיר בארשא (בשנת תר"ץ) נז
קול קורא בדבר מפקיעי שערים (בשנת תרע"ט). נח

מדור תעודות וסמיכות

כתב „היתר הוראה" הגאון בעל בית יצחק זצ"ל אבר"ק לבוב נט
כתב „היתר הוראה" הגאון מוה"ר בעריש רפ"פ זצ"ל אבר"ק ראווה נט
כתב „היתר הוראה" הגאון מוה"ר משה מייזלש זצ"ל אבר"ק פרעמיסלא ס

צילומי כתבי קודש כג
מכתבים אל המערכת ס
ברכות והודאות סה

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1982
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל

פרישוואסער

חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק

(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה נאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת דברים

אלה הדברים אשר דיבר משה וגו' במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב. ופירש"י בשם הספרי לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן לפיכך סתם את הדברים והזכירם כרמו מפני כבודן של ישראל. ויל"ד הלא להלן בפרשתן לא נמנע מלהזכירם על פניהם תוכחה מגולה, וגם יל"ד בפסוק דלהלן ואומר אליכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם, תיבת לאמר אין לו שחר כי למי יאמרו. ורש"י פירש מהו לאמר, אמר להם לא מפי עצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה, אולם עדיין יקשה דהרי כל דברי משה אל בני לא מפי עצמו אמרם אלא מפי הקב"ה. ועוד יל"ד בפסוק ד' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם, וברש"י, אמרו לו משה אתה נותן קצבה לברכותינו וכו' אמר להם זו משלי הוא אבל הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם, ולכאורה הלא בכלל מאתים מנה וא"כ איזה צורך הי' בברכתו אם בלא"ה יש ברכת ד'.

וליישב כל הנ"ל נקדים דברי כ"ק אאמו"ר הגה"ק זי"ע בספה"ק קדושת ציון בפרשת כי תבוא בקללות של משנה תורה דאיתא בזוהר חרש בעובדא דרשב"י דערק למדברא דלוד ואתגניז בחדא מערתא וכו' יומא חד הוו חכימיא בבי מדרשא שואלין, קללות שבמשנה תורה לית בהו הבטחות ולית בהו נחמה כמה דכתיב בקללין קרמאין שבתו"כ, ולא הווין ידעין וכו' אדהכי אתא אליהו ז"ל וכו' אמר כל הבטחות ונחמות דישאל בהני קללות כתיבי, אתחזיין במתגליא לווטין ואינון טביין סגיאן יעו"ש. ולפי"ז צריך ביאור מדוע עשה אדוננו משה רבינו ככה להעלים ברכותיו בלבוש קללות נוראות כאלו אשר ימס לב כל שומעיהו, ולמה לא אמרן בהדיא כלשון ברכות.

אמנם יובן בהקדם דברי הילקוט, מעשה ברבי יונתן בן עסמי ור' יהודה בן גרים שהיו אצל רשב"י וכאשר נפטרו מעמו שלח את בנו אצלם שיברכוהו, וכשבא לפניהם ואמר להם בקשת אביו, אמרו לו יהא רעוא דתזרע ולא תחצר, תעייל ולא תיפוק וכו', כי אתא לגבי אבוהו אמר לו מה אמרו לך, א"ל לא מבקיא דברוכי לא ברכן אבל צעורי צערן, א"ל מאי אמרו לך, א"ל הכי והכי אמרו לי, אמר לו הני כולו ברכתא נינהו, הא דאמרו לך דתזרע ולא תחצר, היינו שתוליד בנים ולא ימותו בחיך, דתיעול ולא תיפוק היינו שתלמוד ולא תשכח, ע"כ. — ובגליון שם כ' בשם אא"ז הרב הגאון המפורסם מהר"ם פאדובא זצ"ל, טעם לשבח למה אמרו לו בלשון הזה שיעלה על דעתו שמקללים אותו, והוא, כי הם בענותנותם לא העריכו את עצמם שכרכתם תעשה פירות ודבריהם יעשו איזה רושם, ולהשיבו ריקם לא יכלו מחמת שבא אליהם בשליחות אביו, ע"כ בחכמתם נתנו עצה בנפשם לדבר אליו בלשון כזה שמשמעתו נראה כקללות ח"ו והבינו

שיביא את דבריהם לפני אביו רשב"י, והוא יפרש את דבריהם כברכות כי יבין את כוונתם, ואז יצאו הברכות מפי צדיק היינו רשב"י ויעשו רושם בשמים שיחולו הברכות על ראש בנו, עכת"ד ודפח"ח.

ועפ"ז פי' כ"ק אאמו"ר זצ"ל הפסוק (דברים כ"ג) ולא אבה ד"א לשמוע אל בלעם ויהפוך ד"א לך את הקללה לברכה, וקשה הלא הקב"ה שם רסן וחכה לתוך פיו שלא יקלל וא"כ הול"ל וימנע ד' את בלעם מלקללך, ומהו ויהפוך. אך עפ"י האמור יובן, דהנה אחז"ל (סנהדרין ק"ה) מברכותיו של אותו רשע ניכר מה ה' בלבו לקללם, כי בלעם הרשע בשעה שהוציא הברכות מפיו ה' מכוון בהם רק קללות ואמר נבל בלבו הלא הקב"ה יודע מסתרי לבי שהם רק קללות, ומאחר שהפירוש בא ע"י הקב"ה, ממילא יעשו רושם ח"ו להרע לישראל, אבל הקב"ה באהבתו לעמו ישראל לא אבה להבין כוונתו הטמונה בדבריו רק הבינם כפשוטם, וממילא נתהפכו הקללות שנתכוון להם לברכות שהוציא מפיו. וזהו כוונת הפסוק, ולא אבה ד"א לשמוע אל בלעם, מלשון כי שומע יוסף, היינו שלא רצה להבין כוונתו הטמונה בלבו, ממילא ויהפוך ד"א לך את הקללה שהיתה בלבו, לברכה שהוציא מפיו.

ומעתה דעת לנכון נקל מה ראה משרע"ה להסתיר הברכות והנחמות בקללות, כי מאחר שהקב"ה יודע תעלומות לבו ויתפרשו ע"י הקב"ה ממילא יהיו מלאים ברכת ד' ויתברכו ממעון הברכות מפי הקב"ה בעצמו, בכל הטובות והנחמות הגנוזים בהם, כי משרע"ה בענות צדקו לא החשיב א"ע ראוי לברך את בני"י, רק רצה שהקב"ה יפרש כוונת לבו הטהור ומפי הקב"ה יחולו הברכות על ראש בני ישראל, עכת"ד יעווי"ש.

ובדרך זה יבואר גם המקרא קודש שלפנינו בטוב טעם ודעת, שמשא רבינו כיון שלא החשיב את עצמו שדברי ברכותיו ותפלותיו יעשו רושם בשמים, לכך הטמינם בדברי תוכחה דברים הקשין כגידין, כי משה רבינו כוון כאן לשבח ולהלל את בני"י כדי שיהיו ראויין לברכה וכמו שיתבאר להלן, ולכן הזכיר כל המקומות שהכעיסו לפני המקום, למען יפרש הקב"ה את דבריו, כי כולם שבחים על בני"י, ויצאו השבחים והברכות מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו, ויברך את עמו ישראל באהבה. דהנה איתא במדרש (שה"ש א') שחורה אני ונאווה, שחורה אני במצרים, ונאווה אני במצרים, שחורה אני במצרים, וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי, ונאווה אני במצרים בדם פסח וברם מילה וכו', שחורה אני בחורב שנא' יעשו עגל בחורב, ונאווה אני בחורב שנא' כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, שחורה אני במדבר שנא' כמה ימרוהו במדבר, ונאווה אני במדבר בהקמת המשכן, יעו"ש כי מונה והולך כל המקומות אשר במקום שפלותם שם אתה מוצא גדולתם ושבחם.

ועפ"י יתכן שמשרע"ה רצה להגיד כאן שבחן של ישראל כדי שיהיו ראויין לברכה, ואמר, במדבר בערבה, הן הן שבחייהו דישראל, שקיבלו תורה שבכתב במדבר, ותורה שבע"פ בערבות מואב, שכל עם ולשון כשחזר עליהם הקב"ה עם התורה מיאנו לקבלה, אבל זרע ישראל עבדו בני יעקב בחוריו קבלו את התורה

באהבה וברצון והקדימו נעשה לנשמע, ובוה יובן למה הסמיך בערכה אחר במדבר, אע"פ שלא חנו בנ"י בערכות מואב עד תום כל הארבעים שנה, לפי שרצה להסמיך בזה שבחם ופארם שקבלו תושב"כ ותושבע"פ באהבה וברוב שמחה. ואח"כ אמר מול סוף, זה קאי על מה שבשמחה רבה אמרו כולם על שפת הים זה א"ל ונאנוהו.

ומוסיף והולך רבותהון דישאל, בין פארן ובין תופל, כי אף בהיותם בארץ אויביהם, וכנסת ישראל היתה שכולה וגלמודה גולה וסורה בין העמים, בין פארן זהו ישמעאל כמאה"כ הופיע מהר פארן, תופל זהו עשו, מלשון תיפלה ועבודה זרה, ור"ל אף שהיו נפוצים בין העמים עכ"ז נטו שכמם לסכול עול התורה והמצות, לכן ברין הוא שהקב"ה ישוב מחרון אפו ובטובו הגדול יברכם בכל טוב סלה.

וגמר אומר, ולכן וחצירות ודי זהב, גם בזה סופר ומונה שבחם, ששם בארצות פזוריהם שמרו חוקיו ותורותיו ינצורו. וזהו ולכן עדה"כ בכל עת יהיו בנדיך לבנים, שהיו לבנים ומצוחצחים בלי שום פגם חטא ועון כלל, וחצירות, עדה"כ שתולים בכית ד' בחצרות אלקינו יפריחו, שהיו משכימים ומעריבים בכל יום תמיד בבתי כנסיות ובתי מדרשות לעסוק בתורה ובמצות, ודי זהב, שהזילו מכיסם כסף וזהב עד בלי די לעניים ולאביונים ולהחזקת התורה, נמצא שבכל תיבה מרומז שבח וקילום לישראל. וכיון שמשמע"ה תוכו רצון אהבת ישראל ותפלה להשי"ת לכבוד בנ"י ורצה שיתברכו אף בעת גלותם, לכן בפירוש לא אמר, אלא הלישם בלבוש תוכחה, כדי שהשי"ת הבוחן ובודק כליות ולב, יפרש את דבריו ויצאו הברכות מפי הקב"ה.

ומעתה מה נעמו דברי רש"י, סתם את הדברים והזכיר ברמז מפני כבודן של ישראל, כל' שהזכיר ברמז תפלה וברכה, לכבודם של ישראל, שיתכבדו בעיני השי"ת ויפרש הדברים וממילא יתברכו מאדון כל הברכות.

ומעתה יתבאר היטב הפסוק, ואומר אליכם בעת ההוא לאמר, ר"ל שתכלית כוונת משרע"ה באמרו דבריו ברמיזא הוא שיחזור השי"ת לאמר ולפרש כוונת לבו, וז"ש רש"י מהו לאמר, אמר להם משה לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה, שזהו הסיבה שהסתיר את דבריו לכבודן של ישראל למען יצאו השבחים והברכות מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו. ואח"כ מוסיף והולך לפרש כוונתו, ואומר אליכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם, פרושי קא מפרש, דלכך אינו מבאר את דבריו בעצמו רק לאמר היינו שהשי"ת יפרש את דבריו, כי לא אוכל לבדי שאת אתכם, היינו לנטלם ולנשאם, שהי' עניו מאוד מכל אדם אשר על פני האדמה ולא האמין שברכותיו יעשו פירות, על כן סתם את דבריו שהקב"ה יפרש רב טובי' הגנוז בגוו' ויצאו הברכות מפי הקב"ה בעצמו.

ובזה יומתק מאד דברי רש"י שאמר להם משה לישראל זו משלי הוא אבל הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם, ולא תיקשי הלא בכלל מאתים מנה, כי כך אמר להם משה, זו משלי הוא, שעיקר כוונתי הוא להוציא דברי הברכות מפי השי"ת שהוא יפרשם לטובה ולברכה, ויברך אתכם כאשר דיבר לכם בשפעת חיים חן וחסד וכל טוב סלה.

פסקי דינים והערות

מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל

כנודע כתב כ"ק מרן הגה"ק מוהר"ש זצ"ל הרבה תשובות להלכה לשואליו, והי' דרכו, בעת אשר כיהן כאבד"ק ווישניצא, להיות ניעור בכל ליל שישי, ואז ערך התשובות, כי במשך כל השבוע הי' טרוד עם תלמידיו ושיבתו הרמה, וסירדות דמתא.

לדאבוננו לא נשאר בידנו אף תשובה אחת בכתי"ק, ואף מרובי תורותיו שהגיד ברבים נאבדו ונשכחו רובם ככולם, וממה שנשאר לפליטה, הדפים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א לפני איזה שנים ספר „עטרת שלמה". וכעת לרגלי יומא דהילולא של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זצ"ל (ב' דר"ח תמוז), מצאנו לנכון, ללקט ולאסוף איזה פסקי דינים והערות המובאים בספרים שונים בשמו, שיהיו נרפסים במקום אחד.

א.

דעת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל להלכה, דאדם חלוש שאינו יכול לאכול כזית מרור בפסח, לא יכרך על פחות מכזית.

מקור הרברים הוא ברא"ש פרק ערבי פסחים רחוב כזית הוא מחמת נוסח הברכה על „אכילת" מרור, ואין אכילה פחות מכזית. ובשאגת ארי' סי' ק' חולק ע"ז יעו"י"ש. — הגה"ק מוה"ר מאיר אבד"ק דזיקוב זצ"ל בספרו אמרי נועם על המועדים ח"ב בסופו (תשובה ג') כתב דחלוש יאכל פחות מכזית ויכרך, עיי"ש באריכות, והביא בסוף תשובתו שזקנו הגה"ק מראפשיץ זצ"ל בירך על פחות מכזית. כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל, מחמת רוב דביקותו בזקינו כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, שהקפיד מאוד על שיעור כזית באכילת מרור*). ערך תשובה באריכות לברר שלא כדברי דורו הנ"ל, וזה הי' בשנת תרמ"ו לפ"ק (כנראה בחורש אדר) בעת שכיהן כאבד"ק ווישניצא, וכתב אז אל הגאון מוה"ר יצחק שמעלקיס בעמח"ס בית יצחק (תשובתו נרפסה בסוף חיו"ד ח"א), ואל הגאון מוה"ר יצחק אהרן הלוי איטינגא אבד"ק לבוב (תשובתו נרפסה בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קמ"ג), ואל הגאון מהר"ש ענגיל (תשובתו נרפסה בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ד סי' ב'). — כאמור, הסיבה שכ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל תקע עצמו כ"כ בזה, הוא להגין בעד דברי זקנו ורבו כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע שכותב בספרו שו"ת דברי חיים ח"א בסוף תשובה כ"ה בזה"ל: „הדבר ברור דאין חיוב לאכול פחות מכזית הן מצה והן מרור".

(*) בענין אכילת כזית מרור, שמענו מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ששמע כ"פ מכ"ק אביו זצוק"ל הי"ד ששמע מכ"ק אביו מוהר"ש זצוק"ל, דמה שנרפס באיזה ספר שכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זצוק"ל בסוף ימיו הזהיר אותו הרופא לבל יאכל מרור, וכשהגיע לאכילת מרור לקח בידו המרור ובירך בשם ומלכות אשר קדשנו במצותיו וצונו ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ולא אכל המרור. — ע"ז אמר כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל, שדבר זה שקר מוחלט הוא, ראשית, אין להאמין

לשלימות הענין, נציין בזה בקיצור נמרץ מה שדנו בזה שאר אחרונים. — בשו"ת שואל ומשיב מהדורא שתיתאי סי' י' כתב דמרור אין צריך שיעור. — בשו"ת מהרי"א אסאד (יהודה יעלה) חאו"ח סי' קל"ז כ' דיברך על מרור פחות מכשיעור, אך לא יברך על אכילת מרור רק על מצות מרור. — בשו"ת שירי טהרה (להגאון מוה"ר שלמה קלוגר) בהוספות בד"ה גם אלה, כתב דיאכל פחות מכזית ויברך על מצות מרור. ובספרו קנאת סופרים דף מ"ו ע"ג כתב דלא יברך, רק ישמע מאחר שאוכל כזית ומברך, ויכוון השני להוציאו. — בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' שפ"ג נותן עצה, דקודם שיאכל פחות מכשיעור ילמוד הדין ברמב"ם, ויאמר בפיו, כשאוכל מרור יברך ברוך אתה וכו' בשם ומלכות על אכילת מרור, ותיכף יאכל. — בילקוט הגרשוני חאו"ח סי' תע"ג הביא בשם ספר יראים שכתב להדיא דצריך שיאכל מן המרור כזית, דאכילה כתיב ב' ואכילה בכזית, ע"כ. ומתפלא שלא הובא דבר זה באחרונים הדנים בענין זה. — בשו"ת ארץ צבי (להרב הגאון מקאזינלוב הי"ד) בסי' פ"ב כ' וז"ל: שמעתי בשם הרה"ק ר' שלום מבעלזא זצ"ל שהורה לאכול פחות מכזית מרור ולברך עליו על אכילת מרור, וכן הורו הה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זצ"ל והה"ק משיניווא זצ"ל, והדבר מפורסם בכל מדינת גאליציע עכ"ל. ומאריך שם ליישב מנהג זה. אבל בלוח התקון אשר בסוף הספר, הדגיש בזה"ל: כ"ז כתבתי רק דרך למוד זכות מחמת שרוב ההמון וגשים נוהגין כן, אבל להלכה אין להורות כן, וכ"מ באבני נזר סי' שפ"ג, עכ"ל. — בשו"ת ש"ם הכהן (להרב הג' מוה"ר שמואל מאיר הכהן האללענדער רומו"ץ בטשערנאוויץ) בסי' ד' הביא מכתב שכתב הגה"ק מוה"ר ישכר דוב מבעלזא זצ"ל אל אביו הגאבד"ק אמסאנא, שמקובל מפי אבותיו רחולה שאי אפשר לו לאכול כזית מרור, אפילו אכל גרגיר א' של מרור יצא, וצריך לברך עליו על אכילת מרור. (ואגב ראוי להעיר, במה שכ' שם בשו"ת ש"ם הכהן בעמוד ל"ז, שדיבר בענין זה עם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, ושמע מפ"ק שזקנו כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל לא הי' אוכל כזית מרור כי כן ציוה עליו זקנו הרה"ק מוה"ר אליעזר מדזיקוב זצ"ל. — הרב הנ"ל טעה בשמועתו, כי שמענו מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, כי לאכילת מרור לקח כ"ק מוהר"ש זצוק"ל כזית שאלאטין, ולכורך לקח כזית חזרת וצירף לזה שאלאטין**). ועיין עוד בענין זה בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' קמ"ב, בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ק"ס, בשו"ת מין כנף (להגאון מוה"ר נטע לנדא ראבד"ק אושפיצין) סי' י"ז, בשו"ת אוהל יהושע

שכ"ק מרן הגה"ק מצאנו יבדה ברכה מלבן, שהרי כל הכרכות הם מטבע שטבעו בו חכמים. והשנית, הוא הי' נוכח אז בשעת הסדר, ולא הי' כן, רק מרן הגה"ק מצאנו אחז המרור בידו הק', ואמר, גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאם היו נותנים לי כל חללי דעלמא לא הייתי אוכל כעת מרור, מחמת העדר הבריות, אך הנני בטוח שבזכות קיום מצות אכילת מרור בשלימות כמצווה עלינו בתורה"ק לאכול מרור כלילה הזה, לא יזיק לי האכילה מאומה, ובירך על אכילת מרור, ואכל כזית.

(** כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אמר פ"א רמז וסימן לדבר בתוה"ק, דכתיב על מצות ומרור"ם יאכלוהו, בלשון רבים, רמז לאכילת שני מיני מרור ביחד.

ח"א סי' ל"ג אות ה' ואות ו', בשו"ת עצי חיים סי' ג', בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' נ"ח אות ב', בס' נתיבות שלום (להגאבד"ק לאקאטש) פ' בא עמוד קל"ו, ובקובץ המאסף (שהוציא לאור מוה"ר בן ציון קואינקא) שנה ה' סי' י"ג.

ב.

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל החמיר דאף בספר תורה קטנה צריכין לדקדק להניח גליון ד' אצבעות למטה וג' אצבעות למעלה.

מקור הדין הוא בשו"ע יו"ד סי' רע"ג סעיף א', שיעור הגליון למטה ד' אצבעות בגדל ולמעלה ג'. ובשו"ע אינו מבואר שום חילוק בין ס"ת קטן לגדול. ובשו"ת בני ציון (ירושלים תרח"ץ) ח"א סי' כ"ח נדפסה תשובה מהגה"צ ממונקאטש ז"ל, והביא שם בתוך הדברים דעת כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל שראוי להחמיר לעשות כן אף בס"ת קטנה. (תשובה זו נדפסה כעת בשו"ת מנחת אלעזר ח"ה סי' כ"ו). גם בספרו שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ע"א הביא כן, אך שם הובא סתם בשם גדול א', ולא הזכיר זאת בשם כ"ק מרן הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל. — ובקונטרס שירי מנחה הנדפס בסוף ספרו, ציין לשו"ת מהר"ם שיי"ק חיו"ד סי' רס"א, ולשו"ת קנאת סופרים להגאון מהרש"ק סי' צ"ח, שדעתם נוטה כן, להחמיר אף בס"ת קטנה.

ג.

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל הקיל לטבילת נשים לטבול במקוה שאינה מעין.

בשו"ת מנחת יחיאל (להגאון מוה"ר אלטר יחיאל נעבענצאהל ז"ל ראבד"ק סטאניסלאב) בח"ב סי' י"ג אות ט"ז כ' וז"ל: מה שכתב ששמע מת"ח נאמן שאדמו"ר הרב הגה"ק א"ז זצלה"ה בעל דברי חיים ששמע מפיו הקדוש, שאף שעפ"י דין מקוה שאינו מעין כשר, עכ"ז לא הניח הנשים מב"ב שיטבלו במקוה שהי' לו בביתו לעצמו שלא הי' מעין, רק במקוה של הקהל שהי' מעין, ואני אומר לב"ת, שהמגיד לו כך, שקרן ולא נאמן, דאיך יכול להיות שלבנו ונכדיו לא אמר, וכ"ת יודע היטב שאדמו"ר הגה"צ מבאבוב זצלה"ה שהי' נכדו ותלמידו בתורה ובחסידות, לא שינה ממנהגים שלו אפי' בדברים פשוטים, ובווישניצא ששימש שם ברבנות שנים עשר שנה, ושם הי' מקוה ולא מעין לטבילת נשים, וגם ב"ב טבלו במקוה ההוא שנתקן עוד ע"י נאונים וקדושים כמו הגאון מלייפניק וארי' רבי עלאי זצלה"ה, ולא עוד אלא שקבע דירתו בבאבוב, ועשה שם מקוה חדשה להקהל וטבלו שמה גם ב"ב במקוה ולא מעין, כי הנפסק ממעין דינו כמקוה ולא כמעין, וזה ראי' ברורה שהמגיד לו, או שרצה לשקר בו, או שאמר בדדמי. וידרו הרוש"ת בלונ"ח, אלטר יחיאל נעבענצאהל ראבד"ק.

ד.

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל התיר לטבול כשבת קודש בנהר, במקום שאין מקוה.

כס' טהרת יום טוב (ברוקלין תשכ"ו) חלק ט"ו עמוד כ"ד נדפס מכתבו של הרב הג' מוה"ר ישראל וועלץ דומו"ץ בבוראפעסט וז"ל: ואודות טבילה בנהר בשב"ק במקום שאין מקוה, עובדא ידענא ונהירנא קטן הייתי והגה"ק ר"ש מבאבוב זצלה"ה הי' במרחץ ראנק, והייתי עם אאמו"ל להסתופף על ש"ק בצל כ"ק אדמו"ר זי"ע, וראיתי בש"ק בבוקר הלך עם פמליא חסידים לטבול בנהר קטן, כי מרחץ ראנק הי' כפר של גוים ולא הי' שם מקוה, וקי"ל מעשה רב ... עכ"ל.

ה.

בספר זכר טוב (לכוב תרע"א) להרה"ג מוה"ר זאב וואלף לייכטער מלבוב (ברף י"ד) הביא שאלה ששאל מאת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל בדין צ' שנפסק יו"ד נו"ד שמבואר בס' ל"ב סעיף כ"ה שאסור לתקן משום שלא כסדרן, הי' אפשר לכאורה לומר היינו דוקא בשכתב היו"ד ישרה כזה ^א אז כשנפסק הוי שתי אותיות, אבל אנן שכותבין הצ' יו"ד הפוכה כזה ^א אם נפסק לא הוי שתי אותיות, והראי' לזה מהשי"ן בסעיף זה, כשנפסק היו"ד מהשי"ן בצד שמאל הוי שתי אותיות עין יו"ד ואסור לתקן משום שלא כסדרן וכשנפסק היו"ד מהשי"ן בצד ימין, מותר לתקן כמבואר בסעיף זה, ובפרמ"ג אעפ"י שגם שם הוי שתי אותיות היינו יו"ד ישרה ועין הפוכה, נמצא אנו רואין שאות הפוכה אינו אות כלל, והי' לכאורה [מסתבר] לומר כן גם בהצ' הנכתב ביו"ד הפוכה, או אפשר לומר עד"ז שמבואר בב"י סי' ל"ו באות א' שיעקם מעט למטה הקו האמצעי בצד ימין ולא הרבה שלא תדמה לעין הפוכה כדאמרינן בפרק הבונה שלא יעשה אלפין עיינין, נראה לכאורה מזה שאות הפוכה נחשב לאות, ומה זה שמותר בשי"ן כשנפסק היו"ד הימנית, הא הוי ג"כ [יו"ד] ישרה ועין הפוכה, ע"כ רברי השאלה. וזה אשר השיב כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל: הקושיא האחרונה מהאל"ף שלא יעקם הרבה שלא תהי' דומה לעי"ן, הוא דוקא לכתחלה אבל אם עקם מעט יותר אינה נפסדת צורת האל"ף כזה וכשר, כי אות הפוכה אינה אות לדינא, ומה שפסול בצ' שנפסק ביו"ד הפוכה הוא ממ"נ, אם תאמר שאות הפוכה הוי אות, הא דומה לשתי אותיות, ואם תאמר שאינו אות כלל הלא לפנינו צורת הנו"ן גדולה ונראה וניכר לכל שהוא נו"ן והנקודה מהיו"ד כמו שאינו, אזי ג"כ אם תחבר ותתקן תעשה מהנו"ן צ', ע"כ פסול משום שלכ"ס, אבל אם נפסק היו"ד מהשי"ן בצד ימין הוא להיפך, הלא העיקר אנו רואין צורת השי"ן שהיא גדולה, ונקודת היו"ד היא טפלה נמשכת אחר, והוי כמו שנפסק היו"ד מהאל"ף שמותר לתקן כמבואר בסעיף זה, עכלה"ק. ועיין עוד כזה בשו"ת מזורי"א הלוי ח"א סי' ה' בסופו.

ו.

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל הקפיד כי בעת שמוליכין הספר תורה מארון הקודש לבימה, וכן בחזרה, שיחזיקו הס"ת עם הפנים להקהל ואחוריו נגד הלב.

בשו"ת מנחת יחיאל (להגאון מוה"ר אלטר יחיאל נעבענצאהל ז"ל ראבד"ק סטאניסלאב) בח"ב סי' פ"ה כ' וז"ל: מה שנסתפק כ"ת כשמוליכין ספר תורה מארון הקודש לבימה לקרות בו, ובחזרה, אם מחזיקים אותו עם הפנים על החזה ולב, או איפכא עם הפנים להקהל ואחוריו על החזה ולב. — הרבר פשוט אצלי שצריך להיות הפנים להעם וכו', (וכן נהגו*) רבותי הגאונים הקדושים מצאנו ומבאבוב זצלה"ה זי"ע, עכ"ל.

ז.

בקיץ שנת תרמ"ב נסע כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל יחד עם הגאון מוה"ר נתן נטע סג"ל לנרא זצ"ל ראבד"ק אושפיצין, ובעת הנסיעה לקחו עמם ארון הקודש (קטן) שה' מונח בו ספר תורה, והעיר הגאון ר"נ הנ"ל שיש לאוחזו ביד דרך מדרון כדרך קביעת המזוזה כמבואר במנחות ל"ג ע"א עשאה כנגד פסולה, והוטבו דבריו בעיני כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל, ואח"כ כשהגיע כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל למחזו חפצו בקרית חוצות, כתב אל הגאון מוהר"ן הנ"ל וזל"ק: ע"כ יש חילוק בין ס"ת למזוזה, דהא לרש"י מזוזה מעומד, ואיך משכיבין הס"ת על השלחן בשעת קריאה, ואפשר לרש"י אין הטעם משום גנאי וכבוד יש לחלק בין מזוזה לס"ת, אך לר"ת דמזוזה מעומד פסול משום בזיון וכדאיתא בבב"ב דף ק"א קבורת חמורים הוא זו, כש"כ דיש לחוש לכבוד ס"ת, וכמ"ש הט"ז יו"ד ס"ס רפ"ט דר"ת אמר כשאזכה ואבנה ארון הקדש ארחיבהו לפי העמדת ס"ת מיושב כס"ת שה' מונח בארון וזו הוא סדר קריאתו. אך לפ"ז ק' איך מניחין הס"ת בארון מעומד, הא העיקר להלכה כר"ת, כמ"ש הש"ך ס"ס רפ"ט, ומצוה לעיין בזה. ומחמת שאין לי ספרים פה, והוא ענין חדש אמרתי לעורר את מכ"ת לברר הדבר היטב, ואי"ה בשובי לביתי לשלום בל"נ אקה לי מועד לעיין ג"כ. הרש"ת באהבה רבה ואהבת עולם. עכלה"ק.

דבר זה הובא בשו"ת כנף רננה חאו"ח סי' ו', ועיי"ש מה שהשיב על זה אל כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל. וראוי להעתיק בזה מש"כ בספר שלחן נגד צוררי

(*) לא רק שנהגו כן, רק הקפידו על זה, וכן מסר לנו הרבני החסיד הלמדן המפורסם הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א, שפ"א בהיותו בצל כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד, והי' אז יום הקריאה, ונתכבד הוא עם הנבחת התורה, ואחר שסיים הגולל לגלול, לא הפך את הס"ת רק הניחו עם הפנים נגד הלב. וכ"ק מרן זצ"ל הי"ד צעד אז הלך ושוב בעת אמירת אשרי ובל"צ, וכשהרגיש שמחזיק בידו הס"ת עם אחוריו נגד הקהל, ניגש אל ר"מ הנ"ל, ותפש הס"ת בידו והפכו והחזירו לידו עם הפנים של הס"ת נגד הקהל.

להרה"ג מוה"ר נטע שלמה שליססעל הי"ד דומו"ץ במונקאטש, במפתחות והערות העתיק שם קטע ממכתבו של הגאון האדיר מקראס זצ"ל הי"ד אליו, וז"ל: ואשר העיר למה אין מניחין הפרשיות של תפילין בשפוע ובאלכסון לצאת דעת הרה"ת כמו במזוזה, ראיתי בשערי תשובה סי' ל"ב סעיף מ"ה שתי' מדוע אין חוששין לשיטת ר"ת להניח הפרשיות מושכבין, ותי' דדוקא בסידור הפרשיות דגם בדיעבד מעכב חוששין לשיטת הרה"ת, אבל לענין זקופה ושכיבה דאין מעכב לשיטת ר"ת לא חששו יעיי"ש, וא"כ מתורץ ג"כ למה חששו יותר במזוזה לקבעה בשפוע משום דבמזוזה מעכב גם בדיעבד לפי' ר"ת כנגד פסולה היינו לאורכה בזקופה, ע"כ חוששין לקבעה בשפוע ובאלכסון, אבל בתפילין דאינו מעכב בדיעבד, אין חוששין להניח באלכסון, עכ"ל. ויש להעיר, שכבר נשאל בזה הגאון בעל נודע ביהודה, עיין בנוב"י תנינא חאו"ח סי' ד', והשיב שם, שבדין זה שצריך להיות מושכב, דעת ר"ת יחידאי הוא, יעוי"ש. ובעיקר דברי ר"ת, עיין בס' תפארת יעקב עה"ת (להרה"ג מוה"ר שבתאי ליפשיץ דומו"ץ בארשיווע) בפ' משפטים.

לסיומא דמילתא יש לציין עוד ב' מקומות שמוזכר תשובות מאת כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל. (א) בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קכ"ה, שכתב שם אל כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל, „וברבר תשובתו בפרה החולבת דם . . .“ (ב) בשו"ת מנחם משיב ח"ב עמוד רנ"ד שכתב שם שישנו בכת"י תח"י מכתב מהגה"ק ר"ש הלברשטאם זצ"ל אבד"ק באבוב מ"ש להגה"ג רח"ן דמביצר בענין אם מותר לאשכנזי להתפלל במבטא הספרדי. — ועוד מצאנו לנכון לציין כאן, כי בשנת תרמ"א נדפס בבערלין קובץ יגדיל תורה (להרה"ג מוה"ר ישראל חיים אקקערמאן אבד"ק ניאמץ) ובס' ל"ט הביא הערה בענין תקיעת שופר „מהרב הגדול החרוף ובקי המפורסם היחסן וכו' אב"ד דווישניצא נ"י“ — יתכן שהכוונה על כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל שכיהן אז כאבד"ק דווישניצא, אבל צריך עוד בירור.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון ספר שיירי כנסת הגדולה חיו"ד

מהגאון מוה"ר ברוך תאומים-פרענקיל זצ"ל
אבד"ק לייפניק¹

סי' קנ"ז סק"ב. מצאתי להרב המאירי ז"ל בפרק בן סורר ומורה בחדושו כתב וכו' ואם מתכוין להנאתו אף בג' עבירות ואף בפרהסיא ואף בשעת השמד יעבור ואל יהרג ומ"מ בשפיכת דמים אף להנאת עצמו שיש לו דין נקמה אסור מסבא שכתבנו שהרי העבירה עשוי, ויש כאן נפש אבודה וכו' ודעת הרז"ה ז"ל בספר המאור כדעת הרב המאירי, אלא שיש הפרש ביניהם לדעת הרב המאירי בשפיכת דמים יהרג ואל יעבור והרז"ה סובר דאפי' בש"ד יעבור ואל יהרג, ואפשר שיהי' עוד הפרש ביניהם לדעת הרב המאירי במתכוין להנאת עצמו אפי' בשעת השמד ובפרהסיא יעבור ואל יהרג ולדעת הרז"ה לא בא הרב מבואר בדבריו.

נ.ב. בדברי הרז"ה מבואר להרי' דבשפיכת דמים אף במתכווין להנאת עצמו אמרינן לא יעבור רק יהרג, דהא איכא סברא דמאי חזית כו'. ולענין ע"א כ' הרז"ה (כ') בזה"ל, אבל לע"א עצמה איני יודע בו דרך שיהא בו הנאת עצמו כרי שיהא מותר, ע"כ נ"ל בע"א עצמה לעולם יהרג ואל יעבור, וכן בשפיכת דמים כו' עכ"ל, הרי דההפרש בין המאירי להרז"ה הוא גבי ע"א ולא גבי שפיכת דמים, ויעו"ש במלחמות שכ' שגם בע"א יש דרך להנאת עצמו, כמו נעבד כהמן, ועכ"ז יהרג ואל יעבור.

סי' רכ"ח סק"צ ג. וכתוב בא"ח בשם הרשב"א בתשו' שיש מי שאומר שכל שיש הנאה לנשבע אע"פ שלא קבל הנשבע הנאה אין לו היתר.

נ.ב. נטה קו על תיבת לנשבע, כי צ"ל למשביע.

שם סק"ק ק"ט. אמנם בעיקר הדין שנדר על דעת הרבים הותר אפי' בדבר מצוה איננו חולק כנגד ר"ת וכו' וראיתי בתשו' כ"י למהר"א ק' גאמ"ל כ' כלשון הזה ורוב הפוסקים הסכימו לדעת ר"ת ז"ל וכן דעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח'. — הגהות הללו הועתקו מגוכתי"ק בגליוני ספר שיירי כנסת הגדולה על שור יורה דעה (קושטנדינא תע"ז). בראש הספר כתוב בזה"ל: חנני אלקי' בזה הספר הקי' ברוך בהרב המפו' מוהרי"ף ז"ל תאומים האבד"ק אוסטרובא. — העתקנו אצל כל הג"ה לשון ס' שיירי כנה"ג הנצרך להבנת הענין, והצגנו תמונת "יד" במקום שנסמן מהגאון בעל ברוך טעם זצ"ל. — האותיות המודגשות הם ההגהות של הברוך טעם.

ע"כ, ותמה אני היכן ראה שרוב הפוסקים הסכימו לדעת ר"ת, אדרבה רוב הפוסקים וכמעט כולם הסכימו שלא כדעת ר"ת כמ"ש הרב המחבר ז"ל, גם מ"ש שכן דעת הרשב"א לא פסיקא לי' מילתא, והניח הדבר בצ"ע.

נ.ב. יעוין במיוחדסת סי' רע"ג ובחדושי רשב"א לגיטין דף ל"ו ד"ה עד"ר ודבריו מובאים בב"י, וברמב"ן בחדושי לגיטין מסכים לדעת ר"ת ומביאו גם כמשפט החרם, אבל בחדושי למכות דף [ט"ז] מבואר שלא הסכים לר"ת, ובתשו' הרשב"א ח"ב סי' ש"ג כ' שדעתו נוטה כדבריו ר"ת. ויעוין בחלק ההוא בסי' ש"ו ובסי' ש"ב מצדד בקולא למצוה דתקנת הקטנים ולבטל המחלוקת יעו"ש ובסי' שכ"ט.

סי' רל"ה ס"ק ס"ט. הא דשבועה חלה לבטל את המצוה בכולל היינו דוקא בנתחייב עצמו לכך אבל הבא להפקיע מה שחייב לאחריו אפי' בכולל לא חלה, משפטי שמואל סי' פ"ח, וכן כתב הר"ם אלשקאר בסי' ק' והוא תשו' ג"הר"ן.

נ.ב. סי' ע"ד המובא בסימן רל"ח בש"ע סעיף וא"ו בהגה"ה.

שם ס"ק ע"ג. שבועה על שבועה חל בכולל בשב ואל תעשה.

נ.ב. דין זה מבואר בש"ע, ומתשובת הר"ן שציינתי לעיל שהשבועה שני' שנשבע שלא לקדשה חלה בכולל על שבועה ראשונה שנשבע שיקדש אותה.

סי' רל"ו ס"ק י"ג. שבועה שאוכל ולא אכל ואם אינו אוכל עובר על השבועה בשב ואל תעשה ואם אוכל עובר על השבועה בקום עשה.

נמה קו על תיבת השבועה, ונכתב בצדה, איסור נבלה.

סי' רל"ט ס"ק י"ז. הנשבע לגרש את אשתו במקום שקבלו חרם רגמ"ה שלא לגרש את אשתו בע"כ, שבועה חלה עליו.

נ.ב. אין [שבועה חלה עליו].

סי' רנ"ח ס"ק נ"ה. אם לא אמר אתן אלא אדור כך וכך ולא נדר אפשר שאינו חייב להשלים את דבריו, הר"ן בתשו' סי' א'. — דברי הר"ן ז"ל בתשובה זו צריכים ביאור, שהוא ז"ל בא לפטור את היורש מטעם שלא ידענו אם דעת הנדר ה' לחייב עצמו באותו נדר ולא עוד אלא אפי' אמר כך אין חיובו ברור שהרי לא אמר אתן כך וכך אלא אדור כך וכיון שלא נדר אפשר שלא זכה, ע"כ.

וְתִימָא אַפִּילוּ אִמֵּר אַתָּן כַּךְ וְכַךְ לֹא זָכָה הֶחֱקֵדֶשׁ, דְּמִי מַחֲיִיב לַתַּתּוּ, שׁ"מ לִיתִי בְּעוֹלָם, הַיּוֹרֵשִׁים לֹא נִדְּרוּ, וְלֹא חָל עֲלֵיהֶם נִדְּרַי מוֹרִישִׁים.

נ.ב. יַעֲוִין בְּר"ן כַּפ' דו"ה שֶׁכ' בְּנוֹדֵר נִשְׁתַּעֲבָדוּ נִכְסֵיוּ.

ס' רנ"ח ס"ק כ"א. אִמְרִינִן (פִּסְחִים ל"א ע"א) כִּי פְּלִיגֵי דִּזְבִּין מְלוּה וְקִדִּישׁ מְלוּה, וְכַתֵּב רִש"י כִּי פְּלִיגֵי דִּאֲקִדִּישׁ מְלוּה בְּתוֹךְ הַזְּמָן אֶת הַקֶּרֶקַע הַמְשׁוּעָבֵד לוֹ וְלֹא הַקִּדִּישׁ אֶת הַחֹב אֲלֵא הַקֶּרֶקַע וְהַשְׁתָּא כְּשֶׁהֲנִיעַ הַזְּמָן וְלֹא פִּרְעוּ זֶה וְהוּא בֹא לְגִבּוּתָהּ מִן הַלּוּה חֹזֵר בּוֹ מִן הֶחֱקֵדֶשׁ כִּיּוֹן דִּאלּוּ הוּא לִי זְוִי לֵלוּה בְּיוֹם הַזְּמָן הוּא מְסַלֵּק מִן הַקֶּרֶקַע בּוּזוּי אֲשֶׁתִּכַּח שְׁלֵא הִי הַקֶּרֶקַע קִנּוּי לוֹ עֲדִיין אֲלֵא עֲכִשּׁוּ כְּשֶׁהוּא גּוֹבֵה אוֹתָהּ בַּחוּבּוּ הִיא נִקְנִית לוֹ ע"כ, לֹא לְמִימְרָא דְרוּקָא בְּקֶרֶקַע פְּלִיג רַבָּא עֲלֵי דִּאֲבִי מִשּׁוּם דְּמִצִּי לְסִלּוּקִי בּוּזוּי אֲבָל אִם הַקִּדִּישׁ הַחֹב עֲצֻמוֹ הוּי הַקִּדֵּשׁ לִכ"ע וְכו' דִּאֲדִרְבָּה דּוּקָא כַּתֵּב רִש"י ז"ל שֶׁהַקִּדִּישׁ הַקֶּרֶקַע וְלֹא הַחֹב כְּדִי לַתֵּת סִבְרָא לְאֲבִי שְׁסוּבֵר דּוּכָה הֶחֱקֵדֶשׁ דָּאִי בְּמִקְדִּישׁ הַחֹב וְנִהִי דְּמִשּׁוּם מִקְדִּישׁ דְּשִׁלְבַל"ע לִיכָא דְּלִמְפָּרַע הוּא גּוֹבֵה מ"מ ת"ל מִשּׁוּם שְׁאִינוּ בִּידּוּ וְכו'.

נ.ב. מִדְכ' רִש"י וְלֹא הַקִּדִּישׁ אֶת הַחֹב אֲלֵא הַקֶּרֶקַע, נִרְאֶה שֶׁכָּא לְשִׁלּוּל, דִּאֵף בְּהַקִּדִּישׁ שְׁנֵיהֶם הַחֹב וְהַקֶּרֶקַע לֹא מִיִּירִי, וְאִי כְּדִבְרֵי הַמַּחֲכֵר שְׁכוּוֹנֵת רִש"י הִי כְּדִי לַתֵּת סִבְרָא לְאֲבִי קֶשֶׁה וְכִי מִגִּרְע גִּרְע לְאֲבִי בְּהַקִּדִּישׁ הַחֹב וְהַקֶּרֶקַע אֵף דִּלֹּא חָל הֶחֱקֵדֶשׁ עַל הַחֹב אֲכַתִּי חֲלוּתוֹ עַל הַקֶּרֶקַע דְּלִמְפָּרַע הוּא גּוֹבֵה.

ס' רס"ה ס"ק ז'. וּבִצְוֹאוֹת רַבִּינוּ יְאוּדָה הַחֲסִיד רִאֲתִי, לֹא יִקְרָא אִישׁ מְזוּרְעִי יוֹדָה וְלֹא שְׁמוּאֵל, וְלֹא יִדְעָנָא מֵאִי קֹאמֵר, וְאִם נֹאמֵר שְׁלֵא יִקְרָא אִישׁ מְזוּרְעִי יוֹדָה בְּחִפְלַת הָאֱל"ף אֲלֵא יְאוּדָה, מָה נֹאמֵר בְּמ"שׁ וְלֹא שְׁמוּאֵל, וְאוּלַי צְוֹוָה זֹאת הִיא פְּרָטִית עַל זֶרַע הָרֵב הַחֲסִיד ז"ל מִפְּנֵי סִבָּה יְדוּעָה לוֹ וְכו'.

נ.ב. שְׁשִׁמוּ הִי יְהוּדָא, וְשֵׁם אֲבִיו שְׁמוּאֵל.

ס' רע"ב ס"ק כ'. וְכַתֵּב הָר"ם מִינֵן בְּתִשּׁוּ ס' י"ב דְּבִדְעֵבֵד אִם יֵשׁ בְּס"ת יִרְעָה א' מַעֲמֹד א' כֶּשֶׁר, וְעִיין בְּש"י ס' מ"ט וְכו'.

נ.ב. וּבִשְׁוֹת ח"צ ס' י"ט.

ס' רע"ו ס"ק י"ו. אִם נִתְּכוֹן לְקִדֵּשׁ שֵׁם שְׁאִינוּ קִדִּישׁ מִסְתַּבְּרָא וְדִלֹּא מִהֵנָּה כּוֹנֵתוֹ לְקִדִּישֵׁי דִּה"ל כְּמַתְּפִים בְּעִלֵי מוֹמִין לְמִזְבֵּחַ.

נ.ב. עִיין לְקֶמֶן אוֹת כ"ט.

שם ס"ק כ"ט. סופר שמעך וכתב שני אלקים שצריכין להיות חול ומעך ואיהו כתבן לשם קרושת השם חייל וְעֲלֵיהֶם קְרוּשָׁה לַעֲנִין מַחִיקָה וְלַעֲנִין פֶּסוּל ס"ת.

נ.ב. יעוין לעיל אות ט"ז.

סי' רצ"ב ס"ק א'. אין מברכין על מצוה זו [היינו שלוח הקן] מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה וְשֵׁלָא אמרה תורה ליקח האם כרי שנחזור ונשלח אותה, הרשב"א בתשו' סי' י"ח ובתשו' להרמב"ן סי' קפ"ט.

נ.ב. י"ל כוונתו דסובר דאם רואה אדם קן ואינו רוצה ליקח כלל מהקן לא הבנים ולא האם אין עליו שום חיוב להזדקק לשלוח (יעוין תשו' ח"צ סי' פ"ג²), ואפשר לומר עוד, אף היכא שכבר לקח האם בידו אדעתא לשלחה כי ה' בדעתו שיקח אח"ז הבנים, אם חזר ממחשבתו זה ואינו רוצה ליקח הבנים מהקן מותר לו להחזיר האם להקן וא"צ לשלחה, וא"כ עדיין בידו להיות פטור ממצות שלוח, ודמו למה שהוזכר שם בתשו' הרמב"ן דכל מצוה דאפשר למעקרא לא מברכין, אמנם משכחת דלא אפשר למעקרא, כגון דעבר ונטל האם לעצמו, דעליו לנתוקי הלאו שעבר, לז"א דהוי מהב"ע.

סי' ש"ה ס"ק כ"ו בסופו. בא מעשה לידי פה תיריאי באשה מבכרת שילדה זכר וקודם לכן הפילה כמין צורת גמל, ושאלתי לנשים אם ה' שם מצורת אדם, ואמרו שלא דקדקו באותה שעה וְהוֹרִיתָ שְׁחִיב בַּפְּדִיּוֹן וּבִבְרָכָה, וכך עשית מעשה.

נ.ב. יעוין תשו' ח"צ סי' ק"ד.

סי' של"ד ס"ק ט'. מה כחם וְשֵׁלָא בני יעקב לשתף הקב"ה עמהם במכירת יוסף, עיין במהרי"ק ס"ס ל"ז ועיין בב"ח.

נ.ב. יעוין בהגהות סמ"ק.

סי' שמ"א ס"ק ב'. אונן אינו חולץ בעורו אונן אפי' במקום עיגון, מורי הרב בתשו' ח"ב חא"ה סי' ט"ז בשם מהראנ"ח. אמר המאסף, כתב מורי הרב שם שיש שפירשו טעם הרב ז"ל משום שהם צריכים לכוין שבחליצה זו ניתרין ובחיותם אוננים לא יוכלו לכוין, והוא ז"ל כתב שטעמו של הרב מפני שהחליצה

(2) עיין בהגהות אמרי ברוך על שו"ע יו"ד סי' רצ"ב, ועיין עוד במנחת פתים על יו"ד ריש סי' רצ"ב.

מצוה מן התורה ואונן פטור מכל מצות האמורות בתורה ואם רצה להחמיר על עצמו אינו רשאי, ע"כ. ולפי טעמו יוצא לנו דאבל חולץ כיון שחייב במצות, והדבר צריך תלמוד.

נ.ב. צ"ע מאי ראי' מאונן דאינו אסור בנעילת הסנדל, לאבל שאסור לנעול סנדל. ודברי המחבר יש להם מקום כשהוא אבלה. גם כמהרי"ט מפורש שהמעשה הי' שהיה נעשית אוננת על אבי', גם משכחת כשהוא חולה שמותר בנעילת סנדל.

שם ס"ק ג'. אמר המאסף בימי חרפי נסתפקתי אם האונן מצטרף לכל דבר שבקדושה וכו' איכרא דלשון תשו' מהרי"ל שהביא הרב ב"י בא"ח סי' [נ"ה] מוכח דמצטרף שנתן טעם למדבר ואינו שומע דמצטרף דכל בי עשרה שכינתא שריא, אלא שאם נדקדק בדברי הרב שם אדרבה נראה שאינו מצטרף שכתב הואיל ובר דעה ובר מצוה הוא אכל בי עשרה שכינתא שריא, ומשמע משום דבר מצוה הוא אכל בי עשרה שכינתא שריא אבל כאונן שאינו בר מצוה בעת ובעונה ההיא אינו מצטרף.

נ.ב. זה אינו דהא בר מצוה הוא עתה בחיוב השתדלות לקבור מתו אשר מחמת זה פטור משארי מצות, גם כל מצות ל"ת חלין עליו.

סי' שמ"ה ס"ק ה'. ר"ג [=רבינו גרשום] נתאבל על בנו שהמיר דתו. נ"ב בהגהות שם כתב כשהמיר דתו וכו', ופי' בשעת ההמרה נתאבל עליו על שהפך פניו משם יתברך וכמ"ש בספר חסידים סי' ק"ץ וז"ל וכשהמיר ראוי לבכות שכשנאבד הגוף בוכין כשנאבד הגוף והנשמה לא כל שכן ע"כ, וכן הוא מנהג העולם.

נ.ב. ובתשו' רדב"ז ח"ג סי' תקנ"ח מבואר דבשמת המומר התאבל מחמת שלא זכה שישב בתשובה, וכן משמע מדברי המרדכי ב"פ א"מ סי' תתפ"ו ובג' סמ"ק הלכות אבל דף ל"ד ע"ב דין א'.

סי' שמ"ט ס"ק כ'. מת ותכריכיו אסורין בהנאה כו', נ"ב ל"ש מת גוי ל"ש מת ישראל.

נ.ב. יעוין במל"מ סוף הלכות אבל ובשו"ת צ"צ סי' [י"ג] ושו"ת שבות יעקב סי' [פ"ט] ובחדושי רשב"א לב"ק דף טי"ת ודף מ"ט³).

ס' שע"ד ס"ק א', בא"ד. אמר המאסף, בסי' שקודם זה כתב הרב ב"י בשם הרשב"א דהיבם מטמא לשומרת יבם שלו ופסק כן בספרו הקצר ולפי זה יצ"ש לתמוה למה לא ביאר כאן בספרו הקצר דהיבם מתאבל על שומרת יבם דהא תניא כל הקרובים שהכהן מטמא עליהם מתאבלים עליהם, ואולי ס"ל ז"ל בשומרת יבם אע"פ שמתמא לה אינו מתאבל עלי' וצריך לתת טעם מה בין אבלות לטומאה.

נ.ב. לא קשה דחיוב הטומאה לשומרת יבם אינו מצד קורבה רק כיון שיורשה הוי לגבי' כמת מצוה וכמבואר באריכות בדברי הרשב"א שמביא הב"י והרי זה דומה לדין נשיא שמוזכר בטור סוף ס' זה אע"פ שהכל מטמאין לו אין מתאכלין עליו והוא מדברי הרמב"ן בס' תורת האדם שכ' דלענין טומאה עשו אותו כמת מצוה אבל אכילות לא למדנו בו כלל.

ס' שע"ו ס"ק י"א. נוהגין אצלנו כשחוזרים מבית הקברות רוחצין את ידיהם כו' יצ"ש.

נ.ב. יעוין מ"ש באבודרהם.

ס' שפ"ג ס"ק ב'. אם מת מת לאשתו שחייבת להתאבל כל שאשתו אינה יודעת בדבר מותר לשמש עמה יצ"ש, ס' חסידים ס' (תת"ו) (תת"ג).

נ.ב. יעוין בהג"א בפ' א"מ על דין ע"ב⁴) ויעוין לקמן [ס'י] ת"ב בב"י ובשו"ע.

ס' שפ"ז ס"ק א'. והלכה כדברי המיקל באבל כו'. נ"ב כתבו התוס' בכתובות בשם בה"ג דלא נאמר כלל זה אלא בתנאים אבל לא באמוראים, ונראה מדברי הרב המחבר דבפוסקים אמרינן הלכה כדברי המיקל באבל וכו' אבל הרשד"ם בחיו"ד ס' כ"א והר"א ששון בתשו' ס' קס"ז כתבו דאם באמוראים לא אמרינן הלכה כדברי המיקל באבל כ"ש בפוסקים וכן מפורש בדברי השואל למהרי"ל בתשו' ס' קמ"ד וכן נראה מדברי מהרי"ל ס' קע"ד.

(4) הוא בהגהות אשר"י פרק אלו מגלחין על דין ע"ד. ועיין בשדי חמד מערכת אכילות אות ב' שהביא בשם ספר א' שהביא כן בשם הג"א ס' ע"ב, וכתב על זה, עיינתי בהג"א פ"ג דמ"ק ס' ע"ב ולא ראיתי שדיבר מזה, שוב ראיתי דברי ההג"א הם בס' קב"א עיי"ש. ובאמת הם על דין ע"ד. — וגם הביא בשד"ח שם דברי ס' חסידים המובא כאן, וכתב כי קצת ציינו לס' תת"ו, וקצת ציינו לס' תת"ן, וקצת ציינו תק"ן, ויש שציינו לס' ת"ת, והוא חיפש בכל המקומות ולא מצא, ובאמת ככל המקומות ט"ס, והוא בס' תת"ג יעוין"ש.

נ.ב. לכאורה ה' נראה לענ"ד שי"ל שאדרבא כוונת מהרי"ל שם להיפך כיון שאין לנו כלל בהכרעת פסק הלכה בפלוגתא שבין הגאונים הוי שפיר ספק גמור והולכין לקולא באבילות. שוב התבוננתי בכל לשון התשובה ורואה אני שכוונתו כדברי המחבר, ולענין אבילות יום ראשון, וזה לשונו של מהרי"ל עוד תשובה וכדברי המיקל באבל פי' ר"י אפי' ביום ראשון אע"ג דהוי דאורייתא לדברי הגאונים ומנ"ל לב[דות] מלבינו בדברי הגאונים ומפרשי התלמוד מי ידעינן למאן סליק שמעתתא אליבא דהלכתא עכ"ל. ולהבין המשך דבריו אקדים שבספר תה"א דף ס"ט א' בזה"ל, אמרו בתוספות דאפשר כשפסקו הלכה כדברי המיקל באבל לא מפני שהוא של דבריהם אלא אפי' בשל תורה כו' וזו ההוראה אינו מכוונת אצלינו כו' למה יהי' הלכה כדברי המיקל בשל תורה כו' עכ"ל, וצ"ל כשיטת התוספות שבכל הפלוגתא שנמצא באבל וכעירוב ה' קים להו לחזו"ל ההלכה להתיר א"כ לפי"ו אין לנו להמציא מזה בפלוגתא שלא נזכרה בגמ' (חסר כאן שורה).

שם ס"ק ב'. הלכה כדברי המיקל באבל אפי' ביום ראשון.

נ.ב. כן דעת התוס' בעירובין דף מ"ו אבל בתה"א חולק ע"ז.

סי' שפ"ח ס"ק א'. ואני מסתפק במי שמת לו מת ברגל או באה לו שמועה קרובה ברגל, שברגל אינו נוהג אבילות ומתחיל למנות אחר הרגל אי אסור בתפילין יום ראשון או לא וכו' וראיתי בס' משאת בנימין בס' [פ"ב] נתן טעם לשמועה קרובה שיהא אסור בתפילין ביום ראשון משום דנפיש מרירות' יום שמועה כיום קבורה א"נ משום דתלמודא מרמה תפילין לעטיפת הראש וכפיית המטה וכי היכי דחייב בעטיפת הראש וכפיית המטה בשמועה קרובה כמ"ש ר' בעה"ט בס' ת"ב ה"ה ג"כ דנוהג איסור תפילין ע"כ. ולפי הטעם הראשון יוצא דקובר מתו ברגל חייב בתפילין אפי' ביום ראשון דהא נפיש מרירות' באותו יום, ולפי טעם השני יוצא שאסור בתפילין כיון דחייב בעטיפת הראש וכפיית המטה.

נ.ב. צ"ב.

סי' שצ"ה ס"ק א'. כיון שעומדים המנחמין מאצלו ביום ז' מותר ברחיצה כו'. נ"ב וה"ה בכל הדברים שהאבל אסור בהם, אבל תשמיש המטה כתוב בספר חסידים סי' ר"מ דלא ישמש מטתו עד ליל שמיני.

נ.ב. יעוין בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקנ"ט ובט"ז א"ח סי' תקנ"ה.

שם ס"ק ב'. נשאלתי על ש"צ שנקבר מתו ביום ראשון אם יכול להתפלל

ביום שבת שהוא ז' שלו לשמחת ברית מילה, ונסתפקתי בדבר דשמה לא אמרין מקצת היום ככולו אלא בחול דיכול לנהוג כל דיני האבלות אבל בשבת דאינו נוהג אלא דברים שבצנעא לא אמרין מקצת היום ככולו או דלמא לא שנה, והסכמתי ודאף בשבת אמרין מקצת היום ככולו ויכול להתפלל ממ"ש הטור בס' ת"ב בשם ספר המצות דמי ששומע שמועה קרובה בשבת השבת עולה ליום אחד ולמחר קורע וה"ל יום ששי שביעי לאבלות ע"כ ופסק כן הרב ז"ל בספרו הקצר, וכי היכי דשבת עולה למנין שבעה בהתחלת אבלות ה"ה דעולה למנין ז' בסוף אבלות ולומר בו מקצת היום ככולו, ואפי' לרבינו יחיאל שחלק שם וכ' שאין שבת עולה לו לתחלת אבלות היינו דוקא ביום ראשון ושהוא מן התורה אבל ביום אחרון שהוא מדרבנן עולה למנין שבעה ומקצת היום ככולו.

נ.ב. כן דעת הט"ז בס' ת"ב.

נ.ב. צ"ע דהא יום א' משמועה קרובה אינו דאורייתא כמבואר בס' שצ"ח.

שם על הבי" ס"ק א'. ונ"ל לפרש דברי הרב ז"ל וכו' שכונתו לומר דמקצת היום ככולו שאם מת בחצי יום או בערב דיעלה לו ליום ראשון לאפוקי מהחולקים שהיו אומרים דאם מת בשחר יעלה לו, ואם מת אחר חצות לא יעלה לו.

נ.ב. כן מורים בפשיטות דברי מהרי"ו.

ס"ק שצ"ט ס"ק א'. נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי מי שנסתפר תוך שלשים על אביו ועל אמו אפי' עבר רגל א' או שנים אם לא שעברו ל' יום שלמים, ולפ"ז מ"ש הרב בעה"ט אבל באביו ואמו אינו תלוי בל' יום אלא אסור לספר עד שיגער בו חבריו אין הכוונה לומר שטעם החומרא הוא מפני הגערה אלא הכוונה לומר דכיון דאביו ואמו אית בי' חומרא אחריתי שאינו מסתפר עד שיגער בו חבריו מחמירין ג"כ דהרגל אינו מבטל גזרת שלשים.

נ.ב. לשון זה אינו מדוקדק, ועיקר הכוונה כיון דתלוי בגערה צריך שיעברו כ"ב ימים שיהי' ראוי לגערה על גידול השער בימים ההמה (ויעוין בב"י סי' שצ"א) ולכך אין תועלת במה שהרגל מבטל גזירת שלשים, דעכ"ז לא [הי'] כ"ב ימים לגדול הפרע ולמה יגער בו חבריו, ואם יגערו הוי כגערה תוך [ל' יום] שאינו כלום כיון שלא הי' ראוי לגערה. ויעוין במ"ק דף כ"ב ע"ב ברש"י ד"ה עד שיגערו ובתוס' שם.

סי' ת' ס"ק ג'. וכתונת ~~אין~~ להחמיר שלא ללבוש כתונת מכובס בשבת של אבלות וכל המחמיר בזה הוא חסידות של שטות, רש"ל בתשו' סי' כ"ו.

נ.ב. מכבאר בהדיא לאיסור בשו"ת ריב"ש סי' ס"ז.

נ.ב. עיינתי שם ולא מצאתי כן רק לענין הקרובים המראים אבלות בשינוי בגדים וכמו כן בשבת חזון שא"צ להחמיר בכתונת שאינו ככלל דין שנוי בגדים.

בדין מחיקת השם

מהגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבר"ק ברעסלויא⁽¹⁾

שאלה. מצבה שנעשה על קבר אשר נוהגין לחקוק אותיות על הקבר והי' צריך לחקוק יהודא וכו', וכעת נמצא חקוק בנקודה תוך הר' ונעשה ה', ונמצא כתוב אותיות שם הוי' ב"ה כסדר, כדת מה לעשות בזה, אם נאמר להניח כך יש ביזוי שם הקודש דמה"ט אסור לכתוב השם על איגרת וכדומה כמבאר ביו"ד סי' רע"ו, ומותר למוחקו.

(תשובה). לכאורה נראה פשוט דמותר לגרוד הנקודה שתוך ד' הנ"ל, הן אמת דאין סברא לומר מחמת הואיל ונעשה בחקיקה אין קדושה עליו, דאין קולא בזה, וכבר הרגישו האחרונים בענין הדפוס דיש בו ג"כ משום קדושה, עי' טו"ז סי' רע"ד וגט פשוט על הל' גיטין סי' קכ"ה כ[מ]דומה ותשו' פנים מאירות ח"א סי' מ"ה ובהרבה תשו', אכן ודאי אין בזה משום קדושה הואיל ונכתב שלא לשמה כמבאר היטב בתשו' שב יעקב ח"א סי' נ"ד שם הביא ראי' מלשון הרמב"ם פ"ו מהל' יסודי תורה שכ' ס"ת שכתבו מין ישרף כדי שלא תשאר להם וכו' ואמאי לא כ' הטעם כמו שכ' רש"י פ' השולח משום לא ידבק מאומה מחרם וכו', אלא ודאי דרמב"ם איירי אף שכ' בפירוש שלא לשם ע"ז אפ"ה ישרף ע"ש, וזה יש לדחות דבאמת צריך טעם נהי דכתבו לשם ע"ז מאי מאומה מן החרם הוא בזה, וע' רמב"ן בחידושיו לגיטין סוף המסכתא בהשמטה שצידד לומר באמת למ"ד דלא בעי לשמה אף אי כתב לשם ע"ז כשר ע"ש ובאמת צריך להבין לפ"ז א"כ למאן דבעי לשמה ס"ס אמאי ישרף כיון דלשם ע"ז הוי רק כמו שלא לשמה, וי"ל וק"ל. ס"ס עכ"פ י"ל לדעת רמב"ם דבאמת אין טעון שריפה רק משום קנס שלא ישרא וכו' וק"ל. אכן גוף הדין ודאי אמת, וכ"כ בתשו' רדב"ז ח"א סי' ע"ד

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד ט"ו. — תשובה זו בעצם כתי"ק הגיע לירדנו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. תח"ח לו.

ברין זה, ומה שהקשה שם בתש"ו שב יעקב דלפ"ז הא דקאמר בניטין פ' הנזקין בההוא דאמר לא כתבתי אזכרות לשמן דפריך וליעבר' בקולמס ולקדשי', י"ל בלא"ה הא יכול למחוק האזכרות וכו' ע"ש, י"ל דהתם איירי שכ' סתמא ואפ"ה פסול, אבל עכ"פ אסור למוחק. אח"ז מצאתי זה בכת"י הגאון⁽²⁾ שהאריך מאד בחריפות ובקיאות בענין ס"ת שכתב סתמא אזכרות אי שרי למוחקו, ואין עת האסף פה.

ומה שצידד השב יעקב שם ליישב קו' תוס' בשבת דף קט"ז ע"א ר"ה ספרי מינים שהקשו אי איירי שכתבו מין תיקשי הך דגיטין וכו', ובתי' תוס' לא ניחא לי', משום דא"כ הו"ל לר"נ בניטין להביא ג"כ הך תנא דסבירא לי' נמצא ביד מין ישרף, כבר השיגו הגאון⁽²⁾ דהך אמרי לה בניטין לאו ר"נ אמר לה רק סתמא דגמ', ע"ש. אכן המהרש"א הקשה על תי' התוס' בשבת שם דא"כ עכ"פ שאר ס"ת דלא אזכרות שורפן ואמאי קאמר בניטין התם סתמא יגנו, ותי' דבאמת דוקא אזכרות מצוה לשרפן אי נכתבו לשם ע"ז, אבל שאר ס"ת אי בעי גונזן אי בעי שורפן ע"ש, ולכאורה ק"ק לפ"ז אי רשות לגונזן א"כ מ"ט דר' יוסי בשבת דאמר קודר אזכרות דזה ג"כ אין עושין רק לצורך גדול הוי לי' לגנוז הכל. ולכאורה ה' נראה לומר דהתוס' סברי דלא כרש"י שפי' ספרי צדוקים היינו ס"ת וכו', די"ל דאיירי בספרים שלהם רק שכתובין בו אזכרות לכך שורפין, וא"כ ל"ק כלל מהך דגיטין, ובאמת ס"ת אף שאר מבלעדי אזכרות אסור לשורפן במקום דסגי בגניזה, וע' ס' כפות תמרים פ' לולב הגזול וק"ל.

נחזור לעניננו בנ"ד, לדעת השב יעקב מותר למוחקו, ועי' בתש"ו חות יאיר סי' [ק"ט] שפיקפק להחמיר אף באזכרה שכתבו עכו"ם למחוק דאותיות מאליהן קדושין, אכן משמע קצת דמורה אם נכתב בפירוש שלא לשמה, רק סתם אסור למחוק, ומה"ט מבואר בש"ס דערכין דף ה' עכו"ם שכ' שם על הקורה יגור וע"ש ברין אי קידש השם את מקומו ע"ש. ומה שלבי נוקפי בזה, דעכ"פ כל הני קולות היינו במקום צורך קצת, עכ"פ בעובדא דשב יעקב שם הוי תיקון מגילה, דמה"ט עלה בדעת הרדב"ז בתש"ז הנ"ל תחילה לומר דאם מוחק השם לצורך תיקון הספר דשרי, דדוקא דרך השחתה חייב, ולסוף מסיק דצורך תיקון הספר לא מהני ובעי דוקא צורך תיקון שם גופי' ע"ש. אבל לענין זה יש להקל עכ"פ, אבל בנ"ד דאין צורך תיקון כלל, אפשר דאסור, ולומר שלא יהא השם בבזיון פן ירדו עליו גשמים וכדומה מיקרי צורך תיקון, זה צריך ראי'.

אכן בנ"ד יש עוד קולא מאן לימא שהחוקק האותיות טעה וכתב ה' במקום דלית, נימא דאח"כ נפל חתיכה מעץ ונעשה ה', וזה ודאי לכאורה לית לן בה, ואף דיש לפקפק ולומר דזה גרע טפי כיון שנעשה ממילא, וקצת משמע כן בתש"ו חות יאיר הנ"ל, ואין מוכרח בכוונתו, גם דכאן עכ"פ שאר אותיות נכתבים בפירוש שלא לשם קדושה. גם נ"ל להניח עץ תוך חקיקת הנקודה וזה עדיף טפי, ועי' בכל זה. כן נראה לי, לעשות כן לכבוד השם, שלא יהא השם גלוי ויהא בבזיון ח"ו וק"ל.

(2) = הגאון ארזני אבי ז"ל. — הוא הגאון מוה"ר גדלי' טיקטין זצ"ל אבד"ק שווערזעניץ.